

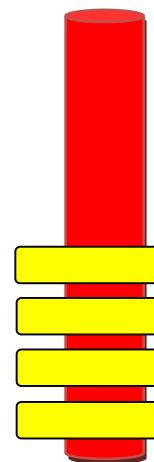
A Carn !

Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Productor: Manel Güell Junkert; Lloc d'edició: Tarragona;

Periodicitat: quadrimestral (gener - maig - setembre)

D-L: T-612-08; ISSN: 2013-1348; *Hosting*: www.acam.cat; Email: manelguell@acam.cat

Any 9 – II Època

25

Maig de 2014

NÚMERO ESPECIAL DEDICAT A
LA GUERRA DE SUCCESSIÓ I AL TRICENTENARI

Contingut

3

EDITORIAL: "La mare de totes les guerres"

4

ARTICLES

GÜELL, MANEL. "La guerra de Successió al Camp de Tarragona. L'enfoc demogràfic"

24

SERRA I PUIG, EVA. "Els militars contra Catalunya: allotjaments contra cobertura legal"

39

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Reus, ciutat austriacista, durant la guerra de Successió"

63

GRAU I PUJOL, JOSEP M. T. "La guerra de Successió a través de l'hospital de pobres de Reus"

78

PONS BARRACHINA, MARC. "La Vall del Corb durant el conflicte successori (1705-1714)"

83

EL PERSONATGE

ROVIRA I GOMEZ, SALVADOR-J. "El general Rafel Nebot Font. Primer comte de Nebot"

87

RECENSIONS / RECUILL

J.MENCHON. "Algunes fortificacions (islàmiques?) al sud de Catalunya..."; **M.GÜELL.** Constantinus Infelix...; **M.A.MARTI ESCAYOL-A.ESPINO.** *Catalunya abans de la Guerra de Successió. Ambrosio Borsano i la creació d'una nova frontera militar, 1659-1700*; **R.SAROBÉ-A.ESPINO.** *La batalla del Ter. 1694...*; **DD.AA.** *Política, economia i guerra. Barcelona 1700*; **DD.AA.** *La guerra de Successió dia a dia*; **J.NOLLA.** "16 de juliol de 1713. Marc històric de la batalla de Torredembarra"; **M.TARÉS.** *La introducció del règim borbònic a la vila de Cambrils...*; **P.MESEGUER.** *Els efectes de la Guerra de Successió a Terrassa (1704-1721)*; **J.TORROELLA.** "El cavall a l'Occident medieval..." i "Les muralles medievals"; **M.ARMENGOL.** "La Troia d'occident"; **A.SELLA.** "Hem estat un poble pacífic?"; **S.RAMIS.** "A galeres. Així era el dia a dia en una presó flotant"; **A.PRATDESABA.** "L'armament Hospitaler dels segles XIII-XIV"; **O.GRACIÀ.** "La baronessa bandolera. Anna de Requesens..."; **A.CÒNSUL.** "La gran farsa d'Utrecht"; **X.RUBIO-F.X. HERNÁNDEZ CARDONA.** "La batalla de Talamanca: un combate del siglo XVIII"; **M.PÉREZ LATRE.** "El fons Joan Escofet i Palau..."; **M.C.CORONA.** "Mallorca ante la Guerra de la Convención Francesa..."; **J.SAFONT.** *Per França i Anglaterra. La Primera Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*; **J.JIVALLÍ.** "'Recuerdos'. Vivències del soldat republicà Josep Jivallí Dolcet..."; **A.MERCADÉ.** "Memòries d'un soldat de la lleva del biberó"; **J.FINESTRES.** "Els republicans que van alliberar París"; **M.C.ROJO.** "¿Arqueología y aviación? La excavación de aeródromos de campaña en el Penedés"; **A.PÉREZ et alii.** "La memoria de las Brigadas Internacionales..."

106

LA CITA:

Parèmies de la Successió

116

NOTÍCIES

140

AGENDA

112

L'ESPASA I LA PLOMA:

Els *Comentarios de la guerra de España*, del marquès de San Felipe

134

EXPUGNARE OPPIDUM: Lleida 1707

La mare de totes les guerres

La Història de Catalunya està farcida de conflictes armats, tant d'ofensius i externs, com de defensius i interns, però cap d'ells ha tingut la rellevància que va tenir la guerra de Successió, per què va ser la guerra en la qual els catalans s'ho van jugar tot, la sobirania, la independència, la identitat. Va ser la guerra on van posar tota la carn a la graella. Era el tot o el res. De fet, amb la derrota, Catalunya entrà en un procés assimilatiu de dependència d'Espanya que ha perdurat fins els nostres dies, amb totes les conseqüències civils, econòmiques, fiscals, culturals i identitàries que això ha comportat.

Mai els catalans s'esforçaren tant en guanyar una guerra, mai hi va haver tanta participació ciutadana i mai les forces enemigues (França i Espanya juntes) eren tan exorbitantment superiors. Recordem que al setge final de Barcelona els 5.000 defensors, molts d'ells milicians, plantaren cara valentíssimament a més de 40.000 soldats regulars. Recordem, igualment, que aquells catalans van ser capaços de crear un exèrcit del no res: fer lleves, uniformar-les i mantenir-les, nomenar competents quadres de comandament, organitzar cossos militars, fabricar armes amb la seva indústria. En una paraula, fer tot allò militarment necessari que faria qualsevol estat sobirà de la seva mida, possibilitats i recursos, per aturar durant quasi any i mig la caiguda de la capital a càrrec de les principals potències europees.

Però Catalunya no és (únicament) Barcelona, malgrat que totes les guerres perdudes acabin sempre amb un setge final a la capital. La guerra també va viure duríssims asedis a Lleida (1707) i a Tortosa (1708), també a Girona, Castellciutat i Cardona. I batalles: Almenar, Talamanca, Torredembarra. Tota la geografia del país la va patir. Les aportacions que en aquest número fem de l'escenari del Camp de Tarragona, volen ser bona mostra de que encara que amb diferent intensitat, el conflicte es va viure arreu del país.

L'escaiença del Tricentenari és bona per recordar aquell conflicte. A nosaltres, des de les pantalles de la nostra revista, ens toca fer-ho des d'un enfoc més militar que no polític i, si això és possible, més conciliatiu que no reivindicatiu.

ARTICLES:

La guerra de Successió al Camp de Tarragona. L'enfoc demogràfic

MANEL GÜELL

Historiador i Arxiver

manelguell@acarn.cat

Resum: Una crisi militar sobre un territori provoca una crisi demogràfica sobre la població d'aquest territori. L'anàlisi del nombre de naixements i defuncions en 30 poblacions del Camp de Tarragona entre 1701-1720, permet el càlcul d'uns percentatges i la formulació d'unes conclusions sobre les conseqüències que la guerra de Successió va tenir allí. L'estudi de la demografia de guerra contribueix a valorar l'impacte que va causar aquell conflicte.

Paraules clau: Crisi demogràfica, guerra de Successió, poblacions, bateigs, òbits, creixement vegetatiu, percentatges, mortalitat adulta.

Estadística: 12 notes, 1 centre documental consultat, 12 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: Una crisis militar sobre un territorio provoca una crisis demográfica sobre la población de ese territorio. El análisis del número de nacimientos y defunciones en 30 poblaciones del Campo de Tarragona entre 1701-1720, permiten el cálculo de unos porcentajes y la formulación de unas conclusiones sobre las consecuencias que la guerra de Sucesión tuvo allí. El estudio de la demografía de guerra contribuye a valorar el impacto que causó aquel conflicto.

Palabras clave: Crisis demográfica, guerra de Sucesión, poblaciones, bautismos, óbitos, crecimiento vegetativo, porcentajes, mortalidad adulta.

Estadística: 12 notas, 1 centro documental consultado, 12 obras bibliográficas citadas.

Abstract: A military crisis over territory causes a demographic crisis on the population of this territory. The analysis of the number of births and deaths in 30 Camp de Tarragona's (Catalonia) populations from 1701 to 1720, allow the calculation of percentages and formulating conclusions on the consequences of the War of Spanish Succession. The study of the demography of war contributes to assess the impact that caused that conflict.

Keywords: Demographic Crisis, War of Succession, populations, baptisms, deaths, natural increase, rates, adult mortality.

Statistic: 12 notes, 1 documentation center consulted, 12 bibliographical mentioned works.

Résumé: Une crise militaire sur le territoire provoque une crise démographique de la population de ce territoire. L'analyse du nombre de naissances et de décès dans 30 populations du Camp de Tarragone (Catalogne) sur le terrain de 1701 à 1720, permettre le calcul de pourcentages et il formuler des conclusions sur les conséquences de la guerre de Succession Espagnole eu. L'étude de la démographie de la guerre contribue à évaluer l'impact qui a causé ce conflit.

Mots clés: Crise démographique, guerre de Succession, les populations, les baptêmes, les décès, l'accroissement naturel, les tarifs, la mortalité des adultes.

Statistique: 12 notes, 1 centre documentaire consulté, 12 oeuvres bibliographiques citées.

Riassunto: Una crisi militare sul territorio provoca una crisi demografica sul la popolazione di questo territorio. L'analisi di nascite e morti in 30 popolazioni di Campo de Tarragona (Catalogne) tra 1701-1720, permettere il calcolo delle percentuali e di formulare conclusioni sulle conseguenze della guerra di Successione Spagnola se non ci fosse. Lo studio della demografia della guerra contribuisce a valutare l'impatto che ha causato quel conflitto.

Parole chiave: Crisi demografica, guerra di successione, le popolazioni, battesimi, morti, l'incremento naturale, tassi di mortalità degli adulti.

Statistica: 12 note, 1 centri documentario intervistati, 12 opere bibliografiche citate.

La Demografia és la ciència auxiliar de la Història més capaç de mostrar una conjuntura favorable o d'assenyalar-ne una de desfavorable, inclús d'identificar-ne el grau de bonança o de crisi. Els números poden semblar freds si no s'amaneixen amb altres dades, testimonis documentals o cites de cròniques coetànies, però són d'una gran precisió i ajuden no poc a definir la gravetat d'un episodi concret.

Amb anterioritat, ja ens van ajudar a esclarir la gravetat de la crisi político-militar que va constituir la guerra del Francès al Camp de Tarragona. El buidatge dels llibres sacramentals de 40 parròquies de les comarques de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès el primer vicenni del segle XIX (1801-1820), ens va permetre constatar que es va produir una involució demogràfica verificada en un menor nombre de naixements i un major nombre de defuncions durant el període de guerra i una mitjana de creixement vegetatiu negativa també durant aquest període (quan era positiva i amb una xifre més de tres vegades més alta en tot el vicenni). També en un descens del percentatge d'albats (o sigui un augment de la mortalitat adulta) i un major nombre de naixements de fills de pares incògnits. Tot plegat constituïa un marc de crisi demogràfica ben definit, causat per la guerra i la inestabilitat civil. L'estudi ens permetia constatar, a més, un seguit de precisions menors: la identificació dels anys 1809 i 1812 com els pitjors de la sèrie, una menor incidència de la crisi en les poblacions d'interior apartades, el fenomen dels refugiats, etcètera[1].

Vam escometre aquell estudi en ocasió del Bicentenari de la guerra del Francès, i ara que són a les portes del Tricentenari de la guerra de Successió (1714-2014), hem volgut escometre el mateix estudi un segle abans, o sigui buidant les dades sacramentals de batejos (naixements) i òbits (defuncions) d'aquelles parròquies que tenien la sèrie completa entre 1701-1720, atès que la guerra de Successió s'esdevingué entre 1705-1714. Això ens permet comptar amb quatre anys de pau al principi i sis al final, vitals per contrastar les dades que obtinguem durant els anys de guerra.

A l'Arxiu Històric Arxidiocesà es custodien la documentació antiga de les parròquies de l'arxidiòcesi, la gran majoria, penjada a la Xarxa fruit del titànic esforç i l'acurada planificació d'un magnífic equip humà dirigit per mn. **Manuel Maria Fuentes Gasó**, canonge-arxiver. Aquest programa informatitzat de digitalització, pioner a l'estat espanyol, que permet consultar els sacramentals *on-line*, ha estat possible de desenvolupar gràcies al mecenatge i micromecenatge d'institucions, organismes, negocis i particulars, i en major mesura, en base a les generoses subvencions de la Diputació de Tarragona, que hi ha abocat milers d'euros.

Les poblacions que compten amb les sèries completes de bateigs i d'òbits al Camp de Tarragona són exactament 30, dotze a l'Alt Camp i nou al Baix Camp i nou més al Tarragonès, respectivament[2]. Aquesta trentena de localitats, estimem que representen el 83 % de la població del Camp de Tarragona[3], es configuren, doncs, com una mostra força completa. En el següent quadre les disposem al costat de la seva estimació poblacional calculada en base a la taxa de natalitat del 45x1.000. A partir d'ara sempre que usem un nombre de població absoluta, ens referim a aquesta taula estimatòria.

Alt Camp		Baix Camp		Tarragonès	
Bràfim	492	L'Aleixar	925	El Catllar	681
Cabra del Camp	451	Alforja	958	Constantí	1.046
Figuerola del C.	361	Capafonts	[124]	La P. de Mafumet	133
Els Garidells	122	La Febró	[74]	La P. Montornès	397
La Masó	97	Reus	5.344	Renau	172
Nulles	166	Riudecanyes	750	La Secuita	260
Puigtiñós	284	Riudoms	1.535	Tarragona	5.803
Rodonyà	87	La Selva del Camp	[1.956]	Torredembarra	1.338
El Rourell	153	Vilanova d'Escorn.	300	Vilallonga del C.	546
Vallmoll	[598]				
Valls	4.311				
Vilabella	483				
Total.....	7.605		11.966		10.376
					29.947

Factors

Per tal de dur a terme el nostre treball han estat necessàries moltes hores per recomptar el nombre de baptismes i d'òbits de cada localitat (i en el cas de localitats agrupades en una mateixa parròquia, marginar-les), amb l'especificació dels naixements de fills de pares incògnits i separant les defuncions infantils de les adultes (albats i cossos). És cert que facilita la tasca el fet que la major part dels sacramentals estiguin penjats a la Xarxa i es puguin consultar des de casa. Però això no obsta perquè ens haguem deixat les pestanyes a la pantalla de l'ordinador i invertit la meitat dels dies de vacances d'enguany en visites a l'Arxiu Històric Arxidiocesà per comptar els sacramentals que encara no estan *on-line* i per repassar aquelles xifres dubtoses[4]. Tot allò que es desitja en aquesta vida, té un cost,

però una vegada satisfet podem disposar dels resultats, montar un treball i oferir-lo inèdit als lectors.

Quatre són les dades en les quals ens fixarem per tal de determinar si hi va haver crisi demogràfica al Camp de Tarragona, i si així es determina, quin abast va tenir.

1. El percentatge en el nombre de bateigs
2. El percentatge en el nombre d'òbits
3. La diferència entre la mortalitat adulta i la infantil
4. L'evolució del creixement vegetatiu
5. La taxa dels fills de pares incògnits

El període treballat comprén els primers vint anys de segle (1701-1720). N'hi ha quatre abans de la guerra (1701-1704) i sis després (1715-1720), que ens servirán per contrastar els resultats de dues dinàmiques oposades, la del temps de pau i la del temps de guerra (deu anys en cada banda) i posar així en evidència les mancances demogràfiques en època de crisi.

Temps de pau	Temps de guerra
1701	
1702	
1703	
1704	
	1705
	1706
	1707
	1708
	1709
	1710
	1711
	1712
	1713
	1714
1715	
1716	
1717	
1718	
1719	
1720	

Bateigs

Un alt nombre de naixements és sinònim d'un període saludable (llevat d'excepcionalitats marcades pel factor dels refugiats ocasionals) i, al mateix temps, una

minva no deixa de representar dificultats socials, absències masculines, separacions coniu­gals, etcètera, en una paraula, temps difícils.

En el següent quadre hem sumat el nombre de bateigs dels deu anys de pau (1701-1704 i 1715-1720) i al costat els dels anys de guerra (1705-1714), seguit del percentatge de bateigs del període de guerra respecte de tot el vicenni (1701-1720). Posem claudàtors a les xifres completades amb mitjanes, quan mancava/en algun/s any/s (no més de 4).

Localitat	* Pau	* Guerra	% Guerra		Localitat	* Pau	* Guerra	% Guerra
L'Aleixar	412	421	50'54		Renau	71	84	54'19
Alforja	442	421	48'78		Reus	2.495	2.315	48'12
Bràfim	238	204	46'27		Riudecanyes	372	303	44'88
Cabra del Camp	223	183	45'07		Riudoms	749	633	45'80
Capafonts	[49]	63	56'20		Rodonyà	70	79	53'02
El Catllar	316	297	48'45		El Rourell	78	60	43'47
Constantí	494	448	47'55		La Secuita	132	102	43'58
La Febró	[34]	33	61'11		La Selva del Camp	[931]	830	47'13
Figuerola del Camp	175	150	46'15		Tarragona	2.642	2.581	49'41
Els Garidells	52	58	52'72		Torredembarra	579	626	51'95
La Masó	46	42	47'72		Vallmoll	[289]	250	46'38
Nulles	77	73	48'66		Valls	1.935	1.945	50'12
La Pobla de Mafumet	68	52	43'33		Vilabella	234	201	46'20
La Pobla de Montornès	191	167	46'64		Vilallonga	250	242	49'18
Puigti­nyós	155	101	31'45		Vilanova d'Escorn.	161	109	40'37
Total.....						13.960	13.073	
Mitjana.....						465	435	48'35

Les xifres de naixements dels dos períodes són pràcticament iguals. Els naixements en època de guerra foren menys, només el 48'3 % del vicenni, un tant per cent que està solament a poc més d'un punt i mig de la meitat. La incidència en la minva de naixements, doncs, és escassa.

Les poblacions que més van notar aquesta minva en els naixements en època de guerra, són localitats petites d'interior: Puigti­nyós [AC] (31 %), Vilanova d'Escornalbou [BC] (40 %), La Pobla de Mafumet [T], el Rourell [AC] i la Secuita [T] (43 %), Riudecanyes [BC] (44 %), Cabra del Camp [AC] (45 %), etcètera. Les sis primeres que acabem de relacionar sumen una estimació poblacional de 1.880 habitants, per tant tenen un pes dins de l'univers de la nostra mostra (que, recordem-ho, rasca els 30.000 individus), del 6'27 %. Sis poblacions de trenta, en són el 20 %, no pas el 6 %...

Aquesta observació no ens diu gaire cosa quan ens fixem que passa el mateix a les poblacions oposades, o sigui, aquelles que van mostrar un major índex de naixements durant l'època de guerra, com són: La Febró [BC] (61 %), Capafonts [BC] (56 %), Renau

[T] (54 %), Rodonyà [AC] (53 %), els Garidells [AC] (52 %), Torredembarra [T] (51 %), etcètera. També poblacions petites i d'interior, llevat de l'última.

Les tres grans capitals del Camp, Reus, Tarragona i Valls, l'estimació poblacional de les quals representa el 51'6% del total, sumen un percentatge de baptismes en època de guerra del 49'21 %, només vuit dècimes per sota de la meitat. Incidència nul·la.

Òbits

Aquest factor resulta més clarificador que l'anterior, perquè la gent tendeix a morir més en època de crisi. La mort és, doncs, un element determinant a l'hora d'assenyalar un període convuls. No hi ha mitges tintes.

En el següent quadre tornem a contrastar el nombre de sagraments (en aquest cas, òbits) del període de pau amb el del període de guerra, i peremptualitzem aquest últim.

Localitat	† Pau	† Guerra	% Guerra		Localitat	† Pau	† Guerra	% Guerra
L'Aleixar	281	374	57'09		Renau	47	68	59'13
Alforja	325	453	58'22		Reus	1.934	2.105	52'11
Bràfim	162	172	51'19		Riudecanyes	272	403	59'70
Cabra del Camp	126	195	60'74		Riudoms	554	661	54'40
Capafonts	44	54	55'10		Rodonyà	35	64	64'64
El Catllar	210	270	56'25		El Rourell	46	42	47'72
Constantí	406	393	49'18		La Secuita	66	93	58'49
La Febró	28	27	49'09		La Selva del Camp	752	814	51'97
Figuerola del Camp	107	143	57'20		Tarragona	1.729	2.005	53'69
Els Garidells	41	46	52'87		Torredembarra	356	407	53'34
La Masó	41	53	56'38		Vallmoll	[312]	242	43'68
Nulles	67	52	43'69		Valls	1.524	2.168	58'72
La Pobla de Mafumet	65	69	51'49		Vilabella	[131]	132	50'38
La Pobla de Montornès	[144]	109	45'22		Vilallonga	182	179	49'58
Puigtiñós	110	119	51'96		Vilanova d'Escorn.	103	131	55'98
Total.....						[10.200]	12.043	
Mitjana.....						[340]	401	54'11

Amb les defuncions es trenca una mica aquest equilibri entre els dos períodes, el de pau i el de guerra, atès que més de quatre punts (4'11, per ser exactes) per damunt de la meitat comença a ser un tant per cent que es podria qualificar de sensiblement superior.

On més s'accentua la tendència a augmentar la mortalitat durant la guerra fou a Rodonyà [AC] (64%), seguit de Cabra del Camp [AC] (60%), Riudecanyes [BC], Renau [T] (59%), Valls [AC], la Secuita [T], Alforja [BC] (58%), Figuerola del Camp [AC] (57%), etcètera. Aquí ja no hi veiem només petites poblacions d'interior (Renau, la Secuita), sino viles

mitjanetes (Alforja, Cabra, Riudecanyes), inclús una gran capital com Valls. Ens sobta que no hi hagi una sola d'elles situable en camí ral.

A l'altra costat, relacionem: Nulles i Vallmoll [AC] (43 %), la Pobla de Montornès [T] (45 %), el Rourell [AC] (47 %), la Febró [BC], Constantí, Villallonga del Camp [T] (49 %), etcètera. També tenen característiques similars a les anteriors, doncs al costat de petits pobles com Nulles, la Febró o el Rourell, hi són viles crescudetes com Constantí, Vallmoll o Vilallonga del Camp.

Albats

Un indicador gens menyspreable de crisi demogràfica ens ve donat per la minva del nombre d'albats. Els albats, canalla que encara no havia fet la primera comunió i, per tant, es situa dins de l'arc d'una edat menor als 12-15 anys, i es poden considerar "mortalitat infantil i juvenil". Així, la Mortalitat es composaria de Mortalitat Infantil i de Mortalitat Adulta, corresponent els primers als albats i els segons als "cossos". Aquí podem aplicar la teoria dels vasos comunicants, doncs del tant per cent que abasti una de les dues mortalitats, el que en resta correspondrà a l'altra. Si una puja, l'altra baixa, si l'altra puja, l'una baixa.

Allò normal a l'època moderna en temps de pau, constatat en prous treballs de demografia històrica, és fixar el percentatge general dels albats entre un 50-60 % del total de les mortalitats[5]. Per què és un indicador de crisi demogràfica? Per què si disminueix aquest percentatge d'albats, vol dir, imepinablement, que puja el percentatge de Mortalitat Adulta.

Vege'm en el següent quadre com es va comportar aquest percentatge en les nostres trenta poblacions del Camp de Tarragona. Sumem els òbits de cossos (adults) i els d'albats (infants) durant els anys de pau (1701-1704 i 1715-1720) i calculem el percentatge dels albats. Al costat fem el mateix amb els cossos i albats en els anys de guerra (1705-1714). La última columna la reservem per consignar la diferència entre els percentatges.

Localitat	† cos. Pau	† alb. Pau	% albats	† cos. Guerra	† alb. Guerra	% albats	Diferència percentual
L'Aleixar	126	158	55'63	196	155	41,44	-14'19
Alforja	120	205	63'07	205	248	54'74	-8'33
Bràfim	75	93	55'35	79	87	52'41	-2'94
Cabra del Camp	50	76	60'31	106	89	47'65	-12'66
Capafonts	23	21	47'72	28	26	48'01	+0'29
El Catllar	114	103	47'46	126	137	47'50	+0'04
Constantí	115	291	71'67	189	204	51'90	-19'77
La Febró	16	12	42'85	17	10	37'03	-5'82
Figuerola del Camp	43	64	59'81	79	64	44'75	-15'05
Els Garidells	26	15	36'58	23	23	50'00	+13'42
La Masó	15	26	63'41	25	28	52'83	-10'57

Nulles	32	35	52'23	27	25	48'07	-4'15
La Pobla de Mafumet	31	34	52'30	26	43	62'31	+10'01
La Pobla de Montornès	[60]	[84]	[58'33]	49	60	55'04	[-3'28]
Puigtiñyós	29	81	73'63	55	64	53'78	-19'84
Renau	20	27	57'44	29	39	57'35	-0'08
Reus	684	1.250	64'63	835	1.270	60'33	-4'29
Riudecanyes	90	182	66'91	183	220	54'59	-12'31
Riudoms	180	374	67'50	296	365	55'21	-12'28
Rodonyà	13	22	62'85	30	34	53'12	-9'72
El Rourell	16	30	65'21	20	22	52'38	-12'82
La Secuita	38	28	42'42	91	41	31'06	-11'35
La Selva del Camp	254	498	66'22	385	429	52'70	-13'51
Tarragona	584	1.145	66'22	809	1.196	59'65	-6'56
Torredembarra	121	235	66'01	168	239	58'72	-7'28
Vallmoll	[149]	[163]	[52'24]	111	131	54'13	[+1'89]
Valls	595	929	60'95	1.001	1.167	53'82	-7'12
Vilabella	[66]	[64]	[49'23]	56	76	57'57	[+8'34]
Vilallonga del Camp	79	103	56'59	107	72	40'22	-16'36
Vilanova d'Escornalbou	39	64	62'13	69	62	47'32	-14'80
Totals.....	3.803	6.412		5.420	6.626		
Mitjanes.....	126	213	62'77	180	220	55'00	-7'76

La trentena de poblacions que formen la nostra mostra acusen, certament, una davallada en el percentatge d'albats en temps de guerra, una davallada de fins a 7'7 punts, els mateixos que degué augmentar la Mortalitat Adulta. En l'altre estudi que vam fer centrat en el primer vicenni del segle XIX, en analitzar el factor dels albats, ens va donar una pèrdua similar (concretament una diferència de 6'59 punts[6]).

Llevat de quatre excepcions (els Garidells, la Pobla de Mafumet, Vallmoll i Vilabella), les vint-i-sis restants mostren la mateixa dinàmica de davallada del nombre d'albats, amb onze de les poblacions que donen una diferència entre els dos períodes de més de 10 punts i quatre casos extrems de més de 15 punts de diferència (Puigtiñyós, Constantí, Vilallonga del Camp i Figuerola del Camp). En aquest sentit, el comportament de les tres capitals del Camp és moderat (Reus, -4'29; Tarragona, -6'56; Valls, -7'12) i ofereix una mitjana del -5'99, sensiblement per sota de la general (-7'76).

Ens crida l'atenció l'elevat nombre d'albats a les grans poblacions durant el binomi 1715-1716, un percentatge que, a les poblacions de més de 750 habitants s'enfila fins el 71'3 %.

Riudecanyes	84'21	Riudoms	71'85	La Selva del Camp	66'26
Torredembarra	80'14	Reus	71'39	Valls	65'77
Alforja	73'11	Tarragona	69'59	L'Aleixar	59'09
Constantí	72'32	Mitjana total.....			71'37

Ultra els casos extrems de Riudecanyes i de Torredembarra, de més del 80%, les tres grans capitals del Camp, Reus (71'39), Tarragona (69'79) i Valls (65'77), depassen durant aquests dos anys, la mitjana del vicenni (62'77). Això ens posa sobre la pista del què degué ser una duríssima postguerra, atès que aquests dos anys corresponen exactament als dos primers anys després d'acabada la guerra, amb un país desagnat, ocupat militarment, amb polítiques represores i implantat l'impost del Cadastre.

Creixement Vegetatiu [CV]

Entenem per Creixement Vegetatiu la diferència resultant de restar al nombre de naixements el nombre de defuncions. En època de pau social i salut pública, el CV és sempre positiu a favor dels naixements, de manera que la població va creixent, sense pressa però sense pausa. No cal dir que, en aquest sentit, les èpoques de crisi militar o sanitària, poden registrar CV baixos, molt baixos i inclús negatius.

En el següent quadre consignem els CV de les trenta localitats, durant els anys de pau i al costat durant els anys de guerra. La última columna mostra el diferencial entre els CV dels dos períodes.

Localitats	Població estimada	CV Pau	CV Guerra	Diferència
L'Aleixar	925	+131	+47	84
Alforja	958	+117	-32	149
Bràfim	492	+76	+33	43
Cabra del Camp	451	+97	-12	109
Capafonts	[124]	[+5]	+9	[4]
El Catllar	681	+106	+27	79
Constantí	1.046	+88	+55	33
La Febró	[74]	[+6]	+6	0
Figuerola del Camp	361	+68	+7	61
Els Garidells	122	+11	+12	-1
La Masó	97	+5	-11	16
Nulles	166	+10	+21	-11
La Pobla de Mafumet	133	+3	-17	20
La Pobla de Montornès	397	[+47]	+58	-11
Puigtinyós	284	+45	-18	63
Renau	172	+24	+16	8
Reus	5.344	+561	+210	351
Riudecanyes	750	+100	-100	200
Riudoms	1.535	+195	-28	223
Rodonyà	87	+35	+15	20
El Rourell	153	+32	+18	14
La Secuita	260	+66	+9	57

La Selva del Camp	[1.956]	[+179]	+16	[163]
Tarragona	5.803	+913	+576	337
Torredembarra	1.338	+223	+219	4
Vallmoll	[598]	[-23]	+119	-142
Valls	4.311	+471	-223	694
Vilabella	483	[+103]	+69	[34]
Vilallonga del Camp	546	+68	+63	5
Vilanova d'Escornalbou	300	+58	-22	80
Mitjanes.....	998	+127	+38	89

Veiem que a un CV del total de les trenta localitats en el període de pau del +127 s'hi oposa un altre en època de guerra del +38, tres vegades menor. Es pot concloure que el ritme de creixement vegetatiu va ralentitzar-se considerablement, i que va decreixer més de tres vegades el seu superàvit humà. Ultra del cas insòlit de Vallmoll, que capgira la dinàmica que exposem amb un altíssim CV durant el període de guerra, i de tres localitats més que l'acompanyen amb números molt més moderats (els Garidells, Nulles i la Pobla de Montornès), la resta si que observa aquest decreixement. Destaquen: Alforja, Cabra del Camp, la Masó, la Pobla de Mafumet, Puigtinyós, Riudecanyes, Riudoms, Valls i Vilanova d'Escornalbou, amb CV negatius i un diferencial molt per damunt de la mitjana. Això és fàcilment comprobable atès que el diferencial de la mitjana guarda una proporció onze vegades menor a la població (89 *versus* 998) i llavors només cal afegir un 0 a cada diferencial i contrastar-ho amb el nombre de població que li correspon, per comprovar com aquesta és depassada, una, dos o tres vegades.

Sobre el creixement o decreixement de les poblacions, podem assajar un altre mètode que consistiria en el càlcul de cada població a través de la taxa de natalitat del 45x1.000, el primer i el darrer lustres del vicenni, per tal de contrastar-los. Així intuïrem si la població és major o menor després de la guerra. El següent quadre aglutina totes aquestes dades:

Localitat	Població estimada (TN 45x1.000)			Diferencial	%
	1701-1720	1701-1705	1716-1720		
Alt Camp					
Bràfim	492	502	537	+35	6'9
Cabra del Camp	451	568	440	-128	22'5
Figuerola del Camp	361	400	364	-36	9
Els Garidells	122	120	111	-9	7'5
La Masó	97	115	97	-18	15'6
Nulles	166	213	155	-58	27'2
Puigtinyós	284	324	324	0	0
Rodonyà	87	204	128	-76	37'2
El Rourell	153	177	164	-13	7'3
Vallmoll	[598]	613*	675	+62	10'1
Valls	4.311	4.213	4.377	+164	3'8
Vilabella	483	506	524	+18	3'5
Total.....	7.605	7.955	7.896	-59	0'74

Baix Camp					
L'Aleixar	925	951	951	0	0
Alforja	958	982	1.008	+26	2'6
Capafonts	[124]	97	[151]	[+54]	[55'6]
La Febró	[74]	84	[80]	[-4]	4'7
Reus	5.344	4.840	6.284	+1.444	29'8
Riudecanyes	750	773	875	+102	13'1
Riudoms	1.535	1.520	1.751	+231	15'1
La Selva del Camp	[1.956]	1.946	2.084**	+138	7
Vilanova d'Escornalbou	300	293	408	+115	39'2
Total.....	[11.966]	11.486	13.592	+2.106	18'3
Tarragonès					
El Catllar	681	743	622	-120	16'1
Constantí	1.046	986	1.226	+240	24'3
La Pobla de Mafumet	133	80	186	+106	132'5
La Pobla de Montornès	397	368	475	+107	29
Renau	172	217	133	-84	38'7
La Secuita	260	297	311	+14	4'7
Tarragona	5.803	4.866	6.551	+1.685	34'6
Torredembarra	1.338	1.120	1.431	+311	27'7
Vilallonga del Camp	546	444	617	+173	38'9
Total.....	10.376	9.121	11.552	+2.431	26'6
Totals.....	29.947	28.562	33.040	+4.478	15'67

*El lustre calculat ha estat 1703-1707, en mancar les dades dels dos primers anys del vicenni.

**El lustre calculat ha estat 1713-1717, en mancar les dades dels tres últims anys del vicenni.

A través d'aquest quadre podem veure clarament quina va ser la comarca més afectada, l'Alt Camp, amb set de les 12 localitats registrant pèrdua de població, i una pèrdua global del 0'74 %. Les altres dues comarques, registren un augment de població del 18 % (Baix Camp) i del 26 % (Tarragonès), perquè no es deuen veure tan afectades pels rigors militars i perquè devien ser receptores de població refugiada o militar i administrativa (soldats llicenciats, mercaders, fabricants, funcionaris, oficials reials, etcètera). En aquest sentit, les xifres més altes corresponen a les grans localitats, veritables pols d'atracció: Tarragona (34'6 %), Reus (29'7 %), Torredembarra (27'7 %), Constantí (24'3 %), Riudoms (15'1 %), per citar les poblacions majors del miler d'habitants (grup en el qual només desentonaria la Selva del Camp, amb un exigü 7 %). Alhora, les poblacions més afectades per la minva de residents, foren sempre petites, llevat del Catllar, cap d'elles depassa els 500 habitants: Renau (-38'7 %), Rodonyà (-37'2 %), Nulles (-27'2 %), Cabra del Camp (-22'5 %), el Catllar (16'1 %), la Masó (15'6 %), etcètera. Resulta obvi el trasllat de població refugiada de les petites poblacions a l'esguard de les més grans.

Fills de pares incògnits [FPI]

Una taxa més alta de fills de pares incògnits també forma part dels símptomes de temps revoltats i, per tant, de crisi demogràfica, doncs, en temps de quietut civil el control que s'exercia sobre els joves i les joves era més fiable i eficaç. També pujava el seu nombre cas que el nadó fos exposat per impossibilitat de mantenir-lo, una impedimenta que en temps de crisi militar i econòmica s'extenia amb major cruïsa.

En recerca de referents vàlids, o sigui comarcals i no únicament locals, tenim la taxa de la Conca de Barberà durant l'època moderna, un 1'18 % (tants FPI dividits pel nombre total de bateigs); i tenim, així mateix, la taxa que va resultar del nostre estudi sobre quaranta parròquies del Camp de Tarragona entre 1801-1820, que era de 2'35 % per a tot el vicenni i de 2'55 % pel període de guerra[7].

En el següent quadre, disposem per columnes: el nombre de FPI en el període de pau, la taxa (tant per cent); el nombre de FPI en el període de guerra[8], la taxa; el nombre de FPI al llarg del vicenni i la taxa total. Advertim que no va aparèixer cap FPI en sis de les poblacions i en dues més no hem tingut ocasió de comprobar-ho documentalment. Per això hem calculat el percentatge total dividint per 28 i no per 30. Les mitjanes dels tants per cent les hem calculades a partir de la mitjana de bateigs resultant en l'apartat de "Bateigs" (recordem-ho: 465 en temps de pau i 435 en temps de guerra).

Localitat	FPI 1701-1720	%	FPI Pau	%	FPI Guerra	%	Diferencial
L'Aleixar	7	0'84	0	0'00	7	1'66	1'66
Alforja	5	0'57	2	0'45	3	0'71	0'26
Bràfim	5	1'12	2	0'84	3	1'46	0'62
Cabra del Camp	9	2'21	4	1'79	5	2'73	0'94
Capafonts	0	0'00	0	0'00	0	0'00	0'00
El Catllar	4	0'65	2	0'63	2	0'67	0'04
Constantí	5	0'53	2	0'40	3	0'66	0'26
La Febró	0	0'00	0	0'00	0	0'00	0'00
Figuerola del Camp	0	0'00	0	0'00	0	0'00	0'00
Els Garidells	2	1'61	1	1'72	1	1'92	0'20
La Masó	0	0'00	0	0'00	0	0'00	0'00
Nulles	2	1'33	1	1'29	1	1'36	0'07
La Pobla de Mafumet	-	-	-	-	-	-	-
La Pobla de Montornès	1	0'27	0	0'00	1	0'59	0'59
Puigtinyós	4	1'56	4	2'58	0	0'00	-2'58
Renau	3	1'93	2	2'81	1	1'19	-1'62
Reus	59	1'22	23	0'92	36	1'55	0'63
Riudecanyes	0	0'00	0	0'00	0	0	0'00
Riudoms	11	0'79	7	0'93	4	0'63	-0'30
Rodonyà	0	0'00	0	0'00	0	0	0'00
El Rourell	2	1'44	2	2'56	0	0'00	-2'56
La Secuita	-	-	-	-	-	-	-
La Selva del Camp	9	0'51	3	0'32	6	[0'72]	[0'40]
Tarragona	145	2'77	64	2'42	81	3'13	0'71
Torredembarra	7	0'58	4	0'69	3	0'47	-0'22
Vallmoll	9	1'85	5	2'12	4	1'60	-0'52

Valls	44	1'13	19	0'98	25	1'28	0'30
Vilabella	2	0'45	2	0'85	0	0'00	-0'85
Vilallonga del Camp	9	1'82	7	2'80	2	0'82	-1'98
Vilanova d'Escornalbou	2	0'74	1	0'62	1	0'91	0'29
Totals.....	346	1'27	157	1'12	189	1'44	0'32
Mitjanes.....	12		5		7		

Veiem que la taxa de FPI del vicenni, 1'27, és superior a la calculada per a la Conca de Barberà a l'època moderna, 1'18, però queda molt lluny de la que es registraria cent anys més tard a la mateixa zona del Camp de Tarragona, 2'35. La diferència és més gran si ens fixem en la taxa del període de guerra: 1'44 el primer vicenni del segle XVIII (entre 1705-1714) per 2'55 el primer vicenni del XIX (entre 1808-1814).

Comprovem, així mateix, que la norma de l'augment de fills espuris o abandonats en període de guerra[9], segueix inalterable, amb casos paradigmàtics, que no hem inclòs en aquest treball, com el d'Alcover, on 11 dels 15 naixements de nadons amb pares incògnits es van produir durant els anys d'ocupació militar borbònica[10]. Tanmateix, la diferència entre el període de pau i el de guerra, no és que sigui gaire gran, a penes 32 FPI més que representen una taxa del 0'32 %. De cada 12 FPI nats el primer vicenni del segle XVIII, set van néixer durant la guerra, la meitat més un. Justet.

També observem que es manté la major dinàmica del fenomen a les poblacions més grans (Tarragona, Reus, Valls o la Selva del Camp, estan en el grup dels set diferencials més alts –juntament amb els casos contraris de l'Aleixar, Cabra i la Pobla de Montornès-). Les ciutats i les viles importants estaven ben comunicades, eren lloc de pas i seu de casernes i guarnicions militars, i sobretot comptaven amb més i millors centres benèfics d'acolliment (asils, reformatoris, parvularis) i oferien, enmig d'una gran densitat de gent desconeguda, la discreció que l'acte d'exposició d'un nadó requeria, una discreció impensable en un poble petit on tothom es coneixia. Tot plegat, explica per al primer vicenni del segle XIX, que fossin les grans urbs les que lideressin les ràtios més abultades de FPI[11]. També serveix, doncs, per al segle anterior. Les poblacions que registren ràtios de FPI poc diferenciades, formen un grup de poblacions petites i, per tant, amb majors possibilitats de desvirtuació de percentatges (Capafonts, la Febró, la Masó, Nulles, Riudecanyes, Rodonyà). Efectivament, en el cas contrari, majors ràtios de FPI en temps de pau, s'hi troben: Puigtiñós, Renau o el Rourell, però hi ha algunes excepcions que sobten, com ara: Torredembarra, Vallmoll, Vilabella o Vilallonga del Camp. Totes aquestes viles, llevat de Torredembarra, són d'interior i fora de camí ral.

Els annus horribilis

En tot període de crisi demogràfica, ja sigui polític, militar com sanitari o epidemiològic, hi ha un any que destaca per la seva especial virulència. En aquest primer vicenni del

segle XVIII i en aquesta guerra de Successió, l'any amb els pitjors números és, sens dubte, el 1706.

1706: un CV eloqüent

Un repàs als creixements vegetatius de l'any 1706 a les trenta localitats, ens acabarà de convèncer. En el següent quadre oferim el CV de 1706, al costat dels CV en el període de guerra i en tot el vicenni, per tal de poder fer una bona contrastació.

Localitats	Població estimada	CV 1706	CV Guerra	CV Vicenni
L'Aleixar	925	-27	+47	+175
Alforja	958	-13	-32	+85
Bràfim	492	-6	+33	+109
Cabra del Camp	451	-7	-12	+85
Capafonts	[124]	-3	+9	[+14]
El Catllar	681	-2	+27	+133
Constantí	1.046	-23	+55	+143
La Febró	[74]	-2	+6	[+12]
Figuerola del Camp	361	-6	+7	+75
Els Garidells	122	-4	+12	+23
La Masó	97	-1	-11	-6
Nulles	166	-6	+21	+31
La Pobla de Mafumet	133	-16	-17	-14
La Pobla de Montornès	397	+2	+58	+117
Puigtinyós	284	-10	-18	+27
Renau	172	-3	+16	+40
Reus	5.344	-112	+210	+771
Riudecanyes	750	-1	-100	0
Riudoms	1.535	+6	-28	+167
Rodonyà	87	+3	+15	+50
El Rourell	153	+2	+18	+50
La Secuita	260	+4	+9	+75
La Selva del Camp	[1.956]	-21	+16	[+195]
Tarragona	5.803	-118	+576	+1.491
Torredembarra	1.338	-44	+219	+442
Vallmoll	[598]	+3	+119	[-85]
Valls	4.311	-114	-223	+188
Vilabella	483	+3	+69	[+176]
Vilallonga del Camp	546	-2	+63	+131
Vilanova d'Escornalbou	300	-5	-22	+36
Mitjanes.....	998	-17	+38	+157

Les mitjanes són prou aclaridores: el CV general de les trenta localitats durant el primer vicenni del segle XVIII (1701-1720) és un positiu alt, +157; el corresponent al període de guerra (1705-1714), també resulta positiu, però no pas a la meitat (com correspondria proporcionalment), sinó molt més davallat, +38; finalment el CV de 1706 és negatiu i no pas gaire neulit, -17.

Els pitjors números se'ls emporta la Pobla de Mafumet, amb un desbalanç de -16 punts per a una població estimada d'a penes 133 habitants; si en els següents anys hagués persistit un creixement vegetatiu similar, en només vuit anys s'extingia aquella població. A distància, li segueix l'Aleixar, amb -27 i una població molt similar a la de la mitjana general.

No són gaires les localitats que el 1706 presenten un CV positiu (concretament set: la Pobla de Montornès, Riudoms, Rodonyà, el Rourell, la Secuita, Vallmoll i Vilabella), i sempre és un positiu molt baix i amb un CV del període de guerra i del vicenni també positiu i força alt. Riudoms és un cas excepcional: el 1706 registre positiu, el tercer positiu més baix de la sèrie, però positiu, ara be, només l'any següent, el 1707, es produeix la pitjor hecatombe del vicenni, amb un registre de -112. A Riudoms, la mala anyada es retrassà un any. També trobem aquest "retràs" al 1707 a: Rodonyà (-3), la Secuita (-11) i Vallmoll (-14).

A Tarragona, llevat del 1701, el 1706 és l'únic any amb un CV de resultat negatiu. Reus, al Baix Camp, encara té pitjors anyades, el 1702 (-147) i el 1710 (-141). A Valls, com a Tarragona, és el pitjor any de tota la sèrie. Les tres grans urbs del Camp de Tarragona registren un CV el 1706 sensiblement per damunt de la mitjana general de les trenta poblacions analitzades. La mitjana de les tres capitals és -114, que correspon a una mitjana de població estimada de 5.152 habitants, si ho contrastem amb la mitjana general ens n'adonem:

Mostra	Població estimada (mitjana)	CV 1706 (mitjana)	Proporció
Les 30 localitats	998	-17	58'70
Reus, Tarragona i Valls	5.152	-114	45'19

Amb una simple regla de tres podem comprovar que si una mostra poblacional de 998 té un CV de -17, a una de 5.152 n'hi correspondria una altra de -87, i en canvi, és de -114, vint-i-set punt per damunt.

1708: a la recerca d'una Intensitat de la Crisi de Mortalitat Adulta [ICMA] concloent

Per mesurar l'abast crític d'un any en concret, els tècnics en demografia recorren al (complicat) càlcul de la Intensitat de la Crisi de Mortalitat Adulta, que nosaltres ja hem assajat en alguns treballs anteriors[12]. Prèviament, però, cal veure quin és l'any que

registra un major nombre d'obits de cossos (perquè els càlculs de la ICMA són en base als obits de cossos, ja que es tracta de mortalitat adulta). Veje-m'ho:

Localitat	1701	1702	1703	1704	1705	1706	1707	1708	1709	1710
L'Aleixar	14	15	11	12	12	30	22	30	18	17
Alforja	13	21	13	7	15	25	16	33	19	28
Bràfim	6	5	8	8	11	11	8	9	5	17
Cabra del Camp	7	9	6	1	9	12	8	18	9	15
Capafonts	2	1	0	4	2	4	2	4	2	2
El Catllar	3	17	7	18	6	10	10	18	16	20
Constantí	11	12	3	19	16	17	11	20	30	21
La Febró	2	0	1	1	0	4	4	4	1	0
Figuerola del Camp	4	5	7	3	10	8	7	13	12	8
Els Garidells	0	0	6	2	4	9	1	0	0	1
La Masó	5	2	2	0	0	2	2	1	1	5
Nulles	9	2	1	2	6	6	2	1	5	2
La Pobla de Mafumet	6	1	2	2	3	6	5	2	3	3
La Pobla de Montornès	5	[5]	5	6	7	4	4	5	8	2
Puigtinyós	3	5	8	3	13	11	5	3	4	6
Renau	0	3	0	2	1	3	3	4	1	6
Reus	98	83	74	60	60	76	73	120	95	161
Riudecanyes	9	16	10	9	18	12	19	47	13	55
Riudoms	15	19	11	17	22	21	90	36	31	39
Rodonyà	1	4	1	1	3	3	2	7	1	2
El Rourell	2	4	0	0	0	2	3	1	1	8
La Secuita	4	5	5	5	6	2	4	12	6	4
La Selva del Camp	27	30	12	17	21	54	45	39	53	49
Tarragona	61	75	25	44	53	104	87	81	108	80
Torredembarra	13	16	9	7	7	24	13	23	12	20
Vallmoll	[13]	[13]	7	13	13	11	16	12	11	13
Valls	57	68	52	94	80	120	107	145	138	85
Vilabella	[6]	[6]	[6]	[16]	4	8	3	6	12	3
Vilallonga del Camp	4	7	9	10	2	12	8	18	14	16
Vilanova d'Escornalbou	0	8	5	3	3	4	4	17	7	27
Totals.....	400	457	306	386	394	615	584	729	636	715
Mitjanes.....	13'3	15'2	10'2	12'8	13'1	20'5	19'4	24'3	21'2	23'8

Localitat	1711	1712	1713	1714	1715	1716	1717	1718	1719	1720
L'Aleixar	14	22	20	11	17	10	7	13	12	15
Alforja	27	21	11	10	17	8	9	7	11	14
Bràfim	8	7	3	2	4	5	8	5	7	17
Cabra del Camp	9	7	12	7	2	7	3	1	3	11
Capafonts	1	6	3	2	1	1	3	4	4	3

El Catllar	21	14	10	11	5	8	15	14	7	10
Constantí	10	25	18	21	18	13	8	17	8	6
La Febró	1	1	1	1	2	0	2	2	2	4
Figuerola del Camp	9	6	5	1	3	2	3	3	6	7
Els Garidells	1	2	4	1	7	0	2	4	3	2
La Masó	5	6	2	1	1	1	2	0	2	0
Nulles	1	1	1	2	6	0	4	2	1	5
La Pobla de Mafumet	0	3	0	1	6	3	2	4	1	4
La Pobla de Montornès	7	4	5	3	6	8	6	2	6	11
Puigtiñós	0	5	4	4	2	0	0	2	0	6
Renau	3	5	1	2	3	2	4	2	1	3
Reus	60	50	88	52	68	51	43	64	56	87
Riudecanyes	6	4	6	3	5	7	3	7	16	8
Riudoms	16	21	9	11	21	26	24	9	20	18
Rodonyà	3	4	3	2	2	0	0	1	2	1
El Rourell	2	0	3	0	2	1	0	3	2	2
La Secuita	8	2	4	4	5	5	2	0	5	2
La Selva del Camp	26	20	49	29	26	30	27	44	15	26
Tarragona	66	77	82	71	79	63	56	62	56	63
Torredembarra	17	18	20	14	11	16	10	13	8	18
Vallmoll	10	8	8	9	7	11	7	13	39	26
Valls	59	111	74	82	71	57	55	46	40	55
Vilabella	7	3	5	5	5	2	6	2	8	9
Vilallonga del Camp	25	5	5	2	4	9	6	12	6	12
Vilanova d'Escornalbou	1	2	2	2	5	4	4	3	5	2
Totals.....	423	460	458	366	411	350	321	361	352	447
Mitjanes.....	14'1	15'3	15'2	12'2	13'7	11'6	10'7	12'0	11'7	14'9

L'any amb un CV més negatiu fou el 1706, però en canvi, l'any amb un major nombre de cossos fou el 1708, amb 729 decessos adults. Treballem amb mitjanes i convertim aquesta xifra (dividint-la per 30 de les localitats) en 24'3.

La fórmula aritmètica de la ICMA és: $I = D - M / DS$

Primer triem els set anys anteriors i els set posteriors a l'any escollit per fer el càlcul (1708), i marginem els quatre anys més extremats (la xifra més alta i la més baixa de les anteriors, i la més alta i la més baixa de les posteriors), i en quedaran deu (cinc per banda). Tot seguit, restem el nombre de defuncions de cada any de la mitjana de defuncions d'aquests deu anys restants, i els dividim per la desviació estàndard dels decessos de cada any respecte de la mitjana.

La Desviació Estàndard [DE], surt d'aplicar el quadrat a les diferències de les xifres dels 10 anys amb la mitjana. Tot seguit sumem els resultats i ho dividim tot per 10. De la xifra resultant, fem l'arrel quadrada

Calculem la ICMA de la mitjana de les 30 localitats del Camp de Tarragona a partir de l'any 1708, l'anyada amb el balanç més alt de defuncions adultes (cossos). Identifiquem els components de la fórmula $I = D - M / DE$, segons el quadre adjunt:

D = 24'3
M = 15'33
DE = 2'6458

ANYS	†		D.E.	
			x	x2
1701	13'3		-2'03	4'12
1702	15'2		-0'13	0'01
1703	10'2			
1704	12'8		-2'53	6'40
1705	13'1		-2'23	4'97
1706	20'5			
1707	19'4	73'8	4'07	16'56
1708	24'3			
1709	21'2		5'87	34'45
1710	23'8			
1711	14'1		-1'23	1'51
1712	15'3		-0'03	0'00
1713	15'2		-0'13	0'01
1714	12'2			
1715	13'7	79'5	-1'63	2'65
			153'3 = 15'33	70'68

L'arrel quadrada de 7'06 és 2'6458, que és la Desviació Estàndard. Així doncs, $I = 24'3 - 15'33 / 2'6458$, que és igual a: 3'39.

Per tal de calibrar la magnitud de la ICMA s'hi aplica una gradació: 1-2, crisi menor, 2-4, crisi mitjana, 4-8, crisi forta, 8-16, crisi important, 16-32, gran crisi, i més de 32 catàstrofe. El resultat final de la ICMA de les 30 localitats del Camp de Tarragona el 1708, 3'39 es podria classificar, doncs, com una "crisi mitjana".

Conclusions

Amb les dades sacramentals d'una mostra de trenta localitats del Camp de Tarragona hem analitzat els cinc factors indicadors de crisi demogràfica durant la guerra de Successió: els naixements, les defuncions, el creixement vegetatiu, els albats i els fills de pares incògnits. Per fer-ho, hem contrastat els anys del període de guerra (1705-1714) amb els del període de pau abans i després de la guerra (1701-1704 i 1715-1720), sempre dins del primer vicenni del segle XVIII.

Els resultats ens han assenyalat, certament, un grau de crisi demogràfica, però un grau menor amb una incidència crítica molt escassa. La mitjana de naixements a penes està a 1'7 punts del 50%; la de defuncions depassa el 50% però únicament en 4'1 punts, i el percentatge de fills de pares incògnits en període de guerra, si be és major al del període de pau, ho és per una diferència mínima. A aquesta poca incidència de crisi demogràfica s'hi oposen dos factors que cobren transcendència. La taxa d'albats mostra un descens de 7'7 punts, cosa que significa que del total de defuncions hi hagué un augment important de la mortalitat adulta. D'altra banda està el creixement vegetatiu, que en època de pau és de +127 i en el de guerra es ralenteix tres vegades i es resitua en +38, una considerable desacceleració.

Ens treu del dilema el càlcul de la Intensitat de la Crisi de Mortalitat Adulta (ICMA), que a partir de la pitjor anyada del vicenni, 1708, no és capaç d'assenyalar-nos una crisi més enllà de "mitjana".

Podem concloure, doncs, que demogràficament parlant, l'episodi de la guerra de Successió al Camp de Tarragona va representar una crisi moderada que va tenir el seu zènit vers 1708, probablement per la implicació que degueren tenir els combats en els setges de Lleida (1707) i de Tortosa (1708), respectivament, a menys de cent quilòmetres de distància.

L'anàlisi de pèrdua de població per comarques ens assenyala l'Alt Camp com la comarca més afectada, l'única que va perdre població en acabar la guerra, encara que amb xifres molt irrellevants. Les poblacions més afectades foren les més petites (i desprotegides) i les que més van créixer foren les grans. Sens dubte hi hagué un fluxe migratori camp-ciutat com a estratègia per fugir dels rigors de la guerra.

Allò que més trastoca el ritme saludable d'una població són les epidèmies i les crisis de subsistència, com vam demostrar en el nostre estudi demogràfic sobre la guerra del Francès. L'episodi successori no va comportar cap brot epidèmic, ni els exèrcits borbònics van arrassar camps de cultius ni requisar collites, com feren els napoleònics. Això explicaria l'atenuació de la crisi demogràfica, existent segons els indicadors, però amb una mínima incidència. En aquest sentit, allò que sí que es va notar més, foren els dos anys posteriors a la implantació del Cadasatre (1715-1716), un fort impost sobre les ja contretes hisendes catalanes que les autoritats borbòniques mateixes hagueren de modificar a la vista de l'abús econòmic que representava (un autèntica indemnització de guerra imposada pels vencedors sobre els vençuts). Durant aquest binomi, el percentatge dels albats (el sector poblacional més indefens davant d'una crisi de subsistència), augmentava en les deu majors poblacions del Camp de Tarragona fins a superar el 71%, quan allò normal seria situar-se entre un 50%-60%.

Una anàlisi més acurada i detinguda d'aquest binomi, pot ser un bon tema per tractar i desenvolupar en nous treballs de caire demogràfic sobre la guerra i la postguerra de Successió.

NOTES

[1] GÜELL, MANEL. *La crisi durant la guerra del Francès (1808-1814) al Camp de Tarragona*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2011, p. 221 i ss.

[2] Agrupades en 26 parròquies: la Febrò s'insereix dins de la demarcació parroquial de Capafonts, la Masó dins de la del Rourell, Puigtinyós era l'actual Montferri i llavors comprenia el poblat de Montferri i el llogarret de Rodonyà – actualment tots termes municipals del Camp de Tarragona-, i la Secuita era dins de la Pobla de Mafumet.

[3] El càlcul del 83% l'hem fet tot agafant de base el cens d'Aparici de 1708 (IGLÉSIES, JOSEP. *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. III. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1974, I, 23-99): la vegueria de Tarragona integrava 21 d'aquestes localitats (4.147 cases d'un total de 6.488 –el 63% de la vegueria), Montblanc 3 (5'83%), Vilafranca 4 (6'08%) i Lleida 1 (1'45%). Hem sumat les cases extratarragonines (669) i hem vist que representen a les respectives vegueries un pes del 13'36%. A continuació hem fet una regla de tres: 13'36 és a 4.521 (mitjana de les poblacions de les tres vegueries extratarragonines) allò que x és a 6.488. Surt 19'17. Hem sumat el 63'91% al 19'17%: 83'08%.

[4] Les dades referents als sacramentals d'algunes parròquies ja estaven publicades, i per tant les hem pogut manllevar directament. És el cas de Cabra del Camp

(TEIXIDÓ I MONTALÀ, JAUME. *Població, societat i economia a la vila de Cabra del Camp al segle XVIII*. Valls: Consell Comarcal de l'Alt Camp, 1997, p. 87, 117, 121-122 i 141), Reus (ANDREU, JORDI. *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'antic règim*. Reus: Centre de Lectura, 1986, apèndix) i de: Bràfim, el Catllar, els Garidells, la Pobla de Mafumet, la Pobla de Montornès, Reus, Riudecanyes, Riudoms, la Secuita i Vallmoll (ANDREU SUGRANYES, JORDI. *El Camp de Tarragona i el Priorat durant els segles XVIII i XIX. Les bases demogràfiques, agràries i comercials de l'expansió setcentista*. Tesi doctoral dirigida per Antoni Simon Tarrés, UAB, 1994, –dipositada a la Biblioteca de la URVT-, II vol., f. 726, 727, 736, 745, 754, 764, 772, 780, 789, 797, 805-807, 814, 822 i 830). Agraïm l'atenció de l'amic Josep M. T. Grau i Pujol, que amb la seva acostumada diligència, va fer-nos arribar les fotocòpies d'aquesta última referència. També li hem d'agrair els consells i suggeriments dispensats en cada consulta que li hem adreçat. En aquest sentit, també hi hem d'incloure al professor Valentí Gual Vilà, de la UB, guia tècnic i espiritual de les nostres investigacions demogràfiques.

[5] El 50 % a Rocafort de Queralt entre 1661-1801; el 59 % a Montblanc durant el segle XVIII; el 49 % a Cabra del Camp entre 1800-1819; el 54'9 % al Camp de Tarragona el primer vicenni del segle XIX. GUAL VILÀ, VALENTÍ. *Vida i mort a la Conca de Barberà a l'edat moderna (Rocafort de Queralt s. XVI-XVIII)*. Tarragona: Institut d'Estudis

Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Diputació, 1988, p. 51; GRAU I PUJOL, JOSEP M. T. *Població i lluita contra la mort a Montblanc (segle XVIII)*. Tarragona: Diputació, 1990, p. 45; TEIXIDÓ. *Població...*, p. 102 i GÜELL. *La crisi...*, p. 184-185.

[6] GÜELL. *La crisi...*, p. 186.

[7] GUAL I VILÀ, VALENTÍ. *La família moderna a la Conca de Barberà*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1993, p. 152-199 (taxa calculada població a població) i GÜELL. *La crisi...*, p. 192-193.

[8] Hem comptat del període de guerra, els FPI nascuts els primers nou mesos de 1715, concebuts dins del període de guerra. Són casos que s'han donat a: Cabra del Camp (2), Nulles, Riudoms i Vilallonga del Camp.

[9] Vegeu: GÜELL, MANEL. *"Incognitos filios in bellum plures sunt"*. A *Carn!* [En línia], Maig de 2009, núm. 10, 3-7. www.acarn.cat.

[10] GÜELL, MANEL. "Algunes reflexions al voltant dels primers censos de població en l'adveniment filipista (segle XVIII)". *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs*, 75 (juliol-setembre de 1996) 14-27, p. 26 n.10 i GÜELL. *"Incognitos..."*, p. 5-6.

[11] GÜELL. *La crisi...*, p. 193.

[12] GUAL VILÀ, VALENTÍ. "Les crisis de mortalitat adulta a la Conca de Barberà. Cronologia, intensitat i abast geogràfic". *Quaderns de Vilaniu*, Valls, 24 (1993) 54-64, GÜELL. *La crisi...*, p. 253-254 i GÜELL, MANEL. "Crisis i demografia, Constantí durant la guerra del Francès". *Estudis de Constantí*, 27 (2011) 67-80, p. 79-80.

Els militars contra Catalunya: allotjaments contra cobertura legal

EVA SERRA I PUIG

**Professora emèrita de la
Universitat de Barcelona**
eserra@frm.es

Resum: Els allotjaments militars a Catalunya han constituït una problemàtica civil endèmica des de 1630 fins a la guerra de Successió. En no ser respectada la regulació normativa, van succeir-se molts abusos arreu del país, com recullen les pàgines del *Dietari de la Generalitat*. S'hi han d'afegir les contribucions forçades, que esdevenen generals amb la implantació del Cadastre. L'economia de guerra substitueix les necessitats del consum civil pels imperatius del manteniment dels exèrcits sobre un territori.

Paraules clau: Allotjaments, Corts, Constitucions, tropes, abusos, contribucions, queixes.

Estadística: 52 notes, 0 centres documentals consultats, 14 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: Los alojamientos militares en Cataluña han constituído una problemática civil endémica desde 1630 hasta la guerra de Sucesión. Al no ser respetada la regulación normativa, se sucedieron muchos abusos por todo el país, como recogen las páginas del *Diario de la Generalitat*. Deben añadirse a ello las contribuciones forzadas, que se generalizan con la implantación del Catastro. La economía de guerra sustituye las necesidades del consumo civil por los imperativos del mantenimiento de los ejércitos sobre un territorio.

Palabras clave: Alojamientos, Cortes, Constituciones, tropas, abusos, contribuciones, quejas.

Estadística: 52 notas, 0 centros documentales consultados, 14 obras bibliográficas citadas.

Abstract: Military lodging in Catalonia have been a problem endemic from 1630 to Spanish Succession War. Not being respected normative regulation, many abuses happened throughout the country, as shown in *Journal of the Generalitat*. Should be added to the forced contributions, which are generalized to the implementation of tax *Cadastre*. The war economy replace civilian consumption needs by the imperatives of maintaining armies on a territory.

Keywords: Military lodging, Parlements, Constitutions, troops, abuse, contributions, complains.

Statistic: 52 notes, 0 documentation centers consulted, 14 bibliographical mentioned works.

Résumé: Logement militaire en Catalogne ont été un problème civile endémique de 1630 à la guerre de Succession d'Espagne. Pas respecté la réglementation normative, de nombreux abus ont eu lieu dans tout le pays, comme indiqué dans les pages du *Journal de la Generalitat*. Il faut ajouter les contributions forcées, qui sont généralisables à la mise en œuvre du cadastre fiscal. L'économie de guerre remplace besoins de

consommation civile par les impératifs de maintien armées sur un territoire.

Mots clés: Logements militaires, les Parlements, les Constitutions, les troupes, les abus, les contributions, les plaintes.

Statistique: 52 notes, 0 centres documentaires consultées, 14 oeuvres bibliographiques citées.

Riasunto: Alloggi militari in Catalogna sono stati un problema civile endemico dal 1630 a la guerra de Successione Spagnola. Non essendo rispettato regolamentazione normativa, molti abusi si sono verificati in tutto il paese, come indicato nelle pagine del *Diari de la Generalitat*. Va aggiunto ai contributi forzati, che sono generalizzati per l'attuazione del Catasto fiscale. L'economia di guerra sostituisce fabbisogno di consumi civili dagli imperativi di mantenere di eserciti su un territorio.

Parole chiave: Alloggi militari, i Parlamenti, le Costituzioni, truppe, abuso, contributi, denunce.

Statistica: 52 note, 0 centris documentarios intervistatis, 14 opere bibliografiche citate.

Unes guerres continuades

Molt sovint ha estat dit que Catalunya no contribuïa a les guerres del rei amb la mateixa quantitat i qualitat que els regnes castellans. Però la part del lleó de l'aportació catalana a la monarquia hispànica rau en la seva condició de “*antemural de tota Espanya*”^[1] i per tant de territori d'ocupacions, guerres i allotjaments.

Sense anar més lluny Barcelona, entre 1652 i 1714 patí sis setges, això és, en 52 anys. El setge de **Juan José de Austria** que durà un any i dos mesos (juliol 1651 a octubre de 1652); el setge de **Vendôme** que durà uns 52 dies (del 15-16 de juny a l'11-15 d'agost de 1697); el setge frustrat de l'arxiduc de 25 a 31 de maig de 1704; el setge victoriós de l'arxiduc **Charles III** d'uns 48 dies (22 d'agost al 9 d'octubre de 1705); el setge del mariscal de **Felip V** comte de **Tessé** d'uns 35 dies (3 d'abril a 8 de maig de 1706) i el setge de la caiguda de Barcelona de l'Onze de Setembre de 1714 d'un any i un mes i mig (25 de juliol de 1713 a 11 de setembre de 1714)^[2].

Això vol dir moltes tropes sobre Catalunya amb els elevats costos dels allotjaments^[3], els quals no solen ser comptats per la hisendes de les monarquies aristocràtiques dels segles moderns, entre elles la hispànica. Els setges de Barcelona anaven acompanyats de successives ocupacions del país que en el curs especialment de la segona meitat del segle XVII van ser constants. Sense comptar l'estat de guerra latent d'aquell segle i només tenint present els moments de guerra formal, el territori català pateix les guerres dels Segadors (1635-1659), la de Devolució (1667-1668), la guerra franco-holandesa de 1674-1678 (que acabà amb el tractat de Nimega i cal recordar que fins llavors encara hi havia possibilitats de reintegració de les vegueries del Nord, que no es recuperen per negativa del rei hispànic)^[4], la de les Reunions (1683-1684) que clou amb Ratisbona (1683-1684) i la de la Lliga d'Augsburg (1689-1697) que hi posa fi Rijswijk (1698). És a dir, cinc guerres formals han precedit l'anomenada en termes diplomàtics guerra de Successió Espanyola i que ben bé es podria anomenar, des de la perspectiva catalana, tant la guerra per les Llibertats de Catalunya com la guerra de la Dominació Espanyola (1705-1714). I no comptem les seves seqüeles fins a la pau de Viena de 1725.

Totes aquestes guerres tenen un comú denominador: les ambicions hispàniques a Europa que es converteixen en guerra a Catalunya i, de fet, contra Catalunya, unes guerres que mai no havien interessat als catalans, els quals només van fer una aposta al seu risc i compte en la de 1705-1714 a la recerca d'una política d'aliances internacionals nova i pròpia (anglo-holandesa i no franco-borbònica) i, de retruc, a la recerca d'un rei més domesticat que els hi degué la corona. Tot plegat per defensar el model polític de les Constitucions, una fiscalitat mesurada i una economia productiva i de llibertat de comerç.

La legislació catalana sobre allotjaments

La política d'allotjaments de les lleis catalanes era molt restrictiva. La lectura de les Constitucions ens ho demostra i aquestes són les lleis que en teoria regien els anys de la guerra de Successió per tal com havien estat confirmades en les Corts de 1702 i de 1706.

Per adonar-se de la distància entre les lleis en matèria d'allotjaments i la realitat, cal primer apropar-nos a la legalitat vulnerada sistemàticament per les tropes reials tant per les de les Dues Corones com per les imperials o aliades, i de retruc, fins i tot, pels mateixos miquelets.

En les Corts del duc d'**Anjou** (1701-1702) i en les de l'arxiduc **Carles** (1705-1706)^[5] els allotjaments van tenir el seu espai de debat. És lògic, si tenim en compte tot el seguit de guerres tingudes lloc en el curs de més de mig segle i la necessitat de contrarestar els abusos haguts i persistents de la soldadesca sobre la població civil. A Barcelona, en el moment d'inciar-se la Cort del duc d'**Anjou** hi havien allotjats 2.500 soldats de cavalleria i 600 de peu i no sense incidents^[6]. JOAQUIM ALBAREDA segueix el dietari o crònica del jurista MANUEL MAS I SOLDEVILA, professor de lleis a la Universitat de Barcelona, de filiació austriacista, i explica que els braços abans que res plantejaren als tractadors del rei la qüestió dels allotjaments. La resposta va ser prou frustrant per tal com el monarca tenia intenció de mantenir 2.000 cavalls a Catalunya “*y que la província –escriu MAS– los avía de donar dos rals cada dia a quiscun soldat, fer cortels, vestir-los y a més de tot axò avia de fer lo donatiu*”^[7].

Els papers que circulaven contra la intempestiva representació del virrei comte de **Palma**, el qual havia aconsellat al rei que no clogués les Corts, ja que considerava que un donatiu d'un milió i mig de lliures en set anys era poc, indiquen que el país, de fet, volia la desaparició dels allotjaments. Sabem pel *Dietari de la Generalitat* que el 7 de novembre de 1701 els consistorials de la Diputació ordenaven als oficials del General (regent los comptes, racional, exactor i a l'escriba major i els seus subalterns) un balanç dels seus llibres com a informació per a la Cort que s'estava celebrant. Aquests acusaven rebut de l'ordre però posaven en consideració dels diputats i oïdors “*lo molt cafer que ens i aportava, fet que contenia més d'una centúria, y, per consegüent, lo molt temps que requeria, fossen servits sas senyorias representar-ho a ditas Corts*”^[8].

Efectivament, era molta feina fer un balanç de les qüestions pendents d'un període que anava de 1599, l'any de les darreres corts clausurades amb lleis, a 1701. Entre la documentació que els oficials del General i en especial l'escrivà major i subalterns van reunir i còpiar hi havia tota la jurisprudència de 1630, arran dels estralls i abusos denunciats a la Generalitat el gener d'aquell any contra el comte de **Fuenc Lara** i la seva tropa "*après de ésser entrada en lo present Principat*". Els soldats del comte havien comés

"molts excessos y desordes acerca dels alojaments, no acontentant-se del que, per generals constitucions, usos, pràctiques y costums del present Principat, estan obligats los provincials donar als soldats y, particularment, que havian fetas algunas composicions y altres violèncias en las vilas de Horta, Flix y altres, que són constituïdes cerca de la ralla del regne de Aragó, dins del present Principat y que, axí mateix, essent arribats en Castelldefels, Sant Boy y loch del Hospitalet, cerca la present ciutat, havien continuades las mateixas violèncias, vexacions y contrafaccions y que no acontentant-se del que los pobles los donaven, passant encara los límits de lur obligació, segons las leys de la terra...".

Encara reclamaven i manllevaven més. Sant Andreu, Santa Coloma a tocar de Barcelona, però també Moià, Sant Julià, Manlleu, Sant Hipolit de Voltregà, Taradell, Torelló, Horta i Palautordera van patir vexacions i composicions.

Aquesta denúncia de gener de 1630 va donar lloc a la formulació de tres vots sobre les contrafaccions fetes per **Fuenc Lara** i les seves tropes i sobre els límits constitucionals dels allotjaments. El primer vot, de 25 de febrer de 1630[9], fou signat pels advocats assessors del General **Bernard Sala** i **Felip Vinyes**, per **Miquel Joan Magarola** advocat fiscal del General, i per **Josep Gilabert** i **Miquel Xammar**, advocats de la ciutat de Barcelona. Acusava els homes de **Fuenc Lara** d'allotjaments abusius, del desarmament dels provincials de llurs armes lícites i d'haver compostat moltes universitats i detinguts indegudament moltes persones, la qual cosa vulnerava diverses constitucions i cometia efectives contrafaccions[12]. El segon vot de 8 de març[11] era una confirmació del primer i comptava amb la signatura dels mateixos advocats més els *consulens* **Francesc Roig de Mendoza**, **Jaume Càncer**, **Joan Pere Fontanella** i **Joan Ximenis**. Aquest vot es plantejava la necessitat d'abordar els "*procehiments poden fer per reparo de ditas contrafaccions*".

El 13 d'abril el virrei duc de **Feria** revocava i castigava els "*excessos y desòrdens fets per lo comte de **Fuenc Lara** y los officials y soldats de sa companyia*"[12] i el 17 d'abril era llegit a la Diputació un tercer vot del 12 d'abril[13] dels advocats de la Generalitat i dels de la ciutat de Barcelona, els quals davant les contrafaccions de les tropes de **Fuenc Lara**[14] eren "*de vot y parer*", després d'haver "*tinguts entre si diversos col·loquis y tractats*",

"que los provincials són obligats a aposentar y allotjar en lurs casas los capitans, soldats y gent de guerra, axí de peu com de cavall, que van per Cathalunya de orde y manament de sa magestat, donant-los las posadas los regidors de las ciutats, vilas o lochs hont los dits capitans, soldats y gent de guerra se voldran allotjar, a ordinació y arbitre de dits regidors, instats per los aposentadors, los quals, per dita rahó, no gosen pèndrer ni rèbrer dinés alguns, y que ditas posadas, sal, vinagre, foch, lit, taula y servey, tant solament hajan de donar los provincials, a dits capitans y soldats y gent de guerra, graciosament y sens interès algú, conforme la possibilitat de cada hu. Deguen emperò y sien obligats dits

capitans, soldats y gent de guerra pagar tot lo que despendran per lur sustento y de lurs cavalls y per las azemblas que demaneran, segons los preus comuns, sense que en ells hi pugue haver alteració ni excés, y que no puguén dits capitans, soldats y gent de guerra pèndrer per via alguna, directa ni indirecta, de dits provincials en los portals de las ciutats, vilas y lochs del dit Principat y comptats a hont seran aposentats, ni en altra part alguna, lenyas, carbons, pallas, hortalissas, fruytas, vitualles, azemblas e altres qualsevol cosas, de qualsevol sort o spècie que sien, encara que aquells tals qui aquelles aportaran, guiaran e conduiran, e aportar e guiar feren, las volguessen donar voluntàriament”.

El vot era signat pels advocats assessors del General **Bernard Sala** i **Felip Vinyes**, per l'advocat fiscal del General **Miquel Joan Magarola**, pels advocats *consulens* **Francesc Roig de Mendoza**, **Jaume Càncer**, **Joan Pere Fontanella** i **Joan Ximenis** i pels advocats de la ciutat **Miquel Xammar**, **T. Congost** subrogat i els *consulens* de la ciutat **Francesc Llenes** i **Francesc Soler**. Els vots de 1630 van ser a les mans dels braços i dels constitucioners de 1701-1702 i de 1705-1706.

Les lleis sobre allotjaments de les Corts del duc d'Anjou i de l'Arxiduc

El *Dietari de la Generalitat* de 1701 ens explica que aquesta jurisprudència de 1630 va ser lliurada als braços de la Cort del duc d'**Anjou**. Hem de concloure que la legislació de corts i aquest dictamen van ser la base de la regulació dels allotjaments establerta en la Cort general de 1701-1702 pels capítols 39, 57 i 78, si bé en cap cas aquests capítols fan referència als vots de 1630. El capítol de cort 39 de 1702 confirmava i ampliava el 47 de 1599 i distingia entre els soldats de guarnició en plaça assentada en presidi, i els soldats en trànsit. En el primer cas havien “*de residir y fer sa continua habitació ab tota sa casa y família en ditas plaças o presidis*”, en canvi els soldats en trànsit quedaven subjectes a la jurisdicció ordinària dels llocs on fossin i a pagar els talls municipals i “*tenir aposentament de trànsit y lo demás, si y conforme los particulars de ditas vilas y llochs*”. Pel capítol 57 la gent de guerra quedava obligada a pagar les vitualles o municions als habitants: “*Que tot lo que portaran los habitants del present Principat de vitualles o monicions a alcayts, capitans o governadors de ciutats, vilas, castells, llochs o fortalesas tinga de ser pagant-ho a coneguda y deliberació dels iurats, pahers o cònsols a hont se carregaran*”. Finalment, pel capítol 78 s'establia la “*forma de com han de prestarse los bagatjes per los pobles als soldats transiten pel Principat*”, i posava com a límit quatre bagatges per cada companyia de cavalleria i dos per cada companyia d'infanteria, sempre segons un màxim de 10 arroves de pes per bagatge. Encara aquests capítols són complementats pels capítols 18 i 25. Segons el 18 “*sempre que lo assentista de sa magestat farà segrestar grans en Catalunya, hage de pagar-los al preu corrent y sinó paga de comptants hage de donar seguretat idònea a coneguda dels amos de dits grans*”. Segons el 25:

“lo llochtinent general, governadors de plaças, ni altres oficials alguns de guerra o reals no pugan exigir ni rebre cosa per ningun pretext dels que voldran traurer fruyts, ni vitualles del present Principat, ni ho pugan impedir, tant en temps de guerra com de paus y que, contra los impedints, degan los deputats procehir per medi de torp. Y que la prohibició de la treta, en cas de carestia, dega ferse per la Real Audiència, juntas les tres Salas, rebuda summària informació ab cognició de causas, citant y ohint primer lo procurador fiscal del General y lo syndich de la ciutat de Barcelona” [15].

Aquestes mateixes lleis però amb més claredat, precisió i salvaguardes van ser aprovades en la Cort de l'Arxiduc de 1705-1706[16]. Tanmateix, a diferència de la Cort del duc d'Anjou, la de l'Arxiduc, ja amb la guerra declarada i oberta en territori català, va obtenir un altre capítol, el 107, més aclaridor sobre allotjaments[17], i de la mateixa manera es va plantejar la necessitat de construir quarters, si bé les condicions econòmiques del país demostraven que no hi havia força fiscal per a portar-ho a terme.

Es pot dir que el capítol 107/1706 integra tota la legislació constitucional sobre allotjaments. La rúbrica disposava: *“que las Constituciones antiguas y disposició del dret comú sobre aposentament de soldats, officials y altre gent de guerra sien observades”*. Això volia dir la renovació de l'observança d'un tou important de lleis. Aquestes lleis antigues, ja les coneixem pels vots de 1630. Eren sobretot la Constitució 15 de la reina Maria de 1422, el capítol de cort 38 de 1547 i el capítol de cort 21 de 1563 més les disposicions genèricament anomenades del dret comú[18]. Pel capítol de cort 107, els particulars, sense especificar la seva categoria estamental, només estaven obligats a cedir part de la casa a la gent de guerra en trànsit[19], una tercera part de la casa als soldats i la meitat als oficials majors. Els amos de les cases eren els qui havien de decidir la part de l'immoble a cedir, sense estar obligats *“a donar-los cosa alguna”* tant per als soldats i oficials com per als cavalls i mules. Es disposava també que soldats i oficials allotjats havien de ser tractats segons la justícia ordinària i no es podien fer allotjaments a cases particulars en les ciutats, viles i llocs on hi haguessin hostals i castells reials. Tant en temps de guerra com de pau, només en defecte d'hostals i castells reials, presidis i quarters del rei es podien fer allotjaments en cases privades i llavors s'insistia que *“haguessen de pagar lo que despendrien”*.

La Cort de 1701-1702 i la de 1705-1706 obviament havien tingut la jurisprudència de 1630[20] a la mà, però en canvi no hi ha cap referència que els allotjaments comprenguessin *“sal, vinagre, foch, lit, taula y servey”* tal com diu el vot d'abril de 1630, disposició que no trobem explicitada tampoc a les constitucions o capítols de cort anteriors a 1630.

Allotjaments sense cobertura legal

No sembla que el compliment institucional s'imposés, la qual cosa explica que els braços reclamessin a la Cort de 1705-1706 una millora en el funcionament del Tribunal de Contrafaccions, creat a la Cort de 1701-1702 i renovat el 1705-1706, per jutjar tota mena d'afers de contrafacció entre els quals els abusos en els allotjaments[21]. FRANCESC DE CASTELLVÍ reproduïx un extracte d'un vot de don **Ramon de Sentmenat de Toralla** de setembre de 1712, el qual, contra els abusos de les tropes, demanava *“óiganse en juicio los pueblos, ábrase en debida forma el recto Tribunal de Contrafacciones”* i deia *“castíguense agresores y cómplices de tantas inauditas insolencias [...] luego se apliquen número de maldades, ábrase desde luego el recto Tribunal de Contrafacciones”*[22].

La història local obviament és la més rica en el reconeixement o no de l'aplicació correcta de les lleis sobretot pel que fa als allotjaments, l'aprovisionament i els bagatges. La intenció d'aquest paper és un breu seguiment del tema a partir només de les dades del darrer volum dels *Dietaris de la Generalitat*. D'entrada cal advertir que entre la pagesia, els ravals i les viles rurals, hi havia un coneixement claríssim dels seus drets en aquesta matèria. Això contribueix a explicar que la revolta de 1640 tingués un contingut reivindicatiu popular socio-polític més enllà d'una mera revolta cega o contribueix a entendre les peticions pageses i vilatanes adreçades a la Diputació durant els fets dels Barretines de 1687-1689, ja que pagesos i vilatans eren conscients dels seus drets i a més de que els diputats estaven obligats, per raó del seu ofici, a acollir llurs súpliques en defensa de les Constitucions.

Abans fins i tot que s'obris la Cort del duc d'Anjou, el 21 de març de 1701, ja **Josep d'Aguiló Pinós**, general d'artilleria, com ambaixador davant del rei en nom de la Diputació, reclamava "*lo alivio dels allotjaments en est Principat*" i feia arribar dit reclam a tots els ministres reials i al Consell d'Aragó, i lamentava "*no haver lograt en lo número del allotjament, després de la pau, ningun alivio*". Foren tantes les diligències que havia fet com ambaixador que **Josep d'Aguiló** considerava "*se deu creurer se mourà lo paternal y clementíssim ànimo del rey nostre senyor a condescendir al alivio que humilment se li ha suplicat y que tant se necessita*". L'abril de 1701, la Diputació representava a **Felip d'Anjou** que no hi havien hagut corts acabades des de 1599 i entre d'altres coses tornava a indicar al monarca com a indispensable "*que se alivien de los ahogos y se reparen de los crecidos daños que han padezido en las dilatadas últimas guerras con la desproporción y desigualdad de los alojamientos que tienen arruinados muchos lugares*" [23].

El 8 d'octubre de 1701, tot just començada la Cort, la Diputació es presentava davant del secretari de despatx universal don **Antonio d'Ubilla i Medina**,

"trobat en la *covatxuela* en Palàcio, concistint en que sas senyorias tenian antès que la consulta acerca del alivio dels allotjaments del present Principat, se deya era vinguda y favorable y que axís estimarian sas senyorias fos servit noticiarlos si havia arribat, y si estava en son poder, y que en cas ho estigués, fos servit fer tots los bons officis per a que sa magestat, Déu lo guardi, inclinàs son real ànimo affavorint a est Principat, ab què no hagués de suportar la càrrega dels allotjaments per a poder adquirir nous hauments per a poder-los dedicar en lo real servey y descansar de est haogo. Al què és estat respost que dita consulta encara no era vinguda y que quant vingués y arribàs a sas mans, podian assegurar-se sas senyorias que la affavoriria per sa part en tot quant poria" [24].

El 20 d'octubre, el consistori seguia esperant el resultat de la consulta i **Ubilla** assegurava "*que havent-hi Corts, com de present las y havia obertas en la present ciutat, lo alivio dels allotjaments se tractaria en las Corts, no dubtant que sa magestat se ensañarà sobre est fet ab entranyas de verdader para*" [25]. El 29 d'octubre de 1701, encara en plena Cort, es llegia la carta de l'agent de la Diputació a Madrid don **Joan de Gensana** de 22 d'octubre en la qual deia que "*a la secretaria de guerra totavia no se sap de la consulta dels allotjaments*" i pensava que no era "*menester perdre temps en instar de que se prenga resolució antes que sa magestat se'n vinga per assí*" [26]. El 16 de febrer de 1702, la Diputació es queixava de la continuïtat dels allotjaments que seguien en diferents poblacions i suplicava llur

cessament “*puix altrament no podrian las universitats entrevenir en soportar lo donatiu voluntari offert per dita Cort General. A més de què sa magestat en lo sòlio quant se li féu la oferta de dit donatiu, fou servit honrar al Principat ab lo alivio total del allotjament, ab que voluntàriament servia lo Principat a sa magestat*” [27]. Els memorials al rei d’abril de 1702 insisteixen repetidament a recordar-li la paraula reial “*de aliviarle desde entonces [des de la Cort i el donatiu] en observansia de las Generales Constituciones del alojamiento voluntario y continuo, que de muchos años ha soportado, de los soldados del real ejército*” i del “*subministrar espontáneamente leñas y pajas a la cavallería*” i malgrat tot “*todavía persevera el alojamiento y se les manda acudir con leñas y pajas a los vassinos presidios*” i es reclamava “*sin dilación, el recreado alivio de los alojamientos y de subministración de leñas y pajas, en conformidad de sus Constituciones*” [28]. “*Se hallan tan atrabaladas las universidades con los pasados alojamientos y malas cosechas, que no es posible adelantar tercia alguna*” del donatiu –es diu el 17 d’octubre de 1702 [29].

No és estrany, doncs, que dins d’aquest context, Barcelona per intentar frenar el privilegi reial de la ciutat de Mataró, al·lugués davant del mateix rei que

“*erigida en ciutat, la que antes era vila de Mataró, gosarà de totas las exempcions y prerrogativas ab què se il·lustran las demás ciutats, y entre ellas la de no acistir a somatens, y quedar exempta de allotjaments, a trànsits y bagatjes, y per consegüent atraurà a si dels demás pobles del present Principat, que no gosan de semblants exempcions y en particular dels més vehins*” [30].

Contribucions forçoses

En els anys del primer regnat de **Felip V** en cap moment desaparegueren els allotjaments. En el curs de la guerra de Successió, Catalunya va quedar dividida entre el territori sota l’ocupació de l’exèrcit de les Dues Corones (només cal recordar que Lleida queia el 1707) i el territori sota l’òrbita dels exèrcits de l’aliança de La Haia i els miquelets catalans. En els territoris catalans sota l’obediència de **Felip V** no sembla pas que es respectés la cobertura legal de les Constitucions. Tot el contrari. Especialment a partir de la capitulació de Girona (23 de gener de 1711) les tropes borbòniques, amb una doble intenció de represàlia i d’obtenció de contribucions pel sosteniment de l’exèrcit, van aplicar una política duríssima, de “terror militar”, segons JOSEP MARIA TORRAS, fet que encara s’agreujà més des de mitjan de juliol de 1713 [31]. CASTELLVÍ explica la pressió exercida per l’intendent **José Patiño** sobre els llocs de Vallferosa i Fontanet, propers a Cardona, el desembre de 1713, els quals havien de pagar 100 rals de vuit cada un cada mes i portar els diners a Cervera per evitar al rei les despeses de la recaptació “*advirtiendole que si no fuere puntual la paga de dicha cantidad, será preciso valerse de los medios proporcionados y eficaces contra los que fueren renitentes en la ejecución de esta orden*” [32].

“*Muchos de los naturales –escriu CASTELLVÍ– empezaban con más reflexión a considerar los estragos que sufrían en sus bienes y la severidad de castigos que Pópuli mandaba ejecutar per leves indicios. Aumentábase la aprehensión el público suplicio que se ejecutaba y el nuevo método de contribución [...] y encendió en instantes un voraz y universal fuego en Cataluña. La mayor parte*

de los naturales de los sencillos pueblos y aún los más de las mayores poblaciones vivían persuadidos [...] que sus privilegios serían conservados”.

*“Los precisos términos en que era concebido [el manament de **Patiño**] les manifestó eclipsadas todas las inmunidades de la libertad, porque en Cataluña los más rústicos no ignoran que sin Cortes Generales y consentimiento de los Tres Estados, el rey no podía exigir suma alguna de sus naturales, y [que las] contribuciones que en tales casos se establecían debían ser reguladas y percibidas por la Diputación del país.”*

“Monsieur de Quincy dice ‘en fin, la revolución se encendió toda de una vez, por la imprudencia de un comisario, en toda la Cataluña, esto es, desde Puigcerdá hasta el mar, desde el río Ter al Ebro””[33].

Des de l’any 1711, ens explica JOSEP MARIA TORRAS, Madrid ja havia encetat una política de pagaments extraordinaris de dos pesos mensuals als veïns dels pobles dins de la zona d’influència de l’exèrcit borbònic a tocar de la frontera aragonesa[34]. La nova contribució, coneguda com a “quinzenades” per tal com es plantejava un pagament cada quinze dies, no sols era un autèntic espoli sinó que a més era imposat sota pressions cruentes. L’impost el va fer efectiu **Patiño** des de desembre de 1713, “*Cambrils abonà més de 5.000 lliures, a banda d’altres contribucions, quantitat que superava amb escreix les despeses anuals durant la guerra. L’any següent els veïns contribuïren amb més de 5.700 lliures, quantitat equivalent a unes 25 lliures per família (similar a un salari anual mitjà)*”. L’establiment de continúes talles sobre la població de contribuents fou una dinàmica fiscal habitual a Cambrils i també a Tarragona, on la depredació fiscal borbònica entre 1713-1715 s’estima que arribà a les 50.000 lliures[35]. El mateix CASTELLVÍ insisteix: “*Sufría Cataluña insoportables contribuciones, pagaban los pueblos de 15 en 15 días las tasas que llamaban quincenadas. Lo que contribuyó Cataluña desde diciembre de 1713 hasta diciembre de 1715 es difícil saberlo a punto fijo*”[36]. En qualsevol cas, les quincenades foren el preludi del Cadastre. L’1 de gener de 1716 **Patiño** publicava un “*Edicto de cesar la contribución de 15 días, y prevención de establecerse modo de contribución equivalente a lo que pagan las Castillas*”[37]. El Cadastre català mai no va ser cap equivalent al sistema impositiu de Castella i aquí interessa remarcar que les quincenades foren un precedent del Cadastre, i, tot i que el Cadastre es va justificar en termes d’impost proporcional sobre les rendes, el tribut –escrivia el mateix CASTELLVÍ només “*a primera vista*” tenia “*apariencia de equidad*”[38].

A Cambrils, on MANUEL TARÉS ha efectuat un minuciós estudi, el balanç comptable de la clavaria comunal esdevingué negatiu a partir de 1704 i s’observen puntes de dèficit el 1709 (després de la caiguda de Tortosa) el 1713 (amb l’ocupació borbònica) i sobretot el 1717 (implantació del Cadastre)[39].

Allotjaments per lleves

La lectura dels *Dietaris de la Generalitat* dels anys 1701-1713 ens ofereix, al costat de la necessitat de desenterrar els vots de 1630, altres pistes sobre els allotjaments també relatives a l’etapa de l’arxiduc **Carles III**. En primer lloc cal destacar que com a esquer per convertir els sometents en regiments regulars, els caps militars de l’arxiduc van

suggestir l'exempció dels allotjaments, però no sembla que els pobles en fessin gaire cabal, especialment, com en el cas de Tàrrrega, davant de l'eventualitat de convertir la voluntarietat militar en un sistema de sac i sort sense a penes compensació econòmica: *"ha sido tan universal el horror que algunos pueblos han concebido que, en oyendo ablar han de ser sacados a suerte y que el común no les puede socorrer sino es con dos reales, sin embargo de la mucha fatiga toma en persuadirles su alivio y conveniencias [es mentenien] constantes en la repugnancia"* [40]. Tàrrrega féu pregons d'allistament de voluntaris *"y no se havia hallado uno"*, i per fer-ho a sac i sort *"con probabilidad fixa el peligro de la turbación de la quietud pública [...] se estiman más pagar que concurrir"* [41]. Aquest afer no excloïa el rebuig quotidià dels allotjaments amb els seus abusos. El 15 d'abril de 1707 el diputat eclesiàstic davant d'una novena dels tres estaments llegia un informe relatiu a la conducta del veguer de Vilafranca, el qual havia enviat diferents ordres a diverses universitats, entre elles a les de Collbató, Altafulla i Pierola.

"per a què allotjasen partidas de cavalleria y que los acistisen de pa y de ordi per los cavalls, y que havent-se allotjat la dita cavalleria en dits paratges en execució de dit orde, los soldats fan donar per los paysans menjar y beurer, axí per ells com per los cavalls, executant encara dits soldats algunas altres vecsacions contra dits paysans, conforme consta de la súplica presentada per lo procurador fiscal del General y informació que del sobredit se ha rebut, los quals ordes, súplica y informació se llegiran a vostra excel·lència. Per ço, desitjant lo concistori procurar lo remey de semblants excessos y affectant lo acert en matèria tant grave donant a vostra excel·lència tot lo sobredit per proposició, suplican sia vostra excel·lència servit aconsellar lo que pot y deu obrar lo consistori en esta dependència, que ab lo madur parer de vostra excel·lència se considera lo consistori tota seguretat en lo acert".

La Novena, *nemine discrepante*, aconsellà als diputats, que el veguer de Vilafranca revoqués els procediments *"executats contra las generals Constituciones y refer a las universidades y particulares"* amb una indemnització procedent de la taula dels comuns dipòsits de Barcelona, segons els danys patits. I instés contrafacció contra el veguer si aquest es negava a revocar la seva actuació, i passés *"avant en lo judici de la contrafacció instada fins a la declaració de aquella, conforme disposan las Constituciones de Cathalunya, capítols y actes de cort, y que en lo ínterim que sas excel·lèncias fidelíssimas faran la averiguació de las quantitats que se hauran de pagar per las satisfació de dits danys"* [42].

Abusos generalitzats

El 24 de setembre de 1707 el tauler del General de Tarragona denunciava al secretari del rei **Ramon de Vilana Perlas** la confiscació de quaranta caixes de sucre que es trobaven a la duana del General de la ciutat. **Vilana Perlas** es limitava a respondre que les quaranta caixes de sucre pertanyien a **T. Salicofredo** *"qual per estar a la obediència dels enemichs espectave dit sucra a sa magestat, y que entenia sa magestat vèndrer-lo per a què los productos de aquell servisen per la fortificació de Tarragona"*, sense posar en dubte, però, que el sucre pagaria els drets del General. La interferència en el comerç era un greuge més de la presència militar [43]. El 4 de desembre de 1707 a instàncies de la Diputació, la Conferència dels Comuns elaborava una minuta *"ab tot lo concernent en matèria de segrestos y aprehensions de grans, allotjaments y excessos"* per *"resòldrer y executar lo que més*

convinga” [44]. El *Dietari de la Generalitat* verifica l’hivern 1708 els abusos dels allotjaments a Montbuí, Castelló d’Empúries, Vilafranca, Perelada i el Figueró. Aquests van ser potser els primers municipis a adreçar les seves queixes formals a la Diputació, però no foren els únics. A Cambrils hi hagué fortes tensions entre la població i els fusellers del coronel **Felip Subies** que aquell any s’hi allotjaven, i que a més d’amenaçar els jurats van arribar a disparar sobre d’un dels veïns. Entre 1710 i 1712 els jurats es lamentaven d’haver de tallar la població per fer front a les despeses d’allotjament (de regiments anglesos i alemanys), de socor als militars, del sometent i del servei dels carros [45].

El 27 de febrer de 1708, la Diputació, que era l’organisme que havia de vetllar pel compliment constitucional i evocar les denúncies de contrafacció al Tribunal de Contrafaccions, presentava al rei un memorial on recollia una llarga llista d’abusos militars comesos en els darrers temps a la Seu d’Urgell, a Pons, a Sanahuja, a Tremp, a Bellpuig i a la Pobla, entre d’altres llocs, pel “coronel del regiment d’esta casa [la Diputació] y per altres oficials reals y comandants de guerra” [46]. A la Seu d’Urgell el coronel don **Climent de Senispleda y de Solanell** havia posat “*tiendas de pan, vino y carne en la ciudad y no habiéndole dispensado aquel común con lenya, por no ser de estilo, permitió que sus soldados arrencasen vides, estacas y faginas que servían de resguardo a los jardines de varios particulares*”. El doctor **Josep Torrents**, veguer d’Agramunt i d’Urgell, per ordre del comte de **Sormani**, governador de les fronteres, havia manat als paers del Bruc, sota pena de 50 lliures, portar socors a Agramunt per a quatre soldats (un pa de quatre unces de sègol per a cada un i un ral diari) des del 10 de gener en endavant, i ho satisfieren de 20 dies en 20 dies. També els paers del Bruc, com els jurats d’Agramunt, havien estat comminats a enviar quatre mules amb els seus equipatges i sacs a Solsona. Els cònsols de les viles de Sanahuja, Pons, Guissona i Torà, per ordre també del comte de **Sormani**, eren instats a anar a Cervera i el seu veguer els comunicava que havien de pagar “*sin dilación alguna a todos los soldados que estuviesen alojados en sus territorios*” un ral, un pa, ordi pels cavalls i el consum del comandant convingut pels capitans, “*en el amago que en caso de no obedecer se enviaría la cavalleria para impellirles sobre quedárseles y llevar también el trigo, que solo tienen el preciso para el propio sustento*”. El coronel **Frederico Schover** manava a Tremp sostenir tots els oficials del seu regiment i a més tenir-lo a ell allotjat i mantingut i el comú feia una despesa de “*un doblón cada día para su sustento*” i, encara, el mateix coronel els demanava el sou a compte del rei “*y, así mesmo, que aliste la villa cien hombres y que estén prompts por ocupar la [villa] de Benavarre*”. Bellpuig havia de sostenir tot un regiment d’hongaresos i donar sègol a llurs cavalls i el cap del regiment mai no volia certificar aquest suport i els responia amb agres paraules “*tratando de gavatxos y mal afectos*” als habitants. “*Lo que les ha precisado y al Consejo a resolver de dexar sus casas en caso de continuarse estos excesos*”. El sotsveguer del Pallars, **Josep de Pallarès** actuà de la mateixa manera en els llocs del marquesat de Pallars, comtat d’Erill i d’altres paratges: el 7 de desembre i de nou el 17 exigia l’alimentació del regiment dels alemanys i, sota pena de 200 lliures, portar-li al seu domicili a Tarn les quantitats ja establertes en l’orde del 7 de desembre. Com que els llocs se li resistien, el 27 de desembre el sotsveguer **Melcior de Pallarès** va fer

“aprehensión de las acémilas de todos los arrieros que transitavan a la Pobla para sus comercios, inhabilitando con este echo la negociación de la montanya. A fin de precisar a dichas villas en la contribución se les pedía y, reconociendo que este método de proceder no era bastante, lo procuraron con un destacamento de soldados con el qual consiguieron

la cobrança de la mesada de desembre. Y se secundó el destacamento el dia 20 del corriente [febrer], iendo de lugar en lugar asta conseguir su idea”.

El memorial acabava dient: *“asegurando a vuestra magestad que otros semejantes desórdenes se han executado en otras universidades, que por omitir prolixidad se escusa ponerlo”*. La Diputació feia aquella *“humilde representación [...] ya por atender al mayor servicio de vuestra magestad, ya por el cumplimiento de sus cargos y observancia de las Generales Constituciones, como por el beneficio público que es a lo que sin cessar invigilia el consistorio”* [47].

També Tarragona, Reus, Roses, Cardona, Arenys, Sant Esteve de Palautordera, entre d'altres municipis, van patir les vexacions i la depredació de l'exèrcit aliat atenellat per les mancances d'aprovisionament i de pagues. El 2 d'abril de 1708[48], els síndics de la vila de Tàrraga, de la Comuna del Camp de Tarragona i dels particulars del terme de Roses feien una representació al rei per mitjà del secretari **Vilana i Perlas** i reclamaven *“consuelo y alivio”* contra l'actuació de les tropes. La Comuna del Camp havia concertat l'1 d'abril ferratge amb els anglesos a raó de dos sous per quintar i pel que sembla els resultava massa onerosos a causa del nombre de la cavalleria i de les escasses possibilitats vilatanes, amenaçades de quedar-se sense res. Tàrraga deia que havien fet despeses en allotjaments, trànsits i bagatges a més d'haver alçat sometents i enviat terralloners a treballar en les fortificacions de Lleida i Balaguer i havien patit *“molts saqueos que sens pietat obraren los enemichs”*; el reial exèrcit havia estat en el territori un mes i mig parat *“talant lo terme y robant en la vila lo que los enemichs havian deixat”*; havien també allotjat cinquanta cavalls hongaresos passats de dos mesos i els havien assistit amb pa, vi, carn, oli, llenya, palla, ordi i demés que havien de menester i encara aleshores, des del 10 de febrer, tenien un regiment reial de dragons allotjat. El relat de Tàrraga és detallat i significatiu, havien d'alimentar els oficials militars i als soldats rasos; tots es feien donar carn més d'una vegada al dia i reclamaven cavalcadures; havia fracassat l'intent de no sostenir els soldats a canvi de pagar-los un ral diari per tal com se'l gastaven en adobar sabates, netejar la roba, comprar tabac i altres despeses; molts veïns havien abandonat la vila i aleshores els que s'havien quedat veien incrementat el pes de l'allotjament amb dos o tres soldats per casa i, obligats a cercar pa, civada o palla i sense calvacadures; no els quedava temps ni tenien animals per treballar i encara els soldats *“creman portas, finestras y mobles, arribant en alguna [casa] a tràurer les bigues dels sostres, ab ruïna de aquella”* [49]. El 2 d'octubre de 1709 eren els cònsols de Tarragona els que s'adreçaven als diputats en queixa pel tracte de les tropes a les viles del Camp de Tarragona, les quals patien sense remei:

“Ayr a las set de la matinada alsà lo enemich son camp de Reus y marxà envès Cambrils, havent cremat primerament lo lloch de la Canonja y saquejat las vilas de Constantí y Alforge, y fet en altres vilas y llochs de aquest camp de Tarragona sas acostumbradas hostilitats y aportant-se'n los batlles y jurats y altres personas de las que li havian donat la obediència; tots los avisos conforman que [l'enemic] ha passat ya lo coll de Balaguer, y que marchava apressuradament a Tortosa. Donam esta notícia a vostra excel·lència en cumpliment de nostra obligació y li suplicam nos concedesca repetits empleos de son major agrado per a desempeñar nostra obligació y gratitut. Déu nostre senyor guarde y prospere a vostra excel·lència los molts anys que desitjam” [50]

No era la primera vegada que el Camp de Tarragona patia estralls d'aquesta mena[51]. D'altra banda, els consistorials tenien la impressió que els sacrificis en donatiu, sometents, lleves i allotjaments no servien a *"la causa pública, sí molts distribuïts en gràcia y en persones domèstiques de sa magestat"* i amb aquesta impressió el 9 de febrer de 1711 demanaven a la Conferència dels Comuns *"narrar ab [una] representació los estragos y insolèncias executan las reals tropas de sa magestat"* per *"fer compèndrer a sa magestat lo mísero estat ab que se troba lo present Principat"* [52].

Dins d'aquest cop d'ull donat al *Dietari de la Generalitat* destaca també la súplica dels consellers de Moià de 9 d'abril de 1711, els quals es queixaven d'un sergent major que refusà allotjar-se a la casa que li havia estat adjudicada i s'instal·lava a la del cavaller **Magí Barrera** i l'obligava a *"donar-li llits, parar-li casa ab servey de plata y altres circumstàncies"*, sense mai quedar content i en lloc de posar pau entre soldats i veïns amenaçava d'anar-hi amb dues companyies i alçar-hi regiment. El diputat militar havia requerit a l'esmentat sergent, aleshores a Granollers, sobre uns danys en els ferratges i sobre unes composicions hagudes al Figueró i d'altres parts del Vallès, sense èxit[53].

Malgrat el context, les súpriques eren assumides per les autoritats catalanes. En el cas de Moià ja veiem que és el diputat militar **Francesc de Solà de Sant Esteve** qui les acullia i abans, el febrer i març de 1711, també és el diputat militar en campanya el qui amb els seus *"avisos sobre les dependències de la guerra"* es fa ressò, entre altres coses, dels allotjaments de la Plana de Vic i en reclamà l'alleugeriment al general comte de **Sormani**[54]. Es fa ressò igualment d'un soldat ferit per un paisà a Tona, de que a Vic han matat dos miquelets *"que per ser hòmens los més facinerosos de est país, ja descruidats del rey, no se ha fet sentiment algú"* i envià als diputats les cartes que rebia dels militars en campanya com la del general **Nebot** al regent **Toda Gil** sobre els fets de Sant Esteve on les tropes *"estan en batalla a la Plana, potser sia perquè air los estorví un comboy de palla y los rechasí fins cerca Sant Feliu, volent venir a cremar est lloch per no haber-los baxat la contribució, que no he volgut pagassen ningun diner"*. Amb tot, aquests homes en campanya rebien les pressions de **Vilana Perlas**, marquès de Rialp, per tenir assistits *"els fusileros"* *"a cuenta de la Diputación"* i evitar *"que por esta falta haya desórdenes"*. Per via de paga o d'allotjament els fusellers havien de ser assistits *"puix sense paga ni quartel o se han de morir de fam o han de quietar"*. Cal remarcar que **Vilana Perlas** escriu en castellà a diferència del diputat militar o del general **Rafel Nebot**, o del regent **Francesc de Toda Gil** que ho fan en català[55].

Consideracions finals

Els exèrcits dels aliats amb la pau d'Utrecht van ser evacuats, primer els anglesos, després els holandesos i portuguesos i finalment els imperials. Alhora el país anava sent ocupat del tot per les tropes de **Felip V** que s'hi van quedar com un exèrcit d'ocupació també en temps de pau i, això sí, anà prenent cos la tendència a l'aquartermament de tropes. Entre els historiadors de l'economia s'ha posat èmfasi en les oportunitats que la guerra, els exèrcits i les fortificacions van donar a l'economia. Es més, s'ha dit també, que el Cadastre es quedava a casa per tal com sostenia l'exèrcit d'ocupació. Aquestes interpretacions que paren més atenció en les "oportunitats" que no en els costos, solen

oblidar els costos de les guerres sobre les economies particulars i dels comuns i solen relativitzar els costos destructius de les fortificacions o les ciutadelles i, al costat d'això, la deformació econòmica que suposa una economia de guerra que substitueix les necessitats o desitjos del consum civil popular pels imperatius i desitjos del consum aristocràtic-militar dels exèrcits, els quals obliguen a l'economia a adaptar-s'hi, si és que pot, com sembla fou el cas català, però també a expenses del model social, civil i polític. És en aquest sentit que podem interpretar les guerres espanyoles en territori català i el seu final amb una ocupació definitiva com una història d'Espanya contra Catalunya i malgrat això hi seguim sent.

NOTES

[1] ESPINO LÓPEZ, ANTONIO. *Cataluña durante el reinado de Carlos II. Política y guerra en la frontera catalana, 1679-1697*. Bellaterra: UAB, 1999, p. 126.

[2] SÁNCHEZ MARCOS, FERNANDO. *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)*. Barcelona: Universitat, 1983, p. 42; ESPINO, *Cataluña durante ...*, p. 182 i 191, i CASTELLVÍ, FRANCESC DE. *Narraciones Históricas*. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pércopo, 1997-2002, 4 vols.

[3] Es pot consultar el recent llibre d'Antonio Espino López, *Las Guerras de Cataluña. El teatro de Marte, 1652-1714*. Madrid-Mèxic-Buenos Aires-San Juan-Santiago: Edaf, 2014. També, d'aquest mateix autor: *Guerra, fisco y fueros. La defensa de la Corona de Aragón en tiempos de Carlos II, 1665-1700*. València: Universitat, 2007.

[4] DE LA FÀBREGA PALLARÈS, PAU. *L'ofertament de retrocessió del Rosselló a Espanya (1668-1677)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1994 (Episodis de la Història; 32).

[5] Ambdues Corts han estat editades en edició facsímil: *Constitucions, Capítols i Actes de Cort. Anys 1701-1702 i 1705-1706*. Barcelona: Base, 2004. JOAQUIM ALBAREDA és autor d'un "Estudi introductori" a aquesta edició facsímil, p. 5-33.

[6] ALBAREDA, JOAQUIM. *Els catalans i Felip V*. Barcelona: Vicens Vives, 1993, p. 74.

[7] ALBAREDA. *Els catalans...*, p. 76

[8] *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, volum X, anys 1701 a 1713*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007 [a partir d'arxius DGC], p. 53. Entre els apuntaments fets per la Diputació per a la Cort de 1701-1702 hi ha l'informe sobre els allotjaments de 1630, DGC, X, p. 1.350.

[9] *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, volum V, anys 1623 a 1644*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1999 [= DGC, V], p. 314-316

[10] Per ordre de citació les constitucions vulnerades citades foren: 23/1470, amb la disposició del Parlament de

Tarragona de 1467, 38/1547, 15/1422, dret comú, 15/1553, 21/1564, les constitucions del títol 16 d'Observar Constitucions, del títol 58 sobre la necessària catalanitat dels oficials, del títol 60 contra la creació de nous oficials, 29/1422, 2/1534, 13/1553 i 29/1553.

[11] DGC, V, p. 318-319 i 1.556-1.557.

[12] DGC, V, p. 1.559.

[13] DGC, V, p. 323-324 i 1.560.

[14] Contrafaccions al capítol 20/1470, 38/1537, a la constitució 15/1553, la 21/1564, 3,12 i 13 d'ofici d'alcaids (capítol de cort 23/1470, 38/1520, constitució 15/1553, i capítol de cort 47/1599), la 15/1422 i el capítol de cort 45/1599 i allò disposat pel dret comú segons la constitució 12 (és a dir 38/1520) per la qual "faltant lo dret municipal se deu tenir per constitució".

[15] *Constitucions capítols y actes de Cort fetas y atorgats per la SCR Magetat del rey nostre senyor don Carlos III rey de Castella, de Aragó, comte de Barcelona etc en la cort*

celebrà als catalans en la ciutat de Barcelona en la casa de la Deputació del General de Catalunya en lo any 1706. Barcelona: Rafel Figueró, 1706 [= CYADC], vol. I p. 143-144, 248 i 306. També al quadern: *Constitucions, capítols y actes de cort fetas y atorgats per la SCR magestat del rey nostre senyor don Felip IV de Aragó y V de Castella, comte de Barcelona, etc en la primera cort celebrada als catalans en la ciutat de Barcelona en lo monastir de Sant Francesch en los anys 1701 y 1702.* Barcelona: Rafel Figueró, 1702. El quadern conté les rúbriques que transcriu les quals desapareixen en la compilació. Sobre aquests capítols també SERRA, EVA. "Unes corts en plena guerra (1705-1706): la visió civil d'un conflicte militar". Dins: *VII Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Catalunya entre la guerra i la pau, 1713, 1813.* Universitat de Barcelona, 17-20 de desembre de 2013 [en premsa].

[16] CYADC, capítols de cort 9, 15, 17, 22, 26 i 34 de 1706. En parlo també a "Unes Corts en plena guerra...".

[17] A la meua comunicació "Unes Corts en plena guerra..." explico que aquest capítol va ser aprovat sense els afegitons que volien posar-hi el braç eclesiàstic i el braç militar per mantenir els seus privilegis d'exempció en matèria d'allotjaments. El capítol finalment a instàncies del braç reial esquivava aquest escull amb un mer silenci.

[18] CYADC, I, p. 144 (Barcelona, 1422); p.141-142 (Montsó 1547); p. 142 (Barcelona, 1564).

[19] En aquest sentit venia a repetir aspectes de la disposició 39/1702 i 17/1706.

[20] El document núm. 32 dels apèndix de 1701 conté uns apuntaments destinats a les

Corts, el núm. 2 d'aquests apuntaments està destinat als allotjaments i cita la jurisprudència elaborada el 1630 arran dels fets i contrafaccions del comte de Fuenclara i les seves tropes. DGC, X, p. 1.350.

[21] ALBAREDA, JOAQUIM - EDUARD MARTÍ. "La Generalitat entre 1701 i 1714", pròleg a DGC, X, p. XXI.

[22] CASTELLVÍ. *Narraciones históricas...*, p. 425 i 496-497.

[23] DGC, X, p. 25 i doc. 16, p. 1.342-1.343.

[24] DGC, X, p. 39.

[25] DGC, X, p. 48 i 49.

[26] DGC, X, doc. 25, p. 1.347.

[27] DGC, X, p. 99.

[28] DGC, X, p. 139.

[29] DGC, X, p. 216.

[30] DGC, X, p. 1.681. També s'esgrimia aquest argument el 1705 davant l'arxiduc Carles III, p. 1.954.

[31] TORRAS I RIBÉ, JOSEP M. *Felip V contra Catalunya.* Barcelona: Rafael Dalmau, 2005, p. 21. Pel que fa a la batalla de Torredembarra del 16 de juliol de 1713 JOSEP M. TORRAS aporta un informe judicial (p. 42) segons el qual sobre un gran nombre de voluntaris "'more belli', sin auctos ni figura de juicio, se practicó el castigo de ahorcar el diezmo [posar a la forca un de cada deu voluntaris] y echar los demás a galeras". L'episodi torrenc també el recull NOLLA AGUILÀ, JOAQUIM. "16 de juliol de 1713. Marc històric de la batalla de Torredembarra". *Recull de Treballs*, Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 14 (2013) 5-27.

[32] CASTELLVÍ. *Narraciones Históricas...*, IV, p. 379.

[33] CASTELLVÍ. *Narraciones Históricas...*, IV, p. 60 i 61.

[34] JOSEP MARIA TORRAS parla del cobrament coactiu amb un total de 51.346 pesos mensuals a pagar pels pobles de les vegueries de Lleida, la Seu d'Urgell, Cervera, Tàrraga,

Agramunt, Balaguer, Tremp i els Pallars, per tal de pagar l'aquartermament de tropes. L'import total a partir de desembre de 1713 fou de 750.000 pesos, TORRAS. *Felip V contra Catalunya...*, p. 79 i 82.

[35] TARÉS LAGUNAS, MANUEL. *La introducció del règim borbònic a la vila de Cambrils. De la Guerra de Successió a les reformes dels anys seixanta del segle XVIII.* Tarragona: Diputació, 2013 (Ramon Berenguer IV; 22), p. 85, i GÜELL, MANEL. "Pressió política i pressió fiscal a la Tarragona del primer quart del segle XVIII". *A Carn!* [En línia], Setembre de 2007, núm. 5, p. 5-12: 8. Disponible a www.acarn.cat.

[36] CASTELLVÍ. *Narraciones Históricas...*, IV, p. 570.

[37] CASTELLVÍ. *Narraciones Históricas...*, IV, p. 577.

[38] CASTELLVÍ. *Narraciones Históricas...*, IV, p. 571.

[39] TARÉS. *La introducció del règim borbònic...*, p. 75.

[40] La disposició o suggeriment procedia de Leone comte d'Ullfeld de 20 de desembre de 1706, DGC, X p. 754-755, la cita a DGC, X, p. 2.097.

[41] DGC, X, p. 2.097.

[42] DGC, X, p. 776.

[43] DGC, X, p. 836.

[44] DGC, X, p. 859.

[45] TARÉS. *La introducció del règim borbònic...*, p. 71-73.

[46] DGC, X, p. 880.

[47] DGC, X, p. 880-881.

[48] DGC, X, p. 888-889.

[49] DGC, X, p. 888 i 2.194-2.195.

[50] DGC, X, p. 2.337.

[51] Vegeu per exemple l'any 1707, DGC, X, p. 860 i l'any 1708, p. 888 i 908.

[52] DGC, X, p. 1.123 i 2.384-2.385.

[53] DGC, X, p. 1.138.

[54] DGC, X, p. 1.095, 1.099, 2.389-2.390 i 2.400-2.401.

[55] DGC, X, p. 1.133 i 2.408-2.409.

Reus, ciutat austriacista, durant la guerra de Successió (1702-1715) ^[1]

ALFREDO REDONDO PENAS

Historiador i arxiver

aredondopenas@gmail.com

Resum: La guerra de Successió a la corona espanyola consta de dues fases. En els primers anys triomfà la revolució austriacista i l'arxiduc Carles va poder coronar-se. En la segona fase, les tropes borbòniques es van imposar i la retirada dels aliats pel tractat d'Utrecht va accelerar l'ocupació definitiva del país. Reus, una de les ciutats més grans, va tenir una trajectòria al llarg de la guerra molt similar a la de la majoria de poblacions catalanes. El 1712 va rebre el títol de ciutat imperial, en base als serveis prestats a la causa de Carles III.

Paraules clau: Reus, guerra de Successió, Carles III, Felip V, revolució austriacista, pacte de Gènova, tractat d'Utrecht, governador, allotjaments, ocupació borbònica.

Estadística: 78 notes, 3 centres documentals consultats, 25 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: La guerra de Sucesión a la corona española consta de dos fases. En los primeros años triunfó la revolución austriacista y el archiduque Carlos pudo coronarse. En la segunda fase, las tropas borbónicas se impusieron y la retirada de los aliados por el tratado de Utrecht aceleró la ocupación definitiva del país. Reus, una de las ciudades más grandes, tuvo una trayectoria a lo largo de la guerra muy similar a la de la mayoría de poblaciones catalanas. En 1712 recibió el título de ciudad imperial, en base a los servicios prestados a la causa de Carlos III.

Palabras clave: Reus, guerra de Sucesión, Carlos III, Felipe V, revolución austriacista, pacto de Génova, tratado de Utrecht, gobernador, alojamientos, ocupación borbónica.

Estadística: 78 notas, 3 centros documentales consultados, 25 obras bibliográficas citadas.

Abstract: The war of Spanish Succession consists of two phases. In the early years the austrian revolution triumphed and archduke Charles could be crowned. In the second phase, the Bourbon troops were imposed and the withdrawal of the Allies by the treaty of Utrecht accelerated the final occupation of the country. Reus, one of them bigger cities, followed a path along war very similar to the most Catalan populations. In 1712 he received the title of imperial city, based on the services rendered to the cause of Charles III.

Keywords: Reus, war of Spanish's Succession, Charles III, Philip V, austrian revolution, pact of Genoa, the treaty of Utrecht, governor, quartering, Bourbon occupation.

Statistic: 78 notes, 3 documentation centers consulted, 25 bibliographical mentioned works.

Résumé: La guerre de Succession d'Espagne se compose de deux phases. Dans les premières années triomphé la révolution Autrichienne et l'archiduc Charles pourrait être couronné. Dans la deuxième phase, les troupes de Bourbon ont été imposées et le retrait des Alliés par le traité d'Utrecht ont accéléré la dernière

occupation du pays. Reus, l'un d'eux les grandes villes, a suivi un chemin le long de la guerre très similaire à la plupart des populations catalanes. En 1712, il a reçu le titre de ville impériale, sur la base des services rendus à la cause de Charles III.

Mots clés: Reus, guerre de Succession Espagnole, Charles III, Philippe V, révolution autrichienne, pacte de Gênes, le traité d'Utrecht, gouverneur, cantonnement, la occupation de Bourbon.

Statistique: 78 notes, 3 centre documentaire consulté, 25 oeuvres bibliographiques citées.

Riassunto: La guerra di successione spagnola si compone di due fasi. Nei primi anni verifica il trionfo della rivoluzione austriaci e l'arciduca Carlo potrebbe essere incoronato. Nella seconda fase, le truppe borboniche sono state imposte e il ritiro degli alleati con il trattato di Utrecht accelerato la definitiva occupazione del paese. Reus, uno di loro grandi città, ha seguito un percorso lungo guerra molto simile alla maggior parte delle popolazioni catalane. Nel 1712 ha ricevuto il titolo di città imperiale, in base ai servizi alla causa di Carlo III.

Parole chiave: Reus, guerra di Successione Spagnola, Carlo III, Filippo V, austriaci rivoluzione, Genova patto, trattato di Utrecht, governatore, acquartieramento, occupazione borbonica.

Statistica: 78 note, 3 centri documentario intervistati, 25 opere bibliografiche citate.

*"No le debes, Reus famosa,
menos a la Casa de Austria
pues tanto te favorece
su hijo querido, el tercer Carlos"* [2]

Introducció

La guerra de Successió espanyola fou un conflicte que es va desenvolupar entre els anys 1702 a 1715 i que va enfrontar al príncep francès **Felip de Borbó**, duc d'Anjou, amb l'arxiduc d'Àustria, **Carles d'Habsburg**. L'inici del mateix arrenca el 1700 amb la mort, sense descendència, del fill i hereu de **Felip IV** i de **Marianna d'Àustria**, **Carles II**, l'Encisat, darrer monarca de la Casa dels Habsburg hispànics.

Encetat el conflicte successori, les principals potències europees pugnaren per situar a Madrid el seu candidat. Entre els aspirants més destacats trobem al monarca francès **Lluís XIV** i a l'emperador **Leopold I d'Àustria**, casats amb sengles filles de **Felip IV**. El primogènit del gran delfí, **Lluís**, era l'hereu legítim de la corona de França i el seu germà **Felip** de la d'Espanya, una concentració de poder que trencava l'equilibri europeu i que, per tant, no va plaure a la resta de corts (la Gran Bretanya, Holanda i, sobretot, Àustria), que maldaren per impedir dita unió.

Els candidats proposats pels opositors al francès eren **Leopold I** i **Josep Ferran de Baviera**. Si s'escollia a **Leopold** suposava retornar als territoris de la corona espanyola de temps de l'emperador **Carles V**, d'aquí que **Lluís XIV** s'hi oposés. Dels tres aspirants, **Josep Ferran de Baviera**, era l'opció més neutral per a les potències europees que no podien aspirar al tron (la Gran Bretanya i Holanda). Pel tractat signat a La Haia el 1698, a esquesnes d'Espanya, reconegueren **Josep Ferran de Baviera** com hereu, però la seva mort prematura als sis anys va provocar la signatura d'un nou pacte, el 25 de març de 1700, en el qual es reconeixia l'arxiduc **Carles** com hereu, però amb la condició de renunciar a les possessions italianes sota domini espanyol en favor de França. Un acord que no satisfesia a tothom, doncs Àustria reclamava tota l'herència espanyola.

Finament, el dubtes van acabar amb la mort de **Carles II** l'1 de novembre de 1700. El seu testament feia hereu **Felip d'Anjou**, nét de **Lluís XIV**, amb la condició de renunciar a la Corona de França. Amb només 17 anys fou proclamat rei a Versailles. Arribà a Madrid el 18 de febrer de 1701 i així que es va coronar, **Lluís XIV** proclamà que mantenia intactes els drets successoris a la corona francesa. Aquest fet va provocar que la resta de potències europees (Àustria, la Gran Bretanya, Holanda i Dinamarca) signessin el 7 de setembre de 1701 el tractat de La Haia que suposava el sorgiment de la Gran Aliança contra França. Amb posterioritat, el 1703, s'hi afegiren el ducat de Savoia i el regne de Portugal.

Però el rerefons de la qüestió successòria es trobava no només en el tron espanyol sinó en l'equilibri continental i en les prerrogatives per a comerciar amb el Nou Món, on les potències navals europees, sobretot la Gran Bretanya, tenien molt en joc.

Reus al tombant del segle XVIII

El protagonisme adquirit pel sud de Catalunya s'ha de relacionar amb la profunda crisi que va patir tota aquesta zona durant el segle XVII^[3] i alhora amb el dinamisme econòmic i mercantil i l'augment de les relacions comercials que feren possible, també, un índex de major especialització. És en aquest context espacial on hem de situar l'anàlisi demogràfica de Reus, vila que al llarg del segle XVIII es convertiria en la segona població del Principat, en nombre d'habitants, i la capital econòmica d'una àmplia regió que va des del Camp de Tarragona fins a les fronteres entre Catalunya i Aragó, a l'interior, i més enllà de l'Ebre, al sud.

El seu creixement poblacional és positiu fins al 1708 quan es va produir un fort augment de la mortalitat; entre 1711 i 1714 té lloc la recuperació de la població produïda durant la guerra i es retrocedeix als índexs de creixement de finals del XVII^[4]:

	NAIXEMENTS	ÍNDEXS
1706 - 1710	202,2	92
1711 - 1714	267,8	122

Amb la guerra, va créixer la població de la ciutat. Dels 5.490 habitants estimats (segons la taxa de natalitat del 40x000) el primer quinquenni de la centúria (1701-1705), es va passar als 8.280 en el quinquenni de 1716-1720, passada la guerra. Això representa un augment del 33'7% que es degué, en bona mesura, al component immigratori. Entre el 1700 i el 1711 es van celebrar a Reus un total de 669 matrimonis, en els quals, un 23,5% dels contraents eren forasters, cosa que evidencia, a més d'una forta immigració, que aquesta s'estava produint aleshores, atès que la condició de contraent sol implicar a individus joves i productius. El 1712, quan Reus rep el títol d'Imperial i Atenta Ciutat (com veurem més endavant), consta una interessant referència urbana i també demogràfica: “...amb una espaiosa plaça (Mercadal); amb sumptuosos edificis i muralles; amb gran nombre d'habitants, de nobles, de cavallers, mercaders i artífexs que l'adornen de qualsevol arts mecàniques...”. Pot sonar exagerat, però d'alguna manera no deixa de ser una reflexió sobre la situació de la vila[5].

Cronologia d'uns fets

Canvi dinàstic

Reus va celebrar els funerals per la mort del monarca **Carles II** el dia 5 de desembre de 1700[6], amb la pompa i dignitat que els seus habitants sabien executar en tota ocasió de posar a prova la seva lleialtat al tron. La ciutat es disposava, amb angoixa, a contemplar els conflictes que es preveïen en la successió del rei.

El 18 de febrer de 1701 **Felip V** va fer la seva entrada solemne a Madrid i el 8 de maig es va celebrar la coronació. Es va dirigir cap a Catalunya i va verificar la seva entrada pública a Barcelona el 2 d'octubre. Es va celebrar Cort, i ja s'hi van notar les primeres desavinences amb els diputats[7]. **Felip V** es va esforçar a complaure les peticions dels braços, més per oportunisme polític que per convenciment, i a canvi, això sí, d'un servei d'1.200.000 lliures a pagar en sis anys. Reus, com a vila de jurisdicció baronial, no hi va poder participar de manera directa, però algunes de les mesures aprovades afavorien de manera clara els seus interessos comercials i econòmics: consolidació de la lliure exportació de vi, aiguardent i productes agrícoles sense recàrrec, drets especials sobre els vins i aiguardents importats per mar, i el permís per enviar dos vaixells a l'any a Amèrica[8]. L'aportació reusenca al total aprovat a la Cort va ser de 1.700 lliures anuals.

El 16 de setembre de 1703 la por a un desembarcament de les tropes enemigues, féu que totes les viles de la jurisdicció estiguessin previngudes amb armes i municions, amb les seves corresponents bales i pólvora, i disposades a defensar el territori[9].

L'any següent començaven les hostilitats. L'arxiduc **Carles**, acompanyat de 8.000 anglesos i 6.000 holandesos arribava a la península amb una esquadra anglesa a les ordres de sir **George Rocke**. El príncep **Jordi d'Hessen-Darmstadt**[10], virrei durant el regnat de **Carles II**, li havia assegurat que els catalans s'oposaven a **Felip V**, i que Barcelona només esperava l'arribada dels aliats per declarar-se austracista[11].

Príncep Jordi de Hessen-Darmstadt

[www.11setembre.org]

Guerra a la península

El 22 de juny de 1704, alertats els reusencs d'un moviment de tropes enemigues cap a Barcelona, convocaren l'allistament de soldats, fins a un total de 60 homes[12]. Mentrestant, la guerra s'havia escampat per tota Europa i a la península, els britànics, holandesos i una partida de catalans es van emparar de Gibraltar el 4 d'agost[13]. En la conquesta de la plaça va destacar el riudomenc **Joan Nebot Font**[14].

Atès el continu moviment de tropes pel territori, el 26 de setembre, **Felipe Vaquer**, governador general dels sometents del Principat, va demanar tropes per defensar la frontera catalana amb Aragó i per repressaliar poblacions. De moment, Reus només va poder proporcionar (aixecar, pagar i mantenir) un total de 30 homes[15].

1705: la revolució austriacista

Amb l'aparició del aliats a la península el 1705, s'obria un altre front en aquest conflicte dinàstic que afectava Europa. Al Principat es veié la necessitat de pactar amb els aliats per tal de fer front comú contra les tropes borbòniques. Naixia, així, el "*Tratado secreto de amistad, alianza y protección entre la Inglaterra y el principado de Cataluña*" conegut com Pacte de Gènova[16], signat el 20 de juny de 1705, pel qual la Gran Bretanya es comprometia a donar suport als catalans i, amb independència del resultat final del conflicte, garantir-los la conservació de les Constitucions[17]. El compromís britànic contemplava l'aportació de 12.000 fusells i el desembarcament de 8.000 soldats d'infanteria i 2.000 de cavalleria; els catalans es varen comprometre a reconèixer l'**Arxiduc** i a unir 6.000 homes a les tropes aliades[18].

"Article 6. I per a més manifestar més ampliament el zel de la Sereníssima Reina d'Anglaterra pel bé públic i el seu afecte a l'inclita i Noble Nació Catalana, promet el dit Il·lustre **Mitford Crow**, que si ocorreguessin (que Déu no permeti) alguns successos adversos i imprevisibles de guerra, tota seguretat a dits Senyors, als seus adherits i als altres naturals i habitants d'aquest Principat que segueixin públicament el partir del Sereníssim Rei **Carles III** i dels molts alts aliats, prenguin les armes al seu favor, que

auxiliats i ajudats per les armes d'Anglaterra i els seus alts aliats amb el fi de sacsejar-se l'onerós jou de França, quedaran amb tota seguretat, a garantia i protecció de la corona d'Anglaterra, sense que puguin patir la més mínima alteració ni detriment en les seves persones, béns, lleis, ni Privilegis, de manera que ara i en l'esdevenidor gaudeixi al Principat de Catalunya de totes les gràcies, privilegis, lleis i costums, tant en comú, com en particular, de la manera que aquest Principat fruïa d'aquests Privilegis, Lleis i Gràcies, en el temps del difunt Rei **Carles II**".

Reus així com la gran majoria de les poblacions de Catalunya es trobava en una fase d'efervescència i els mateixos representants populars dels municipis esperaven el moment per pronunciar-se. Els jurats reusencs van haver de fer mans i mànigues per salvar les aparences davant les autoritats borbòniques, que en aquell moment encara representaven el poder legítim i real al país. L'existència de grups armats organitzats es feia evident el juny de 1705, quan passen a l'acció i alliberen un dels líders del moviment, el reusenc **Magí Vilas**, futur governador del Camp, que havia estat empresonat pel batlle a instància de les autoritats borbòniques[19]. Efectivament, el 22 de juny, es va convocar el tribunal de prohoms i es va donar compte que per manament del diputat resident a Tarragona, s'havia capturat **Magí Vilas**, natural de la mateixa vila, a qui havien fet empresonar i posar sota custòdia, però que després de mitja nit va ser alliberat per un grup armat. Més endavant, **Vilas** figura com un dels caps del moviment a favor de l'**Arxiduc**[20].

El 25 d'agost, i gràcies a la decisió i la intrepidesa, el coronel de cavalleria **Josep Nebot** aixecà tota la comarca, es traslladava a Reus i rebia, dos dies després, el testimoniatge de la fidelitat a la causa austracista dels seus habitants. Al mateix **Nebot** es va deure la conquesta de Tortosa i l'assalt de Tarragona, a finals de setembre. En l'operació es comptà amb el suport de la flota britànica, el cap de la qual, l'almirall sir **Cloudesley Shovel**, va destacar al capità **Cavendish**, amb els vaixells *Antelope*, *Garland*, *Roebuck*, *Phoenix* i una bombardera, els quals van procedir a bombardejar Tarragona. Poc després, la ciutat va mostrar bandera de treva i els magistrats locals van passar a bord del vaixell almirall i van manifestar que tenien pres el governador borbònic i que la guarnició estava per capitular. **Nebot** entrà immediatament a la plaça i recluí totes les tropes defensores a la presó[21].

En data 9 de setembre, el municipi reusenc envià una comissió a Barcelona per tal de "*besar la mano y cumplimentar a Carlos III de España, prestando ante este y en su nombre sacramento de fidelidad y homenaje al coronel de caballería Joan Nebot*"[22], el qual va arribar acompanyat de molta gent armada i els va demanar l'obediència al nou monarca. Reus va prestar aquesta obediència, així com la resta de pobles del Camp de Tarragona. Dies després, i degudament signada i protocolitzada, la vila va rebre carta del monarca en la qual els expressava la seva gratitud i els seus millors desitjos en afavorir-la. Ja al mes d'octubre, el Consell de la vila va resoldre no reconèixer més autoritat que la de **Carles III** com a únic i legítim senyor[23]. El 23 del mateix mes, el monarca entrava a Barcelona entre grans demostracions de joia[24].

La causa austriacista s'havia implantat al Principat, però no fronteres enfora. Alcanyis i altres poblacions d'Aragó es mantenien en la causa borbònica, de manera que, el dia 26

d'octubre es va presentar a la vila un delegat del governador general de sometents i demanà homes. Reus només va poder proporcionar 30 soldats pagats i mantinguts per les seves arques[25].

El dia 27 el consistori reusenc rebia una altra carta del monarca, datada a Barcelona el 25 del mateix mes[26]:

“A los amados y fieles nuestros los jurados de la villa de Reus / El Rey / Fieles y amados jurados de nuestra villa de Reus: No dudo celebrais con el alborozo que corresponde a vuestra obligación, los felices sucesos que Dios ha concedido a mis justas armas, y, viendo asegurada la restauración de vuestra libertad, por el rendimiento de la ciudad de Barcelona, y las demás del Principado, dareis las debidas gracias al Soberano Señor de los Ejércitos. Me prometo asimismo del amor y celo que manifestais a mi servicio, y debeis a mi Real cariño, continuareis la parte que os toca para mantener y perpetuar la fidelidad, lustre y gloria que logra mi fiel nación catalana en esta coyuntura, y me hallo muy gustoso de haberos podido procurar los consuelos y ventajas a cuya consecución se dirigió el principal motivo de mi venida a Cataluña. Dado en Barcelona, a 25 de octubre de 1705. Yo el Rey. Por mandato del Rey nuestro señor: Enrique de Gunter”.

A Reus es van celebrar els actes festius que descriu ANTONI DE BOFARULL[27]:

“Las fiestas empezaron el día 7 de noviembre por la tarde con un Te-Deum, mientras extramuros hacia salva la artillería que había quedado en la villa desde que fué plaza de armas. Iluminación general, fuegos artificiales, en la plaza, conventos, y calles. Al otro día, domingo, el frontis de la Iglesia parroquial y demás sitios públicos se hallaban colgados con ricas telas, sobre las cuales se leían sentidas poesías, siendo las más notables las que ostentaban en los conventos. Solemne oficio con orquesta, villancicos adecuados, y panegírico en el que se reseñó la vida de Cárlos. Por la tarde, procesión, precedida de los gigantones, seguían las cofradías y gremios, comunidades religiosas, & c. la imágen de la Virgen, y cerraba el consejo. Amás; salves de morteretes correspondían á los disparos exteriores de la artillería. Al otro día se celebraron los funerales en sufragio del Lansgrave príncipe Darmestad, muerto en el asalto de Montjuí, sobre cuyo túmulo habia tendida una figura completamente cubierta con una bruñida y luciente armadura. La misa fué á toda orquesta pronunciándose la oración en memoria del finado”.

Dilluns, 8 de novembre, es va celebrar el funeral per l'ànima de l'heroïc príncep de **Darmstadt**, mariscal de l'exèrcit austríac, mort durant l'assalt al fort de Montjuïc, poc abans que l'**Arxiduc** entrés a Barcelona. La ciutat de Reus va expressar a **Carles III** el seu condol. Per honorar la seva il·lustre memòria, s'havia aixecat a l'església parroquial un túmul de trenta pams d'alt sobre el qual descansava l'efígie del príncep coberta d'armadura[28]. Així que l'**Àustria** sabé de la celebració d'aquests actes va enviar una carta als jurats, que va ser llegida el 20 de novembre en ple consell[29]. En ella manifestava el seu agraïment i convidava els jurats a anar a Barcelona per donar-los les gràcies en persona. La comissió no va trigar en sortir.

En data de 8 de desembre, els jurats de Reus rebien una carta d'agraïment des de Tarragona, concretament d'**Antoni de Peguera Aymerich**, en la qual els donava les gràcies per les 800 racions de pa que els reusencs enviaren a dita ciutat. A finals d'aquest mes de desembre, van retornar a Cambrils una peça d'artilleria amb dotze bales de munició que la vila costanera els havia deixat durant les revoltes anteriors[30].

Reus, juntament amb la resta de Catalunya, s'havia decantat per l'arxiduc **Carles**, ja que es presentava com un continuador del sistema fins aleshores vigent, és a dir, totalment respectuós amb les llibertats de la terra. A més, la dinastia austracista representava l'imperialisme descentralitzat i la borbònica, per contra, l'absolutisme i la centralització portades fins a les últimes conseqüències.

A inicis de 1706 el nou governador nomenat per **Carles III**, **Magí Vilas**, va avisar als jurats reusencs que, per a l'aixecament de 2.000 homes que s'estaven preparant per anar a Tortosa, Reus havia tenir disposada la força que li correspongués. La manca de recursos, però, va fer que només es poguessin armar quatre lleves de 244, 175, 176 i 80 homes respectivament.

El tercer setge de Barcelona (1706)

Els primers mesos de guerra les mobilitzacions eren seguides; també el temor a un desembarcament de l'esquadra francesa. El 7 de març de 1706, el Consell, considerava elevada la despesa del sometent que va anar al regne de València, per al qual disposava de 2.000 lliures més i de 400 o 600 lliures de diverses administracions. Va anar com a cap del sometent **Josep Gai** i del sometent del riu Ebre, **Joan Farrando**. Tres dies després, una carta de Barcelona avisava la vila del perill d'una esquadra francesa formada per 25 vaixells que recorria la costa[31].

Plànol del setge de Barcelona de 1706

[www.guerradesuccessio.cat]

Les mesures que va prendre el consistori van ser les de crear una força miliciana de 100 homes dins del contingent total de 1.000 homes, amb un salari moderat de 4 sous. A la fi

del mes de març, segles missives del marquès de **Rubí**, de **Felipe de Ferran** i de sa majestat, alertaven de la presència a Cervera de 8.000 homes. Se'ls demanava que avancesin per la carretera de Barcelona amb les dues companyies i oficials fins a Martorell. Reus aportà un centenar de milicians, de la força total de 3.000 homes aixecats, ja que la resta es trobava defensant el Camp de Tarragona i el port de Salou.

El 4 d'abril arribaren a Reus l'ambaixador de sa majestat britànica, **Mitford Crowe**, i el governador de Tarragona, **Magí Vilas**, que van ser rebuts amb grans honors i compliments per part de la població i els membres del consistori. Informaren de l'interès enemic de bloquejar la ciutat de Barcelona per terra i mar, ja que allí s'hi trobava **Carles III** i van demanar un esforç als seus vassalls amb una nova lleva de tropes i municions per socórrer la plaça.

Al dia següent, es va decidir que segons les armes que hi hagués a la vila, s'armaria el mateix nombre d'homes amb una paga de dos sous diaris[32]. En el títol de ciutat que es va donar a Reus amb posterioritat, es fa referència a l'ajut que Reus va oferir llavors a Barcelona:

"Cuando el duque de Anjou sitió a esta ciudad de Barcelona, los naturales de dicha villa (de Reus) despreciando la vida, se tomaron el más Ingenioso trabajo para proporcionarla socorro y auxilio, aportando ingentes sumas de dinero tanto para sufragar esta expedición cuanto para el mantenimiento de otras"[33].

El setge de Barcelona pels exèrcits borbònics va fracassar tant per la tenacitat extraordinària dels defensors, com per l'oportú i esperat auxili de l'esquadra de l'almirall britànic **Leake**, que va obligar l'enemic a abandonar el lloc precipitadament i a deixar abundants armes i bagatges en mans dels contraris. Davant aquest fet el monarca austríac va demanar celebrar "...procesión general y solemne en la cual concurren los mismos comunes y particulares que empezando al amanecer desde la Iglesia principal cantando las letanías de la Virgen..."[34].

En persecució de les restes de l'exèrcit borbònic, **Carles III** entrava a Reus el 3 de juliol i era rebut amb tota mena d'honors i festes que van durar tot el dia i part de la nit[35]. Els jurats van manar fer festa grossa i netejar acuradament els carrers i adornar-los amb banderes i diorames. El monarca austríac va ser acollit amb el major entusiasme, al qual va correspondre amb la seva reconeguda simpatia, i després de recórrer els carrers d'entrada, es va dirigir al temple parroquial on es va cantar un "*Te Deum*". Es va allotjar a les Cases Consistorials i per la nit es van cremar focs d'artifici en el seu honor i es van fer moltes lluminàries[36]. Per la tarda del dia següent, el monarca abandonava la vila per a dirigir-se a la Selva del Camp, i sortia pel portal de l'Hospital acompanyat pels jurats de la vila[37].

Però tot no era tan bonic, la pressió dels exèrcits borbònics va fer que el 8 de setembre següent l'alegria dels reusencs es tornés en un pànic terrible: uns 1.500 soldats felipistes aparegueren per l'ermita de Misericòrdia provinents de Tortosa. La ciutat es va salvar del saqueig gràcies al pagament de 4.800 lliures i molts reusencs van fugir i amagaren els seus efectes personals per evitar el pillatge[38].

Reus durant el retrocés austracista (1707-1714)

A partir de 1707 la sort en el camp de batalla fa un gir a favor de les armes borbòniques. La batalla de Almansa del 25 d'abril fou el començament d'aquest canvi que va culminar a casa nostra amb la presa de Lleida. El duc de **Berwick** va ser el general borbònic encarregat de derrotar a les tropes de l'arxiduc **Carles** sota les ordres del marquès de **Das Minas** i de l'anglès **Galway**[39]. Aquesta victòria va permetre **Felip V** obtenir el control del llevant i els regnes de València i Aragó. **Berwick** va conquerir Calataiud, Saragossa i **Felip d'Orleans**, Lleida. L'ocupació d'Aragó i València va suposar la fi dels seus privilegis i ordenament legislatiu, i van passar a regir-se per les lleis de Castella[40]. Tot i això, el sentiment austracista a Catalunya i, sobretot a Reus, no va defallir.

Batalla de Almansa

www.11setembre.org

El 26 de març de 1708, un ordre del virrei i de la Diputació del General va previndre la formació de companyies, que no de sometents, per tal de fer front a aquests últims "*por los grandes abusos que estos cometían...*" [41]. Per a la defensa de Tortosa[42], el 30 de maig, les ciutats de Reus i la Selva del Camp van aixecar algunes companyies. També es va demanar el suport d'altres poblacions com Montblanc i Vilafranca. Dels 200 homes reclutats, 150 eren de Reus.

L'11 de setembre, **Magí Vilas**, governador del Camp, va fer comprendre a la vila la necessitat d'aixecar un sometent per ordre de sa majestat, **Carles III**, per tal de fer front a les tropes borbòniques que ocupaven l'Urgell. Els demanà, així mateix, la retirada d'uns 200 homes de la part de Puigsegre per oposar-los a un possible avenç enemic. Al mes següent, concretament el 8 d'octubre, el Consell de la Comuna del Camp acceptà la

retirada dels 200 homes per intentar alliberar Lleida[43] que es trobava assetjada, però veient que aquestes forces eren insuficients es va organitzar una partida de 400 homes més (sortejats), a costes de les poblacions. D'aquests 400 homes, 50 eren de Reus[44]. De fet, a mitjan abril de 1708, el noble tarragoní **Pere de Montoliu**, se sorprengué de la fidelitat catalana envers **Carles III**, palesada amb el suport de 5.000 homes que aporta la Diputació del Principat[45]. És significatiu que durant l'any de 1708, els llibres d'actes del Consell denunciïn les dificultats per reunir-ne els membres, atès que la majoria estaven absents; també les diferències entre el general **Carpinter**, cap de les tropes angleses que es trobaven a la vila, i el coronel **Sanpierre**, per la distribució i proveïment de la cavalleria.

Davant de la pèrdua de Tortosa i els aldarulls a Riudoms i a Constantí, els felipistes reusencs aprofitaven l'avenç de l'exèrcit castellà per fomentar la desunió i el pessimisme. Però els partidaris de **Felip V** i les tropes castellanes ja no eren únicament el motiu de preocupació. Els miquelets, tropes irregulars que donaven suport a l'exèrcit aliat, es van començar a convertir en una amenaça i el Consell va decidir tancar les portes de la muralla i posar guardes armats per impedir-los l'entrada. El desencís va créixer a la vila davant els abusos comesos pels miquelets i les tropes aliades, així com les contribucions militars, la crisi econòmica i l'avenç de les tropes enemigues. Tot i així, es va promoure una força constant de vigilància al coll de Balaguer i la Comuna del Camp va aixecar una host de 500 fusellers. Es va escollir Reus i Alcover com a receptores d'aquestes tropes i Mont-roig i Montbrió del Camp com a pagadores[46].

Els primers dies de febrer de 1709 el coronel de la tropa alemanya de guarnició a Tarragona, acudí a Reus per assegurar-se el mateix subministrament de l'any anterior, 26.000 racions de pa, cosa que amb l'actual situació econòmica era del tot impossible. S'hagué d'acudir a Barcelona per trobar una solució i s'hagueren de subministrar, a més, 20.000 estagues per fortificar la costa, que els va exigir el governador **Magí Vilas**. El 15 de maig, Reus va pagar, als particulars que van contribuir, el farratge per alimentar la cavalleria dels oficials del Regiment de Infanteria Alusiana[47].

Primera ocupació borbònica

A finals del mes de setembre de 1709, concretament el dia 28, les tropes borbòniques en nombre total de 1.200 homes i 80 cavalls entraven a la vila per Misericòrdia. Al dia següent i provinents de Lleida, entraven 1.800 homes més. El seu comportament correcte començà a preparar els esperits per a l'entrada de la dinastia francesa a Catalunya. El 4 d'octubre marxaren de la vila davant la reacció austriacista que havia de portar a **Carles III** novament a Madrid. Del 28 de setembre al 4 d'octubre serà l'únic període de temps que la vila de Reus va romandre "fidel" a **Felip V**[48].

El 1710 les decisives victòries borbòniques a Brihuega (8 de desembre) i Villaviciosa (10 de desembre)[49] van posar de manifest l'estreta col·laboració del poble espanyol en general amb la causa de **Felip V**. Els líders de la Gran Aliança van acabar acceptant que encara que aconseguissin guanyar la guerra a la península ibèrica no tindrien mai del

seu costat a la majoria de la població, tan solament els reductes aragonès, català i valencià.

A Reus, el desgast de recursos per atendre les necessitats de les tropes angleses establertes a la vila va fer que es creessin censos en classes d'hipoteca o garantia per poder fer front a aquestes despeses[50]. El 1711, Reus va donar allotjament a 700 anglesos (15 companyies d'infanteria) durant dos mesos amb unes despeses totals de 1.500 lliures[51]. L'11 de gener, hi va haver la necessitat de tornar a aixecar una altra partida de milicians per reparar el cordó defensiu que s'havia establert al coll de Balaguer[52].

S'albira Utrecht

Un fet clau a l'àmbit europeu va determinar l'esdevenidor. El 17 d'abril va morir l'emperador **Josep I** d'Àustria, cosa que atorgava a l'arxiduc **Carles**, germà seu, el dret a succeir-lo directament. Tres dies abans havia mort també el **Delfí** de França, cosa que apropiava **Felip V** al trono francès en convertir-se en tercer en la línia successòria. Aquestes morts van provocar un gir radical en la política d'equilibris europea, ja que països com la Gran Bretanya veien molt més perillosa la unió d'Espanya amb Àustria en la persona de l'**Arxiduc** que la unió d'Espanya amb França en la persona del duc d'**Anjou**. Per aquest motiu, Londres va moure la seva diplomàcia per trobar una solució al conflicte que mantingués l'equilibri de forces, i va començar a considerar els avantatges de reconèixer **Felip V** com a rei d'Espanya.

Les hostilitats, però, continuaven i durant l'estiu de 1711 les tropes filipistes sota comandament del duc de **Vendôme**, avançaren cap a Prats del Rei i atacaren Igualada i Montblanc per tal d'apartar **Starhemberg** de Barcelona, però aquest va establir una tàctica de guerra menuda que va endarrerir els objectius borbònics. Per ordre de sa majestat, es va cridar a sometent a la vegueria de Tarragona per anar a Prats del Rei, on es trobava una part de l'exèrcit. Es formà una companyia de 50 homes amb oficials voluntaris[53]. El 26 de desembre de 1711, Reus envià una carta al rei **Carles III** on li agraija els beneficis que el monarca va proporcionar a la ciutat[54]:

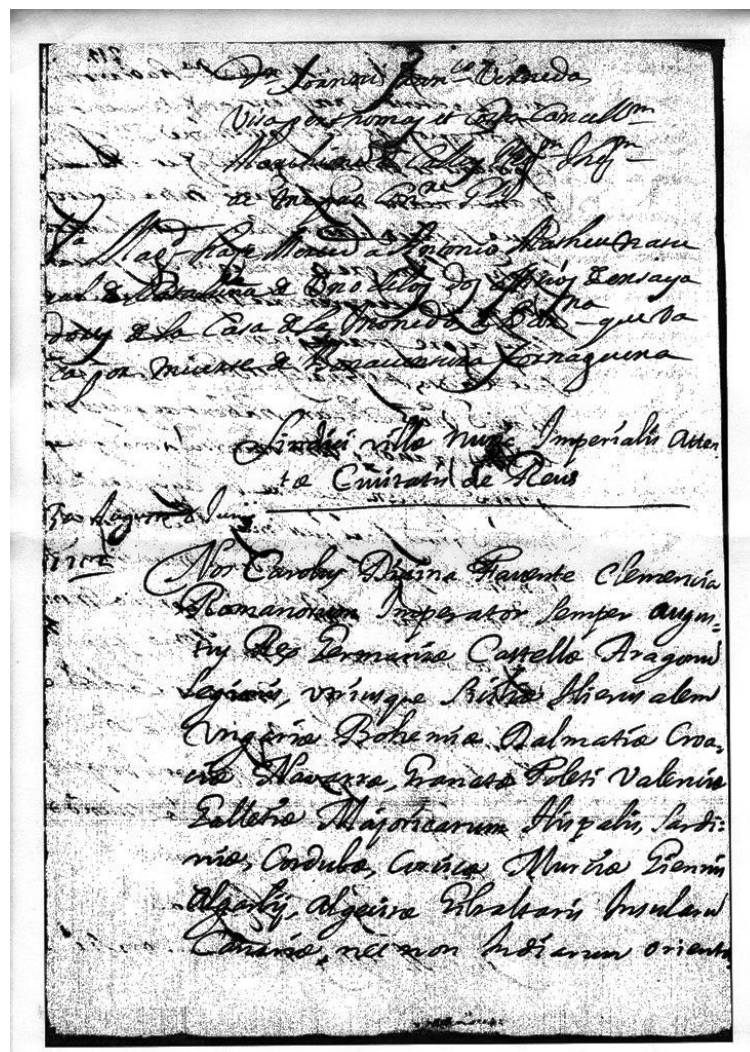
"con la resignación mas rendida, a la soberana resolución de pasar a Alemania, que la veneración a las altas ideas de V. Mag y el Paternal amor tan experimentado se tienen vinculados en nuestra fidelidad, que assí subordinada al Real beneplácito para en todas ocasiones, podrá en la presente temperar el sentimiento de la ausencia de V. Mag. animándola el consuelo de quedar para nuestra amparo la Reyna N^a Sra. que siendo fineza en que ambas Magestades al amor y combeniencia propios, los de sus vasallos no sabemos como explicar nuestro agradecimiento, que deudor de tantos beneficios..."

Reus, Ciutat imperial

1712, és l'any més important del conflicte per a la vila de Reus, ja que va obtenir el títol de "*Imperial i Atenta Ciutat*". Va ser mercès a costoses contribucions i serveis com ara el de 10 d'abril de 1711, quan va enviar gent a Tarragona per ajudar en les tasques de fortificació de la plaça, o la construcció d'un magatzem per aplegar la pólvora que es

trobava en casos particulars. Els darrers dies encara de 1711, el consistori reusenc rebia carta del governador del Camp on els informava de l'avenç enemic amb un nombre important de tropes per intentar envair el Camp de Tarragona, cosa per la qual es va ordenar que per al 28 de desembre es trobés el sometent de Reus a Constantí, punt de concentració de la força austriacista. A més, la vila havia d'aportar gra i provisions per abastir Tarragona. El nombre de reusencs que formaren el sometent va ser de 100 efectius[55].

El 3 de juny de 1712, gràcies als seus grans serveis a la causa austriacista a Catalunya, **Elisabeth-Christine**, princesa de Wolfenbüttel i dona de **Carles III**[56], va atorgar a Reus el títol de "*Imperial i Atenta Ciutat*"[57].

Arxiu de la Corona d'Aragó [= ACA], Cancelleria, Registres de monarques "intrusos", registre 197, foli 1.

[© Alfredo Redondo Penas]

**Elisabeth-Christine, princesa de Wolfenbüttel,
dona de Carles III**

[© Alfredo Redondo Penas]

La concessió s'acompanyava del privilegi d'hostentar a l'escut una rosa al pit d'una àliga amb les ales obertes i sostinguda per dos lleons. Aquest dia els representants de Reus van ser cridats a Barcelona per tal de rebre el document de mans de la mateixa reina que els va prometre el reintegrament dels diners que havia costat a la ciutat el manteniment de les tropes[58]. Entre les gràcies obtingudes es compta la de col·locar a les maces municipals l'escut imperial, cosa que encara avui dia es pot veure durant la Festa Major de Reus, per Sant Pere, el 28 de juny. El títol obtingut no va ser celebrat pels reusencs, per les protestes aixecades amb el reintegrament d'unes quantitats que Reus havia prestat, en una moneda de menys valor. Les protestes no van servir per a res i van aigualir la celebració de veure's ciutat[59].

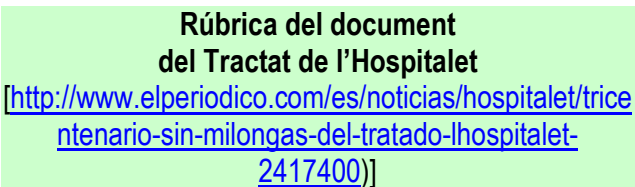

Imatge de l'escut a les maces municipals
[© Alfredo Redondo Penas]

Durant aquest any, els austríacs, abandonats pels anglesos, decidiren de manera secreta treure les seves tropes de Catalunya, segons establien els acords d'Utrecht^[60]. Aquest tractat, disposava en el seu article XIII que:

“Visto que la reina de la Gran Bretaña no cesa de instar con suma eficacia para que todos los habitantes del Principado de Cataluña, de cualquier estado y condición que sean, consigan, no solo entero y perpetuo olvido de todo lo ejecutado durante esta guerra y gocen de la íntegra posesión de todas sus haciendas y honras, sino también que conserven ilesos é intactos sus antiguos privilegios, el rey católico por atención a su majestad británica concede y confirma por el presente a cualesquiera habitantes de Cataluña, no solo la amnistía deseada juntamente con la plena posesión de todos sus bienes y honras, sino que les da y concede también todos aquellos privilegios que poseen y gozan, y en adelante pueden poseer y gozar los habitantes de las dos Castillas, que de todos los pueblos de España son los más amados del rey católico”.

El 21 de juny es va signar el tractat de l'Hospitalet pel qual s'acordà la retirada de les tropes imperials i l'avenç de les borbòniques sobre el territori, així com el lliurament final de les places fortes de Barcelona o Tarragona, sens fer, d'altra part, cap esment a la conservació dels privilegis i les Constitucions. En les converses mantingudes entre el virrei **Starhemberg** i **Jennings**, per part dels imperials, i el marquès de **Grimaldi**, per part dels borbònics, el primer va intentar, debades, arribar a un compromís favorable a les llibertats catalanes, però aquest punt va quedar ajornat fins a la pau general^[61].

El 3 de maig de 1713 les tropes imperials, amb la reina **Elisabeth-Christine** al capdavant, abandonaven la ciutat de Barcelona per a dirigir-se a Viena.

Elisabeth-Christine abandona la ciutat de Barcelona
 [VOLTES BOU, PERE. *El Archiduque Carlos de Austria, rey de los catalanes*. Barcelona: Aedos, 1963, p. 273]

Ocupació definitiva de la ciutat

El 14 de juliol els austríacs van obrir les portes de Tarragona als exèrcits de les Dues Corones borbòniques, poc abans que els escamots de fusellers del general **Rafael Nebot** aconseguissin aproximar-se a la plaça per organitzar-ne la defensa i impedir així, el lliurament a l'enemic[63]. Davant l'ofensiva borbònica sobre el Principat, es va concentrar a Barcelona l'exèrcit comandat per **Antoni de Villarroel**, l'única fortalesa que podia aguantar les envestides borbòniques[64].

A la tardor de 1713 les tropes felipistes entraven a Reus i un grup de reusencs preeminents va renegar del rei **Carles** i va prometre fidelitat a **Felip V**. En el grup trobem al doctor **Pere Rigolf** (jurat en cap l'any 1711 i un dels síndics que va participar en la junta que el juliol de 1713 va decidir a Barcelona mantenir la resistència), els metges **Anton Gavalrà** (que havia rebut al rei el 1706), **Josep Bages** i **Josep Parés**; també a **Josep Gabriel**, **Miquel Simó** i **Antoni Compte** (ciudadans honrats), el cavaller **Josep de Barberà** i els botiguers **Antoni Bori** i **Agustí Estapà**[65].

A Reus, a més de la contribució ordinària, recàrrecs i pagaments, se li havien imposat 3.800 reals per trimestre, destinats al manteniment de les tropes a les casernes d'hivern i urgències del lloc de Barcelona segons circular enviada per **José Patiño** (nomenat intendent del Principat) amb data d'11 de desembre[66]:

“habiendo llegado el tiempo, en que todos los años se alojan y retiran a Quartel de Invierno las Tropas del Ejército que por las ocurrencias del sitio de Barcelona no puede oy executarse: y siendo preciso, que en una tan gran importancia de el Real Servicio, y del bien de todo el Principado de Cataluña ayuden los Pueblos a la manutención de el Ejército, se ha resulto que las Ciudades, Villas y Lugares de él, contribuyan en dinero cada mes una porción proporcionada a la posibilidad, y al

*gasto de tan grave urgencia, especialmente con la prevención de que en adelante no tendrán obligación de dar cantidad de dinero, víveres, ni cosa alguna, assí a los Oficiales, y Soldados que estuvieren de Guarnición en las Ciudades, Villas y demás Lugares de Cataluña, como ni a los que transitarens sino es tan solo el cubierto, leña, cama y media arroba de paja al dia por cada cavallo de los efectivos, debaxo de cualquier pretexto, ni aun de Equipages, y Bagages en los transitos [...] y así a la villa de Reus le toca pagar en cada mes, empezando a primero del corriente de tres mil y ochocientos reales de a ocho y la misma cantidad en cada uno de los siguientes hasta el fin del mes de febrero, con la obligación de haver de llevar el dinero a la villa de Torre de Enverra, en mano de Don **Francisco Moliner** de quien deberá tomar recibo...”.*

Ja al 1714, pot ser abans, Reus s’havia “filipitzat”, ateses les nombroses disposicions que revelen l’estreta col·laboració amb les forces d’ocupació. A començaments d’aquell any les autoritats municipals informaven el marquès de **Lede** dels moviments de les partides austriacistes i formaven una força de 200 homes, sota el comandament del comte de **Beaumont**, per impedir l’entrada dels miquelets. El 15 de febrer de 1714, el consistori enviava carta a **Lede** i li comunicava la presència de forces rebels i la tornada d’alguns d’aquests a casa seva per no seguir molestant a les tropes del Principat. El 14 de juny, Tarragona i, en conseqüència també el Camp, eren entregats a **Felip V**; però no va ser fins a principis de juliol que la comarca, amb Reus inclosa, va prestar obediència al duc de **Pòpuli**. Un ordre del duc de **Berwich**, de data de 24 d’agost, manava aixecar sometent amb l’objectiu de perseguir i anihilar els miquelets, voluntaris i demés forces contràries, i en conseqüència, es va formar una host de 200 homes sota comandament del membre del Consell[67]. El 13 de setembre es rebia al consistori una carta del marquès de **Lede** des de Tarragona en la qual felicitava la ciutat per l’alegria demostrada amb motiu de l’entrada de les tropes a Barcelona[68].

Aquell mes de setembre de 1714 corrien pels carrers de Reus insistents rumors que apuntaven a que els irredentistes els envairien. La suposada amenaça mai es va concretar en realitat, per bé que els enfrontaments entre guerrillers i exèrcit es donaven amb certa freqüència pels voltants. En un d’aquests, el comte de **Beaumont**, que s’oferí per sacrificar-se, ell i els seus soldats, en defensa de la població i per exterminar miquelets i altra mala gent, moria quan es dirigia a Tarragona prop de la Canonja[69].

Després de la conquesta de Barcelona l’11 de setembre, començava arreu de Catalunya la repressió per part del nou règim. Reus va perdre el privilegi de ciutat que havia obtingut el 1712.

Etape final del conflicte

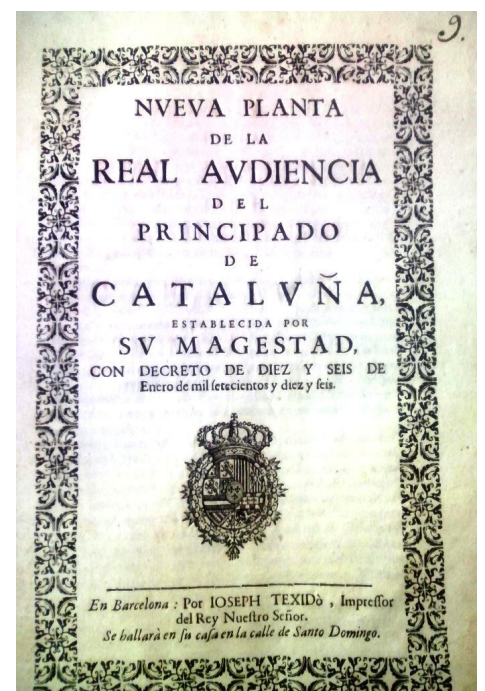
Pel tractat d’Utrecht (13 de juliol de 1713), l’exèrcit aliat evacuaria Catalunya. La terra no solament quedava sola davant de l’exèrcit conjunt d’Espanya i França, sino que, a més, les tropes imperials contribuïren, abans de marxar, a entregar-la a l’enemic, com va ser el cas de Tarragona i ho hagués estat per a Barcelona si ho hagués cregut oportú. En l’articulat del tractat, concretament a l’article XIII, es feia referència, com ja hem vist, a la situació dels catalans.

El tractat de Rastatt, signat el 6 de març de 1714, posà fi de manera definitiva a la guerra de Successió espanyola entre Àustria i França. Per aquest tractat es considerava **Felip V** rei d'Espanya, amb l'única condició que no pogués accedir al tron de França. El 7 de novembre era ratificat pel tractat de Baden[70].

El final de la guerra va donar pas a l'amargor de la derrota, el temor i la frustració. Poc a poc els miquelets es van anar desmobilitzant i els que es van resistir a fer-ho es van haver d'amagar a la muntanya. **Ambrós Llagostera** i **Silvestre Sabaté**, que havien participat en la defensa de Cardona, s'acolliren al perdó reial i tornaren a casa, on hagueren de suportar les burles i les humiliacions felipistes. El sentiment generalitzat va continuar sent austriacista. El comportament dels botiflers, que van cometre tota mena d'abusos i robatoris, la supressió de les institucions locals i nacionals, l'augment dels impostos i l'austriacisme manifest de la major part dels religiosos i eclesiàstics de la vila, van contribuir a mantenir les simpaties cap als homes que havien lluitat al costat de les forces de l'**Arxiduc**. A partir d'aquestes dates i del setge de Barcelona, tota Catalunya estava en armes i arreu els guerrillers lluitaren contra les tropes felipistes. A les comarques meridionals, i sobretot a Reus, el cap visible d'aquesta resistència va ser **Pere Joan Barceló, Carrascllet**, natural de Capçanes (1682 - Brisach el Vell, Alemanya, 1743)[71]. Del renom d'aquest guerriller i oficial de l'exèrcit imperial, es deriva el nom amb el qual es designava als partidaris més irredempts de l'**Arxiduc** - els *carrascllets* -, oposats als *botiflers*, nom que designava els partidaris dels Borbons.

La Nova Planta (1714-1716)

La seva elaboració va ser lenta i minuciosa i en la seva redacció participaren el jurista **Francesc Ametller** i l'intendent **José Patiño**. Es va establir una nova estructura institucional que garantia el control polític i militar de Catalunya, basada en la supressió de la que fins llavors regia el país i a imatge de la castellana (Capità General, Reial Audiència, establiment de dotze corregiments, nova tributació amb la implantació del Cadastre...), es va imposar que les causes de la Reial Audiència es resolguessin en castellà, llengua que es convertia en el vehicle d'expressió en determinats àmbits socials, especialment en l'àmbit escrit, per causes de prestigi social i cultural, mentre el català quedava relegat a l'estrictament domèstic. També es va crear la Universitat de Cervera (1717), en haver suprimit la de Barcelona[72].

**Decret Reial de 16 de gener de 1716
sobre la Nova Planta de la Reial
Audiència del Principat de Catalunya**
[ACBC, Fons municipal de Reus,
Ordres superiors, edictes i pregons
(1715-1726), reg. 344. © Alfredo

Per aquest decret i seguint la nova configuració dels corregiments, el nou sobirà va proveir les regidories de fins a 12 municipis del corregiment de Tarragona, on Reus hi era present, conjuntament amb Cambrils, Valls o Vilanova i la Geltrú[73].

Austriacistes - felipistes

La ciutat de Reus presentà famílies favorables a un candidat o a un altre. Així, trobem entre les famílies austriacistes els **Grases**. **Josep i Francesc Grases** aconseguiren, el 26 d'octubre de 1706, que **Carles III** els concedís, en cap del seu pare, el privilegi de ciutadà honorat de Barcelona[74]. El primer, un any més tard, el 27 de març de 1707 atorgà poders al seu germà perquè registrés "*el privilegio de Ciudadano Honrado de Barcelona por la SC y Real Magestat del Rey Nuestro Señor Dn. Carlos Tercero (que Dios guarde) a favor del q. José Grases mi padre concedido*"[75]. Als **Grases**, la ciutadania honorada els va durar ben poc ja que **Felip V** declarà nuls i sense cap valor els privilegis atorgats pel rei-arxiduc. A Barcelona els filipistes en van fer una gran foguerada.

D'altra banda, les principals famílies felipistes van ser: els **Bofarull**, els **Miró** i els **Sabater**. La família **Bofarull** provenia dels Pallaresos i es va establir a Reus a finals del segle XVI. Descenien de **Pere Bofarull Llagostera** i de **Teresa Gavalrà Cabrer**, que foren partidaris declarats de **Felip V** i, per causa d'aquesta declaració, morí **Bofarull** assassinat a casa seva d'Alcover el 1719, de dos trets al pit[76].

Els **Miró**, tenien **Pau Miró Clavaguera** com a cap del llinatge. Havia nascut el 1695 i es va casar amb **Maria March Bellver** el 1720. La seva creixent riquesa li va fer sentir la necessitat del reconeixement social que només proporcionava el fet d'accedir a l'estament privilegiat, per això va iniciar el camí cap a l'ennobliment, al qual va arribar el 1755 amb el privilegi de ciutadà honorat, seguit anys més tard, pel de cavaller. Segons verificà davant del notari **Antonio Valdés** el 30 de juny de 1752, havia contribuït a la victòria felipista als camps d'Altafulla i Torredembarra contra el general **Nebot**[77].

La família **Sabater** estava encapçalada per **Joan Sabater**, qui el 1699 es va casar amb **Teresa Casas**. Aquest **Sabater** fou partidari declarat dels Borbons i per això, tant ell com el seu pare **Esteve Sabater** foren maltractats, segons declarava el 1715 davant de **Francesc Guitart** i **Bernat Pastell**, "*sufriendo en sus personas y bienes graves molestias e inquietudes, hasta el extremo que en 1705 se ven obligados a huír de Reus y buscar refugio en el pueblo andorrano de Sant Juliá de Loria hasta que las tropas borbónicas entraron en Reus*"[78].

Apèndix

I - Relació de soldats de 4 de les 8 companyies creades a Reus durant l'any 1707
[AHCR, *Fons Municipal de Reus*, Guerra de Successió, 1705-1720]

1ª Companyia: 56 soldats

Capità: Josep Simó

Alferes: Josep Gay

Soldats: Francisco Cases, Francisco Paulo, Josep Valls, Pau Molins, Joan Carbonell, Josep Fontanelles, Pere March, Ignasi Nogués, Pau Capdevila, Pere Bosch, Joan Castellví, Jaume Pamies, Pau Duran, Josep Rovellat, Onofre Arandes, Joan Estapar, Josep Borràs, Francisco Segimon, Joan Prat, Josep Fina, Pere Baldrich, Ignasi Dalmau, Joan Mas, Josep Compte, Antoni Borrell, Pere Batlle, Sebastià Baduell, Joan Felip, Salvador March, Miquel Planes, Bernat Rey, Pere Camins, Pere Sans, Jaume Sarra, Josep Ramon, Josep Caylà, Rafel Punjadó, Josep Sintes, Francesc Prat, Pere Roig, Jaume Fargas, Joan Vallès, Jaume Porras, Sebastià Farriol, Francesc Giner, Mateu Andreu, Joan Oriol, Antoni Dalmau, Jeroni Gener, Josep Oliver, Joan Miró, Josep Garrell, Ramon Ribes, Josep Boner i Joan Bages.

2ª Companyia: 52 soldats

Capità: Joan Pedret

Alferes: Pere Gay

Soldats: Josep Salas, Jaume Valls, Pere Freixes, Ramon Dalmau, Jaume Oliveres, Jaume Gilabert, Pau Ros, Francesc Nolla, Jaume Torres, Pere Estapar, Francesc Miquel, Gaspar Jubó, Francesc Correig, Gabriel Porta, Gaspar Mestre, Salvador Ferrando, Esteve Llorens, Josep Sánchez, Benet Mariner, Jaume Mercader, Pau Caminal, Josep Gilabert, Pere Serdà, Pere Pau Duch, Francesc Pons, Francesc Nolla, Josep Baró, Benet Valls, Rafel Criot, Joan Puig, Aleix Segura, Jaume Sales, Salvador March, Josep Andreu, Gabriel Duran, Jaume Vidal, Baptista Prats, Jaume Verges, Antoni Borràs, Pere Puig, Francesc Plasa, Antoni Salas, Isidre Gras, Josep Farriol, Miquel Ferrer, Francesc Serdà, Llorenç Marca, Rafel Duran, Pere Joan Brunet, Pere Barenys, Josep Cruset i Francesc Estivill.

3ª Companyia: 57 soldats

Capità: Pau Miró

Alferes: Antoni Arandes

Soldats: Pere Barenys, Josep Cruset, Pere Guan, Ambrosi Llagostera, Josep Salvat, Guillem Salvat, Josep Mallol, Pere Morla, Joan Marca, Joan Salas Bassas, Josep Boada, Pere Ballern, Pere Febró, Josep Farran, Joan Casanova, Joan Vilell, Pau Sabater, Joan Casals, Pere Balenyà, Lluís Tost, Bernat Torrabadell, Joan Martí, Francesc Salvador, Joan Garau, Francesc Carbonell, March Garau, Joan Fortuny, Josep Vives, Jaume Taixés, Jaume Conill, Pere Alomar, Josep Clergue, Pere Figuerola, Pau Ferrer, Sebastià Oliver, Joan Tomás, Joan Sangenís, Fructuós Boada, Joan Mestre, Jaume Soldevila, Mateu Guasch, Pere Joan Figuerola, Josep Armengol, Josep Ortiga, Francesc Dalmau, Pere Joan Dalmau, Esteve Brunet, Jaume Montanyes, Pere Joan Vilanova, Pere Tarrabadell, Ramon

Reu, Emmanuel Magrinyà, Jaume Tarragó, Pere Balanyà, Josep Vinyes, Jaume Estivill i Jaume Ferrer.

4ª Companyia: 57 soldats

Capità: Joan Teixidor

Alferes: Sebastià Farran

Soldats: Joan Roig, Sebastià Figuerola, Damià Balanyà, Antoni Muntaner, Simó Vernet, Josep Oliver, Gabriel Climent, Josep Ferrer, Josep Gornals, Joan Pagarolas, Salvador Roselló, Francesch Bages, Jeroni Ferrando, Joan Baptista Ferran, Josep Pasqual, Josep Buada, Jaume Llanas, dit *Elias*, Joan Salvador, Jaume Marca, Joan Fàbregas, Pau Badia, Josep Alguer, Gaspar Rovellat, Josep Rovellat, Joan Monlleó, Josep Batlle, Antoni Estapar, Gabriel Gras, Joan Estapar, Jaume Minguella, Josep Gil, Mateu Marsal, Joan Martí, Josep Miró, Gaspar Beda, Bernat Castells, Joan Alguer, Francesc Fuster, Dionís Oliny, Bartomeu Volar, Jaume Sayol, Josep Pay, Jeroni Sans, Pere Jaume Selma, Benet Mestre, Joan Tapiol, Tomás Mutre, Benet Cabestany, Isidre Fillol, Joan Poy, Jaume Freixe, Salvador Ollé, Pau Puig, Josep Nuyich, Joan Torrademer, Josep Bosch i Baltasar Plana.

NOTES

[1] Aquest article, revisat, actualitzat i ampliat per a l'edició especial de la revista *A Carn!*, és fruit de la comunicació, que sota el títol "*Reus y los reusenses en la Guerra de Sucesión*", vaig presentar entre els dies 13 a 17 de novembre de l'any 2000 a les *X Jornadas Nacionales de Historia Militar (Cátedra General Castaños. Región Militar Sur)* celebrades a Sevilla i editades per Deimos (p. 237-248).

[2] VOLTES BOU, PEDRO. *La ciudad de Reus y la Guerra de Sucesión*. XIX. *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*. Publicació del Departamento de Historia Económica de la Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales

de la Universidad y del Instituto Municipal de Historia de Barcelona, de novembre de 1978, p. 191-198.

[3] NADAL, JORDI. *La població catalana al segle XVIII*. IV. *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1978.

[4] ANDREU, JORDI. *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'Antic Règim (1700-1850)*. Reus: Centre de Lectura, 1996, p. 15-21.

[5] ANGUERA, PERE – GORT, EZEQUIEL – MÈLICH, JORDI. *Aproximació a la història de Reus*. II. Reus: Ajuntament, 1983, I, p. 60-62)

[6] Arxiu Comarcal del Baix Camp [= ACBC], *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1693-1714, f. 241;

BIGORRA I TRILL, MARIA CARME. "Alguns aspectos de la Guerra de Successió a Reus, a través de les actes municipals (1700-1715)". Dins: XXXV *Asamblea Intercomarcal d'Estudiosos. Ponències i comunicacions*. III. Valls: IEV, 1989, II, 29-35.

[7] BOFARULL Y BROCÀ, ANTONI DE. *Anales Históricas de Reus. Desde su fundación hasta nuestros días*. I. 3^a Ed. Reus: Asociación de Estudios Reusenses, 1959, p. 109.

[8] ANGUERA, PERE (dir.). *Història General de Reus*. IV. *L'època moderna. Els segles XVI, XVII i XVIII*. Reus: Ajuntament, 2003, II, p. 250.

[9] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1703, f. 153.

[10] LÓPEZ I CAMPS, JOAQUIM E. "El príncep Jordi de Hessen-Darmstadt i la Guerra de Successió. Alguns apunts per a una biografia necessària".

Dins: Congrés Internacional *L'aposta catalana a la guerra de Successió (1705-1707)*.

Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2007, III, p. 37-56.

[11] BOFARULL. *Anales...*, p. 110.

[12] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1704, f. 180.

[13] ALBAREDA SALVADÓ, JOAQUIM. *La guerra de Sucesión en España (1700-1714)*.

Barcelona: Crítica, 2012, p. 135.

[14] CORTS-SALVAT, JOAN-RAMON. "Joan de Nebot Font, l'aportació riudomenca a la conquesta de Gibraltar el 1704". *L'Om*, Riudoms, 407 (setembre de 2004) 24-25.

[15] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1704, f. 183-184.

[16] El pacte constava d'un total de 15 articles, i fou signat pel representant anglès Miltford Crow i els catalans Antoni Paguera Aimerich i el doctor Domingo Parera. L'article 6 del pacte que fa referència a l'ajut britànic és el següent: "per manifestar més àmpliament el zel de la Sereníssima Reina d'Anglaterra pel bé públic i el seu afecte a l'índia i Noble Nació Catalana, promet el dit il·lustre Mitford Crow, que si ocorreguessin (que Déu no permeti) alguns successos adversos i imprevisibles de guerra, tota seguretat a dits Senyors, als seus adherits i als altres naturals i habitants d'aquest Principat que seguint públicament el partit del Sereníssim Rei Carles III i dels molts alts aliats, prenguin les armes al seu favor, que auxiliats i ajudats per les armes

d'Anglaterra i els seus alts aliats amb el fi de sacsejar-se l'onerós jou de França, quedaran amb tota seguretat, a garantia i protecció de la corona d'Anglaterra, sense que puguin patir la més mínima alteració ni detriment en les seves persones, béns, lleis, ni Privilegis, de manera que ara i en l'esdevenidor gaudeixi al Principat de Catalunya de totes les gràcies, privilegis, lleis i costums, tant en comú, com en particular, de la manera que aquest Principat fruiïa d'aquests Privilegis, Lleis i Gràcies, en el temps del difunt Rei Carles II..."

[17] ALCOVERRO, AGUSTÍ. "Catalunya davant l'escenari europeu a la Guerra de Successió". Preactes. Congrés Internacional: *L'aposta catalana a la Guerra de Successió (1705-1707)*. Barcelona 3-5 de desembre de 2005. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya / Centre d'Història Contemporània de Catalunya / Universitat Pompeu Fabra, p. 35-46.

[18] SALES, NÚRIA. *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII*. IV. VILAR, PIERRE (dir.). *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 415-416.

[19] ANGUERA (dir.). *Història General de Reus...*, p. 254.

[20] BOFARULL. *Anales...*, p. 111.

[21] VOLTES. *La ciudad de Reus...*, p. 193.

[22] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1705, f. 181v.

[23] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1705, f. 182-183.

[24] BOFARULL. *Anales...*, p. 112.

[25] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1705, f. 184.

[26] VOLTES. *La ciudad de Reus...*, p. 193.

[27] ANGUERA (dir.). *Història General de Reus...*, p. 254; BOFARULL. *Anales...*, p. 113.

[28] VOLTES. *La ciudad de Reus...*, p. 194.

[29] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1705, f. 188.

[30] ACBC, *Fons Municipal de Reus*, Guerra de Successió, (1705-1720), reg. 2.337.

[31] ACBC. *Fons Municipal de Reus*, Guerra de Successió, (1705-1720), reg. 2.337.

[32] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1706, f. 197-201.

[33] VOLTES. *La ciudad de Reus...*, p. 194-195.

[34] ACBC, *Fons Municipal de Reus*, Guerra de Successió, (1705-1720), reg. 2.337.

[35] ACBC, *Fons Municipal de Reus*, Visites reials i d'altres personalitats (1465-1924), reg. 249. Descripció de la mateixa al llibre de Prohomènies (1671 a 1724) entre els anys 1694 i 1696; *Diario de Reus* (03-07-1900).

[36] VOLTES. *La ciudad de Reus...*, p. 195; ANGUERA (dir.). *Història General de Reus...*, p. 255: "els jurats, Hipòlit Boix, Joan Martí i Ramon Amorós, el van anar a rebre a la Creu de Ferro, situada al camí de Tarragona. L'entrada a la vila es va fer pel portal de Sant Pere, on va ser rebut per una autèntica gernació. La comitiva va seguir pels carrers de Sant Pere i de la Mar, va tombar cap a la plaça del Castell i des d'allí va sortir al Mercadal..."

[37] BOFARULL. *Anales...*, p. 115.

[38] VOLTES. *La ciudad de Reus...*, p. 195; ANGUERA (dir.). *Història General de Reus...*, p. 255-256.

[39] TORRES ALDASORO DE, JESÚS – GARCÍA MORÁN, JOSÉ LUIS. *Almansa 1707. El primer triunfo de Felipe V*. Madrid: Almena, 2004 (Guerreros y Batallas; 12); SÁEZ ABAD, RUBÉN. *La guerra de Sucesión Española (1702-1715)*. Madrid:

Almena, 2004 (Guerreros y Batallas; 40), p. 64-68.

[40] ALBAREDA. *La guerra...*, p. 229.

[41] BOFARULL. *Anales...*, p. 116.

[42] SÁEZ. *La Guerra...*, p. 71-72.

[43] SÁEZ. *La Guerra...*, p. 70-71.

[44] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1707, f. 213-223.

[45] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1708, f. 230-231.

[46] BOFARULL. *Anales...*, p. 117-118; ANGUERA (dir.). *Història General de Reus...*, p. 256.

[47] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1709, f. 248-251.

[48] BOFARULL. *Anales...*, p. 118; VOLTES. *La ciudad de Reus...*, p. 195; ANGUERA-GORT-MÈLICH. *Aproximació a la història de Reus...*, p. 83.

[49] MARTÍNEZ CANALES, FRANCISCO. *Brihuega y Villaviciosa 1710. Decisiva victoria borbónica*. Madrid: Almena, 2012 (Guerreros y Batallas; 82).

[50] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1710, f. 5-10.

[51] ACBC, *Fons municipal de Reus*, correspondència (1700-1711), reg. 522.

[52] ANGUERA (dir.). *Història General de Reus...*, p. 256.

[53] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1711, f. 5-16.

[54] ACBC, *Fons municipal de Reus*, Correspondència (1700-1711), reg. 522.

[55] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1712, f. 36-57.

[56] Elisabeth-Christine, princesa de Wolfenbüttel, emperadriu del Sacre Imperi Romano-germànic, va néixer al ducat de Brunswick-Wolfenbüttel. Fou la mare de l'emperadriu Marie Theresia i

àvia de Marie Antoniette. L'any 1708 es casà a Barcelona amb Carles III, rei d'Espanya; però ja a l'any 1711 el Rei va haver de sortir cap a Viena per succeir al tron del seu germà difunt Josep I. Elisabeth va restar a Catalunya com a lloctinenta i capitana general. Va defensar heroïcament la causa i els ideals del seu poble fins a la seva marxa definitiva l'any 1713.

[57] Arxiu de la Corona d'Aragó [= ACA], *Cancelleria*, registres de monarques "intrusos", reg. 197.

[58] FLORES JUANPERE, MONTSERRAT. "Reus, 300 anys del títol de ciutat". Cicle "El document del mes". Arxiu Municipal de Reus, 2012.

[59] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1712, f. 67-68.

[60] ALBAREDA. *La guerra...*, p. 362-363.

[61] TORRAS I RIBÉ, JOSEP M. *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1999 (Bofarull; 4), p. 314-316; ALBAREDA SALVADÓ, JOAQUÍM. *La guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona: Crítica, 2010, p. 366-367.

[62] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1713, f. 77-79.

[63] SANPERE Y MIQUEL, SALVADOR. *Fin de la nació catalana*. Barcelona: L'Avenç, 1905 (Barcelona: Base, 2001), p. 190-192.

[64] Fill d'una família de militars castellans. Es va passar a la causa austriacista durant la darrera ofensiva contra Madrid. Fou cap de l'exèrcit català.

[65] ANGUERA (dir.). *Història General de Reus...*, p. 257.

[66] ACBC, *Fons Municipal de Reus*, Guerra de Successió, (1705-1720), reg. 2337; BOFARULL. *Anales...*, p. 121.

[67] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1714, f. 105-106.

[68] ACBC, *Fons Municipal de Reus*, Guerra de Successió, (1705-1720), reg. 2.337.

[69] ACBC, *Fons municipal de Reus*, actes del Consell, 1714, f. 108.

[70] VOLTES BOU, PEDRO. "Los tratados que terminaron con la guerra de Sucesión". *Historia* 16, 183 (1991) 26-30.

[71] Sobre aquest personatge vegeu IGLÉSIES, JOSEP. *El guerriller Carrasclet*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1961 (Episodis de la Història; 25).

[72] ALBAREDA. *La guerra...*, p. 430-443; ESPINO LÓPEZ, ANTONIO. "El nou ordre borbònic", dins del dossier "La Guerra de Successió dia a dia (1714-1760). Les conseqüències de la derrota". *Sàpiens*, 134 (setembre de 2013) 54-110.

[73] ESPINO. "El nou ordre...", p. 78.

[74] Josep, en documents amb data de la segona quinzena de novembre del mateix any, ja apareix citat com a ciutadà honrat. ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "Els reusencs Josep i Francesc Grases i Gralla i els seus descendents setcentistes". *Quaderns d'Història Tarraconense*, XII (1933) 103-123, p. 113.

[75] Arxiu Històric de Tarragona [= AHT], *Protocols notarial de Reus*, reg. 4.670, f. 169v.

[76] ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *La burgesia mercantil de Reus ennoblida al segle XVIII*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Diputació, 1994, p. 17-18.

[77] ROVIRA. *La burgesia...*, p. 52.

[78] ROVIRA. *La burgesia...*, p. 69.

La guerra de Successió a través de l'Hospital de pobres de Reus (1705-1714)

JOSEP M. T. GRAU I PUJOL

Arxiver

fgraupuig@telefonica.net

Resum: Els registres de l'hospital de Reus constitueixen la base d'un estudi demogràfic per avaluar la incidència de les migracions de refugiats durant la guerra de Successió (1705-1714). Les dades confirmen un nombre significatiu de refugiats procedents de Lleida i de Tortosa, fugitius dels setges soferts en aquestes dues ciutats. També, de la zona nord de Catalunya. S'ha elaborat un perfil tipus de l'emigrant.

Paraules clau: Guerra de Successió, refugiats, hospital de Reus, òbits, procedència, llibres sacramentals.

Estadística: 7 notes, 2 centres documentals consultats, 21 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: Los registros del hospital de Reus constituyen la base de un estudio demográfico para evaluar la incidencia de las migraciones de refugiados durante la guerra de Sucesión (1705-1714). Los datos confirman un número significativo de refugiados procedentes de Lérida y de Tortosa, fugitivos de los asedios sufridos en estas dos ciudades. También, de la zona norte de Cataluña. Se ha elaborado un perfil tipo del emigrante.

Palabras clave: Guerra de Sucesión, refugiados, hospital de Reus, óbitos, procedencia, libros sacramentales.

Estadística: 7 notas, 2 centros documentales consultados, 21 obras bibliográficas citadas.

Abstract: Hospital of Reus records form the basis of a demographic study to assess the impact of migration of refugees during the Spanish Succession War (1705-1714). The data confirm a significant number of refugees from Lleida and Tortosa, fugitives sieges suffered in these two cities. Also, in the north of Catalonia. It has developed a type profile of emigrant.

Keywords: Succession War, refugees, Reus hospital, deaths, provenance, sacramental books.

Statistic: 7 notes, 2 documentation centers consulted, 21 bibliographical mentioned works.

Résumé: Les registres des hôpitaux de Reus forment la base d'une étude démographique pour évaluer l'impact de la migration des réfugiés pendant la guerre de Succession en l'Espagne (1705-1714). Les données confirment un nombre important de réfugiés en provenance de Lleida et Tortosa, fugitifs sièges souffert dans ces deux villes. En outre, dans le nord de la Catalogne. Il a élaboré un profil type de l'immigration.

Mots clés: Guerre de Succession, les réfugiés, l'hôpital de Reus, de décès, la provenance, livres sacramentels.

Statistique: 7 notes, 2 centres documentaires consultées, 21 oeuvres bibliographiques citées.

Riasunto: Registri ospedalieri di Reus costituiscono la base di uno studio demografico per valutare l'impatto della migrazione di rifugiati durante la guerra di Successione spagnola (1705-1714). I dati confermano un numero significativo di rifugiati da Lleida e Tortosa, fuggitivi assedi subiti in queste due città. Inoltre, nel nord della Catalogna. Ha sviluppato un profilo del migrante tipo.

Parole chiave: Guerra di Successione, i rifugiati, ospedale Reus, morti, provenienza, libri sacramentali.

Statistica: 7 note, 2 centri documentari intervistati, 21 opere bibliografiche citate.

Durant la guerra de Successió el Camp de Tarragona es declarà austriacista, la ciutat de Reus pel seu pes en el comerç veia els francesos com uns competidors i enemics de la terra, una de les monografies més completes de que disposem és la de Cambrils. La incidència demogràfica sobre el Baix Camp durant els anys 1706-1710 la documenta profussament JOSEP MORELL TORRADAMÉ en diversos municipis, com l'Argentera, el Botarell, Cambrils o les Borges del Camp, també a Reus, que es recuperà gràcies al fluxe d'immigrants^[1].

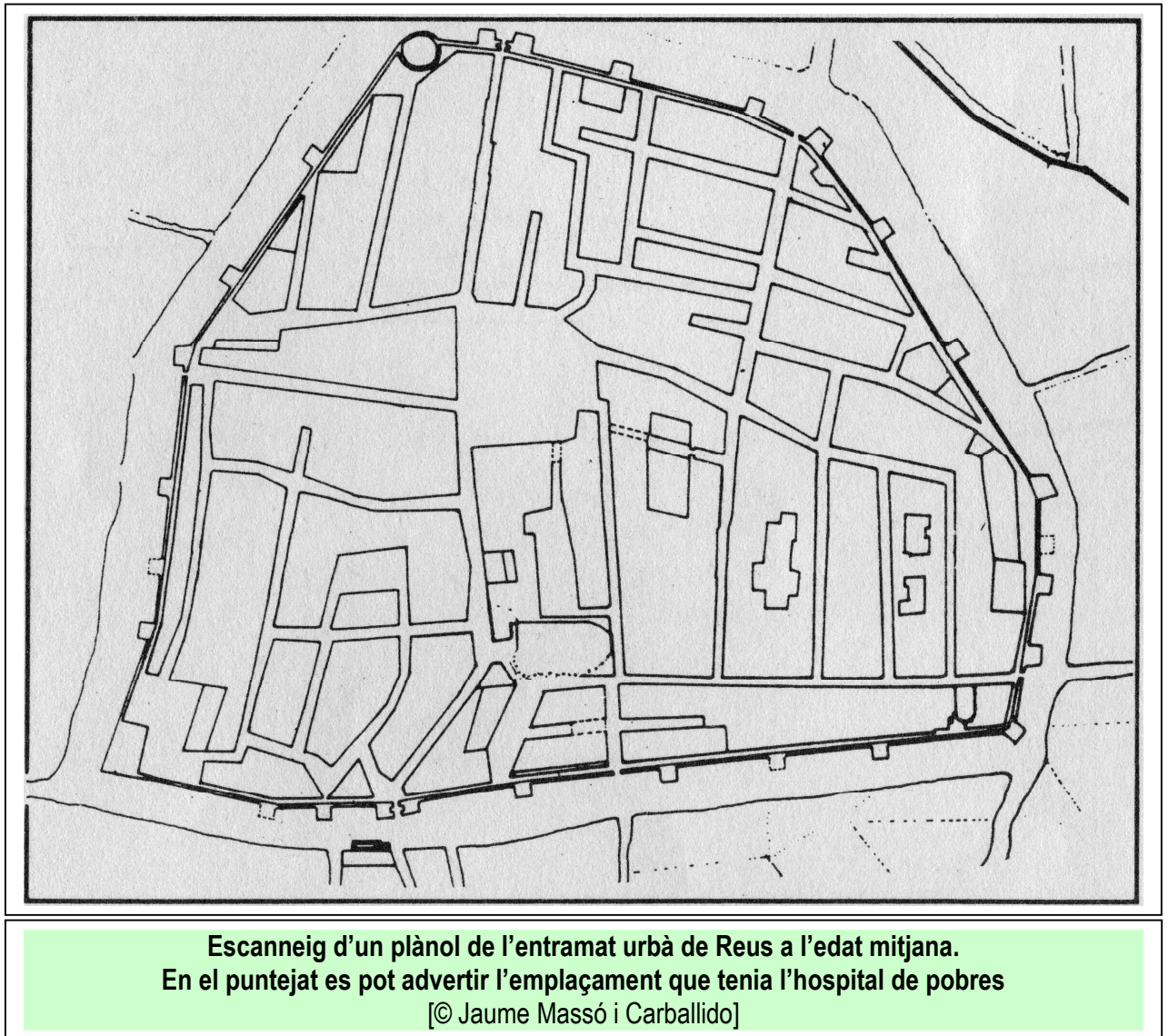
L'Hospital de Reus i el seu fons documental

A l'època moderna l'assistència pública era un recurs de supervivència dels pobres, els quals, fos per malaltia o simplement per aconseguir aliments o pernoctació, acudien als hospitals i, a les ciutats, també a les cases d'acollida (per a menors, noies desvalgudes i ancians). Un cop empenyorats els béns sols restava la mendicitat, l'estratègia dels desvalguts era la mobilitat geogràfica, és a dir, bellugar-se pel territori, rodar món.

Gravat anglès de 1823 de la placeta de l'església de la Sang, on es pot veure, a l'extrem esquerra, part de l'edifici de l'hospital de pobres de Reus
[ANGUERA, PERE. *Hospital de Sant Joan de Reus (1240-1990)*. Reus: HSJ, 1990, p.33]

Diversos han estat els historiadors que han estudiat l'hospital de Reus en l'època medieval i moderna, pel primer període destaquen SALVADOR VILASECA i EZEQUIEL GORT i pel darrer PERE ANGUERA i JORDI ANDREU[2]. Va ser fundat el 1205 i en el segle XIV s'hi feren obres de reforma; el 1453 consta que tenia deu llits i per reduir despeses al segle XVI el Consell de la vila restringí l'estada dels captaires a una sola nit, a pena d'empresonament o d'expulsió en cas d'oposar-s'hi. El 1677 el municipi es plantejà construir un nou edifici fora muralles al costat de l'església de la Sang, proposta que rebutjaren els veïns; en conseqüència es determinà reedificar l'hospital vell, si bé les obres no es dugueren a terme fins els anys 1695-1697.

El finançament de la institució era a través de rendes pròpies (censals), deixes testamentàries, almoïnes, bací dels pobres i especialment les aportacions de la Universitat. Les despeses habituals, a més de les derivades de la conservació de l'immoble, consistien en medicaments, menjar, roba, salaris i el cost dels enterraments.

Dels registres de defuncions de l'hospital de Reus, un es conserva en el fons municipal de Reus (ACBC) i la resta en el fons parroquial de la prioral de Sant Pere de Reus (avui dipositats a Tarragona, AHAT)[3].

Metodologia de treball

Per avaluar els efectes de la guerra de Successió en el territori a través d'aquest fons, hem establert un univers de mostreig limitat als pacients forasters que hi van morir (constatables a través dels registres d'òbits) entre els anys 1705-1714. A partir d'aquesta mostra, podem extrapolar i teixir una proposta de trets fonamentals que ens defineixi la naturalesa (procedència, sexe, edat, estat i condició) d'aquest sector poblacional, que potencialment (pel seu context històric i conjuntural) es pot considerar format bàsicament per població refugiada. Notem que, per tal d'establir un contrastat mínimament vàlid, hem buidat igualment les dades corresponents a 1701, un any neutre, durant el qual imperava la pau social.

El nombre

En total comptem a 106 persones mortes a l'hospital reusenc en aquest període, de les quals un 23 % són dones i un 77% homes, és a dir la mobilitat és majoritàriament masculina, si bé en el cas dels nens i joves és captiva, en anar juntament amb els seus pares. Malauradament, la font és poc explícita amb el perfil personal i encara que en la majoria dels casos sols s'anoten noms, cognoms i població d'origen, no sempre es deix constància de l'ofici o l'edat. En apèndix aportem la relació nominal per si les dades poden ser útils en estudis posteriors des dels llocs de procedència[4].

En el següent quadre mostrem el nombre de defuncions anuals entre 1705 i 1714.

Cronologia dels forasters morts a l'hospital de Reus (1705-1714)

Any	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	†	%
1705																										3	2'75
1706																										6	5'50
1707																										16	14'68
1708																										8	7'33
1709																										3	2'75
1710																										23	21'11
1711																										1	0'91
1712																										16	14'68
1713																										15	13'77
1714																										18	16'52
Total																										109	100'00
Mitjana																										10'9	

El 1701 van ser 10 els forasters difunts a l'hospital de Reus, la majoria homes originaris del Principat de Catalunya, de fora tan sols hi ha un estranger i un aragonès. La diversitat de procedències és un bon indicador del pes econòmic que Reus tenia a finals del segle XVII i de la seva àrea d'influència.

Quant al període successori, els anys amb més defuncions són els de 1707, 1710, 1712, 1713 i 1714, és a dir, uns dels pitjors anys del conflicte, ja que corresponen, els primers amb el setge de Lleida (1707), la contraofensiva de 1710 (batalles d'Almenar i de Monte Terreros) i els darrers anys a l'ocupació militar definitiva del territori.

La mitjana anual, pràcticament la mateixa que la de 1701 nou dècimes amunt, no marca una diferència gaire considerable. Tanmateix, si ens centrem en els últims anys del període (1712-1714), els de l'abandonament dels aliats i l'ocupació militar, observem que la mitjana puja fins als 14'9. Van resultar, sens dubte, els anys més durs del conflicte.

La procedència

En els següents quadres, mostrem la procedència dels finats a l'hospital de Reus el 1701 i durant la guerra de Successió.

Origen geogràfic dels forasters morts a l'hospital de Reus en període de pau (1701)

CATALUNYA (8)		Espelt	1	La Segarra (2)	
Camp de Tarragona (1)		Sort	1	Sant Guim de F.	2
La Selva del Camp	1	Penedès (1)		ARAGÓ (1)	
Conca de Barberà (1)		Vilafranca del P.	1	Codo	1
Sarral	1	El Ripollès (1)		ESTRANGERS (1)	
Pallars (2)		Sant Joan Abadeses	1	Portugal	1
Total.....					10

En total són 10 pacients forasters morts, 7 homes i 3 dones, vuit dels quals (el 80 %) procedents del Principat. Sorpren que la meitat vinguin de comarques del nord (el Pallars, el Ripollès, la Segarra) i només un sol individu sigui del Camp de Tarragona.

Origen geogràfic dels forasters morts a l'hospital de Reus durant la guerra de Successió (1705-1714)

CATALUNYA (85)		El Perelló	1	Granollers	1
El Camp de Tarragona (12)		Prat de Comte	1	Igualada	1
L'Aleixar	1	Tivissa	1	Sarrià	1
Cabra del Camp	1	Tortosa	3	Vilafranca del Penedès	1
Cambrils	1	Les Terres de Ponent (30)		No identificat (1)	
Capafonts	1	Aitona	2	ILLES BALEARS (1)	
La Canonja	1	L'Albi	1	Mallorca	1
Castellvell del Camp	1	Benavent de Segrià	1	PAÍS VALENCIÀ (3)	

El Pla de Santa Maria	1	Escaló	2	Burriana	1
El Pont d'Armentera	1	Escallare	1	Quart de Poblet	1
Riudoms	1	Esterri d'Àneu	1	València	1
La Secuita	1	Guspi	1	ARAGÓ (9)	
Valls	1	Jou	1	Alcanyís	1
Vilaplana	1	Lleida	4	Bierge	1
<i>La Conca de Barberà (4)</i>		Menàrguens	1	Borja	1
Aguiló	1	Miralcamp	1	Buesca	1
Barberà de la Conca	2	Mollerusa	1	Calataiud	1
Santa Coloma de Queralt	1	Pallerols de Rialb	1	Carenas	1
<i>El Priorat-Montsant (10)</i>		Rialb	2	Casp	1
Capçanes	1	Romadriu	1	Montsó	1
Falset	4	Sorpe	4	Valdealgofa	1
La Figuera	2	Soses	1	LA RIOJA (1)	
Gratallops	1	Torres de Segre	2	Baños	1
El Mas-roig	2	Vilamitjana de la Conca	1	ESTRANGERS (9)	
<i>Les Terres de l'Ebre (19)</i>		<i>No identificat (1)</i>		Alemanya	1
Ascó	2	<i>Comarques de Girona (3)</i>		Flandes	1
Benifallet	1	Blanes	1	França	1
Corbera d'Ebre	1	Guils	1	Itàlia	3
Garcia	5	Empordà	1	Portugal	1
Ginestar	1	<i>Comarques de Barcelona (7)</i>		<i>No identificats (2)</i>	
Miravet	1	Barcelona	2		
Móra d'Ebre	2	Canet de Mar	1		
Total.....					109

Notes: No hem inclòs a Reus. Quan consta el lloc de naixença i el de residència i són diferents hem pres en consideració el darrer, excepte quan és Reus, i també en els casos dels estrangers.

Considerem el total dels 109 forasters morts en aquesta institució benèfica i enterrats al fossar, durant la guerra de Successió, com una mostra representativa i/o orientativa sobre els desplaçaments de la població al Camp de Tarragona.

A diferència de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona que compta amb els registres de malalts i òbits[5], les dades que hem pogut localitzar sobre l'hospital de Reus sols són de defuncions; malauradament els llibres de comptes d'enterraments de Reus de la mateixa època no fan constar la procedència dels traspassats. Segons dades de l'hospital reusenc, més de les tres quartes parts dels òbits corresponen a catalans (77,9 %), així doncs, la zona més pròxima de la demarcació provincial (Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat) ja suposa l'origen d'una tercera part dels forasters a Reus.

Les Terres de l'Ebre representen un 17'4 % dels òbits catalans, xifra important i que mostra l'impacte de la guerra sobre la vegueria de Tortosa. Més acusat resulta el percentatge (27'5 %) del Pla de Lleida i comarques properes (Urgell, Garrigues i la Segarra), que també deriva de les conseqüències del sagnant setge de la ciutat de Lleida i

aquarterament de tropes; en la mateixa línia de l'evolució dels fets d'armes al País Valencià i l'Aragó són els nouviguts d'aquests regnes[6].

Els estralls de l'exèrcit pels termes on passava eren grans, no sols pels robatoris de les collites, sino per la requisita del bestiar i el saqueig de cases i esglésies. A la Plana d'Urgell tenim constància de l'abandonament de pobles sencers, fet que impossibilitaria tant la tasca de sembrar com la de recol·lectar o veremar. També hem de destacar un elevat nombre de persones originàries del Pirineu, en especial dels Pallars, una migració muntanyenca que també detectem els mateixos anys als llibres de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona[7], i que ja suposem alta de per sí per les crisis de subsistències.

Els representants de les comarques de Barcelona vindrien a Reus per motivacions estrictament laborals. Els estrangers, tret del cas d'un sastre, són en la seva majoria soldats europeus. Els llibres de baptismes de Reus també ens indiquen la presència de l'exèrcit a la ciutat. Així, el gener de 1710 documentem el bateig del fill d'un irlandès; el febrer del mateix any un alferes de cavalleria actuava com a padrí en una

Imatge de l'interior d'un hospital antic de Lleida
[www.gruparxiverslleida.wordpress.com]

cerimònia; el mes de març, rebia les aigües el fill d'un altre soldat d'infanteria d'Irlanda, del Regiment del coronel **Gor**; l'agost naixeria a Reus un fill d'**Andreu Aguilar**, capità de fusellers i el novembre una filla de **Joan Ostar**, soldat d'infanteria alemany. El 1711 apareixen com a pares altres militars: el març un soldat d'infanteria, el juliol un soldat irlandès casat amb una escocessa i l'agost un flamenc.

El fluxe de desplaçats a través del fons sacramental

Per complementar les dades del registre hospitalari respecte la mobilitat de les comarques ebrenques vers Reus durant la guerra hem procedit a buidar el llibre de baptismes, i hem trobat disset matrimonis que durant el conflicte vivien a Reus i hi tenien algun fill. Vege-m'ho en el següent quadre:

Famílies de les Terres de l'Ebre que bategen fills a Reus (1706-1715)

Baix Ebre (9)		Garcia	4
Tortosa	9	Ginestar	2
Ribera d'Ebre (8)		Tivissa	1
Benissanet	1	Total.....	17

Els originaris del Baix Ebre són tots de la capital, mentres que els de la Ribera es reparteixen entre diverses poblacions, entre les que destaca Garcia. Observem que als registres de l'hospital també remarcaven aquesta població entre les originàries dels finats, cosa que contribueix a confirmar el patró migratori.

De les altres comarques estudiades en el llibre de baptismes de Reus també hi ha notícies interessants que aportem solament a tall il·lustratiu però sense exhaustivitat. Procedents del Priorat i habitants a Reus el 1706 cal esmentar a **Pasqual Macip**, pagès de Cabacers, el 1711 a **Bernat Saperà**, oller, de Falset, el 1713 a **Gabriel Riquer**, pagès de Gratallops, casat amb **Maria Aragonès**, i el 1714 a **Gabriel Giró**, espardenyer, i **Pau Escoda**, pagès, els dos darrers, de Falset. De la ciutat de Lleida el 1707 trobem a Reus tot fent de padrins a **Gaietà Bonai**, apotecari, i a **Francesca**, vídua de **Bonai**, i el 1708 a **Josepa Bonai**, donzella. De la Conca de Barberà a Reus el 1706 hi figura **Joan Vellet**, de Sarra, i el 1710 **Josep Santjoan**, pagès, de Blancafort; més allunyats, de Barcelona, el mateix any hi ha **Josep Crespeira**, mercader, el 1706 **Jaume Barc**, retorcedor de seda, el 1707 **Ramon Torra**, esparter; de Sarrià, **Jaume Valls**, ferrer de tall, i d'Esparraguera, **Francesc Marc**, veler.

Sexe

Dels 109 òbits, menys d'una quarta part (concretament 25), corresponen a membres del sexe femení. La migració podia tenir una base laboral, donat que més de les seves tres quartes parts corresponen a homes. Observem, tanmateix, que els darrers tres anys (1712-1714) puja aquest percentatge d'una manera considerable. Efectivament, són 14 dones: en només tres anys (o sigui, el 33 % del període), es produí el 56 % de la migració femenina.

Edat

Resulta difícil concretar l'edat dels difunts amb les poques dades que consten al registre. Si partim del fet que l'absència de dades es refereix a un adult casat, com era la major part de la població d'antic règim, llavors dels 109 òbits, 14 corresponen a fadrins (varons) i només quatre a minyons o albats (població juvenil). Així doncs, els 91 adults casats farien el 83'6 % del total, davant del 12'8 % dels fadrins i del 3'6 % dels minyons.

Aquesta manca de població juvenil entre els obituats, tot i considerant que es tracta d'una societat demogràfica en la qual desapareixia la meitat de la població abans d'arribar a ser adulta (albats), demostra que entre els emigrants no hi solien ser els més petits, sinó únicament gent gran en edat laboral, o sigui, població activa.

A tall de curiositat, el 1706 constatem un "vell muntanyès" entre els difunts, l'únic membre declarat de la tercera edat.

Ofici

Tot i la migradesa de les dades que aporta la font referent a les professions dels homes, recordem que una part eren nens (minyons) o joves (fadrins), creiem interessant mostrar

en un quadre les que hi consten. En el següent mostrem els oficis laborals dels 25 difunts on constava al registre.

Professió coneguda dels homes forasters morts a l'hospital de Reus durant la guerra de Successió (1705-1714)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		%
Sector Primari															11	44'00
Pagès															10	40'00
Saliner															1	4'00
Sector Secundari															7	28'00
Ferrer															3	12'00
Passamaner															1	4'00
Sastre															1	4'00
Veler															1	4'00
Velluter															1	4'00
Sector Terciari															7	28'00
Ermità															1	4'00
Mariner															1	4'00
Soldat															5	20'00
Total.....															25	100'00

Prop de la meitat 44 % són del sector primari, principalment jornalers o masovers, amb un saliner tortosí. Alguns provenien del mateix Camp de Tarragona (la Secuita, Vilaplana), però també en trobem d'ebrenecs, aragonesos, pirenenecs, i de les terres de Lleida. Un 32 % eren artesans especialitzats d'orígens diversos i llunyans, uns senyals dels inicis de la transformació de la ciutat. Així hi trobem a un passamaner de Blanes, un sastre milanès, un teixidor de vels de seda barceloní, un velluter valencià, tres ferrers (un de Lleida i un d'Igualada). Poc més d'una quarta part dels oficis consignats en el registre de defuncions hospitalari reusenc correspon al sector serveis, amb un mariner de Canet de Mar, un ermità de l'Aleixar i cinc soldats estrangers.

Estat i condició

La manca d'una definició precisa en cada registre ens fa ser cauts amb les dades. Tanmateix, podem assenyalar l'existència de nou vidus, la majoria dones (7). Els vidus representarien el 8'2 % del total dels difunts. Caldria, però, preguntar-se si la resta, on no consta la dada de l'estat, correspon a casats.

Conclusions: el perfil tipus

L'estat de guerra, quan afectava directament, comportava la desestabilització social, la ruïna econòmica i el desgavell patrimonial. Per motius de supervivència s'imposava abandonar el lloc d'origen a la recerca d'aixopluc. Les zones de recepció van ser, durant

el conflicte successori (1705-1714), aquelles on l'estat de guerra no incidia tan directament ni contundent, com el Camp de Tarragona, entre alguna altra.

Refugiats de Màlaga fugint per la carretera d'Almeria, durant la Guerra Civil

[\[www.cosasdemaripaz.blogspot.com\]](http://www.cosasdemaripaz.blogspot.com)

A l'antic règim no existien ni el padró municipal (que es creà al segle XIX), ni el cens electoral, actualitzats anualment i formal. Per això, a manca d'una font registral més fiable, el llistat d'òbits de l'hospital de Reus esdevé un fons documental idoni per tal d'establir apreciacions orientatives al voltant del tema migratori.

Si partim dels majors percentatges podem dibuixar el perfil tipus de l'emigrant a Reus durant la guerra de Successió. Seria el d'un home adult, probablement casat, procedent de Lleida, d'ocupació pagesa, que abandonà la seva terra el 1710 o pot ser els tres darrers anys de guerra (1712-1714). Quant a la dona emigrant, estariem parlant d'una vídua, també de les mateixes comarques, que emigrà els últims mesos del conflicte.

NOTES

[N. de l'E.] – El nostre sincer agraïment a Jaume Massó i Carballido, director del Museu Salvador Vilaseca, de Reus, i al tècnic en fotografia digital Ramon Cornadó Serra, per la seva col·laboració desinteressada en l'aportació i disposició de les imatges de l'hospital de Sant Joan.

[1] TARÉS LGUNAS, MANUEL. *La introducció del Règim Borbònic a la vila de Cambrils. De la guerra de Successió a les reformes dels anys seixanta del segle XVIII*. Tarragona: Diputació, 2013 i MORELL TORREDEMÈ, JOSEP. *Demografia de Reus i la seva àrea de mercat a l'època moderna*, Tarragona: Diputació, 1994.

[2] VILASECA ANGUERA, SALVADOR. *Hospitals medievals de Reus*. Reus: Asociación de Estudios Reusenses, 1958 (Rosa de Reus; 18); GORT I JUANPERE, EZEQUIEL. *L'Antic hospital de Reus i el seu barri*. Reus: Carrutxa, 2006; ANGUERA, PERE. *Hospital de Sant Joan de Reus (1240-1990)*. Reus: HSJ, 1990; ANDREU, JORDI. *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'Antic Règim [1700-1850]*, Reus: Centre de Lectura, 1986 (Assaig; 21). L'autor aprofita les dades de l'hospital per conèixer la immigració.

[3] Arxiu Comarcal del Baix Camp [= ACBC], *Fons municipal de Reus*, Registre d'òbits de l'hospital de Reus (1692-1738), sign. 581, i Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona [= AHAT], *Fons parroquial de Sant Pere de Reus*, Baptismes 1701-1718, sign. 30.

[4] El present treball ve a complementar-ne un altre d'anterior, elaborat juntament amb el company MANEL GÜELL, en el qual vam treballar els registres d'entrades de

malalts de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, "Refugiats de les vegueries de Montblanc, Tarragona i Tortosa a Barcelona al final de la guerra de Successió (1712-1713)", comunicació presentada al VII Congrés d'Història Moderna de Catalunya (en premsa a la revista *Pedralbes*, UB, 2014).

[5] Sobre aquests fons, vegeu l'apartat introductori que vam fer a GRAU I PUJOL, JOSEP M.T.; MANEL GÜELL. "Refugiats civils del Camp de Tarragona a Barcelona els dos primers anys de la guerra de Separació (1640-1641)". *Pedralbes*, UB (en premsa, 2015).

[6] Per contextualitzar el setge de Tortosa de 1708, encara resulta vàlida la magna obra de BAYERRI BERTOMEU, ENRIQUE. *Historia de Tortosa y su comarca*. 2ª ed. Tortosa: Centre de Lectura de les Terres de l'Ebre, 1997-1999. Per al de Lleida de 1707, vegeu ÚCEDA, ÒSCAR. *Lleida 1707. La ciutat massacrada*. Lleida: Edicions de la Clamor (Institut d'Estudis Ilerdencs / Diari Segre S.L.), 2007. Quant a València, vegeu PÉREZ APARICIO, CARME. *Canvi dinàstic i guerra de Successió. La fi del Regne de València*.

València: Tres i Quatre, 2008 (Biblioteca d'Estudis i Investigació; 46). Es pot fer un seguiment dels principals fets militars d'aquest conflicte, a través del clàssic SANPERE Y MIQUEL, SALVADOR. *Fin de la nació catalana*. Barcelona: L'Avenç, 1905 (Barcelona: Base, 2001). Les últimes aportacions historiogràfiques al tema han estat, entre d'altres: TORRAS I RIBÉ, JOSEP M. *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Barcelona: Rafael

Dalmau, 1999 (Bofarull; 4); *La Guerra de Successió a la Conca de Barberà: conferències que van tenir lloc a Montblanc els dies 24 i 27 d'octubre de 2006 amb motiu dels 300 anys de l'inici de la Guerra de Successió*. Montblanc: Consell Comarcal de la Conca de Barberà, 2007; PONGILUPPI, GUILLEM H. - F. XAVIER HERNÁNDEZ CARDONA. 1714. *El setge de Barcelona*. Barcelona: Angle, 2012; ALBAREDA, JOAQUIM et alii. *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, 2013; ALCOBERRO, AGUSTÍ (dir.) - MARIONA ROVIRA SOLANAS (coord.). 1714. *La guerra de Successió*. [Barcelona]: Ara Llibres, 2013, etc. L'any 2005, en coincidència amb l'inici de la guerra, es van realitzar congressos i dossiers de publicacions periòdiques. Congrés *L'Aposta Catalana a la Guerra de Successió, 1705-1707* (2005: Barcelona). *L'Aposta Catalana a la Guerra de Successió, 1705-1707. Congrés internacional = La Apuesta Catalana en la Guerra de Sucesión, 1705-1707. Congreso internacional*. Barcelona, 3-5 de novembre de 2005. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2005, 846 p. ARDIT, MANUEL (coord.). "Dossier la guerra de Successió", *Afers*, Catarroja, 20 (2005), 760 p.

[7] GRAU - GÜELL. "Refugiats...". Vegeu, igualment, SANLLEHY, M. ÀNGELS - JOSEP M. BRINGUÉ. "Les muntanyes i els homes. Una aproximació a la societat, l'economia i la història", *Història Grària*, Barcelona, 18 (2005) 15-46.

Apèndix Documental

1. Òbits de forasters de l'hospital de Reus (1701)

- Sebastià Guiu, de Sant Joan de les Abadesses (Ripollès).
- Miquel Ponsic, de Sort (Pallars Sobirà).
- José, de Codo (Saragossa).
- Diego, negre portuguès.
- Josep Miró, minyó entre 10 i 12 anys, de Sarral.
- Pere Batlle, fill de Pere, de Vilafranca del Penedès.
- Elisabet Camps, minyona entre 8 i 10 anys, filla de Pere-Joan i Magdalena, de Sant Pere de Sant Domi (Sant Guim de Freixenet, la Segarra).
- Pere-Joan Camps, pagès, pare de l'anterior. Habitava en el mas de Josep Tàrrac (Reus).
- Cecília, vídua de Jaume Ricart, de la Selva del Camp.
- Margarida, muller de Juan Ramos, castellà, i ella d'Espelt (bisbat de la Seu d'Urgell).

2. Òbits de forasters de l'hospital de Reus (1705-1714)

1705

- Bonaventura Clauset, fadrí del Pont d'Armentera.
- Marc Sabater, de Capçanes.
- Teresa, casada amb un ferrer de l'Empordà [no consta la població, sols la comarca]

1706

- Sebastià Fomés, passamaner de Blanes (la Selva).
- Manuel Paier, fadrí de Rialb (Noguera)
- Francesc Palma, de Casp (Aragó).
- Un jove aragonès de Valdealgofa (Terol) que anava per bagatges.
- Un vell muntanyès (?).
- Anna (?), de Riudoms.

1707

- Joan Forner, fadrí de Cabra del Camp.
- Magdalena, muller de Pere Morlà, pentinador d'estam (llana) de Valls.
- Josep Bergader, velluter habitant a València.
- Felipe Juquete, fadrí de Florència, soldat del regiment de la ciutat de Saragossa, de la companyia de Francisco Garies.
- Pedro Hijazo, fadrí de Bierge (Osca, Aragó).
- Macià Ramon, casat, de Vilamitjana de la Conca (Pallars Jussà).
- Mateu Martí, casat, de Cambrils.
- Magdalena Vinyes, muller de Jaume Ribot, d'Escallare (Pallars Sobirà).
- Joan-Baptista Pedrosa, de Burriana (País Valencià).
- Maria-Joana, vídua d'Onofre Jardí, de Jou (Guingeta d'Àneu, Pallars Sobirà).
- Josep Vendrell, de Barberà de la Conca.
- Elena, muller de Joan Vives, habitant a Aitona (Segrià).
- Joan Vives, marit de l'anterior, natural de Sant Boi de Llobregat i habitant a Aitona (Segrià).
- Ignasi Fernández, de Quart de Poblet (País Valencià), casat amb Francesca Cecília, d'Orihuela.

- Un home desconegut d'Alcanyís (Aragó).
- Simó Esteve, fadrí d'Aguiló, prop de Santa Coloma de Queralt.
- Pere Torredemer, fadrí del Pla de Santa Maria.

1708

- Un jove foraster del que *"no se sabé son nom"*.
- Manuel de Castro, de Portugal.
- Marc Riambau, de Pallerols de Rialb (Noguera).
- Un fadrí de Montsó (Aragó).
- Francesc Noves, natural de Fontllonga (Camarasa) i habitant a Benavent de Segrià. Casat amb Maria Retallà, de Vilanova del Segrià.
- Juan Olivares, natural de Granada (Andalusia), casat a Lleida on estava al Col·legi.
- Joan Fontanet, de Menàrguens (Noguera).
- Fernando Bergañón, fadrí de Baños (la Rioja).

1709

- Antoni Llorenç, fadrí de Tivissa (Ribera d'Ebre).
- Jaume Ninot, de Santa Coloma de Queralt.
- Josep Garriga, de Guspi (Segarra).

1710

- Maria Àngela, muller de Joan Vila, d'Ascó (Ribera d'Ebre).
- Pere Vila, fill de l'anterior, d'Ascó (Ribera d'Ebre).
- Jaume Blai, de Lleida (Segrià).
- Francisco Pérez, mestre velar de Barcelona.
- Caterina, muller de Jacint Cavaller, de Benifallet (Baix Ebre).
- Josep Uro, de Torres de Segre (Segrià).
- Joan Guiamet, de la Figuera (Priorat).
- Francesca, filla de Josep Arande, de Garcia (Ribera d'Ebre). Vídua de Josep Domènec.
- Josep Maurico, fill de Francesc, de Falset (Priorat).
- Francesc Carbonell, de Mollerussa (Pla d'Urgell).
- Un home de cognom Vilella, de Gratallops (Priorat).
- Gertrudis, muller de Pere Bargalló, del Mas-roig (Priorat).
- Un minyó de la Figuera (Priorat).
- Un jove de Torres de Segre (Segrià).
- Ramon (?), de Garcia (Ribera d'Ebre).
- (?) Dalmau, de Miralcamp (Pla d'Urgell).
- Joan Montaner, de Castellvell del Camp.
- Pere Tarragó, pagès de Soses (Segrià).
- Joan Rovira, fill de Joan, de Sarrià (Pla de Barcelona).
- Un alemany [és possible que es tracti d'un soldat].
- Magí Vidal, de Garcia (Ribera d'Ebre).
- Teresa Malenga, del Mas-roig (Priorat).
- Pere Bru, de Ginestar (Ribera d'Ebre).

1711

- Salvador Fernández, de Garcia (Ribera d'Ebre).

1712

- Miquel Llaveria, de Falset (Priorat).
- Anton Mestre, de Mallorca (Illes Balears).
- Vicenç Pla, fill de Jacint, de Tortosa (Baix Ebre).

- Juan Martínez, fadrí ferrer de Calataiud (Aragó).
- Maria Curto, de Tortosa (Baix Ebre).
- Josep Juncosa, fill de Gabriel i Maria, de l'Albi, (Garrigues).
- Pau Llobregat, ferrer, de Lleida (Segrià). Casat amb Maria.
- Maria Enric, muller de l'anterior, de Lleida (Segrià).
- Pere Bages, de Garcia (Ribera d'Ebre).
- Maria Argany, muller de l'anterior, de Capafonts (Camp de Tarragona).
- Joan Mauri, pagès, casat amb Magdalena Espanyol, de Móra d'Ebre (Ribera d'Ebre).
- Maria, vídua d'Espluga, de Falset (Priorat).
- Pere Andreu, fadrí pagès de Sorpe (Pallars Sobirà).
- Miquel Petit, de Buesa (Osca).
- Ignasi (?), de Rialb (Noguera).
- Joan Ribes, ermità de l'Aleixar.

1713

- Gabriel Oliver, casat amb Margarida Conges, de Guils (Cerdanya).
- Pere Pei, vidu del poble d'Esteig (bisbat de la Seu d'Urgell).
- Manuel Subies, pagès de Sorpe (Pallars Sobirà).
- Pere-Joan Vidal, d'Escaló (Pallars Sobirà), casat amb Margarida Vardina, de Montardo (bisbat de la Seu d'Urgell).
- Magí-Octavi Butigela, de Pavia (Llombardia).
- Joan Ciri, d'Esterri d'Àneu (Pallars Sobirà). Casat amb Magdalena Caradós.
- Clara Sabater, de Sorpe (Pallars Sobirà).
- Josep-Baltasar Martí, de la Canonja.
- Margarida Sabater, de Sorpe (Pallars Sobirà).
- Joan Papasseit, de Miravet (Ribera d'Ebre).
- Magí Ferrer, ferrer d'ofici, d'Igualada (L'Anoia).
- Pere Martí, pagès, de Romadriu (Pallars Sobirà).
- Joan Cabestany, de Barberà de la Conca (Conca de Barberà).
- Josep Oller, fadrí saliner, de Tortosa (Baix Ebre).
- Bernardina, vídua Laiger, d'Escaló (Pallars Sobirà).

1714

- Josep Català, pagès, de Carenas (Aragó).
- Salvador (?), pagès de la Secuita.
- Jerònima Oliver, de Móra d'Ebre (Ribera d'Ebre).
- Pere Sala, pagès, de Tolosa de Llenguadoc (Occitània).
- Andreu Delafont, pagès, de Borja (Saragossa).
- Josep Prats, fadrí mariner, de Canet de Mar (Maresme).
- Madrona, vídua Fortuny, de Corbera d'Ebre (Terra Alta).
- Madrona, casada amb Benet Valls, vivien a l'ermita de la Mare de Déu del Roser de Reus. Ella era de Vilafranca del Penedès.
- Maria, vídua d'Isidre Bel, de Prat de Comte (Terra Alta).
- Maria Anna, casada amb Miquel Jardí, del Perelló (Baix Ebre).
- Maria, de Falset (Priorat). Casada amb Anton Grau, teixidor, de Cardona (Bages).
- Esteve Palau, albat, de Granollers (Vallès Oriental).
- Maria, casada amb Joan Roset, de Barcelona.
- Bernat Miret, pagès de Vilaplana.
- Josep Ubet, soldat estranger.

- Manuel Levi, soldat estranger.
- Anton Beda, vidu, sastre de Milà (Milanessat).
- Joan Calof, soldat de nació flamenca (Flandes).

Nota: No hem inclòs els reusencs.

Font: Arxiu Comarcal del Baix Camp [= ACBC], *Fons municipal de Reus*, Registre d'òbits de l'hospital de Reus (1692-1738), sign. 581.

3. Òbits de la Conca de Barberà a l'hospital de Reus (1715-1718)

1715

- Jaume Mateu, pagès de Vallespinosa.

1716

- Agnès Caritó, de Santa Coloma de Queralt.
- Teresa Mallafré, filla de Joan, de la Secuita. Muller de Francesc Trilla, pastor de Vallfogona de Riucorb.

1718

- Josep Jornet, fadri, pagès de Segura.

1719

- Benet Moncosí, vidu de Rojals.

Font: ACBC, *Fons municipal de Reus*, Registre d'òbits de l'hospital de Reus (1692-1738), sign. 581.

4. Famílies de les Terres de l'Ebre que bategen fills a Reus (1706-1715)

Ribera d'Ebre (8)

Benissanet (1)

- Joan Miró, pagès, casat amb Francesca Roca (setembre 1712).

Garcia (4)

- Joan Benet, pagès, casat amb Teresa Argila (novembre 1710).
- Francesc Canyissar, casat amb Teresa Canyelles (octubre 1712).
- Joan Ferrer, casat amb Anna Anguera (desembre 1712).
- Joan-Baptista Cugat, teixidor de lli, casat amb Maria Foraster (abril 1713).

Ginestar (2)

- Jaume Martí, pagès, casat amb Elisabet (abril 1711).
- Joan Franquet, pagès (gener 1715).

Tivissa (1)

- Josep Jardí, notari (desembre 1706). Actua de padrí Felip Jardí del mateix poble.

Baix Ebre (9)

Tortosa (9)

- Josep Monpou, pagès (març 1710).
- Rafel Mestres, botiguer de teles (setembre 1710).
- Joan-Baptista Bonet, casat amb Antònia Curto (gener 1711).
- Josep Condils, espardenyer, casat amb Tomasa Fernández (març 1713).
- Josep Font, pagès, casat amb Cecília Martí (agost 1712).
- Josep Curto, pagès, casat amb Magdalena Querol (octubre 1712).
- Josep Homedes, pagès, casat amb Josepa Curto (desembre 1712).
- Cristòfor Colomer, pagès, casat amb Rosa Salomó (febrer 1713).
- Feliu Verges, veler, casat amb Josepa Puig (març 1713).

Font: Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT), *Fons parroquial Sant Pere de Reus*, baptismes 1701-1718, sign. 30.

La vall del Corb durant el conflicte de Successió (1705-1714)

MARC PONS BARRACHINA

Historiador

mponsba@uoc.edu

Resum: La Vall del Riu Corb no restà al marge de la guerra de Successió (1705-1714). La documentació sacramental situa militars estrangers a la zona. La demografia local evidencia la crisi poblacional que es va viure i que registra una especial incidència el 1707 i els anys d'ocupació borbònica (1711-1713).

Paraules clau: Vallfogona, guerra de Successió, llibres sacramentals, regiment, crisi, mortalitat.

Estadística: 7 notes, 1 centre documental consultat, 4 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: El Valle del Corb no se quedó fuera de la Guerra de Sucesión (1705-1714). La documentación sacramental situa en el área a militares extranjeros. La demografía local pone en evidencia la crisis de la población, con especial incidencia en el año 1707 y durante los años de la primera ocupación borbónica (1711-1713).

Palabras clave: Vallfogona, guerra de Sucesión, libros sacramentales, regimiento, crisis, mortalidad.

Estadística: 7 notas, 1 centro documental consultado, 4 obras bibliográficas citadas.

Abstract: The Valley Corb did not stay out of the war of Succession (1705-1714). The sacramental documentation placed in the foreign military area. Local demography puts in evidence the crisis of the population with a particular impact on 1707 and during the years of the first borbònique occupation (1711-1713).

Keywords: Vallfogona, War of Succession, sacramental books, regiment, crisis, mortality.

Statistic: 7 notes, 1 documentary consulted center, 4 bibliographical mentioned works.

Résumé: Le Vallée du Corb n'a pas rester en dehors de la guerre de Succession (1705-1714). La documentation sacramentel placé dans la zone militaires étrangers. La demographie locale met en evidence la crisi de la population avec une impact particulier sur l'année 1707 et pendant les années de la première occupation borbònique (1711-1713).

Mots clés: Vallfogona, guerre de Succession, livres sacramentels, régiment, crise, mortalité

Statistique: 7 notes, 1 centre documentaire consulté, 4 oeuvres bibliographiques citées.

Riasunto: La Valle Corb non rimanere fuori dalla guerra di Successione (1705-1714). La documentazione sacramentale collocato nella zona militare straniero. Demografia locale mette in evidenza la crisi della popolazione con un particolare impatto sulla anee 1707 e durante gli anni del primo occupation borbònique (1711-1713).

Parole chiave: Vallfogona, Guerra di Successione, libri sacramentali, reggimento, crisi, mortalità.

Statistica: 7 note, 1 centri documentario intervistati, 4 opere bibliografiche citate.

El conflicte de Successió va comportar un gran moviment de tropes que durant anys transitaren pels escenaris bèl·lics del Principat. Les fonts documentals de les ciutats, viles i pobles de les planes occidentals de Catalunya, especialment castigades per la contesa bèl·lica, aporten extraordinàries dades que posen de relleu el caràcter internacional d'aquella guerra. El pas de Vallfogona aquell difícil període el podem plasmar a través de dos aspectes: la localització de la presència de militars a la zona i la demografia local.

Presència militar

El fons documental de Vallfogona de Riucorb delata l'existència de, pel cap baix, tres personatges d'origen estranger amb una relació directa amb el conflicte. El llibre d'òbits de la parròquia de Santa Maria de Vallfogona de Riucorb cita el soterrament sacramental d'un tal **Trasofini** (s'omet el nom) que era "*Militari Draconi Imperiali Regimini Comiti (?)erbevilla servint companyia Generali et est ex civitate Praga Regni Boemia*" [1]. Això succeïa un 21 de gener de 1709. Per les dades que s'incorporaren a l'inscripció obituària deduïm que **Trasofini** era un membre del Regiment de Dragons de Bohèmia. Malgrat que les fonts documentals no esmenten cap fet militar a Vallfogona, ni rellevant ni secundari, deduïm que aquest regiment (els Dragons de Bohèmia) varen campar durant cert temps per la vall del Corb. El mateix llibre d'òbits relaciona la mort "*violenta*" d'un "*tal*" **Escardó**, soterrat el 2 de juliol de 1709, de qui es diu que era "*militis Trasofi ... (?) Generali Comiti duti Jesucrist Germani*". També cita la mort i soterrament d'un militar català, **Bonet**, el 12 de juliol de 1712, de Rocafort de Queralt, que era "*Fuseller de la Companyia i Societat de la Terra del capità Francesc Ballart, de la Companyia de Sant Antolí*", òbviament miquelets del país.

El llibre de baptismes registra el naixement d'un suís [2]. El 22 de febrer de 1709 **Philippe Guillon**, de qui es diu era natural "*de Berna, a la Suïssa*", i que "*abraça la fe catòlica i fa renuncia a la seva confessió calvinista*". Amb el baptisme adoptà el nom de **Jaume Guillon**. En aquest cas les fonts documentals no revelen ni la professió ni la condició de militar, però tot apunta a la figura d'un mercenari, membre d'algun regiment que operava a la zona, que probablement es va veure forçat a la conversió, be per la pressió que rebia dels seus companys d'armes, o be per beneficiar-se d'un ascens en la seva carrera militar o també per millorar la relació amb l'entorn civil i social. El fet provat que l'emigració estrangera havia cessat des de finals del segle anterior [3], sumat a l'origen geogràfic diferenciat d'aquesta emigració i afegit que no consta en els registres anteriors, ens inclina a creure que aquest personatge formaria part de l'estament militar imperial o del seu entorn (criats, servidors, mossos, escuders, funcionaris, mercaders, metges, cirurgians).

I finalment al llibre de matrimonis consta la unió entre **Nicolau Buongiardino** i **Anna Sàbat**, el 18 de juny de 1713 [4]. En la inscripció es diu que el nuvi és "*Chirurgus Regimini Lavenem palatius nurri morante*" (cirurgià del regiment del Palau de la Nora de Laveno -al Milanesat-); fill de **Joan Baptista Buongiardino**, de professió cirurgià, i d'**Àngela Maria** originaris de "*Civitate Pataviensis Regnum et Imperium Romani*" (de la ciutat de Passau,

actualment a Baviera i coetàniament als dominis imperials dels Habsburg austríacs). Pel que fa a la núvia, la mateixa inscripció cita que és filla de **Bernat Sàbat**, també de professió cirurgià, i **Elisabet Subirà**, vídua en primeres noces (no es cita el patrónim del primer marit) i casada en segones amb **Sàbat**.

Sorprèn poderosament el fet que un matrimoni entre persones d'aquesta professió se celebrés en la parròquia d'una vila petita situada en la perifèria geogràfica i econòmica del territori. Cal afegir que els **Sàbat** no eren de Vallfogona. Cap altra font documental els cita. I en cap altre document es fa esment de les causes o els motius d'aquesta elecció. Probablement, el fet que Vallfogona fos una plaça considerada de poc valor estratègic i per tant relativament allunyada dels grans moviments de tropes^[5] (les taxes de refugiats procedents del plà d'Urgell ho confirmarien) devia influir. **Nicolau Boungiardino**, nascut a Passau, amb un cognom netament italià que delata un origen probablement relacionat amb els arquitectes i escultors italians que varen refer la ciutat després del gran incendi de 1662^[6], es va casar a Catalunya amb la filla d'un col·lega de professió i va viure a Vallfogona com a mínim fins ben acabada la guerra: els obituaris revelen que el 2 de setembre de 1716 soterraven un fill recent nascut de nom **Joan**.

La demografia

Durant els anys de la guerra, la taxa de mortalitat també es va disparar a Vallfogona. La gràfica següent posa de relleu un increment notable de la mortalitat que afecta sobretot a la població infantil.

Any	Òbits adults	Albats	Total d'òbits	Percentatge dels albats
1701	2	2	4	50'00 %
1702	3	5	8	62'50 %
1703	2	4	6	66'66 %
1704	5	3	8	37'50 %
1705	2	6	8	75'00 %
1706	9	4	13	30'76 %
1707	10	21	31	67'74 %
1708	6	2	8	25'00 %
1709	9	9	18	50'00 %
1710	7	9	16	56'25 %
1711	14	6	20	30'00 %
1712	10	4	14	28'57 %
1713	9	5	14	35'71 %
1714	1	3	4	75'00 %
1715	4	4	8	50'00 %
1716	2	2	4	50'00 %
1717	2	2	4	50'00 %
Total	97	91	188	48'40 %

Font: Elaboració pròpia, ACBC, *Fons parroquial de Vallfogona de Riucorb*, òbits, 1701-1733.

Això és indicatiu que els efectes de contesa bèl·lica es pagaven més enllà de les baixes als camps de batalla. La carestia alimentària provocada per una guerra llarga i destructiva es va acarnissar en el segment de la població més feble, els infants. En el quadre anterior observem que l'any 1707, el de màxima intensitat de la guerra a la regió occidental del país, la taxa de mortalitat és la més alta de la sèrie, atès que depassa els 30 òbits quan cap altre any supera els 20.

Si bé és cert que aquestes dades estan relativament desvirtuades per l'afluència de refugiats que arrenca a partir de 1705-1706, no ens podem estar d'observar un increment notable de la mortalitat en termes quantitativs en els anys bèl·lics (1705-1714) amb una punta dramàtica que correspon al referit any 1707.

També observem un augment encobert de la mortalitat adulta durant el període de guerra, atès que si marginem els anys fora d'aquest període (1701-1704 i 1715-1717), la mitjana del percentatge d'albats és de 52'38 %, gairebé cinc punts per sobre de la del període de guerra (47'40 %). Si baixava el percentatge d'albats, és que pujava el de mortalitat adulta...

Aquesta seriació delata que la comunitat, abans de l'esclat de la guerra, ja vivia sumida en una profunda crisi que dibuixava un paisatge de fortes desigualtats socials i econòmiques. A Vallfogona, la crisi que anticipa el conflicte dels Segadors, i els efectes de la guerra i la post-guerra no havien estat superats. Quan esclata la guerra de Successió la taxa de mortalitat infantil es dispara per a retornar en les següents anualitats als índexs generals del país. En canvi la massa quantitativa de difunts, considerant que el cens de Vallfogona estava situat en poc més de cent habitants, resulta demolidora durant els anys de conflicte bèl·lic a la regió (1707-1710) i durant els primers anys d'ocupació i repressió borbònica (1711-1714). La guerra, l'ocupació i la repressió borbònica, amb tot el que va comportar (carestia d'aliments, onada de refugiats, i els més que probables impostos pel sosteniment de l'exèrcit ocupant[7]) van accentuar el fenomen de la mortalitat, i el van situar en taxes esparverans que superen fins i tot l'índex local de l'epidèmia de pesta de 1599.

Epíleg

Conclou la guerra, les fonts documentals revelen el retorn progressiu de la massa de població refugiada en direcció als seus indrets d'origen. També els militars. En cap cas, ni en el de **Guillon** ni en el de **Buongiardino**, es perpetua la relació amb la plaça de Vallfogona. És probable que, **Guillon** fos evacuat després de la signatura del tractat d'Utrecht. I en el cas de **Buongiardino**, és probable que acabés radicat al Milanesat, o a casa dels pares, a Passau. Les fonts documentals de Vallfogona no contenen cap altra citació ni referència de cap dels dos; si bé és cert que atenent el cas de **Trasofini** i del menut dels **Buongiardino**, es pot dir que una part d'aquestes nissagues reposa en terra catalana, com un petit testimoni del que va ser allí la guerra de Successió.

Restes del mur medieval del Castell dels Templers, de Vallfogona de Riucorb

[© Josep Borrell: www.larutadelcister.info/rutes-cotxe/la-vall-del-riu-corb]

NOTES

[1] Arxiu Comarcal del Baix Camp [= ACBC], *Fons parroquial de Vallfogona de Riucorb*, òbits, 1701-1733, s/f.

[2] ACBC, *Fons parroquial de Vallfogona de Riucorb*, baptismes, 1701-1793, s/f.

[3] SIMÓN I TARRÉS, ANTONI. *La població catalana a l'Edat Moderna*. Barcelona: UAB, 1996, p. 222-225.

[4] ACBC, *Fons parroquial de Vallfogona de Riucorb*, matrimonis, 1704-1792, s/f.

[5] REBOLLEDO I BONJOCH, FRANCESC. "La Guerra de Successió al Pla d'Urgell". *Quaderns del Pregoner d'Urgell*, Bellpuig, 26 (2013) 25-27.

[6] "Passavia". Dins: *Treccani. L'enciclopèdia italiana* [En línia]

Disponible a:
www.treccani.it/enciclopedia

[7] [ALCOBERRO, AGUSTÍ; JOSEP M. GRAU I PUJOL]. *La Guerra de Successió a la Conca de Barberà. Conferències que van tenir lloc a Montblanc els dies 24 i 27 d'octubre de 2006 amb motiu dels 300 anys de l'inici de la Guerra de Successió*. Montblanc: Consell Comarcal de la Conca de Barberà, 2007, p. 11-12.

EL PERSONATGE:

El general Rafael de Nebot Font. Primer comte de Nebot (1665-1733)

[12/1/7]

Salvador-J. Rovira i Gómez
Professor emèrit de la URVT
sjrg@tinet.fut.es

Antecedents familiars

Era fill de **Jaume Nebot**, natural de Vilaplana, que fou creat ciutadà honrat l'any 1675, i de la seva esposa riudomenca **Engràcia Font**. Nasqué a Riudoms on fou batejat el 22 de gener de 1665([ROVIRA \[2006\] 59](#)); va ser el segon de nou germans, tots militars: **Jaume**, **Joan**, **Engràcia**, **Maria**, **Josep**, **Francesc**, **Alexandre** i **Antoni Nebot Font**.

Actuació a la guerra de Successió

Rafel escollí com a forma de vida la milícia i per l'agost de 1693 ja comandava una companyia amb la graduació de capità([COTS-TODA \[1999\] 13](#)). Prengué partit per l'arxiduc **Carles** que, com a emperador **Carles VI**, li reconeixia amb el temps el seu protagonisme a la guerra de Successió i li donaria un lloc destacat als exèrcits imperials, on arribaria a assolir el grau de tinent general de cavalleria.

L'**Arxiduc**, per animar-lo a posar-se al seu servei, li escriví, el 10 d'octubre de 1705, aquesta carta:

*El Rey. = Don **Rafael Nebot**, coronel. Corresponde con toda fineza y celo la nación catalana al real afecto que me debe su antigua lealtad, que me persuado no pueda faltar ningún vasallo de este Mi Principado al cabal cumplimiento de su obligación; y habiendo esmerado con singular satisfacción mía vuestros hermanos en mi servicio, se adelanta mi real benevolencia a ofreceros también la remuneración y ascensos que confío merecerá vuestro valor y experiencia militar en la coyuntura que lográis tan favorable de efectuar con utilidad lo que debéis a vuestro legítimo rey, vuestra sangre y patria. Dado en el campo de Sarriá a 10 de octubre de 1705. = Por mandato del Rey Nuestro Señor, don **Enrique de Gunter**([CASTELLVÍ \[1997-2002\] 695](#)).*

En iniciar-se el moviment austriacista es trobava al País

Valencià i s'uní a les forces aixecades pel general **Basset** amb qui féu la campanya que permeté ocupar Oliva, Xàtiva, Gandia, València, Utiel, Xiva, Bunyol i Requena.

A mitjan novembre de 1705, **Basset** i **Nebot** amb l'excusa d'anar a caçar, s'entrevistaren per tal d'organitzar un complot i el 9 de desembre **Nebot** reuní diverses companyies del seu regiment a la partida de Corbí, entre Ondara i Pedreguer, i els féu saber la seva decisió de passar-se al partit de **Carles III**. La revoltada tropa de **Nebot** va continuar cap a Dènia on se li va unir el general **Basset**. Les primeres actuacions de **Nebot** consistiren en ocupar Oliva i Gandia i, junt amb **Basset**, entrà a València el 16 de desembre [\(CERVERA \[2003\] 88, 89 i 93\)](#)

El març de 1706 rebé de **Carles III** l'ordre de deixar el País Valencià i passar a Catalunya amb el seu regiment per tal d'ajudar a redreçar la situació i, en concret se li digué el següent:

*El Rey. = Don **Rafael Nebot**, mi general de batalla: Habiendo superado el enemigo los pasos disputables desde Montmaneu hasta el congost de Martorell, se halla con su ejército de la frontera de Aragón en la cercanía de esta capital [Barcelona] y a la vista con su armada preparando para entrar en pronta operación atacándola por mar y por tierra; y habiendo resuelto para justas y precisas consideraciones quedarme en esta plaza para alentar a mis fieles vasallos con mi real presencia y asegurar en la defensa el último esfuerzo de su constante fineza, participo a milord **Peterborug** lo arriesgada que se halla mi persona, encargándole, entre otros puntos, disponga luego ganando las horas que vos os pongáis en marcha con vuestro regimiento para este*

*Principado y incorporaros con el príncipe **Enrique**, landgrave de Hesse, que se hallará en estos parajes con todas las tropas regladas y del país que pudiere recoger para que facilitéis vuestro viaje con Milord. Espero que incesantemente lo solicitaréis y que, conseguido, atenderéis a ejecutarlo con la brevedad que pide la urgencia y también procuraréis que os acompañen vuestros hermanos con la gente de sus regimientos, teniendo particular cuidado en la observancia de las noticias y movimiento del enemigo para ejecutar las marchas con la preocupación y acierto que me prometo de vuestra conducta, experiencia y conocimiento del país. Dado en Barcelona, a 30 de marzo de 1706. = Yo el Rey* [\(CASTELLVÍ \[1997-2002\] 274\)](#)

Un cop superat l'ensurt, tornà al País Valencià on el 8 de juliol ocupava Elx, el 24 aconseguia que Alacant donés l'obediència a **Carles III** i per l'octubre podia ocupar Utiel. En 1707 el tornem a trobar a Catalunya on, en terres de ponent, s'enfrontà a les tropes del duc d'**Orleans** i realitzà una agosarada incursió al Rosselló. L'any següent participà en la campanya de l'Empordà i la Cerdanya i contribuïa a deturar l'ofensiva del duc de **Noailles** [\(CASTELLVÍ \[1997-2002\] 350 i 543\)](#).

L'agost de 1709 embarcà en vaixells britànics amb el seu regiment per realitzar un desembarcament a Andalusia que no acabà de concretar-se. Tornat a Catalunya, combaté al Ripollès, a la Cerdanya i a l'Empordà. El juny de 1710 s'estava al coll de Balaguer apostat per barrar el pas a les tropes de **Francisco Caetano de Aragón** a les que perseguí fins a Marçà i posteriorment caigué sobre Móra. Pel setembre es trobava a Miravet on sorprengué una força que

es dirigia al castell, la guarnició del qual aconseguí que se li rendís.

Novament passà al País Valencià i el mes de novembre de 1710, quan es trobava assetjant Morella, fou cridat per **Carles III** a Saragossa i en arribar a la capital aragonesa el rei li demanà l'opinió pel que feia al camí que havia d'emprendre per anar a Barcelona i ell li aconsellà la via Fraga, Balaguer, Manresa i, finalment, Montserrat **(ROVIRA [2006] 105)**.

La batalla de Torredembarra

L'any 1713 refusà embarcar-se amb les forces imperials i, com a membre de la Junta de Braços, votà a favor de resistir i es pot dir que quedà amb la responsabilitat de les operacions militars pròpiament dites. El govern provisional català li ordenà impedir que la guarnició de Tarragona lliurés la plaça als borbònics, per la qual cosa es desplaçà fins a la capital del Camp, però no pogué impedir la capitulació dels imperials i decidí retirar-se al Catllar des d'on, el dia 16 de juliol de 1713, envià una part de les seves forces a prendre Altafulla. Els soldats apostats en aquesta vila albiraren un destacament que comandat pel general **Diego González** havia deixat Tarragona i ocupat Torredembarra. Assabentat **Nebot** del fet sortí del Catllar vers Altafulla i un cop allí analitzà la situació i, preveient l'arribada de nous contingents de tropa procedents de Tarragona, decidí no atacar. Ara bé, els seus col·laboradors, els capitans **Nasarre** i **Espiagua**, el van fer canviar d'opinió i llavors fou quan es llançà contra les tropes de **González** amb un resultat totalment advers **(CASTELLVÍ [1997-2002] 647, 836 i 837)**.

El setge de Barcelona

Per l'agost sortí de Barcelona per mar en un intent desesperat de trencar el setge de la ciutat i de reagrupar i mobilitzar les partides de miquelets que actuaven de manera dispersa arreu del país. L'expedició, després de burlar el bloqueig marítim dels borbònics, desembarcà a Arenys de Mar; militarment parlant la principal incidència de l'expedició consistí en obligar els borbònics a treure tropes del setge de Barcelona per destinar-les a perseguir **Nebot** que tingué èxits puntuals com els de Caldes d'Estarac, Vilassar, Teià i Manresa.

tinent mariscal dels exèrcits imperials. Quadre del pintor riudomenc Pere-Benet Rins Torres, de 2008, donat a l'Ajuntament de Riudoms.

[www.11setembre1714.org]

Tot i això, la situació resultava impossible de capgirar i a la fi el diputat militar **Antoni-Francesc de Berenguer de Novell** que tenia el comandament oficial de l'expedició, ordenà als caps militars, i entre ells a **Nebot**, que embarquessin amb ell cap a Barcelona en el benentès que en

fer-ho abandonaven a la seva sort els prop de cinc milers de voluntaris que s'havien concentrat a Alella. Una vegada a Barcelona el diputat **Berenguer** i el general **Nebot** foren considerats responsables del fracàs i sotmesos a judici([JUNQUERAS-MARTÍ \[2006\] 15 i ss.](#)). El desembre de 1713 fou desterrat del Principat i tramès a Itàlia per tal que s'hi pronunciés l'emperador, el qual sobresseï tots els càrrecs i li oferí una plaça al seu exèrcit d'Àustria.

Exili a Viena

Perduda la guerra i amb totes les seves propietats confiscades pels borbònics, s'exilià a Viena on arribà a ser tinent general de cavalleria. L'emperador **Carles VI** li concedí, el 17 de juny de 1723, el títol de comte de **Nebot**([FLUVIÀ \[1995\] 797](#)), i abans d'acabar l'any, fou promocionat a tinent mariscal de l'exèrcit imperial. El 16 de setembre de 1726, nomenà procurador el seu germà **Antoni**, perquè tingués cura dels seus interessos a Catalunya. Aquest germà, batejat el 20 de juny de 1685, també fou partidari de la causa

austriacista, i el 6 de juliol de 1713 participà a la reunió de l'Estat Noble i a l'igual que els germans, signà la protesta de **Ferrer i Sitges. Antoni Nebot** atorgà les darreres voluntats el 14 de maig de 1750 i morí el 29 de juny de l'any següent.

Rafel Nebot fou pare d'almenys dos fills: **Rafel** i **Magdalena** que l'any 1761 vivien, ell a Viena i ella a Riudoms, al costat de la seva cosina **Engràcia** que en tenia cura([AHT, f. 325](#)). Morí a Viena el 6 de setembre de 1733([ROVIRA \[2006\] 60](#)) i fou sebollit a l'Església del Convent de l'Escola Pia.

Des de 1991 un dels vials més importants de la trama urbana de Riudoms, du el seu nom. El 2006 el municipi riudomenc declarà els germans **Nebot** fills il·lustres de la vila i dos anys més tard féu donació d'un quadre alegòric en memòria d'aquesta família. Ca Gallissà, la mansió que ocupaven els **Nebot**, és punt de trobada anual cada Onze de Setembre, i s'hi dipositen ofrenes florals.

Arxius i bibliografia

AHT = Arxiu Històric de Tarragona, *Protocols notarials de Riudoms*, registre 5.491.

ROVIRA [2006]
ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J.
Els nobles del Baix Camp (segle XVIII). Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 2006.

ALCOBERRO [2002]
ALCOBERRO, AGUSTÍ. *L'exili austriacista (1713-1747)*. I. Barcelona: Fundació Noguera, 2002.

CASTELLVÍ [1997-2002]
CASTELLVÍ, FRANCISCO DE.
Narraciones históricas. IV. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pércopo, 1997-2002.

CERVERA [2003]
CERVERA TORREJÓN, JOSÉ L.
Basset. Mite i realitat de l'heroi valencià. València: Tres i Quatre, 2003.

CORTS - TODA [1999]
CORTS SALVAT, JOAN RAMON - JOSEP. M. TODA SERRA. "La nissaga riudomenca antiborbònica dels Nebot Font, herois catalans destacats de la guerra de Successió", *L'Om*, Riudoms, 354 (1999) 12-16.

FLUVIÀ [1998]
FLUVIÀ ESCORSA, ARMAND DE.
"Títulos concedidos a catalanes por el rey Carlos III el Archiduque", *Hidalguía*, 271 (1998) 779-800.

JUNQUERAS - MARTÍ [2006]
JUNQUERAS, ORIOL - MARIA ANTONIA MARTÍ ESCAYOL. "Les autoritats del 1714", Dins: ALCOBERRO I PERICAY, AGUSTÍ (dir.). *Catalunya durant la Guerra de Successió. La guerra dels catalans (1713-1714)*. vol. II. Barcelona: Ara llibres, 2006, ***-**

RECENSIONS:

[Nombre de notes / Nombre de centres documentals consultats / Nombre de bibliografia citada
(+ hemeroteca) + acceptable, ++ bó, +++ excel·lent, ++++ extraordinari]

MENCHON BES, JOAN. "Algunes fortificacions (islàmiques?) al sud de Catalunya. Reflexions, dubtes i provocacions". Dins: GIRÀLDEZ, PILAR i MÀRIUS VENDRELL (coords.): *L'empremta de l'Islam a Catalunya. Materials, tècniques i cultura*. Barcelona: Patrimoni 2.0, Consultors s.l, 2013, 57-106 [4/0/217, +++].

No sovintejen els treballs de caire militar d'època medieval, de manera que quan se'n publica algun, amb la qualitat requerida, no podem deixar passar l'ocasió. L'autor, un reputat arqueòleg de Tarragona (on ocupa la plaça d'arqueòleg municipal), està especialitzat en aquesta època, com ha demostrat en molta articles publicats en miscel·lànies i revistes del sector. Aquest seu treball és fruit de la seva participació al Simposi de la 6a Trobada de les Egipcíaques, el novembre de 2012, que ara en publica les actes.

S'enceta amb unes reflexions epistemològiques sobrerres, per be que interessants, per començar definint el marc físic de l'estudi, les comarques del Camp de Tarragona (Alt Camp, Baix Camp i Tarragonès), el Priorat i la Conca de Barberà. O sigui, la Catalunya Nova, territoris al sud de l'antiga Marca Hispànica -primers comtats catalans-, en els segles X-XII o sota el domini o la influència de l'emirat, el califat o les taifes andalusines. Una època, la sarraïna, que fins fa poc no ha merescut l'atenció de l'arqueologia local, se'n dol MENCHÓN, malgrat la manca d'escrits carolíngis que presenta el període. La Tarragona dels segles VIII a XI segueix sent la gran desconeguda i les fonts apunten a un total abandonament. Però això no és extensible a d'altres zones properes, com la Suda de Tortosa, el castell de Siurana o la torre de Castellfollit.

Un grapat de cites cronístiques i l'excavació executada l'any 1999, posen al descobert els fonaments islàmics del castell de Sant Joan de la Suda, a Tortosa, en aparença, puix que en realitat no són tals, la muralla s'assenta directament sobre el terreny regularitzat, almenys la part baixa és realment un folre del pinyolenc i en un nivell superior realitzaria la contenció de terres. Es descriu igualment l'aparell constructiu i l'estructura que observa, similar a l'*opus spicatum*, o espina de peix.

L'*hisn* de Xibrana (Siurana) va ser l'últim reducte sarraí fortificat en caure a mans cristianes, a mitjan segle XII. En dependria un ample territori entre la riba de l'Ebre i les fal·des del Camp de Tarragona i Conca de Barberà, amb un seguit d'indrets defensats com: La Morera de Montsant, Albarca, Ulldemolins, Prades, Alforja, la Mussara i l'Albiol. I en una segona línia que formarien: el Vilosell, Vimbodí, la Pobla de Cérvoles, Falset, Pradell de la Teixeta, Cabassers, el Lloar, la Palma d'Ebre, la Torre de l'Espanyol i Vinebre. La zona militar estaria esquitxada de torres fortificades a: Alcover, Arbolí, Bellmunt de Priorat, les Borges del Camp, Colldejou, la Figuera, Margalef, la Torre de Fontaubella i Vilanova de Prades. La defensa andalusina siuranenca, s'assentava sobre el terreny irregular i observava la tècnica de construcció del *tabiya* o encofrat, amb murs bastits en tramades regulars amb nucli de maçoneria i morter, i folre extern

de carreuons i juntes enrasades. La talaia prop de la granja cistercenca de Castellfollit, s'erigeix sobre un penyal que controla el barranc de l'Argentada, zona d'explotació minera que ofereix una ampla panoràmica de la comarca. La construcció, també de *tabiya*, es féu amb material d'allí mateix.

Queden una munió de defenses i de torres, amb fonaments o antecedents històrics estretament vinculats amb l'ocupació sarraïna i el control que en va fer d'aquell territori, els quals són analitzats amb la clara voluntat de fer emmergir aquells detalls arquitectònics, constructius o estètics, que apuntin a uns possibles orígens andalusins: l'Albiol, Valferosa, Santa Perpètua de Gaià (aquesta última, "*una de les fortificacions més interessants de l'alta edat mitjana catalana*"). A més, les datacions radiocarbòniques de les restes de fusta trobades coincideixen totes en el tram del segle VII. Per tot plegat, MENCHÓN proposa que la "*sèrie de construccions de tipologia militar fins ara preses com obra feudal, haurien d'estudiar-se detingudament i [re]plantejar la seva adscripció cronocultural, bé que amb prudència*", i incideix en els casos de les restes de torres a Vespella de Gaià, a l'Abella (Riera de Gaià), al Mèdol, a Montferri, a Molnàs (la torreta del Mas de l'Hereutet), a Montravà (Alcover), a Riudecanyes, al Catllar i a Selmella (el Pont d'Armentera). Efectivament, la voluntat del treball és la de suggerir de resituar els orígens de les construccions fortificades de la línia fronterera del Gaià, carolíngies segons la tesi historiogràfica imperant (que fa aigües per més d'un lloc, com assenyala l'autor), però amb escassa homogeneïtat i amb tècniques i elements constructius i plantes arquitectòniques manllevades del món islàmic.

És el darrer apartat d'una interessant aportació en la qual J.MENCHÓN posa a prova la seva sensibilitat intel·lectual i insereix cites textuales, en començar alguns apartats, de textos tan selectes com escaients (des de cròniques medievals d'IBN HAWQAL i BERNAT DESCLOT a MIQUEL MARTÍ POL). El text va convenientment il·lustrat amb fotografies, plànols, mapes i dibuixos alçats, que donen suport al redactat per fer-lo del tot comprensible. Clou un repertori bibliogràfic ample i divers (més de 215 referències), a partir del qual l'autor ha pogut bastir còmodament les seves teories.

[MG]

GÜELL, MANEL. *Constantinus Infelix. La guerra de Separació (1640-1659)*. Constantí: Ajuntament, 2013, 121 p. [213/10/97, +++]

MANEL GÜELL ens acosta a la guerra de Separació a Constantí. Podria semblar que la vila hi va tenir un paper menor. Res més erroni, Constantí va esdevenir *una espina clavada al peu* de l'exèrcit hispànic que s'estava a Tarragona i com a tal espina, va rebre les degudes "atencions". Dins les 120 pàgines de l'obra, descobrim amb tota la seva cruesa el martiri que va representar per als constantinencs la guerra de Separació.

Val a dir que la feina realitzada per MANEL GÜELL no li ha estalviat consultes a les fonts bibliogràfiques més diverses, des de les clàssiques: MELO, PARETS i ETTINGHAUSEN, a les menys utilitzades, PRIORATO, SIRI, BISACCIONI, passant pels noticiaris de l'època com la *Gazette* i el *Mercure* de Renaudot i finalment les relacions guardades a la Biblioteca Nacional d'Espanya. Les dades dels arxius locals, llibres de

matrimonis, baptismes i òbits, i fins i tot les dades arqueològiques, s'utilitzen ampliament per mostrar-nos fins a quin punt els estralls de la guerra varen caure sobre Constantí.

Al llarg de les pàgines es recullen episodis realment colpidors, des d'una mare que contempla el seu fill atrapat entre les runes de la muralla derrocada, fins a l'entrada a mata-degolla de les tropes hispàniques al castell el 1642. I és que la vila va patir fins a sis canvis de mans (dels vuit intents) entre el període comprès entre 1640-1649, i gairebé totes les ocupacions van ser violentes, amb els consegüents episodis bèl·lics. Així, es descobreixen resistències èpiques i exitoses davant de forces molt superiors, en un relat en el que la tensió es manté a través de les pàgines fins el final, quan arriba de forma providencial l'exèrcit salvador. Més enllà de la descripció del conflicte militar, GÜELL ens apropa igualment a la vida quotidiana dels seus habitants. Només per la voluntat de ser i de perseverar dels constantinencs i constantinenques es pot entendre que la vila, abandonada ja en diverses ocasions, cremada i saquejada a fons, fos reconstruïda al final del conflicte i tornada a repoblar.

Què dir de les il·lustracions? Són realment magnífiques, des dels gravats d'època, més o menys coneguts, a obres inèdites com els dibuixos originals en els quals, tot acompanyant Condé, Sébastien de Beaulieu es basaria per realitzar les seves famoses làmines sobre les viles catalanes. També els dibuixos del Dr. Aleu, erudit local. Tot plegat es completa amb fotografies actuals de les restes de la muralla i amb les detalladíssimes representacions de JOAN ANTONI REMOLÀ i TONI ROMERO de la vila l'any 1648 i el 1660, després de la destrucció del castell i enderrocament de la muralla i església.

En definitiva, una obra apassionant que transporta a una època on Catalunya i Constantí es jugaven el seu futur amb les armes a la mà. Estem davant d'un exemple a seguir, tant en el contingut com en la forma, per qualsevol obra d'àmbit local que se centri en la guerra dels Segadors.

[PERE CRISTÒFOL ESCORSA]

MARTÍ ESCAYOL, M. ANTÒNIA – ANTONIO ESPINO LÓPEZ. *Catalunya abans de la Guerra de Successió. Ambrosio Borsano i la creació d'una nova frontera militar, 1659-1700*. Cata-roja: Afers, 2013, 295 p.

"Fins ara, Ambrosi Borsano era un obscur enginyer militar d'origen milanesès que va servir la monarquia hispànica a Catalunya. Molt integrat en la seva terra d'acollida, va ser l'autor d'una geografia militar del Principat. Al seu *Discurs general*, que presentem per primer cop en edició moderna íntegra, hi ha una magnífica descripció de la Catalunya de la fi del segle XVII. De fet, és un manual sobre les capacitats tàctiques per fer la guerra al territori català. BORSANO comenta i descriu pam a pam les fortificacions, els camins i els terrenys més aptes per a mantenir un exèrcit a Catalunya. És una eina indispensable per conèixer millor les característiques de la guerra en un moment crucial de la història de Catalunya. Aquest llibre reconstrueix les lògiques polítiques i estratègiques de Madrid i París a l'hora de projectar les seves ambicions sobre el territori català. Els autors expliquen les causes que impediren a la monarquia hispànica defensar millor el territori català, mutilat des de la pau dels Pirineus (1659), de la política imperialista i agressiva de la França de Lluís XIV. El resultat va ser un Principat debilitat durant

molts anys de guerres, però no derrotat, en què a la francofòbia pels molts excessos francesos s'afegí una castellanofòbia cada vegada més patent a causa de les mancances defensives del govern de Madrid. L'obra permet entendre millor la presa de posició dels catalans davant del conflicte successori que, a la mort de Carles II el 1700, enfrontà les potències europees en una guerra terrible.

Antoni Espino López (Còrdova, 1966) és catedràtic d'història moderna de la Universitat Autònoma de Barcelona, especialitzat en història de la guerra. Publicà el 1999 la seva tesi doctoral *Cataluña durante el reinado de Carlos II. Política y guerra en la frontera catalana (1679-1697)*. Entre els llibres que ha escrit destaquen *Guerra y cultura en la Época Moderna. La tratadística militar hispánica de los siglos XVI y XVII* (2001), *Los gobernadores de Ibiza en el siglo XVII*, que va rebre el premi Vuit d'Agost (2005), *Guerra, Fisco y Fueros. La defensa de la corona de Aragón en tiempos de Carlos II, 1665-1700* (2007), *Atlas Histórico del Colonialismo* (2009) i *Guerra y defensa en la Mallorca de Carlos II, 1665-1700* (2011). És autor de l'edició crítica de les obres de BERNARDINO BARROSO i FRANCISCO NÚÑEZ DE VELASCO.

Maria Antònia Martí Escayol és professora del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha centrat la seva recerca en el camp de la història ambiental i ha fet estades de recerca en arxius de Nova Delhi i Tòquio. Entre les seves publicacions destaquem: «Antoni de Montserrat in the Mughal Garden of Good Government European Construction of Indian Nature» (*Word, Image, Text. Studies in Literary and Visual Culture*, 2009), «Two Iberian Versions of Gottfried of Franconia's Pelzbuch. Translations and copies in medieval and modern agricultural literatura» (*Sudhoffs Archiv*, 2011), *De Re Rustica* (2012), i juntament amb ANTONI ESPINO *Manual d'Història Moderna Universal* (2012)".

[MIQUEL ROSSELLO: www.editorialafers.blogspot.com]

SAROBÉ, RAMON – ANTONIO ESPINO [- ELSA ÀLVAREZ]. *La batalla del Ter. 1694*. Torroella de Montgrí: Fundació Mascort, 2013, 261 p. [772/10/181, +++]

Al professor ANTONIO ESPINO LÓPEZ, possiblement el més prolífic estudiós de la nostra Història Militar, no li feia cap falta aplegar esforços amb ningú per tal de parir una bona monografia sobre una batalla, a més, dins de la seva especialitat de la guerra dels Nou Anys, però celebrem que no ho hagi entès així, perquè RAMON SAROBÉ HUESCA el complementa magníficament. Al primer el recordem per una currúa inacabable de bons articles en les millors revistes del sector i, darrerament, per magnífiques aportacions com: *Guerra, fisco y fueros* (UV, 2007); *El frente catalán en la guerra de los Nueve Años* (UAB, 2009); *Miquelets i sometents al front de l'Ebre durant la guerra de Successió* (Dalmau, 2009); *Catalunya abans de la guerra de Successió. Ambrosi Borsano i la creació d'una nova frontera militar* (/ M. ANTÒNIA MARTÍ ESCAYOL, Afers, 2013), i *Pàtria i llibertat. La guerra de Successió a Catalunya* (Afers, 2013). Del segon, medievalista, coneixem Hug Roger III (amb JAUME SOBREQÜES –Base, 2009) o *Pere II el Gran, Rei de la Mediterrània* (amb JOAN CARLES MORENO –Pòrtic, 2011) i la seva part dins del volum de la *Història dels Llupià* (Trabucaire, 2006) sobre els llinatges Roger i Vallseca.

La batalla del Ter, ha estat fet a parcel·les degudament connectades, distribuïdes en dos blocs, un a càrrec de cada autor. A banda d'una minsa Introducció que enceta SAROBE, el primer bloc el fa ESPINO, el qual al llarg de 50 pàgines explica les implicacions internacionals de la guerra dels Nou Anys, el conflicte en territori català, la campanya de 1694 i successius anys fins el setge final de Barcelona (1697). No aborda en profunditat la susdita batalla del Ter, que deixa per al seu company d'autoria. SAROBE redacta els següents sis capítols. En els dos primers sintetitza la orgànica dels exèrcits de l'època (lleves, soldats, armes, tàctiques, etc.) i en els que queden és en els que s'entra directament als esdeveniments de la batalla del Ter: fonts documentals, els dos bàndols contendents, efectius que van posar sobre el camp, desenvolupament del combat, evolució de la batalla i les conseqüències, tant militars com polítiques.

Hi ha dos blocs factícis més. Un el constitueix la participació interdisciplinària (i curiosa) d'ELSA ÀLVAREZ que escriu sobre l'aparició del meteorit que es veié aquell 29 de maig de 1694. Fa una dissertació del fenomen natural i cita els principals testimonis que s'hi van referir. L'altre bloc el constitueix un nodrit apèndix de mig centenar de pàgines, amb la transcripció dels principals documents relatius a la guerra i a la batalla, conservats per la Fundació Mascort (que per això edita), molts en francès (cartes manuscrites, impresos –la *relation* del duc de Noailles- i passatges de la *Histoire militaire du regne de Louis le Grand* de QUINCY, de les *Mémoires* del marquès de SOURCHES, del *Mercure Galant* i de la *Gazette*), però també en castellà (avisos i impresos volanders, correspondència inèdita de l'AGS i algun expedient militar) i en català (extractes dels arxius locals torroellencs).

Ens crida l'atenció i el nostre interès particular l'apartat dels "irregulars", on s'entra a valorar la participació d'una tropa força genuïna: els miquelets. Els comandaments els tractaven amb menysteniment, amb sous més baixos, sense deixar-los formar al costat de la tropa regular i amb un ús exclusiu com a auxiliars d'avançada. Els comandaments enemics no els donaven l'estatus militar i això comportava que no els donessin quarter i els afusellessin si els capturaven. Però els miquelets siscentistes van saber fer-se valorar i en figuraven 400 a la batalla del Ter, que van fer la seva feina; els francesos en van crear cossos especials de fusellers de muntanya que van romandre operatius cent anys llargs més.

Destaquem igualment la visió d'una monarquia hispànica finisecular en un procés de decadència en caiguda lliure, en el qual arrossegava al Principat, amb qui hagué de pactar costos per mantenir poc més de 4.000 efectius, conscient que el país estava sobreexplotat a contribucions, allotjaments, bagatges, cavalcadures i lleves. La gran perdedora de la guerra va ser la població civil catalana, doncs espanyols i francesos desseguida es van posar d'acord alhora d'aplicar contribucions als catalans (no pas per fer les paus, no...). En aquest sentit cobren valor les darreres pàgines referides al pas de Torroella de Montgrí en aquella jornada, convertida en hospital de campanya que acollí les baixes de la batalla i que n'enterrà no pocs, com demostra la consulta del llibre d'òbits de la parròquia de Sant Genís, que denuncia que el sagristà no donà a bast per assistir a tots els funerals. També la documentació del comú torroellenc, a partir de la qual es fan palesos els extraordinaris costos en allotjaments de tropes franceses que van haver d'afrontar, a més d'altres contribucions oneroses, d'abusos, de maltractaments, de robatoris i de violacions.

Al final, la principal conclusió que hom pot extreure del llibre, repetida en més d'una ocasió, és que els hispànics i els catalans van ser estrepitosament derrotats al Ter, i que si les conseqüències d'aquella desfeta no van ser l'avenç implacable de l'enemic sobre Barcelona i la fi de la guerra aquell mateix any, només fou per dues causes: l'arribada de la flota aliada amb reforços i el fet que Lluís XIV valorés preferentment congelar uns mesos el front català (i deixà de proveir Noailles de diners i de recursos militars) per tal que l'exèrcit el mantinguessin els catalans.

[MG]

DD.AA. *Política, economia i guerra. Barcelona 1700*.
Barcelona: Ajuntament. Institut de Cultura, 2012 (La
ciutat del Born. Barcelona 1700; 7), 286 p.

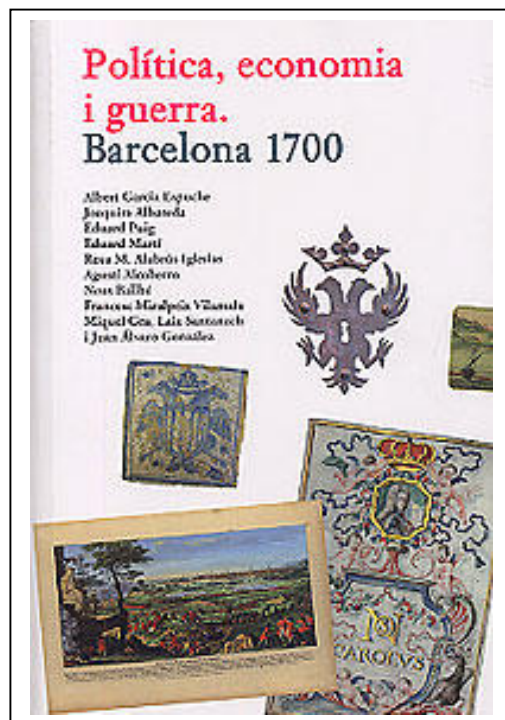
El volum conté articles de: ALBERT GARCIA ESPUCHE, JOAQUIM ALBAREDA, EDUARD PUIG, EDUARD MARTÍ, ROSA M. ALABRÚS, AGUSTÍ ALCOVERRO, NEUS BALLBÉ, FRANCESC MIRALPEIX i MIQUEL GEA, LAIA SANTANACH i JUAN ÁLVARO GONZÁLEZ. Aquests tres últims signen col·lectivament un article dedicat a “La reconstrucció de la Ciutadella” on expliquen no solament la detallada planimetria que emprà l’arquitecte Joris Prosper van Verboom per projectar la Ciutadella segons el model de Vauban, sino també el seu propi projecte informàtic de reconstrucció en tres dimensions, que pot veure’s ara al Born, com si fos una maqueta de fusta, a escala 1/500.

Si els volums de la col·lecció Barcelona 1700 poden emmarcar-se dins de la micro-història i es nodreixen fonamentalment dels magnífics arxius notariais barcelonins, aquest en canvi, està molt més centrat en les estructures de poder anteriors a la guerra i en les conseqüències socials i polítiques de la derrota. Un historiador notarà desseguida que el volum aplega les línies d’interpretació de JOAQUIM ALBAREDA, que col·labora amb dos textos: “Política, economia i guerra” i “Ramon de Vilana Perlas”. Queden molt endarrera els temps en què es podia parlar de decadència per referir-nos als segles XVII i XVIII, i els estudis d’ALBAREDA han sigut d’una importància central a l’hora d’explicar el canvi de model interpretatiu que ha portat a redescobrir una Barcelona centre marítim de la Mediterrània, capaç de comerciar activament amb tota Europa i que es mira en el model polític holandès.

A la Barcelona anterior a la guerra, el govern municipal era expressió, en paraules d’ALBAREDA, d’una “mobilitat constant del personal polític, lluny de ser ocupat per una casta hereditària com succeïa amb els concellers de les ciutats castellanes”. En aquesta Barcelona que disposa d’un patriciat dinàmic, i en una Catalunya molt vinculada a les seves pròpies Constitucions, es fa possible una autoconsciència diferenciada que avui, des de les tesi del republicanisme, identifiquem com nacionalista integradora. Quan més es coneix la història dels segles XVII i XVIII des de les fonts primàries, més obvi és que el catalanisme popular constitueix el nervi del país al llarg del temps.

La vinculació de la ciutadania catalana amb les seves llibertats s’ha manifestat repetidament, i sovint en forma bèl·lica, al llarg dels segles. Però és molt significatiu que la continuïtat en la història del país hagi d’entendre-la en termes de llibertats civils. En paraules de GIOVANNI BOTERO, un dels filòsofs polítics més interessants del Barroc, Barcelona “apar més república franca que ciutat vassalla”. I com escriu ALBAREDA, “l’absència reial, un autèntic inconvenient en sentit polític, significà un avantatge a l’hora de definir una política en termes propis, més republicana”. De la lectura del text es deriva una conseqüència bastant òbvia. En un temps de tendències absolutistes i centralitzadores, el poder absolutista no podia tolerar una Catalunya i una Barcelona dinàmiques, comercials i –això era el pitjor– vinculades a les seves tradicions polítiques pròpies, democràtiques i autocentrades. Gran part de la tragèdia política d’aquest país es fraguà als segles XVII i XVIII quan era obvi que les dues lògiques de poder (tradicional i mercantilista *versus* imperialista i centralista) resultaven incompatibles entre sí.

La derrota de 1714 i la pèssima defensa internacional del cas dels catalans posteriorment feren que PAU IGNASI DALMASES escribis: “Quedant esclaus los catalans i arruïnada Catalunya,

haurem amb nostres desdites fabricat lo benefici dels alemanys, anglesos, holandesos i portuguesos". Aquesta mena de "consciència infortunada" ha acompanyat els catalans al llarg de tres segles. Sencillament, ja és hora de superar-la.

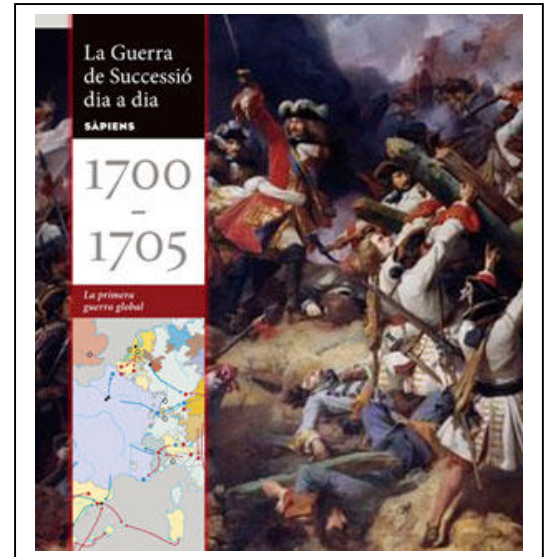
[RAMON ALCOBERRO, UdG, w2.bcn.cat/bcnmetropolis/es/calaixera/reportatge/]

DD.AA. *La guerra de Successió dia a dia*. VI.
Barcelona: Sàpiens, 2013, 184 p. (6)

Obra dividida en sis volums, que abasten des del 1700 al 1900, redactada per alguns dels més reputats acadèmics del país, especialistes en el tema i/o la seva època. Els volums van per entregues, contenen 184 pàgines cada un i compten amb un ample repertori cartogràfic, cronològic, artístic i documental, disposat a través d'un magnífic disseny editorial. La vida quotidiana, els escenaris principals on es van desenvolupar els fets, els protagonistes, són alguns altres dels àmbits potenciats. L'obra, profusament il·lustrada, aporta un aparell gràfic que combina fotografies, reproducció de quadres famosos, retrats, gravats i documents antics, dibuixos, mapes, croquis de batalles, esquemes i quadres-resum. En el camp de la militar, s'explica amb minuciositat com eren els cossos de combat, amb les armes i uniformes que es van fer servir en tots els bàndols implicats en el conflicte, acompanyats dels magnífics dibuixos, a tot color, de FRANCESC RIART. També hi consta un recull dels fets més curiosos, aquelles anècdotes més sorprenents i aquells esdeveniments més anecdòtics que van succeir al voltant del conflicte i que encara avui ens semblen increïbles.

Els volums: **I. 1700 - 1705. La primera guerra global.** Prologat pel president del Govern Artur Mas. Carles II d'Àustria ha mort sense descendència i deixa vacant un tron al qual aspiren dos candidats: el nét del rei de França, Felip d'Anjou, ràpidament proclamat sobirà de la monarquia hispànica; i el fill de l'emperador del Sacre Imperi, Carles d'Àustria. La guerra entre ells no trigaria a esclatar. Un veritable conflicte mundial al qual lluitaren, d'una banda, França i Castella, i d'altra, una gran aliança formada per l'Imperi, Anglaterra, Holanda, Portugal i els territoris de l'antiga Corona d'Aragó.

II. 1705 - 1707. Catalunya contra Felip V. El 9 d'octubre del 1705, les tropes aliades fan entrada a Barcelona, seguida un mes més tard per la del propi Carles d'Àustria. Mentrestant, i amb el general Joan Baptista Basset al capdavant, el Regne de València proclama també la seva fidelitat a l'arxiduc. El mateix fan Mallorca i Eivissa. És un any de grans problemes per a Felip V, com ho és també el 1706, quan els aliats arriben a ocupar Madrid. Tot canvia, però, el 25 d'abril del 1707 als camps d'Almansa: derrotats, els austriacistes es veuen obligats a retrocedir i refugiar-se al Principat.

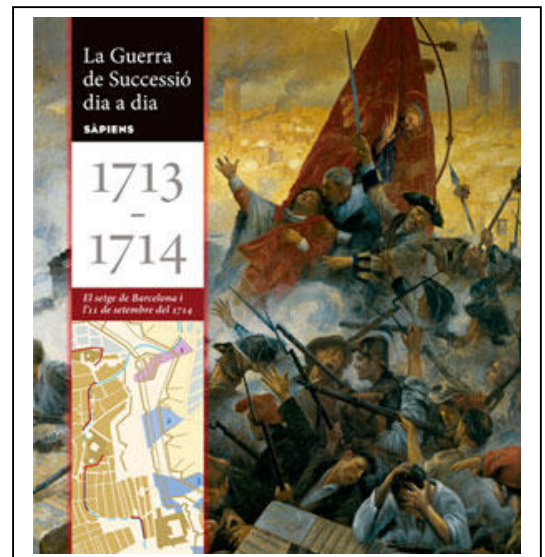
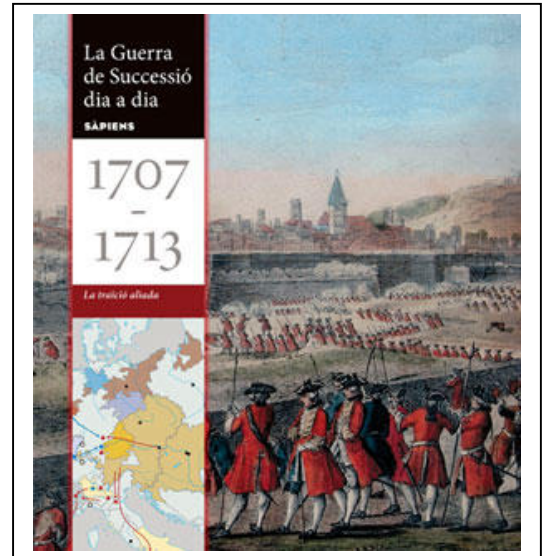
III. 1707 - 1713. La traïció aliada. El 1705, Barcelona recupera la seva condició de ciutat reial amb l'arxiduc Carles, qui hi estableix la seva cort. És un moment d'optimisme a Catalunya, però aviat el contradiuen les calamitats d'un conflicte que l'afecta directament. La signatura el 1713 de la pau d'Utrecht imprimeix un gir decisiu als esdeveniments, ja que d'una banda posa fi a la guerra de Successió, però de l'altra deixa via lliure a Felip V per acabar amb la resistència del Principat. No obstant això, els catalans opten per continuar defensant les seves llibertats fins al final.

IV. 1713-1714. El setge de Barcelona i l'11 de setembre de 1714. L'evacuació de les tropes imperials arran la signatura del tractat d'Utrecht deixa sola una Barcelona que, no obstant, opta per continuar la lluita contra Felip V. Al llarg de catorze mesos, els seus habitants resisteixen el setge, bombardejos i atacs d'un exèrcit molt superior en efectius i armament. Fins que l'11 de setembre del 1714, el duc de Berwick ordena l'assalt definitiu. La capitulació de Barcelona, seguida una setmana més tard per la de Cardona, suposa la fi de l'Estat català i la instauració d'un nou règim absolutista i centralitzador.

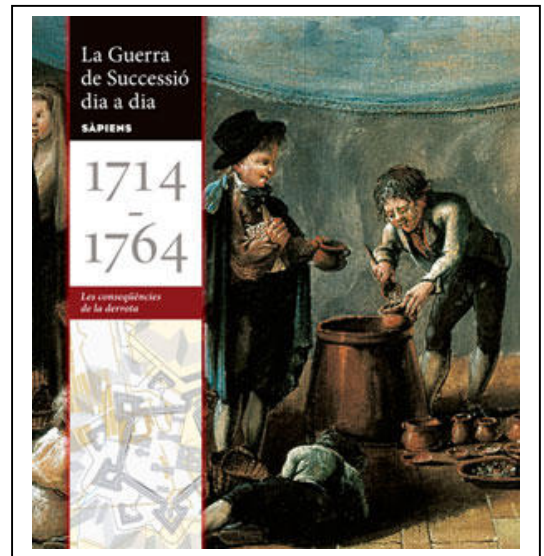
V. 1714-1760. Les conseqüències de la derrota. Barcelona i Cardona han caigut i ara res no impedeix Felip V imposar la voluntat del conqueridor a una Catalunya derrotada. És el moment de la repressió en tots els àmbits: contra els partidaris de l'emperador Carles d'Àustria i contra les institucions pròpies del país, que són clausurades l'endemà mateix de l'11 de setembre. La promulgació, el 16 de gener del 1716, del Decret de Nova Planta confirmà la fi dels drets i llibertats nacionals i la construcció d'un nou ordre de caire absolutista i centralitzador.

VI. 1760-1900. El renaixement de Catalunya. L'11 de setembre del 1714 va significar la fi de les llibertats catalanes i la imposició d'un nou ordre absolutista i centralitzador. Però, malgrat això i la duresa de la repressió borbònica, la identitat nacional catalana va aconseguir sobreviure al llarg d'aquell segle XVIII i l'inici del XIX, fins a revifar de nou amb el Romanticisme gràcies a personalitats com VÍCTOR BALAGUER i ÀNGEL GUIMERÀ. La celebració de la Diada Nacional de l'Onze de Setembre en coincidència amb el naixement del segle XX seria la culminació de l'anhel de reivindicació política de Catalunya.

Els autors: **AGUSTÍ ALCOVERRO I PERICAY**, director del Museu d'Història de Catalunya, professor d'Història Moderna de la UB. Ha publicat, entre altres obres, *L'exili austriacista (1713-1747)*, *La Nova Barcelona del Danubi*, *La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió* i *Barcelona, 1714. Els gravats de la Guerra de Successió* (2013); **JOAQUIM ALBERADA SALVADÓ**, catedràtic d'Història Moderna a la Universitat Pompeu Fabra i doctor en Història per la UAB. Les seves principals línies d'investigació s'han centrat en la política i societat de la Catalunya del segle XVIII. És autor, entre d'altres, de: *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta*, i *La Guerra de Sucesión en España*; **JORDI BUYREU I JOAN**, professor d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona i d'Història del Liceu Francès de Barcelona. Ha escrit nombrosos articles sobre la Catalunya dels segles XVI i XVII, alhora que també ha

treballat l'Andorra del segle XVIII. És autor de: *Institucions i conflictes a la Catalunya Moderna i Diplomataris de la Vall d'Andorra*; **MERCÈ COLOMER BARTOLÍ**, historiadora. Treballa actualment en la publicació de la correspondència de Francesc Sans de Miquel i de Monrodon. (Barcelona, 1657 - Viena, 1757); **ANTONIO ESPINO LÓPEZ**, catedràtic d'Història Moderna a la Universitat Autònoma de Barcelona, s'ha especialitzat en història militar, tant de l'època contemporània com moderna. És autor, entre d'altres, de *Guerra, fisco y fueros* i *La conquista de América. Una revisión crítica*; **IGNASI FERNÁNDEZ TERRICABRES**, llicenciat en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona (1990), es va doctorar en Història per la Université de Toulouse-Le Mirail. Professor Agregat d'Història Moderna des del 2007 i actualment vicedegà d'Espais i Biblioteques de la Facultat de Lletres de la UAB; **PERE GIFRE RIBAS**, doctor en Història, catedràtic de Geografia i Història a l'Institut Alexandre Deulofeu de Figueres i professor associat d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Girona; **ENRIQUE GIMÉNEZ LÓPEZ**, catedràtic d'Història Moderna de la Universitat d'Alacant des del 1988 fins la seva jubilació al 2011. Les seves investigacions s'han centrat en el segle XVIII, en particular, sobre l'exercici del poder en l'època borbònica i l'expulsió i exili de la Companyia de Jesús; **VALENTÍ GUAL VILÀ**, professor d'Història Moderna a la Universitat de Barcelona, ha centrat les seves línies d'investigació en la demografia històrica, la història agrària i la xarxa urbana catalana. Entre les seves últimes publicacions figura *Les xarxes urbanes a la Catalunya dels segles XVI i XVII*; **ORIOL JUNQUERAS I VIA**, llicenciat en Història Moderna i Contemporània, i doctor en Història del Pensament Econòmic per la Universitat Autònoma de Barcelona, ha estat guionista i assessor de diferents documentals de televisió, com *L'Onze de setembre de 1714* o *El maquis: la guerra silenciada*; **JOAQUIM LÓPEZ CAMPS**, format a la Universitat de València, ha centrat les seves recerques en l'anàlisi de la política del regnat de Carles II i en els primers anys de la guerra de Successió. Diverses estades a Viena i a centres de recerca alemanys li han permès apropar-se a figures com el príncep de Hessen-Darmstadt i l'ambaixador Harrach. Entre els seus treballs destaca *La invasió austriacista del Regne de València* i *El príncep Jordi de Hessen-Darmstadt*; **JUAN CARLOS LUQUE**, catedràtic de Geografia i Història a l'Institut Príncep de Viana, és coautor de diferents obres, com *La batalla de l'Ebre i Catalunya durant la guerra de Successió*; **MARIA ANTÒNIA MARTÍ I ESCAYOL**, doctora en Història Moderna, és professora titular del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB. La seva recerca s'ha centrat en l'àmbit de la història ambiental i ha fet estades de recerca en arxius de Nova Delhi i Tòquio. És autora de *De Re Rustica*; **EDUARD MARTÍ FRAGA**, és llicenciat en Humanitats per la Universitat Pompeu Fabra i doctor en Història per la UPF. Les seves principals línies de recerca a l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives se centren en l'estudi de la guerra de Successió, les institucions catalanes a l'època moderna i l'anàlisi dels grups dirigits; **CONXITA MOLLFULLEDA I VINYALLONGA**, historiadora de l'Art per la

Universitat de Barcelona. Especialista en el període de la guerra de Successió (1705-1714). És autora de diverses publicacions científiques i divulgatives sobre aquest període. Ha col·laborat amb el Museu d'Història de Catalunya, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i el Museu del Disseny de Barcelona; **CARME PÉREZ APARICIO**, és professora titular d'Història Moderna de la Universitat de València. La seva activitat investigadora ha girat en gran mesura al voltant de la guerra de Successió. És autora, entre altres publicacions, de *De l'alçament maulet al triomf botifler*, i ha participat en obres com ara *Política, Societat i Cultura als Països Catalans* i *La Corona d'Aragó. Segles XII- XVIII*; **LLUÍS ROURA I AULINES**, catedràtic d'Història Moderna a la Universitat Autònoma de Barcelona, s'ha especialitzat en el període que va de l'època de la Il·lustració al final de les guerres napoleòniques. Entre els seus treballs destaquen *Subjecció i revolta en el segle de la Nova Planta*. És sotsdirector de la revista *Trienio. Ilustración y Liberalismo*; **EVA SERRA I PUIG**, professora d'Història Moderna a la Universitat de Barcelona, especialista en la societat rural catalana del segle XVII, tema sobre el qual va fer el seu doctorat. Entre altres publicacions, és autora de *La revolució catalana de 1640 i Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*; **JOSEP M. TORRAS I RIBÉ**, doctor en Història per la Universitat de Barcelona, és professor del Departament d'Història Moderna de la UB, especialitzat en història moderna i en història de la societat i les institucions. És autor, entre d'altres, de *La guerra de Successió i els setges de Barcelona* i *Felip V contra Catalunya*; **DANIEL VENTEO**, historiador i museòleg, és autor d'una quinzena de llibres sobre la història de Barcelona, entre els quals destaca *Autobiografia de Barcelona*. També ha estat comissari de diferents exposicions al Museu d'Història de Barcelona, el Museu d'Història de Catalunya i la Universitat Pompeu Fabra.

[MG: www.sapiens.cat/1714]

NOLLA AGUILÀ, JOAQUIM. "16 de juliol de 1713. Marc històric de la batalla de Torredembarra". *Recull de Treballs*, Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 14 (2013) 5-27 [24*/18, ++]

Aquest treball pot considerar-se la típica aportació historiogràfica local a la guerra de Successió, per encàrrec o per regraciar un centre d'estudis, enfocat com una exposició dels fets de l'episodi successori a escala local, en aquest cas de la vila marinera torrenca. Una ràpida síntesi sobre el creixement del segle XVIII en general, alternada amb alguna dada local, dona pas a unes brevíssimes (i incompletes) pinzellades demogràfiques. Quan comença a entrar en matèria (la guerra de Successió) relaciona el grapat de notícies referents a Torredembarra i a la guerra, des dels àmbits social, polític i militar. La bibliografia relativa al conflicte s'hauria pogut completar (ROSA M. ALABRÚS, JOAQUIM ALBAREDA, ANTONIO ESPINO, VIRGINIA LEÓN). Hi ha una supervaloració de les notes a peu de pàgina, moltes de les quals haurien anat molt millor inserides al text. Malgrat algunes descurances tipogràfiques, el redactat manté l'interès pel relat d'uns fets llaminers i ben estructurats.

El text millora sensiblement en l'apartat relatiu a la campanya de 1713-1714 (p. 13-15), sens dubte, per la consulta de la magnífica obra de F.X. HERNÁNDEZ (*Els exèrcits de Catalunya...*, 2007). A partir d'aquí el treball entra de ple en els fets de la batalla de Torredembarra tirant de CASTELLVÍ (les *Narraciones históricas*), que il·lustra els moviments i fets concrets de la topada, i també de J.M. TORRES I RIBÉ (*El tombant decisiu...*, 2004; *Felip V contra Catalunya...*, 2013). De la mà d'aquest últim autor, J. NOLLA s'extén, tot seguit, en l'àmbit de la repressió. Són les planes més aprofitables de l'article, en elles conta la sort malestruga dels presoners fets a la batalla, combatents catalans tractats com a rebels i no com a militars. Aquells desgraciats no van optar a cap mena de judici sumaríssim, van ser penjats una quarantena i la resta anà a parar a les galeres. De fet, van ser (i això no es concreta a l'article) "delmats", o sigui, executats a la força un de cada deu. Al tomb d'aquesta luctuosa actuació podria ser un bon moment per demanar de l'Estat

espanyol una disculpa o reparació públiques, doncs s'ho valen la magnitud de la ignomínia i la impunitat amb la qual va anar acompanyada.

L'article tanca amb les conseqüències socials i polítiques de la derrota (Nova Planta, Audiència, la llengua, etc.), encara que per ser sincers correspondrien més a l'ocupació formal del territori que no pas a una topadeta amb una vuitantena de morts. Perquè, al cap i a la fi, mirant-ho per on es miri, la "batalla" no va ser més que una càrrega inoportuna dels catalans austriacistes que sortien d'Altafulla, contra dels castellans borbònics que ho feien de Torredembarra, i que en trobar-se en un punt mig, a la historiografia li abellí que fou dins del terme torrenc més que no pas de l'altafullenc. Fos on fos, 80 morts i 400 presoners, a penes justifiquen la categoria de batalla a l'encontre armat, tot i la consideració de que, això si, fore l'únic combat digne de menció que es va lliurar al Camp de Tarragona en aquella guerra.

[MG]

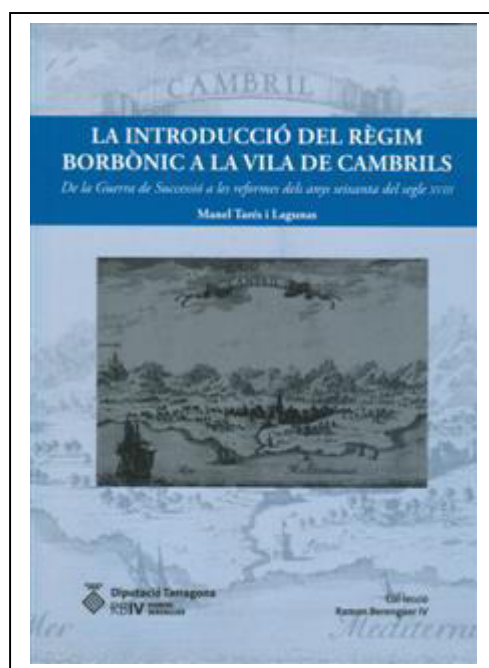
TARÉS I LAGUNAS, MANEL. *La introducció del règim borbònic a la vila de Cambrils. De la Guerra de Successió a les reformes dels anys seixanta del segle XVIII.*

Tarragona: Diputació, 2013 (Ramon Berenguer IV; 22), 364 p. [303/18/258, +++]

Aquest treball està focalitzat sobre la història d'una comunitat local, la vila de Cambrils, amb les seves derivacions històriques particulars, a la vegada inscrites en el marc general de l'evolució del país. Tanmateix, sense perdre de vista el marc territorial de més abast en què es movia aquella gent de la primera meitat del segle XVIII. L'obra és un estudi de la implantació del règim municipal a la vila de Cambrils amb la dinastia dels Borbons. Després d'una breu descripció de la societat local a les albors de la guerra de Successió, el llibre repassa els esdeveniments de la guerra i la postguerra a la vila tarragonina. Tot seguit, just després d'exposar les principals famílies del poble i, així, esbossar la composició de l'oligarquia política i econòmica del municipi, s'estableix un fil narratiu que ressegueix la cronologia de la història política municipal.

Un dels moments àlgids és el període de l'ajuntament de regidors vitalicis (1740-1778), en què es visqué una tensió interna en el consistori cambrilenc entre dos bàndols de regidors. El conflicte traspasà a la societat, després de posar-se de manifest obertament l'oposició entre la parròquia i el convent de frares agustins. Tot plegat, coincidí amb la construcció del santuari del Camí, una obra iniciada el 1705 pel canonge cambrilenc Andreu Foix, un destacat austriacista. Els dos conflictes, el de l'ajuntament vitalici i el de l'església, arribaren a una solució a mitjan segle, tot i que el primer permeté destapar un cas de malversació de fons, amb seqüeles polítiques posteriors. La intervenció d'autoritats superiors imposà noves directrius a la gestió econòmica municipal. Els conflictes de poder, però, no minvaren, ni tan sols després de les reformes de l'administració municipal endegades a la dècada dels seixanta durant el regnat de Carles III. L'abast cronològic de l'estudi acaba, aproximadament, en aquesta època.

Aquí, el llibre es deté al ple de la centúria i fa una exposició extensa del funcionament del municipi cambrilenc i l'estructura de la seva societat. S'hi estudien l'administració local, les càrregues militars, l'estructura econòmica, diferents conflictes fiscals (el pagament de l'octau de l'aiguardent, el plet per la lleuda o la guerra del pa), l'estructura urbanística, l'enderrocament de la muralla, l'establiment del barri mariner, a més d'aspectes culturals i d'ensenyament, però

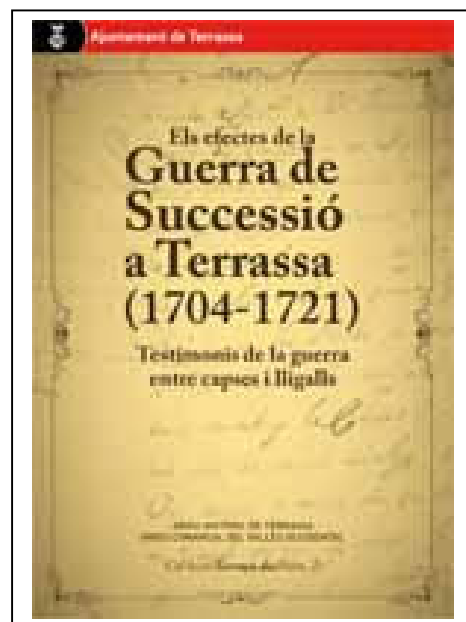
també altres temes aparentment anecdòtics, com les rierades, les famílies d'ètnia gitana, la memòria i la identitat col·lectiva i les epidèmies cròniques de febres terçanes i la seva presumpta relació amb el cultiu d'arròs al terme. El llibre, que està acompanyat d'una extensa bibliografia i una discussió raonada de les fonts arxivístiques, acaba amb dos annexos corresponents a sengles relacions dels batlles i els regidors de la vila durant tot el segle. Aquesta darrera aportació no és més que una actualització del treball previ realitzat per l'historiador Laureà Pagarolas (*Els Gimbernat i el Cambrils del segle XVIII*, 1985), que signa el pròleg del llibre. L'obra, doncs, és una aportació a la coixa bibliografia històrica cambrilenca, alhora que pretén enriquir el coneixement del segle XVIII més enllà de l'àmbit geogràfic estrictament local, i partir dels coneixements generals més actuals d'aquesta època.

El treball fou finalista de la XIII Beca Antoni Agustí d'investigació històrica atorgada per la Diputació de Tarragona, que se n'encarregà de l'edició. L'estudi, a més, obtingué una subvenció del Centre d'Història Contemporània de Catalunya i la Comissió 2014.

[L'autor]

[MESEGUER BELL, POL (textos)]. *Els efectes de la Guerra de Successió a Terrassa (1704-1721). Testimonis de la guerra entre capses i lligalls*. Terrassa: Arxiu Històric / Arxiu Comarcal del Vallès Occidental, 2011 (Terrassa.doc; 2), 34 p. [++]

Compil·lació de documents d'arxius, la majoria inèdits, relatius al període comprès en l'episodi successori, tirant ben ample (1705-1721), extrets del principal arxiu de la capital del Vallès Occidental. L'Arxiu Històric de Terrassa conserva fons documentals amb informació detallada dels fets ocorreguts a la vila, des de l'aixecament a favor de l'arxiduc Carles fins a la caiguda de Barcelona el 1714. El Consell de la vila (ens municipal anterior al consistori de regidors perpetu que va imposar el nou règim borbònic), la batllia de Terrassa (organisme reial i judicial), la institució notarial o diferents de religioses, van generar en el decurs de la guerra un conjunt de documentació que dóna bon testimoni dels esdeveniments de la guerra en l'àmbit eminentment local. La selecció d'aquests documents s'ha fet en base a la voluntat de superar els relats fins ara coneguts i sobretot els fets bèl·lics intrínsecs (batalles, combats, escaramusses i setges) i oferir una nova visió a partir de la vivència quotidiana dels pobladors no combatents. Els textos triats mostren la disposició del poble al sosteniment de l'esforç de guerra, l'evolució de la moral, el posicionament polític i social de la comunitat terrassenca.

El llibre vol ser una petita aportació amb voluntat de renovació històrica, per complementar la *Tarrasa antiga y moderna* de JOSEP VENTALLÓ (1879), la narració del P. MIQUEL GARRIGA i l'estudi de MARC FERRER MURILLO (2001), principals fites historiogràfiques locals sobre la guerra de Successió a Terrassa. I fer-ho, a més, des d'un enfoc amè i curiós, a base de transcripcions de documents significatius introduïts per uns breus comentaris previs i amb la corresponent referència arxivística de localització.

S'inclou la transcripció de la crònica del P. GARRIGA sobre la nit del 3-4 de setembre de 1713 (p. 25-28), quan s'esdevingué l'ocupació borbònica definitiva de la vila, i s'acaba amb un recull bibliogràfic del tema successori relatiu a Terrassa (34). Aquest opuscle local es pot consultar a la Xarxa a l'adreça: www.arxiunicipal.terrassa.cat/docs/recursos/Guerra_Successió.pdf

[MG]

TORROELLA I PRATS, JOSEP. "El cavall a l'Occident medieval. Usos i representació". *El Món Medieval*, 17 [gener de 2013] 42-57 *Versió en castellà a: *Medieval*, 45 [gener-febrer de 2013] 32-43 [6, ++]. La història del servei del cavall a l'Home es centra en la Guerra, des dels inicis, quan no hi havia més remei que muntar a pèl. L'evolució sempre va respectar la distinció entre cavalleria pesada i lleugera. Amb tot, els cavalls destinats a usos militars havien de ser alts, forts i durs per sostenir el cavaller i les armadures. Ja al segle XI la cavalleria era l'arma per excel·lència i en les campanyes d'ultramar els sobirans no renunciaven a embarcar milers d'equins per a les seves conquestes. El cavall donava prestigi al combatent. Hom calcula que el manteniment de l'equip d'un cavaller equivalia a la renda que podien donar 500 hectàries de conreu. Al segle XVI el cavall deixà de ser clau quan s'imposaren noves normes en la dinàmica militar dels exèrcits. Els combats passaren a ser a trets d'armes de foc i no cos a cos, on es podia lluir el cavaller. Només n'he quedà la reminiscència plasmada en els torneigs. Els darrers apartats toquen els altres usos dels quadrúpedes i la seva representació artística [MG]

ARMENGOL, MONTSE. "La Troia d'occident". *Sàpiens*, 128 (abril de 2013). "Els primers indicis de la formació d'una societat de classes. Al cim d'un turó murcià, un equip d'arqueòlegs de la UAB hi ha trobat el poblat més important de l'edat de bronze a l'Europa continental. Amb un formidable sistema defensiu, a La Bastida es va desenvolupar la primera societat urbana de les nostres latituds. Els arqueòlegs hi busquen les claus de l'origen de les desigualtats socials que, a partir d'aquells temps remots, afectaran per sempre més les poblacions" [Resum del web]

SELLA, ANTONI. "Hem estat un poble pacífic?". *Sàpiens*, 131 (juliol de 2013) 24-32. Reportatge original al voltant del polèmic caràcter català que JAUME VICENS VIVES semblava haver tancat amb "una solució de compromís l'any 1954, en publicar Notícia de

Catalunya: el caràcter dels catalans és una síntesi entre el seny i la rauxa". De la mà d'AGUSTÍ ALCOBERRO i JOSEP M. SOLÉ, l'autor fa un recorregut pels moments més crítics de la nostra Història, des de l'actuació salvatge i agressiva de la cavalleria catalana contra els moros el segle XI, passant pels fets conqueridors amb Jaume I i els almogàvers (que ens van valdre la fama d'indòmits i despietats), amb la famosa Vengança Catalana, el fenomen dels bandolers al segle XVI, la resistència inaudita el 1714, el convuls segle XIX, els episodis del Pistolerisme i la Setmana Tràgica a començaments del XX, fins a la mateixa Guerra Civil. I el grapat de pàgines del modest reportatge obliga a deixar-ne molts d'altres a l'oblit, però els esmentats resulten suficients com per donar una idea del plantejament inicial [MG]

TORROELLA PRATS, JOSEP. "Les muralles medievals", *Medieval*, 18 [setembre de 2013] 42-57 *Versió en castellà a "Un mundo amurallado", *Medieval*, 45 [maig-juny de 2013] 20-33 [5, ++]. L'aparició i propagació de les muralles es va donar amb la crisi del segle III, quan l'imperi romà no podia garantir la seguretat davant de les ràzzies i invasions bàrbares. El món occidental sofrí un procés de fortificació urbana, en algunes zones més ràpid i monumental que en d'altres. El sistema murallat decau al segle XVI, quan s'imposaren els nous cànons de fortificació defensiva abaluartada. Sengles apartats toquen el tema de l'emplaçament (en moltes ocasions triat a propòsit per facilitar l'erecció i millor defensa de la muralla) i dels elements i materials emprats en la construcció, diversos segons l'evolució dels temps i de la tècnica. Les portes d'accés i el fosal van ser sens dubte els elements principals del sistema murallat. Destaca el darrer apartat que fa referència testimonial a l'efectivitat de les muralles, maneres de superar-les, les mines i l'artilleria, etc. Article de divulgació fixa l'atenció en aquells exemples més coneguts. Magnífiques fotografies a color de les muralles de Tarragona, Girona, Carcassona, Albarrací, Àvila i Ragusa [MG]

RAMIS, SERGI. "A galeres. Així era el dia a dia en una presó flotant". *Sàpiens*, 127 (març de 2013). "La vida a bord de les naus que van dominar la Mediterrània durant segles. Les primeres galeres de les quals es té notícia van aparèixer a l'antiga Grècia vers el VII aC. i la darrera va ser construïda a Rússia al 1806. Entremig, una llarga història de servei al tràfic de mercaderies i a la guerra farcida de curiositats, mites i aventures relacionades amb les condicions extremes en què vivien els galiots i que han inspirat escriptors i directors de cinema" [*Resum del web*]

PRATDESABA I SALA, ALBERT. "L'armament Hospitaler dels segles XIII-XIV". *El Món Medieval*, 16 [octubre de 2012] 73-85 *Versió en castellà a *Medieval* [febrer de 2012] 60-69 [6, ++]. La primera croada a cavall entre els segles XI i XII va fer de punt d'inflexió per tal que l'Orde de Sant Joan passés de ser una mera confraria caritativa a "una de les forces militars més efectives de l'Edat Mitjana". L'autor exposa el procés de militarització de l'orde i aprofundeix dins del què devia ser la seva mentalitat bèl·lica, vital per escometre la seva missió espiritual. El gros de l'article es dedica a explicar els elements amb que es dotaven els cavallers, abillaments, armes (principalment: cavall, llança, armadura i espasa), material, estatus, llicències, uniformitat, costos, etc.; la composició i idiosincràcia de l'arnès te dedicat un apartat. Els estatuts santjoanistes regularen aquestes qüestions al llarg del temps. A partir del XIII apareix la cota de malla, ben descrita al treball, que passà a ser un element defensiu genuí dels cavallers, ultra d'altres proteccions per a d'altres parts del cos. Quatre comentaris a partir d'una cita de l'*Elogi a la Nova Milícia Templera*, de Sant Bernat de Claravall, serveixen per tancar una aportació digna, més de divulgació que d'assaig, cosa que requeriria molt més espai i precisió. Ben il·lustrat, combina la imatge de miniatures, dibuixos i fotografies, la majoria a color [MG]

GRACIÀ, ORIOL. "La baronessa bandolera. Anna de Requesens, la dona més temuda de la Sicília del segle XVII". *Sàpiens*, 127 (març

de 2013). "Aquesta noble d'ascendència catalana fou la instigadora de la banda de la Ferla, un grup de bandolers que van sembrar el terror a la Sicília d'ara fa quatre-cents anys. Ni el rei Felip III d'Espanya ni els seus virreis no van aconseguir aturar aquesta dona de caràcter salvatge que sempre va estar protegida per les elits polítiques i judicials del regne" [*Resum del web*]

BENASSAR, SEBASTIÀ. "Quan convé seguem cadenes...". *Sàpiens*, 134 (setembre de 2013). "La revolta que va canviar el curs d'una guerra. El 1640 Felip IV va obligar la pagesia catalana a allotjar milers de soldats del seu exèrcit per la lluita que la monarquia hispànica mantenia contra França en l'última etapa de la guerra dels Trenta Anys (1618-1648). Els abusos d'aquests soldats a les cases i a les poblacions catalanes van provocar que els pagesos organitzessin avalots i que alguns segadors comencessin a esmolar les armes" [*Resum del web*]

MATA, JORDI. "Dos models d'estat oposats". *Sàpiens*, 134 (setembre de 2013). "L'enfrontament decisiu de les dues corones. La disputa dinàstica entre la casa d'Àustria i la de Borbó per heretar la corona de Carles II, fora del context internacional que va implicar Europa en la guerra de Successió, va ser en l'escenari ibèric un combat de caràcter polític i econòmic, a més de bèl·lic, entre models d'estat oposats. Catalunya i Castella van defensar, rere del respectius candidats al tron hispànic, maneres diferents d'entendre la monarquia i de governar" [*Resum del web*]

SÁEZ, ANNA. "Quan es va perdre el Nord". *Sàpiens*, 135 (octubre de 2013). "Revivim el setge de Castellciutat, la fortalesa clau per dominar els Pirineus. Guerra de Successió. Una data: 11 de setembre de 1714. Una ciutat: Barcelona. Un nom propi: Rafael Casanova. Aquest és, efectivament, l'episodi icònic i determinant del conflicte. Però la guerra va ser més llarga i més cruel. Ara fa exactament tres-cents anys que l'acció es concentrava al Pirineu, on s'estava pendent del setge de Castellciutat, la fortalesa clau per dominar la frontera pirinenca" [*Resum del web*]

CLOTET, JAUME - FRANCESC XAVIER HERNÁNDEZ. "Resistir és vèncer". *Sàpiens*, 136 (novembre de 2013). "Històries militars de la guerra de Successió. Quan Catalunya es va quedar sense aliats, a les acaballes de la guerra de Successió, va decidir continuar la lluita en solitari per mirar de guanyar temps i esperar que es capgirés la situació. Us expliquem com era aquell Exèrcit de Catalunya que va resistir fins al darrer instant" [Resum del web]

CÒNSUL, ARNAU. "La gran farsa d'Utrecht". *Sapiens*, 129 (maig de 2013) 24-31. "Com es va gestar el tractat internacional que va canviar la nostra història. Ara fa tres-cents anys un grup d'alts dignataris anglesos, germànics, francesos i castellans van decidir la sort de Catalunya a molts quilòmetres del Principat. El tractat de pau que va posar fi a la guerra de Successió va estar farcit de trames d'espionatge, morts inoportunes, toms electorals, pactes secrets i interessos ocults. De tot plegat en van sortir uns clars perdedors, els catalans, i uns clars guanyadors, els anglesos, que paradoxalment durant tota la guerra havien lluitat junts" [Resum]. Deliciosament il·lustrat amb gravats i pintures de l'època, el reportatge ofereix interessants apartats en fons de diferent color sobre la traïció anglesa, els ambaixadors castellans i una ressenya dels principals negociadors que van intervenir. Ressalta un titular força punyent: "De totes les demandes que Felip V va fer als seus plenipotenciaris, només una va ser respectada del tot: la d'impedir que els catalans mantinguessin els seus furs" [MG]

RUBIO CAMPILLO, XAVIER y F. XAVIER HERNÁNDEZ CARDONA. "La batalla de Talamanca: un combate del siglo XVIII". *Revista Universitaria de Historia Militar On-line* [En línia], juliol-desembre de 2012, vol. 1, núm. 2, p. 29-48. www.revista-historiamilitar.org [6/1/5, +++]. "La batalla de Talamanca s'esdevingué el 13 d'agost de 1714 entre tropes catalanes i espanyoles en el marc de la guerra de Successió espanyola. El combat es coneixia a partir d'una carta del comandant català amb una acurada descripció dels fets.

El 2008 l'equip d'investigació DIDPATRI (Didàctica del patrimoni) de la Universitat de Barcelona va procedir a excavar el camp de batalla. Les traces materials localitzades permeten verificar la descripció documental i reinterpretar el conjunt de la batalla" [Resum]. Magnífica mostra de fins a quin punt l'arqueologia esdevé ciència auxiliar de la història... moderna. Els autors fusionen en un treball de camp totes les tècniques arqueològiques capaces d'aportar un bri d'informació sobre els fets de la batalla, i es valen d'un seguit d'imatges que recreen les zones estudiades. A més del terreny, també s'analitzen les restes trobades, sobretot de munició. L'equip hi va trobar bales *sluggs*, cilíndriques de mortífera precisió, probablement emprades pels miquelets "lo que corroborarà su fama de soldados feroces y excelentes tiradores" [MG]

GISBERT I BEL, MONTSERRAT. "Ramon de Rialp i el Regiment de Cavalleria Subies (1705-1713)". *Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, 35 (juny de 2013) 6-9 [6/1/2, ++]. Un dels regiments de cavalleria més actius de la guerra de Successió fou el que comandava Felip Subies. Per il·lustrar el contingut del fons documental que ha ingressat a l'ANC, l'autora enceta amb una breu síntesi sobre aquest cos militar durant el conflicte successori, que serveix d'introducció a la trajectòria de l'oficial Ramon de Rialp. Aquest hi militava al front d'una companyia, primer com a capità i després de 1707 com a sergent major. A través de la documentació hom pot estudiar l'idiiosincràcia d'aquest regiment de cavalleria cuirassada: companyies, vestimenta, racions, funcions militars (de control del territori) i logístiques (emissió de salsconduits, administració i subministraments), salaris, etc. Rialp no volgué embarcar-se amb els imperials el 1713, quan es desintegrà el seu regiment, i se n'allistà en un altre amb el grau de tinent coronel, en el qual continuà la lluita fins el final, en què s'exilià a Viena [MG]

GRAU I PUJOL, JOSEP M. "La Conca de Barberà i les Garrigues durant la Guerra de Successió a través de l'Hospital de pobres de Reus

(1705-1714)". *El Foradot*, Montblanc, 82 (2014) 16. La relació de pacients forasters a l'hospital de Reus en unes dates tan calentes com les corresponents a la guerra de Successió (1705-1714), dóna peu a reflexionar en el fenomen de la immigració per causes bèl·liques. L'autor adjunta una relació dels pacients de la Conca de Barberà i de les Garrigues [MG]

PÉREZ LATRE, MIQUEL. "El fons Joan Escofet i Palau, autèntic tresor". *Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, 35 (juny de 2013) 2-6 [++]. Atzarosament conservat en mans de particulars de Cadaqués, ha pogut anar a parar a l'Arxiu Nacional un fons documental realment impressionant sobre un rellevant personatge del segle XVIII, Joan Escofet Palau (1720-1808), un fons que el "*documenta amb detall extraordinari*". Destaca l'origen del llinatge (botiguers cadaquesencs borbònics) i la trajectòria militar d'Escofet, que combaté a les guerres d'Itàlia, passà a mitjan segle per l'Acadèmia Militar de Barcelona i en sortí un competent enginyer militar que dugué a terme manta obres (a Barcelona, Ayamonte, Motril, València, Llorca, Veneçuela, Argentina, Santander). Mariscal de camp i enginyer general de l'exèrcit, prengué part activa a la Guerra Gran sota les ordres directes del general Ricardos, amb qui féu l'abril de 1793 una brillant campanya militar que li valgué el grau de tinent general. Es retirà el 1798 de governador militar i polític de Barcelona. A més de documentar les famílies Escofet, Moreno, Sastre i Duran (patrimoni, operacions mercantils, comptabilitat), el fons conté molta documentació sobre l'activitat militar de Joan Escofet Palau que ofereix grans possibilitats als estudiosos sobre la carrera dels militars setcentistes, l'obra pública, l'Acadèmia de Matemàtiques de Barcelona, l'enginyeria militar borbònica, la plaça de Roses, l'organització del sometent (de que se n'encarregà Escofet durant la guerra), o la mateixa Guerra Gran [MG]

CORONA MARZOL, MARÍA DEL CARMEN. "Mallorca ante la Guerra de la Convención Francesa. Defensas, movilización popular y

levantamiento de milicias". *Cuadernos de Historia Moderna*, UCM, v.37 (2012 = Anejo XI: *La Nación antes del nacionalismo en la Monarquía Hispánica (1777-1824)*) 107-121 [<http://revistas.ucm.es/index.php/CHMO/issue/view/2330/showToc>] [27/1/21, +++]. "La Guerra Gran (1793-1796), enfrentà la monarquia espanyola amb la França revolucionària. Aquest episodi bèl·lic que alterà la política internacional del moment, situà l'illa de Mallorca en posició d'alerta, com a punt estratègic de la Mediterrània Occidental. L'illa es mobilitzà amb una considerable aportació d'homes, que es distribuïren en un important nombre de companyies de milícies urbanes, mentre les tropes reials acudien al socor de la Península i Catalunya" [Resum]. Article del subtema de mobilització humana, interessant per copsar l'impacte que les lleves van tenir en un territori arran d'una determinada crisi militar. L'autora s'admira que, d'acord amb la població de les illes, s'arribessin a aixecar més de 23.000 homes, per bé que foren emprats per tasques secundàries (vigilància, combois i suport a les tropes regulars). Són interessants els annexes, extrets de documentació de l'AGS. El darrer, concretament, és de gent allistada, per grups d'edats i localitats, i afegeix el nombre d'exceptats, cosa que en permet extreure una interessant ratio [MG]

SÁEZ, ANNA. "El darrer gran descobridor [Gaspar de Portolà]". *Sàpiens*, 132 (agost de 2013) 54-58. En menys de mitja dotzena de pàgines, se sintetitza la biografia de Gaspar de Portolà, fill de l'austriacista baró de Castellnou de Montsec, que de jove cabaler hagué de triar entre les armes i l'Església i trià l'Exèrcit. Amb la seva companyia de dracs d'Espanya, passà al Nou Món. El 1767 executà l'ordre d'expulsió dels Jesuïtes a la Baixa Califòrnia. Aquesta era una rica regió cobejada per les potències europees; sobretot pels russos, i s'hagué d'intervenir i enviar una expedició per assegurar la zona sota control d'Espanya, expedició que va encapçalat el mateix Portolà amb 50 homes armats que: "*anaven protegits amb una armilla feta amb pell de cèrvol (una cuera) que impedia que se'ls clavessin les fletxes dels índis. També*

portaven un escut de pell de toro, una llança, una espasa i una escopeta curta. Anaven tan carregats que avançaven molt lentament. I no calia. No haurien de fer servir la força ni una sola vegada". Calgueren dues expedicions per assimilar aquell territori. Les seves aventures a Califòrnia, li van valdre el grau de tinent coronel i el càrrec d'agregat de l'Estat Major, a Barcelona [MG]

SAFONT, JOAN. *Per França i Anglaterra. La Primera Guerra Mundial dels aliadòfils catalans.* Barcelona: Acontravent, 2012, 401 p. Durant la IGM van combatre un total de 12.000 catalans a favor de França per la causa aliada, integrats dins de la Legió Extranjera. Tant a Catalunya com a Espanya, la part oposada de la neutralitat política la va constituir la pugna als mitjans periodístics entre aliadòfils i germanòfils. Una dura guerra de la tinta que al final es va decantar del costat dels vencedors, en bona mesura gràcies als continguts i difusió de la revista *Iberia*. El llibre de SAFONT es centra principalment en la gènesi i evolució literària de la revista i del periodisme del segle XX [MG: *Sapiens*, 126, 68]

CASAS, SÒNIA. "Un mestre català en una fossa de Burgos". *Sapiens*, 126 (febrer de 2013) 26-33. "Desenterrem l'emotiva història d'Antoni Benages. El treball conjunt del periodista Francesc Escribano, del fotògraf Sergi Bernal, de la historiadora Queralt Solé i de l'antropòleg Francisco Ferrándiz ha permès recuperar la colpidora història d'un mestre català de la República afusellat a Burgos a l'inici de la guerra civil" [Resum] Si encara només l'haguessin afusellat!, però com es pot llegir al final del reportatge, "A Benages el van torturar brutalment. Li van arrencar les dents i el van passejar mig despullat a bord d'un descapotable pels carrerons de Briviesca per humiliar-lo públicament". El text ofereix pas a pas el procés d'investigació que va culminar amb la descoberta. Enguany s'espera la publicació d'un llibre complet amb els fets detallats [MG]

CASAS, SÒNIA. "'Wikileaks' de la Guerra Civil". *Sapiens*, 130 (juny de 2013) 24-32.

"Trobem els informes dels cònsols rus i nord-americà a Barcelona. Dos historiadors han investigat la documentació que han localitzat de les activitats del cònsol soviètic i del nord-americà destinats a Barcelona entre el 1936 i el 1939" [Resum]. La rerebotiga de la diplomàcia internacional a la capital del país esdevé punt d'inflexió d'interès, sobretot quan s'investiguen les legacions de dos dels principals països del segon conflicte mundial. El reportatge fa un tast de les impressions que l'ambient republicà de Barcelona suscitava rera els murs dels consolats i ofereix una ressenya dels principals diplomàtics, rus, nord-americà, francès, britànic i alemany. Un dels apartats en fons de diferent color toca el tema de la venda il·legal d'armes que els nord-americans van fer a la República [MG]

BARRERA, SARA i EVA CORBACHO. "Els records del porter de Sant Felip Neri", *Sàpiens*, 137 (desembre de 2013) 34-39. "Un testimoni inèdit del bombardeig més tràgic. Francisco Béjar tenia setze anys quan li van oferir ser l'ajudant del porter de l'església de Sant Felip Neri, un edifici reconvertit durant la guerra civil en centre d'acollida de nens. A partir de les memòries inèdites que va escriure, *Sàpiens* reconstrueix aquell fatídic 30 de gener de 1938, quan les bombes de l'aviació feixista italiana van convertir el soterrani de l'església, utilitzat com a refugi antiaeri, en l'escenari de la pitjor matança a la ciutat" [Resum]. Una trentena de vailets refugiats procedents d'Alcalà d'Henares van morir sota les runes i ofegats per la pols de la debacle italiana. S'incorpora el testimoni d'un supervivent, actualment amb 85 anys, però amb la memòria i el mal record d'aquella jornada fresca com si fos llavors. S'acompanya un apartat de l'historiador XAVIER DOMÈNECH sobre els bombardejos com a mètode de terror civil [MG]

JIVALLÍ CUADRAS, JORDI. "'Recuerdos'. Vivències del soldat republicà Josep Jivallí Dolcet, incorporat amb la seva lleva a l'exèrcit franquista". *Podall*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc [En línia] Novembre de 2013, núm. 2, p. 148-185.

Disponible

a:

www.tinet.org/portal/uploads/PODALL...

"Transcripció i estudi del dietari de les vivències del soldat republicà de la lleva del «biberó» Josep Jiballí Dolcet, de Vimbodí, incorporat posteriorment a l'exèrcit franquista a la Corunya (Galícia). Narra Les seves experiències a partir de la mobilització del 23 d'abril de 1938. Les notes escrites els primers mesos les va extraviar al passar l'Ebre, després les va reescriure de forma metòdica i contínua. També s'adjunten dues cartes des del poble d'Arañones (Oscà) del mes d'octubre de 1939" [Resum]. S'acompanya d'uns apunts biogràfics previs i d'il·lustracions de mapes per situar els fets bèl·lics i de fotografies de l'autor [MG]

MERCADÉ LLOPART, ANTONI. "Memòries d'un soldat de la lleva del biberó". *Recull de Treballs*, Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 14 (2013) 200-215. La recuperació de dietaris i memòries històriques, sempre és notícia positiva dins de la nostra historiografia, malgrat que es tracti de l'inflacionat episodi de la Guerra Civil i estiguem parlant d'amb prou feines una dotzena de pàgines. Rera del pròleg de presentació (breus mots sobre l'autor i de com el prologuista va fer-se amb el text), es passa desseguida a oferir la transcripció del *Tràgic relat de la meua vida durant la guerra civil* (sense cap mena d'orientació sobre el tractament morfològic i ortogràfic d'aquesta transcripció). Enceta amb paraules colpidores "Enyorança, sofriment, tristesa, molta por i amargor, van ser els sentiments més freqüents durant la meua època de soldat...". Els fets quotidians relatats en primera persona fan del text un relat fresc i vigorós, capaç d'atrapar al lector interessat en el tema i l'introdueixen en el petit món del protagonista, un jove manobre de 17 anys. MERCADÉ recordava cada fase, cada procés, cada destinació, cada localitat que es creuà en el seu camí, i fa de la seva experiència una explicació vàlida de la sistemàtica militar i de la dinàmica orgànica d'aquells temps. Nits a la serena amb l'únic aixopluc d'un parapluje improvisat amb la manta i el fusell, l'estada a les trinxeres, la trobada amb

els amics i paissans, la participació a la batalla de l'Ebre, el creuament del riu la nit del 25 de juliol, la retirada, el pas a presoner dels nacionals, etc., són algunes de les panoràmiques que s'exposen. A voltes, el relat s'encreueix. Als primers combats de la batalla de l'Ebre, MERCADÉ s'adonà "de la poca humanitat, desastres, penalitats i sofriments que ens tocava passar. Companys que morien al meu costat per l'impacte de les bales, altres que queien ferits amb uns crits de dolor terribles i la resta que quedàvem vius estàvem horroritzats". No és aquesta la única perla que hom pot trobar en un text que, en algunes parts sembla més dietari que memòria. Memòria fresca d'uns fets a través dels quals l'historiador hi pot trobar resposta a més d'un interrogant [MG]

FINESTRES, JORDI. "Els republicans que van alliberar París". *Sapiens*, 129 (maig de 2013) 44-51. "L'epopeia de Lluís Royo, el darrer supervivent català de la Divisió Leclerc". El periodisme compromès de *Sapiens* traspasa fronteres i no s'està de visitar qui sigui i on sigui (en aquest cas Royo a París), per tal d'esbrinar processos i curiositats de la nostra història. Explica el supervivent el dilema de continuar en un camp de concentració o allistar-se per lluitar a la legió francesa, primerament al nord d'Àfrica. Un cop França fou vençuda, Royo i alguns dels seus companys d'armes abandonaren la legió vestits amb uniformes britànics per tal de poder enrolar-se a l'exèrcit de la França Lliure. Així va ser com van passar a formar part activa de la Resistència francesa contra l'Alemanya Nazi. Dins de la Divisió Leclerc, 'La Nou' era la novena companyia on s'agrupaven els catalans republicans i com a tals duïen la bandera republicana com a ensenya. Curtits en el fort de la batalla de l'Ebre, no es van arronsar pas durant el desembarcament de Normandia, en el qual hi van prendre part. Les darreres pàgines del reportatge estan dedicades a la seva entrada triomfal a la capital francesa, on desfilaren "entre crits, visques i llàgrimes" [MG]

CASAS, SÒNIA. "Revelem el Francesc Boix desconegut". *Sapiens*, 132 (agost de 2013) 30-

37. “La descoberta d’un fons d’imatges inèdit del cèlebre fotògraf de Mauthausen. Després de recuperar un fons fotogràfic de la guerra civil, la Comissió de la Dignitat va engegar una recerca per saber qui era l’autor de les instantànies. La investigació ha estat emocionant i concloent: són obra de Francesc Boix, el fotògraf que el 1945 va retratar els primers dies de l’alliberament del camp de Mauthausen, on estava presoner. Les seves imatges i el seu testimoni al judici de Nuremberg van ser determinants per condemnar a mort alts càrrecs nazis. Ara, les fotografies descobertes mostren el seu treball abans de l’exili” [Resum]

ROJO ARIZA, M. CARMEN. “¿Arqueología y aviación? La excavación de aeródromos de campaña en el Penedés”. *Revista Universitaria de Historia Militar On-line* [En línia], Juliol-desembre de 2012, vol. 1, núm. 2, p. 85-108. www.revista-historiamilitar.org [6/1/5, +++]. “L’objectiu d’aquest article és presentar l’enfoc metodològic desenvolupat per a estudiar una sèrie d’aeròdroms situats a Catalunya i associats amb el Govern republicà (1931-1936/1939) i la Guerra Civil Espanyola (1936-1939), que foren estudiats des de 2008 fins a 2010 per detector de metalls. A més, part dels diferents edificis de cada complex camp d’aviació se registraren per a una millor comprensió. El treball de camp es va combinar amb l’ús de fonts orals i textuais i fotografies aèrees històriques. Tota aquesta informació s’integra en una base de dades dissenyada expressament i també en un SIG. Aquestes restes reflexen l’impacte de la guerra aèrea al territori i també els esforços per establir una xarxa d’infraestructures relacionades amb l’aviació” [Resum]

FERRATER I ESTIVILL, CAMIL. “Els meus records de Sidi-Ifni (1960-1961)”. *El Pont Alt, La Selva del Camp*, 120 (novembre de 2013) 10-11. Recordatoris del temps de servei militar que l’autor va prestar a Sidi-Ifni, plasmat en la redacció de tres pàgines escasses. FERRATER explica aquell període amb nitidesa i comença per la travesia en vaixell que els va dur allí, descriu el paratge desèrtic que havien de defensar, els rastres de

la guerra que hi havia hagut només uns pocs anys abans i els principals indrets de la població marroquina en un sentit entre turístic i nostàlgic [MG]

PÉREZ, ANA - JULIA RODRÍGUEZ CELA - GEMMA CALATAYUD ARCOS. “La memoria de las Brigadas Internacionales a través de la documentación recogida por la Asociación de Amigos de las Brigadas Internacionales (AABI)”. *Documentación de las Ciencias de la Información*, 35 (2012) 85-102. “En el present article distingim la importància de la memòria escrita i la memòria oral en la documentació històrica, a través del llegat de les Brigades Internacionals que lluitaren a la Guerra Civil espanyola. Un important llegat que durant divuit anys la Asociación de Amigos de las Brigadas Internacionales ha anat recopil·lant gràcies a les donacions particulars, les visites a arxius de diferents països, i les gravacions de memòria oral realitzades als brigadistes” [Resum]. L’article s’emmarca dins d’un ambiciós projecte d’investigació finançat pel Ministeri de Cultura el 2010, en què participen 29 investigadors de 14 universitats espanyoles i estrangeres. Tot l’aplec documental fet pels brigadistes s’ha constituït en l’Arxiu de les Brigades Internacionals, el qual mitjançant un conveni signat el 1998 amb la Conselleria de Cultura de Castella – La Manxa, s’ha volgut disposar al Archivo Histórico Provincial de Albacete. D’ençà, s’han desenvolupat projectes anuals que han permès la recuperació de fons documentals procedents de diversos països (la segona meitat de l’article els repassa un a un), juntament amb abundants donacions privades, entre les que destaca la col·lecció de 323 fotografies que el 1997 van cedir les filles del general Walter. Ja s’han dut a terme treballs de digitalització, classificació i elaboració de base de dades i també alguna exposició. La iniciativa de l’ABII és una bona mostra de l’aspecte cultural del tema militar, un aspecte que avui, en ple segle XXI és el que hauria de predominar [MG]

LA CITA

L'EPISODI SUCCESSORI

La guerra de Successió, el regnat de Felip V i tot allò que va comportar (revolució, derrota, exili, abus fiscal i una duríssima repressió), va deixar una fonda i negra petja en l'imaginari català.

Ens em volem fer ressò, i avui canviem cites per parèmies (dites populars), però no gaire entesos en paremiologia, només podem aportar dues de les dites més conegudes, bo i admetent que és ben segur que n'hi ha moltíssimes més, a l'àmbit local.

Una de les que perviu en l'àmbit més domèstic i d'un estil força xavacà, és quan hom s'ha de retirar a fer les seves necessitats als excusats. Hi ha manta maneres de fer-ho saber, i una d'elles és anunciar que es va, no a la comuna, sinó *"a Can Felip"*.

"Quan el mal ve d'Almansa, a tots alcança"

La derrota de l'exèrcit austriacista a Almansa el 1707 va significar un seguit de desgràcies pel País Valencià: ràpida ocupació del territori, assalts i crema de Xàtiva, setges a Alcoi, Dènia i Alacant, abolició dels furs, implantació del nou règim borbònic, espoli fiscal, repressió, etc. Tota la resistència va caure com un castell de naip, arran d'aquella derrota i d'aquella fita es van derivar pèssimes conseqüències per al poble valencià. D'aquí la dita, compartida amb una altre com: *"De ponent, ni vent, ni gent"*.

"Sant Pol, quina hora és?"

Amb aquesta pregunta hom burxa els santpolencs, que van passar molts anys sense rellotge públic per decret borbònic. Durant la guerra de Successió, van defensar la causa austriacista i en arribar l'exèrcit borbònic aixecaren sometent. Un cop vençuts, els filipistes els arrassaren la població, destruïren les cases i fongueren les campanes del rellotge del Comú, amb prohibició de restaurar-lo. Les coses s'acaben posant a lloc, però a Sant Pol encara es recorda el temps que van haver de passar sense rellotge i per quina causa va ser.

R E C U L L :

GENERAL:

NARVÁEZ, ROBERTO. "La criptografía maderista en la Revolución Mexicana (1910-1911). Criptoanálisis de una carta cifrada por Gabriel Leyva Solano". *Documenta & Instrumenta*, UCM, 9 (2011) 25-39.

ANTIGUITAT:

Grècia

SÁNCHEZ SANZ, ARTURO. *Filipo II y el Arte de la Guerra*. Saragossa: HRM, 2013, 152 p.

Roma

MIHAILESCU-BÎRLIBA, LUCRETIU - IULIA DUMITRACHE. "Las Thraces dans l'armée romaine d'après les diplômes militaires. I. Les diplômes de Claude à Domitien». *Dialogues d'histoire ancienne*, Université de Franche-Comté, 38/2 (2012) 9-16.

PLANCHON, JACQUES – YANNICK TEYSSONNEYRE. «Deux exemples de fortifications romaines dans les Alpes occidentales. Le néron (Isère) et le Pic-de-Luc (Drôme)». *Dialogues d'histoire ancienne*, Université de Franche-Comté, 37/1 (2011) 61-91.

SÁNCHEZ SANZ, ARTURO. Judea Capta. *La primera guerra judeo-romana (66-73 dC)*. Saragossa: HRM, 2013, 152 p.

MODERNA:

ESPINO LÓPEZ, ANTONIO. *La conquista de América. Una revisión crítica*. Barcelona: RBA, 2013, 416 p.

ESTEBAN, ALBERTO RAÚL; TOMÁS SAN CLEMENTE DE MINGO. *La batalla de Kinsale. La expedición de Juan de Águila a Irlanda (1601-1602)*. Saragossa:HRM,2013,152 p.

Guerra de Successió

ALCOBERRO, AGUSTÍ (dir.); MARIONA ROVIRA SOLANAS (coord.). 1714. *La guerra de Successió*. III. [Barcelona]: Ara Llibres, 2013, 271 p., 269 p. i 271 p.

Guerra del Francès

PÉREZ DELGADO, TOMÁS FRANCISCO. “Salamanca en la Guerra de la Independencia (1808-1814)”. Dins: *Salamanca en el primer tercio del siglo XIX*. Salamanca: Fundación Salamanca Ciudad de

Cultura y Saberes. Centro de Estudios Salmantinos, 2013, 15-44.

PÉREZ TORRES, ORLANDO. “El correo en Asturias durante la invasión francesa (1808-1813)”. *Cuadernos de estudios del siglo XVIII*, 23 (2013) 195-205.

RUPÉREZ ALMAJANO, MARÍA NIEVES. “La plaza de Anaya y otras consecuencias de la ocupación francesa durante la Guerra de la Independencia”. Dins: *Salamanca en el primer tercio del siglo XIX*. Salamanca: Fundación Salamanca Ciudad de Cultura y Saberes. Centro de Estudios Salmantinos, 2013, 99-118.

CONTEMPORÀNIA:

BARRET, S. M. Gerónimo. *Historia de mi vida*. Tr. Manuel Sacristán. Barcelona: Crítica, 2013, 232 p.

CRIADO LÁZARO, ANTÒNIA. “Documentación municipal. El procedimiento de quintar mozos en los siglos XVIII y XIX, legislación”. *Documenta & Instrumenta*, UCM, 9 (2011) 9-23.

FERNÁNDEZ DURÁN, REYES. *La corona española y el tráfico de negros*. Madrid: Ecobook, 2012.

KILMEADER, BRIAN – DON YAEGER. *George Washington's Secret Six. The Spy Ring That Saved the American Revolution*. Nova York: Sentinel HC, 2013, 256 p.

IGM

MACMILLAN, MARGARET. “La rima de la historia: lecciones de la Gran Guerra”. *Política Exterior*, v. 28, núm. 158 (novembre de 2013) 146-160.

GCE

BERNAL, SERGI – FRANCESC ESCRIBANO – FRANCISCO FERRÁNDIZ – QUERALT SOLÉ. *Desenterrant el silenci. Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar*. Barcelona: Blume/ Mirman-da/Ventall, 2013, 140 p.

DEL BARRIO, JOSÉ. *Memorias políticas y militares*. Barcelona: Pasado y Presente, 2013, 436 p.

ETXEBERRÍA, FRANCISCO (ed.). “Antropología forense de la Guerra Civil española”. *Boletín Galego de Medicina Legal e Forense*, Asociación Galega de Médicos Forenses, Orense, 18 (gener de 2012) 152 p. [<http://politicadela memoria.org/en/pdf-documents/doc...>]

GERHARD I HORTET, CARLES. *Dues guerres i un exili. Memòries*. Pròleg de Borja de Riquer. Barcelona: L'Avenç, 2013, 256 p.

GONZÁLEZ VILALTA, ARNAU. *La tercera Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Edicions de 1984, 2013, 942 p.

MORENO CANTANO, ANTONIO CÉSAR (Coord.). *Cruzados de Franco. Propa-*

ganda y diplomacia en tiempos de guerra (1936-1945). Gijón: Trea, 2013, 334 p.

ORTEGO MARTÍNEZ, ÓSCAR. "Cine, franquismo y guerra civil". Dins: CAMARERO CALANDRIA, EMMA – MARÍA MARCOS RAMOS (coord.). *II Congreso Internacional Historia, literatura y arte en el cine en español y portugués. De los orígenes a la revolución tecnológica del siglo XXI*, Salamanca, 26-28 de junio de 2013. Salamanca: Universidad, 2013, 214-223.

SHÜLER-SPRINGGORUM, STEFANIE. *La Guerra como aventura. La Legión Cóndor en la Guerra Civil Española 1936-1939*. Madrid: Alianza, 2014, 448 p.

VIDAL CASTAÑO, JOSÉ ANTONIO. *Exiliados republicanos en Septfonds*. Madrid: Catarata, 2013, 160 p.

IGM

GIL FEITO, FÉLIX. *Sicilia, 1943. Los aliados asaltan la fortaleza europea*. Saragossa: HRM, 2013, 152 p.

LIÓN BUSTILLO, JAVIER. *¿Aliados o enemigos? La Segunda Guerra Mundial en Próximo Oriente, 1942*. Saragossa: HRM. 2013, 152 p.

SÁEZ ABAD, RUBÉN. *Sebastopol, 1942. Manstein conquista Crimea*. Saragossa: HRM, 2013, 152p.

Era Atòmica

GUTIÉRREZ LÓPEZ, BEATRIZ; CONSUELO LATORRE SÁNCHEZ. "Tecnología armamentística aplicada a la contrainsurgencia. La 'Iron Dome' en la II Guerra de Gaza". Dins: ALDA MEJÍAS, SONIA – SILVIA ANGEL SANTANO (aut.). *La seguridad, un concepto amplio y dinámico*. V Jornadas de Estudios de la Seguridad,

Madrid, 7-9 de maig de 2013. Madrid: Instituto Universitario General "Gutiérrez Mellado", 2013, 547-576.

JORDÁN, JAVIER. "Ciberdefensa y tecnologías para la defensa". *Política Exterior*, v. 27, núm. 155 (setembre de 2013 = Extraordinari "Panorama de la defensa 2014-2020") 156-165.

JORDÁN, JAVIER. "La campaña de ataques con drones en Yemen". *Revista del Instituto Español de Estudios Estratégicos*, 1 (2013) 37-59.

JORDÁN, JAVIER. "Innovaciones en el empleo del poder aéreo: los ataques con drones contra Al Qaeda en Pakistán". *Revista de Aeronáutica y Astronáutica*, 828 (novembre de 2013) 856-861.

ARNABAT MATA, RAMON (a c. d.). *La guerra del Francès. 200 anys després*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, 2013 (Recerca; 29), 195 p.
ARNABAT MATA, RAMON. "Presentació" (7-8); **FONTANA LÁZARO, JOSEP.** "Les guerres del Francès" (9-24); **GÜELL, MANUEL.** «La guerra del Francès al Camp de Tarragona (1808-1814)» (27-39); **VALLVERDÚ MARTÍ, ROBERT.** "La milícia urbana de Tarragona durant el setge del Francès" (41-52); **VINAIXA I MIRÓ, JOAN R.** "La guerra del Francès a les Terres de l'Ebre" (53-65); **SAUCH CRUZ, NÚRIA.** "La guerra del Francès i la política local al món rural" (69-87); **RAMISA VERDAGUER, MATIES.** "Comportaments socials davant la guerra del Francès" (89-101); **CORRALES BURJALES, LAURA.** «La iconografia de la guerra del Francès (1808-1814)" (103-144); **ARNABAT MATA, RAMON.** "Les postguerres del Francès (1814-1823)" (145-162); **RÚJULA, PEDRO.** "Tendències historiogràfiques en el bicentenari de la Guerra de la Independència" (163-195).

Boletín de la Institución Fernán González, Burgos, 242 (1r semestre de 2011) [Selecció]:
MARTÍNEZ DÍEZ, GONZALO. "Notas sobre la Infanzonía en los reinos de León y Castilla" (23-56).
Núm. 244 (1r semestre de 2012): **RILOVA PEREZ, ISAAC.** «De Sasamón a América. Don Diego de Osorio, capitán general y gobernador de Venezuela y presidente de la Real Audiencia de Santo

Domingo (1552-1600)" (73-93). **Núm. 246 (1r semestre de 2013):** RILOVA PÉREZ, ISAAC. «La guerra de la Independencia en la comarca del noroeste burgalés" (49-78).

Bulletin d'histoire contemporaine d'Espagne, 47 (2012) [Selecció]: INAREJOS MUÑOZ, JUAN ANTONIO. «¿A qué fuimos a Vietnam? Condicionantes e implicaciones de la participación española en la campaña de Cochinchina (1857-1863)" (205-216); REIG TÀPIA, ALBERT. "Paul Preston y el holocausto español" (275-290).

Cahiers de civilisation médiévale, v. 54, núm. 213 (2011) [Selecció]: GOUGUENHEIM, SYLVAIN. «Les Maccabées, modèles des guerriers chrétiens des origines au XIIè siècle» (3-20). **Vol. 55, núm. 218 (2012):** DEL DUCA, PATRICK. "Chevalerie, amitié et noblesse de sang chez Hartmann von Aue. Un étude comparée avec l'ouvre de Chrétien de Troyes» (113-145).

Cuadernos de història contemporànea, UCM, 33 (2011) [Selecció]: HERNÁNDEZ BURGOS, CLAUDIO - MIGUEL ÁNGEL DEL ARCO BLANCO. "Más allá de las tapias de los cementerios. La represión cultural y socioeconómica en la España franquista (1936-1951)" (71-93); RODRÍGUEZ VELASCO, HERNÁN. "Las guerrillas en el Ejército Popular de la República (1936-1939)" (235-254); PRADA RODRÍGUEZ, JULIO. "Las milicias de segunda línea en la retaguardia franquista. El caso de Galicia" (255-273). **Núm. 34 (2012 = La División Azul, una mirada crítica):** THOMÀS I ANDREU, JOAN MARIA. "La División Azul, una mirada crítica" (11-13); REVERTE, JORGE M. "¿Por qué fueron a Rusia?" (15-29); NÚÑEZ SEIXAS, XOSÉ M. "La ¿Cruzada europea contra el Bolchevismo? Mito y realidad" (31-63); MORENO JULIÀ, XAVIER. "La División Azul en el contexto de las relaciones entre la España de Franco y la Alemania Nazi" (65-90); RODRÍGUEZ JIMÉNEZ, JOSÉ LUIS. "La contribución de la División Española de Voluntarios a la invasión de la URSS" (91-118); ALEGRE LORENZ, DAVID. "¿Coser y desgarrar, conservar y arrojar? Visiones del enemigo y estrategias de supervivencia psíquica en la División Azul" (119-144); MIRKOVIC, ALEXANDER. "¿Quién es el dueño de Atenas? Planificación urbana y lucha por la identidad en la Atenas neoclásica (1832-1843)" (147-158); MARTÍNEZ ÁLVAREZ, JOSEFINA. "Las películas sobre el maquis español. De la historia oficial a la memoria histórica" (225-250); VELASCO DE CASTRO, ROCÍO. "Las aspiraciones del nacionalismo marroquí en el marco de la Segunda Guerra Mundial. Un pragmatismo mal entendido" (277-305). **Núm. 35 (2013):** KACZOROWSKI, BARTOSZ. "España ante la invasión alemana y soviética de Polonia en septiembre de 1939" (177-192).

Cuadernos de historia de España, Instituto de historia de España Claudio Sánchez Albornoz, Universidad de Buenos Aires, 85-86 (2011-2012 = Homenaje a María Estela González de Fauve) [Selecció]: ALÍÁ MIRANDA, FRANCISCO. "La revolución y sus principales problemas económicos durante la Guerra Civil española (1936-1939)" (19-32); ARRANZ GUZMÁN, ANA. "El infante ausente. En torno a los primeros años de vida de don Pedro de Castilla (1334-1350)" (51-66); GARCÍA MORENO, LUIS A. "La historiografía mozárabe y su influencia en la islámica de la conquista de España" (231-246); GONZÁLEZ MEZQUITA, MARÍA LUZ. "'De tal manera que estando de nuestro lado Dios y la justicia...'. Ficción y realidad en una discusión sobre la Guerra de Sucesión Española" (303-320); LUCCI, MARCELA I. "El Parc de la Ciutadella de Barcelona. De espacio de control a lugar de memoria" (419-434); PÉREZ, JOSEPH. "Nobleza y monarquía en la expansión española (XV y XVI)" (557-566); SANZ CAMAÑES, PORFIRIO. "Frontera, límites y espacios de confrontación en la América hispana durante el siglo XVIII" (701-718).

Cuadernos de historia moderna, UCM, 37 (2012) [Selecció]: ARAGÓN RUANO, ÁLVARO. "Las ferrerías guipuzcoanas ante la crisis del siglo XVII" (73-112); MARTÍN MARCOS, DAVID. "La paz hispanoportuguesa de 1715. La diplomacia ibérica en Utrecht" (151-175); ÁLVAREZ-COCA GONZÁLEZ, MARÍA JESÚS. "Invasión francesa, gobierno intruso. Los fondos de la Guerra de la Independencia en el Archivo Histórico Nacional" (201-255). **Anejos, núm. 10 (2011 = Los**

Extranjeros y la Nación en España y la América española): GLESENER, THOMAS. “La hora felipista del siglo XVIII. Auge y ocaso de la nación flamenca en el ejército borbónico” (77-101); MAFFI, DAVIDE. “Al servicio del Rey. La oficialidad aristocrática de ‘nación’ italiana en los ejércitos borbónicos (1700-1808)” (103-121); LANGUE, FRÉDÉRIQUE. “Los extranjeros en el Caribe hispano en vísperas de la Independencia. Enemigos, revolucionarios, héroes, errantes y hombres de buena fé” (195-222). **Anejos, núm. 11 (2012 = la nación antes del nacionalismo en la Monarquía Hispánica (1777-1824):** CORONA MARZOL, MARÍA CARMEN. “Mallorca ante la guerra de la Convención Francesa. Defensas, movilización popular, levantamiento de milicia” (107-121).

Cuadernos de Pensamiento Naval. Suplemento de la Revista General de Marina, MD, 13 (2011) [Selecció]: CHOCANO HIGUERAS, GUADALUPE. “La emancipación americana en las memorias de Figueroa. Sin una marina poderosa, España no pudo ser oída en el concierto internacional (II)” (83-176). **Núm. 14 (2012):** GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, MARCELINO. “La armada en la protección y defensa de los intereses marítimos españoles a lo largo de la historia” (25-42). **Núm. 15 (2013):** GUTIÉRREZ DE LA CÁMARA SEÑÁN, JOSÉ MANUEL. “Archivos de la Armada en defensa de la Investigación Naval” (57-61); FERNÁNDEZ DIZ, AURELIO. “Al Animus Pugnandi en el macuto del soldado” (63-67); GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, MARCELINO. “Vehículos no tripulados para utilización naval” (69-85); FERRERO, JULIO ALBERT. “Incidencia de la ciberguerra en la operaciones navales” (87-102); MÁRQUEZ MONTERO, RAMON. “Situación de la implantación de la política marítima integrada de la Unión Europea (Febrero 2013)” (103-126).

Documentación de las Ciencias de la Información, 35 (2012) [Selecció]: RODRÍGUEZ CELA, JULIA – ALICIA PARRAS PARRAS. “La documentación de la Guerra de la Antigua Yugoslavia a través de las fotografías de Gervasio Sánchez” (83-99). **Núm. 36 (2013):** GARCÍA CASTILLO, NOELIA. “Documentación de la censura publicitaria durante la Guerra Civil Española. Análisis de contenido aplicado al ABC de Sevilla” (65-84); PÉREZ, ANA – JULIA RODRÍGUEZ CELA – GEMMA CALATAYUD ARCOS. “La memoria de las Brigadas Internacionales a través de la documentación recogida por la Asociación de Amigos de las Brigadas Internacionales (AABI)” (85-102).

En la España Medieval, UCM, 34 (2011) [Selecció]: PÉREZ DE TUDELA Y VELASCO, MARÍA ISABEL. “El ejército cristiano en la España altomedieval. De la derrota militar ante los musulmanes, a la resistencia espontánea frente a ellos” (9-24); GONZÁLEZ ARÉVALO, RAÚL. “Corso, comercio y navegación en el siglo XV. Castilla y las galeras mercantiles de Florencia” (61-95). **Núm. 35 (2012):** LADERO QUESADA, MIGUEL ÁNGEL. “Don Enrique de Guzmán, el ‘buen conde de Niebla’ (1375-1436)” (211-247). **Núm. 36 (2013):** LADERO QUESADA, MIGUEL ÁNGEL. “La toma de Mazalquivir y el retorno de Nápoles. Julio de 1505 – Junio de 1506” (183-224); ALVIRA CABRER, MARTÍN. “Nuevas (y no tan nuevas) aportaciones al estudio de la batalla de Muret” (373-400).

Revista Universitaria de Historia Militar On-line [www.revista-historiamilitar.org], vol. 1, núm. 1 (gener-juny de 2012): GIL FEITO, FÉLIX. “Historia Militar y Universidad” (5-8); LION BUSTILLO, JAVIER. “Operación Paz en Galilea ¿Cómo crear a su propio enemigo?” (9-32); BARRENETXEA, IGOR y DAVID BRAVO. “La batalla de Berlín a través del cine (Visiones de la antigua URSS frente a la nueva Alemania)” (33-54); OROZCO GUERRERO, ANTONIO. “Los Voluntarios de la Libertad de Cádiz en los primeros momentos del Sexenio Democrático y su relación con las fuerzas regulares del Ejército. Colaboración y enfrentamiento” (55-78); TINOCO DÍAZ, JOSÉ FERNANDO. “Aproximación a la cruzada en la Baja Edad Media peninsular: reflexiones sobre de la guerra de Granada” (79-99); VIDAL, JORDI. “Guerras desiguales: el Imperio Asirio contra las ciudades fenicias” (100-116); PUELL DE LA VILLA, FERNANDO. “El General Gutiérrez Mellado en el centenario de su nacimiento” (117-123). **Vol. 1, núm. 2 (juliol-deseembre de 2012= Dossier: Arqueología y conflicto):** HERNÁNDEZ, FRANCESC XAVIER. “Introducción a la arqueología del conflicto” (5-6); BLE GIMENO, EDUARD. “Aportaciones de la arqueología al conocimiento sobre la

historia militar romana" (7-28); RUBIO CAMPILLO, XAVIER y F. XAVIER HERNÁNDEZ CARDONA. "La batalla de Talamanca: un combate del siglo XVIII" (29-48); SALERNO, MELISA - ANDRÉS ZARANKIN y MARÍA CELESTE PEROSINO. "Arqueologías de la clandestinidad. Una revisión de los trabajos efectuados en los centros de detención clandestinos de la última dictadura militar en Argentina" (49-84); ROJO ARIZA, M. CARMEN. "¿Arqueología y aviación? La excavación de aeródromos de campaña en el Penedés" (85-108); GONZÁLEZ SÁEZ, JUAN MANUEL. "La Transición militar en la revista *Reconquista* (1978-1981)" (109-134); MOLINER PRADA, ANTONIO. "Constitución militar y liberalismo en España (1808-1814)" (135-152); MUÑOZ BOLAÑOS, ROBERTO. "El Salado 1340. El fin del problema del Estrecho" (153-184). **Vol. 2, núm. 3 (gener-juny de 2013= Dossier: Las guerras coloniales de España en la época contemporánea: en el centenario de la instauración del protectorado español en Marruecos):** MACÍAS FERNÁNDEZ, DANIEL. "Introducción" (5-8); RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, AGUSTÍN RAMON. "Las campañas navales en el ultramar español (1875-1898)" (9-33); PUELL DE LA VILLA, FERNANDO. "Guerra en Cuba y Filipinas. Combates terrestres" (34-57); MACÍAS FERNÁNDEZ, DANIEL. "Las campañas de Marruecos (1909-1927)" (58-71); LÓPEZ-POZAS LANUZA, JOSÉ CARLOS. "La guerra de Ifni-Sahara (1957-1958) y el conflicto del Sahara de 1975" (72-93); BLANCO VÁZQUEZ, LUIS. "La huella colonial española en Ifni (Marruecos). Ruina y abandono del patrimonio arquitectónico militar" (94-118); GAJATE BAJO, MARÍA. "El desastre de Annual. El pleito de las responsabilidades en la gran prensa (1921-1923)" (119-138); NARVÁEZ TORREGROSA, DANIEL C. "La participación checa en la Segunda Guerra Mundial. Una aproximación por medio del cine" (139-160); RAVENTÓS VIÑAS, MARÍA TERESA. "El Patronato de casas militares: proyectos realizados en Madrid durante el periodo 1928-1959" (161-202); RAMOS RODRÍGUEZ, FROILÁN y GERMÁN GUÍA CARIBE. "Venezuela: Proyecto de creación de una industria básica de apoyo a la Fuerza Armada de Venezuela durante el gobierno militar del Marcos Pérez Jiménez, (1952 - 1958)" (203-218).

Sapiens, núm. 125 (gener de 2013) [Selecció]:** RÚA, JOSÉ MANUEL. "La Guerra de les Galàxies continua"; NOVALS, ÀLEX. "Lawrence d'Aràbia, el 'Príncep Dinamita'". **Núm. 126 (febrer de 2013):** CASAS, SÒNIA. "Un mestre català en una fossa de Burgos" (26-33); FARRADELLAS, VÍCTOR. "El Krak dels Cavallers, l'orgull dels croats" (34-41); AZNAR, NOEMÍ. "Els conqueridors caníbals" (52-57). **Núm. 127 (març de 2013)**:** SELLA, ANTONI. "Pèrsia, l'imperi més poderós del món antic"; SELLA, ANTONI. "El naixement dels Estats Units d'Amèrica"; RAMIS, SERGI. "A galeres. Així era el dia a dia en una presó flotant"; GRACIÀ, ORIOL. "La baronessa bandolera. Anna de Requesens, la dona més temuda de la Sicília del segle XVII". **Núm. 128 (abril de 2013)**:** PÉREZ ABELLÁN, FRANCISCO. "Prim va ser assassinat perquè volia fer net a la política espanyola"; ARMENGOL, MONTSE. "La Troia d'occident". **Núm. 129 (maig de 2013):** CÒNSUL, ARNAU. "La gran farsa d'Utrecht" (24-31); FINESTRES, JORDI. "Els republicans que van alliberar París" (44-51). **Núm. 130 (juny de 2013):** CASAS, SÒNIA. "'Wikileaks' de la Guerra Civil" (24-32); CALVET, JORDI. "El pont sobre el riu Kwai" (54-57). **Núm. 131 (juliol de 2013):** "Guerra sota l'aigua" (21); SELLA, ANTONI. "Hem estat un poble pacífic?" (24-32); CÒNSUL, ARNAU. "Corea. Quan la Guerra Freda es va escalfar" (34-39). **Núm. 132 (agost de 2013):** TORRA, QUIM. "Tota l'èpica del 1714, al Born. Un equipament cultural únic" (28); CASAS, SÒNIA. "Revelem el Francesc Boix desconegut" (30-37); FARRADELLAS, VÍCTOR. "Sekigahara. La unificació del Japó" (38-44); SÁEZ, ANNA. "El darrer gran descobridor" (54-58). **Núm. 133 (setembre de 2013)**:** CÒNSUL, ARNAU. "Felip II. Catalunya a l'ombra de l'imperi mundial"; BENASSAR, SEBASTIÀ. "Quan convé seguim cadenes..."; MATA, JORDI. "Dos models d'estat oposats". **Núm. 134 (octubre de 2013)**:** SÁEZ, ANNA. "Quan es va perdre el Nord"; VINADER, XAVIER. "L'origen nazi de la policia secreta de Franco". **Núm. 135 (novembre de 2013)**:** CLOTET, JAUME - FRANCESC-XAVIER HERNÁNDEZ. "Resistir és vèncer"; MATA, JORDI - JOSÉ ENRIQUE RUÍZ-DOMÈNEC. "El mariscal Barbablava. Llums i ombres del noble franc...". **Núm. 136 (desembre de 2013):** MATA, JORDI. "Carlemany. El pare d'Europa" (24-32); BARRERA, SARA i EVA CORBACHO. "Els records del porter de Sant Felip Neri" (34-39).

**Números consultats a través d'Internet.

L'Espasa i la Ploma

Els *Comentarios de la guerra de España* del marquès de San Felipe

El lloc d'honor de la cronística catalana de la guerra de Successió correspon sens cap mena de dubte, a les *Narraciones históricas* del montblanquí FRANCESC DE CASTELLVÍ Y OBANDO. Tanmateix, havent estat ja exposades al núm. 3 de la nostra revista [gener de 2007, p. 32], n'hem hagut de cercar algun altra text que fos prou interessant. Els *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V*, de VICENTE BACALLAR Y SANNA (1669-1726), és una obra cronística notòria que assoleix aquestes expectatives. El seu autor, encara que no era català, era nat a Sardenya (antic regne de la Corona d'Aragó) i tenia orígens valencians, però el més important, a banda de la seva procedència o identitat, és que va escriure sobre Catalunya i, per tant, passa automàticament a formar part de la nostra cultura escrita.

VICENTE BACALLAR Y SANNA, marquès de San Felipe i vescomte de Fuentehermosa, conseller reial i cavallerís major del regne de Sardenya, governador dels caps de Càller i Gallura i alcaid de la Gran Torre, va ser un personatge sard nascut a Càller el 6 de febrer de 1669 en el sí d'una família noble que remuntava els orígens a la València del segle XV. Era fill de **Paolo Bacallar Santucho** (1643-1696), governador de San Logudoro, i de **María Sanna Mura**. Seria militar, lingüista, cronista i ambaixador espanyol. Rebé una acurada formació militar i política a la península ibèrica, fruit de la qual arribà el seu nomenament de governador militar de Sardenya. En esclatar el conflicte successori, BACALLAR es va mantenir lleial a l'**Anjou**, cosa per la qual fou compensat amb els títols nobiliaris de marquès de San Felipe i de vescomte de Fuentehermosa de Miranda (Navarra), el 1709. La conquesta austriacista de l'illa sarda l'obligà a passar a la Cort de Madrid. Fou nomenat

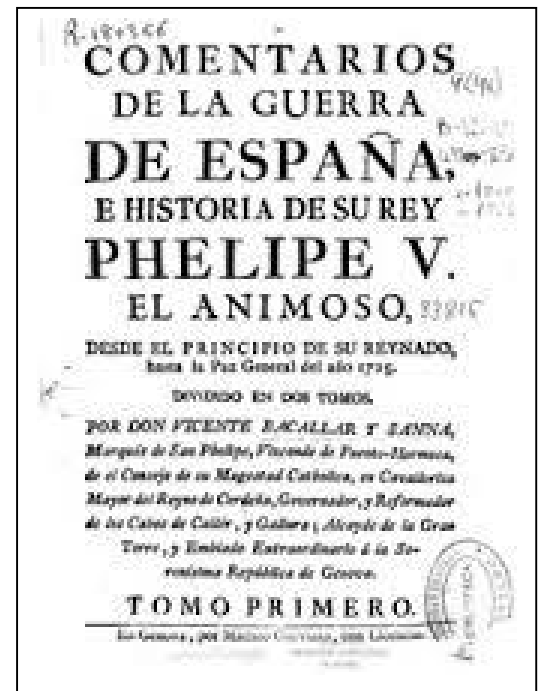

Retrat de Vicente Bacallar y Sanna
[<http://wikipedia.org>]

ambaixador a Gènova i el 1714 formava part de la delegació espanyola per al tractat d'Utrecht. Des del seu càrrec genovès, donà suport al cardenal **Alberoni** per a la reconquesta de Sardenya, acció que els exèrcits filipistes assolirien el 1717. VICENTE BACALLAR destacà, més que com a militar i diplomàtic, com a intel·lectual. Fou membre fundador de la Reial Acadèmia Espanyola (1713), col·laborà en la compil·lació del primer

diccionari (Madrid, 1726) i fou autor de diversos poemes (*Las Tobias*, 1709; *El Palacio de Momo*, 1714), i més d'un tractat polític (*Monarchia Hebrea*, 1719; *El Arte de reynar...*, 1987). L'any 1724 rebé el nomenament d'ambaixador a Holanda, amb la comesa d'aconseguir la neutralitat d'aquell país. Morí a l'Haia, d'una apoplexia, l'11 de juny de 1726; deixava una biblioteca amb més de 17.000 volums. Del seu enllaç amb **Gerolama Cervellón Manca**, fou pare de: **M. Giusepina** (1694-), successora, casada amb **Francesco Amat Tola**; **Emanuel-Filipo** (1702-1723), coronel, i **Paolo** (1703), mort infant.

Els seus *Commentarios de la guerra de España y historia de su Rey Phelipe V el Animoso desde el principio de su reynado hasta la paz general del año 1725* [Gènova: Mateo Garvizza, 1725], partiren d'un encàrrec del propi monarca. L'autor ja advertia que havia respectat l'omissió de passatges d'altres autors, cosa que l'obligà a intitular la seva obra com a *Comentarios...* i no com a *Historia de...*. L'**Animós** pretenia una obra apol·logètica, però allò que es trobà en acabar de redactar BACALLAR, fou en un relat dels fets relatius al conflicte successori, tant a dins com a fora de la península ibèrica, escomesos amb una gran objectivitat i un acurat respecte per ambdós bàndols. Ja advertia al proemi que “*No defraudo a las heroycas acciones de amigos o enemigos el lugar elevado que les compete [...] sin crítica alguna ni censura escribo los hechos...*”. Així, no s'estava de citar **Carles d'Àustria** com a rei (amb tot l'esforç que havia esmerçat l'entorn mediàtic borbònic per reduir-lo a simple arxiduc!). Al **Borbó** tanta objectivitat historiogràfica li va produir urticària i manà retirar l'edició genovesa de la venda i distribució pública.

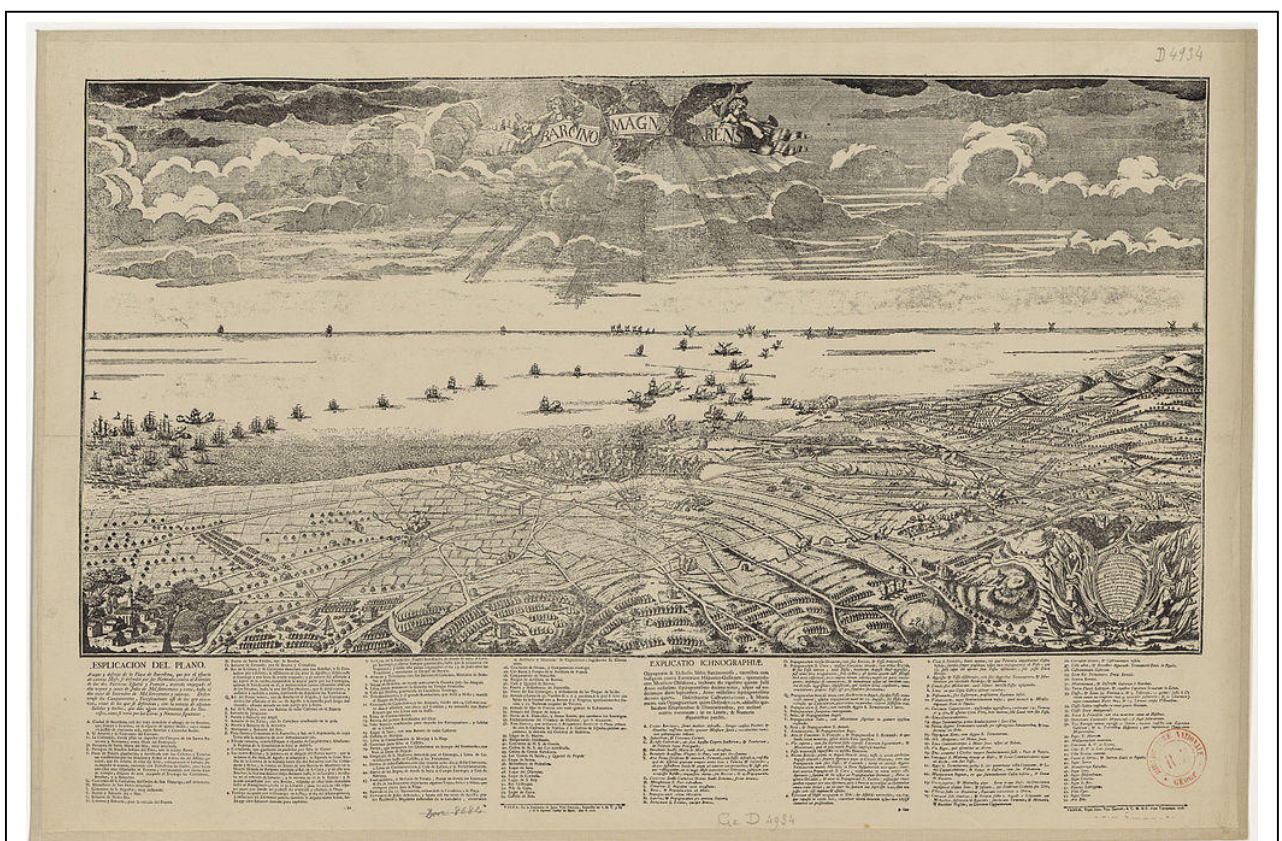

Portada d'un exemplar dels *Comentarios...*, de l'edició de 1725
[www.europeana.eu]

Els *Comentarios*, s'han publicat en dos volums, distribuïts en 26 llibres o capítols. El redactat, en llengua castellana, és recargolat i no poc carregós, però alhora erudit, veraç i crític. Utilitza l'ortografia deixada típica del seu temps (pocs accents i la majoria oberts, majúscules que no toquen, comes mal situades, ús de “ç”, etcètera) i no verifica la grafia de noms ni topònims (**Berwick** és “*Vavruich*”, **Marlborough** “*Malbruch*” i **Vêndome** “*Vandoma*”). El relat dels fets militars és en la més pura carrincloneria positivista, doncs reitera incansablement (en pàgines i pàgines senceres...): posicions, moviments dels exèrcits, xifres dels contendents, morts i ferits, topònims sobre un mapa d'operacions bèl·liques, noms i qualitats dels comandaments, etcètera. I amb poca cura de procurar fer constar dates exactes. L'únic que es treu en clar, és que es va combatre per tot el centre i sud d'Europa, i que hi van intervenir les principals nacions del continent.

I és que el text no es limita a explicar la guerra “*de España*”, sinó que detalla igualment els combats derivats del conflicte a Alemanya, Itàlia o França, on es llueixen un estol de comandaments entre els quals destaca **Eugeni de Savoia**. El que més ens interessa a

nosaltres és, lògicament, la crònica militar a la península ibèrica i sobretot al Principat. La batalla d'Almansa (1707) es pot seguir a partir de la pàgina 266 i fins a la 270, i al final, com era de rigor, s'acompanyen les xifres de baixes, els comandaments destacats, els morts, el nombre de banderes capturades i demés. A la d'Almenar (Lleida, juliol de 1710), a les 416-419, com va ser guanyada pels austriacistes se li va treure tot el ferro possible, i així: *"no fuè batalla en forma, por que no peleò toda la fuerça de ambos Exercitos en campaña abierta, ni duro dos horas, pero fue una acción sangrienta, ventajosa al Rey Carlos, aunque la perdida de la gente fuè igual..."*. La de Villaviciosa (desembre de 1710) consta a les p. 454-461. Finalment, la rendició de Barcelona, el famós Onze de Setembre, és explicada en detall a les 118 i 119 del segon volum (els darrers combats del setge, des de la 115). Oberta bretxa i sense possibilitat militar de resistència, els catalans oferiren la rendició a condició del perdó general i la restitució dels privilegis, *"mostraron la insolencia mayor [...] El Duque [de Berwick, cap de les forces borbòniques] moderò, con una falsa risa, su ira, y dixo, que si no se entregaban antes del amanecer, les passaria á todos á cuchillo"*. Els barcelonins reemprengueren la guerra, i com *"de todas las casas llovian llamas..."* i es preveia una lluita desesperada casa per casa (amb gran pèrdua d'efectius dels assaltants), **Berwick** prengué paciència i allargà el termini, fins que es produí la rendició final, a *vidas salvas*.

Gravat del bloqueig i setge de Barcelona (1713-1714).
Imprès a Viena pel Consell d'Espanya (1718), de Johann van Ghelen (1645-1721)
 [Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona © wikimedia Commons]

Entre les virtuts del text, està el fet que no dubta a estendre's per explicar els pactes i tractats que van marcar el conflicte, com s'acordaven i com s'executaven. Sens dubte, tenia

accés a l'arxiu de la cancelleria castellana, doncs esmenta documents preliminars, detalla tots els capítols dels acords diplomàtics i, a més, els podia comentar amb prolixitat.

Dedicà sempre alguns comentaris als principals personatges, breus però suficients com per retratar-los, cosa que, tal volta indica que va consultar amb testimonis directes dels fets. Cas del príncep **Antoni de Leichtenstein** (p. 122), de qui diu que fou "*hombre severo, y fuerte, de tardo ingenio, de no mui viva comprehencion...*", mancances que no van impedir que l'**Arxiduc** l'elegís per preceptor. Cas també del marquès de **Saluzzo**, que en arrassar Bardenas (Navarra) el tipificava com «*hombre de animo feroz, y implacable...*» (265).

També s'extengué en alguns passatges interessants del quefer quotidià dels militars. A la pàgina 239 explica la mala influència de les meüques madrilenyes en les tropes austriacistes de **Das Minas**, uns comentaris interessants que poden ser extrapolables a qualsevol exèrcit de qualsevol època. Tampoc se deixa cap saqueig, ni per part dels soldats austriacistes, ni per part dels borbònics.

El llibre veié la llum el 1725 [Gènova; Mateo Garvizza], i fou la desafortunada primera edició segrestada per manament reial. N'hi hagué de posteriors (el 1750, el 1766 –Madrid: Miguel Orozco–), la més reeixida, fou la que la *Biblioteca de Autores Españoles*, inclogué en la col·lecció [Madrid: Atlas, 1945 i 1957], amb el núm. 99, a cura de Carlos Seco Serrano. A la Biblioteca Nacional d'Espanya i a la Capítular de Pamplona consten exemplars manuscrits, i a la Biblioteca de la Universitat d'aquesta mateixa ciutat, consta una edició posterior indatada, actualitzada i corregida; a la Biblioteca de la Fundación Lázaro Galdiano, hi ha un altre exemplar manuscrit. A Catalunya consten moltes edicions del I i/o del II volums, indistintament. Els dos volums hi són plegats per exemple a la Biblioteca de Catalunya; a les universitàries de Barcelona (i a la Ramon Llull), Girona i Tarragona; a la Biblioteca Episcopal de Barcelona, la del Monestir de Montserrat, la de l'Ateneu Barcelonès, la dels Centres Excursionista de Catalunya i de Lectures de Reus, a més de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, i a les públiques municipals: Pere Gual i Pujades (de Canet de Mar), Central de Terrassa i Joan Triadú, de Vic. A la Xarxa consten penjades múltiples versions (*Archive.org*, *Biblioteca.org*, *Bibliotecavirtualmadrid.org*, *Cervantesvirtual.com*, etcètera).

L'obra de BACALLAR va tenir una seqüel·la el 1756, en el III volum de *Las Memorias políticas y militares, para servir de continuación a los comentarios del marqués de San Phelipe des del año de MDCCXXV en que concluyó este autor su obra hasta el presente, con los tratados de paz y Alianzas de España correspondientes, por don Joseph del Campo-raso* [Madrid: Francisco Xavier García, 1756], prova de l'anomenada cultural que va assolir la crònica que aquí comentem. El mateix any, va ser traduïda per primer cop al francès [París: Chez de Buré, l'ainée, 1756] i a l'alemany ho fou el 1772 [Mietau: Jakob Friedrich Hinz, 1772-1773].

[MG]

-*Catalogue de la Bibliothèque de feu son Excellence Don Vicente Bacallar y Sanna, marquis de S. Philippe [...] la vente publique se fera [...] le 27 janvier 1727...* L'Haia: J. Swart / P. de Hont, 1727.

-COCCO-ANGIOY, MARISA. *Vicente Bacallar. La poesia del diplomatico sardo-ispanico del secolo 18*. Càller: Pisano, 1983.

- BAGLIOLO, ENRICO. "Il ripristino della 'Tanca Regia' nelle note autografe di Vincenzo Bacallar y Sanna". *Archivio Storico Sardo*, 34/2 (1984) 132-155.
- BACALLAR Y SANNA, VICENTE. *El arte de reynar. Dirigido al señor rex Luis Primero....* Madrid: Don Blas Román, 1987.
- BAGLIOLO, ENRICO. *Tradizione e innovazione nel pensiero politico di Vincenzo Bacallar*. Torí: Franco Angeli, 1989.
- POUJADE DE LASSUS, NUBIA. «El advenimiento de los Borbones visto por Vicente Bacallar y Sanna». *Fundación*, 3 (2000-2001) 137-160.
- MARTÍN VELASCO, MARGARITA. "La documentación histórica y publicística del siglo XVIII. El IV duque de Úbeda y su correspondencia con D. Félix de la Cruz Aedo". *Documentación de las Ciencias de la Información*, 29 (2006) 141-164.
- PASOLINI, ALESSANDRA. "Un coleccionista sardo en la Europa del siglo XVIII. El Marqués Vicente Bacallar Sanna, plenipotenciario y embajador de Felipe V en Holanda". *Boletín de la Real Academia de la Historia*, t. 205, 2 (2008) 251-282.
- BACALLAR Y SANNA, VICENTE. *La Sardegna paraninfa della pace e un piano segreto per la sovranità 1712-1714*. a c.d. Sabina Enders, tr. Cesarina de Montis i Giuanne Masala. Stuttgart: G. Masala, 2011 (Sardinia; II).

NOTÍCIES:

Conferències i taules rodones

El 14 de febrer de 2014 va tenir lloc a la seu de l'Orfeó Popular Olotí, la conferència "**La Gran Guerra, el moviment obrer i el nacionalisme**", a càrrec de Joaquim Nadal, dins del Cicle "La Primera Guerra Mundial (1914-1918) i el naixement de les Ciències Socials", que organitzava el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, en col·laboració amb Estelada 2014; Òmnium Garrotxa; Cambra de Comerç de Girona ICCO i Patronat Francesc Eiximenis de la Diputació de Girona. Divendres, 14 de març de 2014, dins del mateix cicle, organització i lloc, es va pronunciar la conferència "**El nou paper de la dona**", que va anar a càrrec de Mary Nash.

El 21 de febrer de 2014 s'encetà el cicle "A Palafrugell fem història", amb la conferència "**La Guerra Civil i la Dictadura**", organitzada per l'Institut d'Estudis del Baix Empordà, i que va pronunciar Jordi Gaix Moltó, al Museu del Suro de Palafrugell.

Dilluns, dia 17 de març, a les 19:30h, el professor de la URVT Ramon Arnabat Mata pronuncià la conferència "**La Gran Guerra, 1914-1918. Causes, fets i conseqüències**". L'acte va estar organitzat pel Centre de Lectura i va tenir lloc a la seva seu de Reus. Hi va col·laborar l'Antena del Coneixement de la URVT a Reus.

Dijous, 20 de març, a les 19:30h., la sala d'actes de la Fundació Bosch i Cardellach, de Sabadell, entitat organitzadora de l'acte, acollí la celebració de la conferència de Carles Hervás, doctor en Història per la UAB, sobre "**La batalla de la fam: la crisi alimentària a la Catalunya de la Guerra Civil**". De lliure accés.

[www.irmu.org]

Diumenge, 18 de maig, al mig dia, el Saló del Còmic del Parc de Montjuïc fou marc de la taula rodona "**La**

construcció il·lustrada de la història militar d'un país", que va comptar amb la presència de Francesc Xavier Hernández Cardona i de Francesc Riart.

Dijous dia 29 de maig, a les 19:30h, l'Arxiu Municipal de Reus acollí la conferència de Francesc Xavier Hernández Cardona, "**El general Prim, braç armat d'una revolució**". El conferenciant va presentar igualment el seu llibre *Soldats, guerrers i combatents dels Països Catalans*, del qual n'és coautor.

Dissabte, darrer dia de maig de 2014, Joan Fuguet i Carme Plaza, autors del llibre *Els templers, guerrers de Déu*, van conferenciar sobre el tema a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell.

[www.rafaeldalmaueditor.cat]

Cursets

Dissabte, 25 de març de 2014, l'Institut d'Estudis Penedesencs, l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès i l'Òmnium, van organitzar el Curs d'Història de Vilafranca del Penedès en la seva sessió "**República i Guerra Civil**". La impartició tingué lloc a les 19h. a la seu de l'ACAP, i estigué a càrrec de Salvador Campamà. Es van cobrar diferents preus per a participar-hi: pel curs sencer: 20 € per al públic general i 16 € per a socis de l'IEP i Òmnium; pel mig curs: 10 €; per cada sessió: 2 € per al públic general i 1 € per a socis de l'IEP i Òmnium.

[www.irmu.org]

Exposicions

El 10 de gener de 2014 s'inaugurà a Argentona l'exposició "**La Gran Guerra, 1914-1918. Imatges i vivències**". La mostra fou organitzada pel Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell i es va poder visitar fins el 2 de febrer següent, a la Casa Gòtica d'Argentona. Es va tractar d'una selecció d'imatges extretes de la col·lecció de fotografies estereoscòpiques propietat de la família Catà, postals dels voluntaris catalans cedides pel Sr. Leandre Villaronga i dues medalles propietat dels Srs. Gaston Debat i Pilar González. Entre el més destacat de l'exposició estava el vestuari dels exèrcits francès i alemany i el material de campanya d'aquesta contesa (obús, bales, cascs, cantimplora), propietat del Sr. Janick Bartolomucc.

Del 18 al 26 de gener de 2014 romangué oberta al públic l'exposició fotogràfica "**Cunit. Guerra Civil 1936-1939. Revolució, guerra, exili i repressió**", a la Sala d'exposicions del Casal Municipal de Cunit. Es va poder visitar de dilluns a dissabte de 17 a 20h, i els diumenges d'11 a 13:30 i de 17 a 20h. Els organitzadors de la mostra han estat l'Ajuntament de Cunit i el Grup d'Estudis Cunitencs Delmacio de Conito, i hi col·laborà l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès.

[www20.gencat.cat]

Diumenge 9 de febrer de 2014, dissabte, 15 i diumenge 16, següents, romangué oberta al públic al Castell de Calonge l'exposició organitzada pel Centre d'Estudis Calongins Colònica, "**La Guerra Civil a Calonge**", muntada per Josep Fort i Ripoll, la qual era de visita gratuïta.

[www.irmu.org]

Diumenge 2 de març al migdia, el castell de Montjuïc fou escenari de la inauguració de l'exposició "**Barcelona en postguerra, 1939-1945**", acte que va estar organitzat per l'Arxiu Municipal de Barcelona en col·laboració amb la Fundació Carles Pi i Sunyer.

[www.bcn.cat/arxiu]

Del 13 al 31 de març de 2014 romangué oberta al públic l'exposició bibliogràfica "**Joan Prim i Prats. Personalitat política i militar**", al vestíbul de la Biblioteca del Centre de Lectura, entitat que organitzava i a la qual pertanyien els fons bibliogràfics exposats. L'entrada era lliure.

[www.irmu.org]

Presentacions

El 14 de febrer de 2014, la sala de la Biblioteca de Santa Margarida i els Monjos fou l'escenari, a les 19:30h, de la presentació del llibre d'Isidre Aymeric i Bernal ***El paper moneda a l'Alt Penedès durant la Guerra Civil (1936-1939)***, que va anar a càrrec de Ramon Arnabat Mata, historiador i president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, entitat que organitzava.

El dia 27 de març de 2014, a les 12 del migdia en primera sessió (URVT) i a les 19h, en segona (Llibreria La Rambla), Josep Sánchez Cervelló i M. Dolors Gimeno van presentar el llibre ***Queretes. La col·lectivització d'un poble aragonès durant la Guerra Civil (1936-1939)***, d'Encarnita i Renato Simone. L'acte va estar organitzat pel Centre Associació Cultural del Matarranya. L'1 d'abril següent, el mateix llibre fou presentat per Germà Colon, Artur Quintana i Carles Terés, a la Sala 2 de la UB, a les 19:30h.

[www.irmu.org]

Projeccions

Dilluns, 17 de febrer de 2014 - 19.00 i 22.00 h al CaixaForum Lleida, la Filmoteca Terres de Lleida, dins del cicle "Cent Anys de la Gran Guerra", va organitzar la projecció de la pel·lícula de Lewis Milestone "**All quiet on the western front**". L'entrada general es cobrà a 4 € (amb 50% de descompte per als clients de "La Caixa") i entrada reduïda de 2 € (carnet UdL, carnet jove, aturats i jubilats).

Dijous, 20 de febrer, a partir de les 20h, la Sala d'Actes de l'Ajuntament de Balaguer, va ser habilitada per a la projecció del film "**Westfront 1918**", de George W. Pabs, dins del cicle "Programació Zoom" que organitza l'Institut d'Estudis Ilerdencs, Filmoteca Terres de Lleida.

Dilluns 10 de març de 2014, la Filmoteca de les Terres de Lleida de l'IEI organitzà la projecció del film "**The Bridge on the River Kwai**", dins del cicle dedicat a David Lean II. L'acte va tenir lloc a CaixaForum de Lleida, en dues sessions, a les 19h i a les 22h. L'entrada era oberta a tothom, previ pagament de 4 € - 2 €.

El dia 26 de març següent, Mini Cine Club del Centre de Lectura de Reus, organitzà la projecció d'un film clàssic dins del Cicle de la Gran Guerra, i projectà a la Sala d'Actes del CLR "**Senderos de gloria**".

[www.irmu.org]

Visites guiades, itineraris i rutes

Diumenge 16 de febrer de 2014, el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles organitzà la visita al **castell de Montsoriu**, dins del cicle Sortida del Curs d'Història de Catalunya. Es sortia des d'Arbúcies.

Dissabte, 8 de març següent, Tot Història Associació Cultural organitzava la ruta "**La República en guerra a Sant Andreu del Palomar**", de la mà de l'historiador local Pau Vinyes Roig. La ruta va resseguir els

escenaris andreuencs de la República en guerra: els sindicats, els partits polítics, les entitats, les col·lectivitats, els refugis antiaeris, els menjadors populars, la nova nomenclatura, les persecucions d'eclesiàstics i civils, els bombardeigs, l'ocupació a les casernes d'artilleria, l'intent de voladura de la parròquia.... Es van conèixer els testimonis i valors antifeixistes de polítics, joves i milicians com foren Andreu Capdevila, Josep Benet, Elissa García, Josep Garcia, etcètera.

El mateix cap de setmana (8 i 9 de març) i també el següent (dies 15 i 16), el Centre d'Estudis Locals d'Alaior, Fòrum 3r Mil·lenni (Balears), organitzà una visita guiada al **Túnel de la Guerra Civil de Santa Eulàlia d'Alaior**, activitat oberta a tothom.

Dissabte 22 de març, i dins de les V Jornades. El Patrimoni Històric de l'Escala i l'Empordà, el Centre d'Estudis Escalencs organitzà una visita guiada a l'antiga **fortificació de la Casa Gran de l'Escala**, per un preu de 3 €. La visita partia de la trobada a les 10h, al Museu de l'Anxova i de la Sal i en l'acte hi van col·laborar el MAS, l'IRMU, la Diputació de Girona i el Departament de Cultura de la Generalitat.

Dissabte 29 de març següent, a les 10h del matí, es reunia el grup que des de la plaça de la Catedral d'Eivissa féu l'itinerari guiat "**Un passeig per la història de la ciutat d'Eivissa 2014. Les muralles medievals**". L'acte era d'accés lliure i va estar organitzat per l'Institut d'Estudis Eivissencs.

[www.irmu.org]

Tricentenari: 300 Aniversari del final de la guerra de Successió

28-11-2013 (20h)

Presentació del llibre de Manel Tarés i Lagunas *La introducció del règim borbònic a la vila de Cambrils*, editat per la Diputació de Tarragona. L'acte anà a càrrec de Laureà Pagarolas, director de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, i hi participaren el president de la Diputació, Josep Poblet; l'alcalde de Cambrils, Mercè Dalmau, i el regidor de Cultura, Francesc Garriga (Centre Cultural de Cambrils).

29-01-2014; 26-02-2014; 26-03-2014 i 30-04-2014 (19h)

Visites comentades, a l'exposició "**Després d'Utrecht. Una Barcelona sentenciada, 1713-1714**", gratuïtes i a càrrec de Ramon Grau, comissari de la mostra. Es van dur a terme en grups reduïts de 30 persones (Vestíbul i Sala Dalmases, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona).

30-01-2014 (19h)

Cicle de Conferències, "Coneguem la Nostra Història", "**1714. sentiment de derrota: l'herència**", a Barcelona. Organitzat per Tot Història Associació Cultural. Va anar a càrrec de Montse Franch, antropòloga i màster en estudis històrics (Centre Cultural Can Fabra, Barcelona).

30-01-2014 (19:30h)

Taula rodona, "**1714-2014: passat, present i futur de Catalunya**" a Lleida. Organitzada per l'Institut d'Estudis Ilerdencs, en la qual van intervenir: Quim Torra i Pla, advocat, escriptor i director del Born Centre Cultural, i Manuel Lladonosa i Vall·lebrera, catedràtic d'Història Contemporània de la UdL; moderà Josep M. Solé i Sabaté, director de l'IEI (Sala Montsuar de l'IEI, Lleida).

30-01-2014 (20h)

Ponència, "**La guerra de Successió al Vallès: entre la llibertat i la submissió**" a càrrec de Jaume Dantí, organitzada pel Centre d'Estudis de Granollers (Sala d'actes del Museu de Granollers).

09-02-2014; 22 i 23-02-2014; 08 i 09-03-2014 (10h)

Itinerari: "**Ruta 1714. Recorregut pels escenaris de la Guerra de Successió i l'Onze de Setembre a Barcelona**", organitzada per Tot Història. Associació Cultural amb la pretensió de passejar pels escenaris

de la guerra de Successió i l'Onze de Setembre a Barcelona, i fer un llarg recorregut des de la Catedral de Barcelona, tot passant pel Barri de la Ribera per acabar a la plaça de Sant Pere. Es van conèixer les institucions catalanes, la cort de l'Arxiduc Carles, els principals personatges del conflicte, la societat de l'època, els baluards, el Rec Comtal, la Ciutadella..., i es va acabar amb una reflexió plegats sobre aquella guerra llunyana, i una copa i un bríndis per temps millors. La visita fou de durada d'unes tres hores i per apuntar-s'hi s'havien d'abonar 9 €.

13-02-2014 (19h)

Conferència, "**Fineix una nació amb glòria: L'11 de setembre de 1714**", a càrrec de Miquel Solé i Sanabre, organitzada per la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària (Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès).

14-02-2014 (19:30h)

Conferència, "**Així fou la guerra**", pronunciada pel professor de la UB Francesc Xavier Hernández Cardona, dins del cicle de conferències "Entre Espanya i Europa. Catalunya 1714", organitzada pel Patronat d'Estudis Osonencs, en col·laboració amb Òmnium, l'Ajuntament i la Universitat de Vic, a més del Consell Comarcal d'Osona (Temple Romà, de Vic).

16-02-2014 (11h)

Itinerari: "**Montjuïc durant la guerra de Successió**", organitzat pel Centre d'Estudis de Montjuïc, en col·laboració amb l'IRMU i l'Ajuntament de Barcelona, dins del cicle "Tricentenari dels fets de 1714" (trobadra a la confluència de les avingudes Místral i Paral·lel, de Barcelona).

17-02-2014 (19h)

Conferència, "**La campanya del Carrasquet al Camp de Tarragona (1719)**", organitzada pel Centre de Lectura de Reus. Entrada lliure (Sala seccional del Centre de Lectura de Reus).

20-02-2014 (19h)

Conferència, "**La repressió borbònica i l'exili austriacista**", a càrrec de Josep Catà, organitzada pel Cercle Català d'Història dins del cicle "Catalunya, Història d'una independència. Abans i després de 1714", Barcelona, setembre de 2013 – juny de 2014 (Centre Català Lleidatà, Barcelona).

20-02-2014 (19:30h)

Conferència, "**L'endemà de la derrota**", pronunciada pel professor de la UB i director del MHC Agustí Alcoberro i Pericay, dins del cicle de conferències "Entre Espanya i Europa. Catalunya 1714", organitzada pel Patronat d'Estudis Osonencs, en col·laboració amb Òmnium, l'Ajuntament i la Universitat de Vic, a més del Consell Comarcal d'Osona (Temple Romà, de Vic).

20-02-2014 (19:30h) i 24-02-2014 (19h)

Conferència, "**Una societat assetjada. Barcelona 1713-1714**", pronunciada pel professor de la UAB Alberto García Espuche, dins del cicle de conferències "Tricentenari dels fets de 1714", organitzada per l'Esbart Català de Dansaires, en col·laboració amb l'IRMU i l'Ajuntament de Barcelona (Sala d'actes de la Casa dels Entremesos, de Barcelona). Quatre dies més tard, tornava a pronunciar-se la mateixa conferència, pel mateix conferenciant i dins del mateix cicle organitzada pel Taller d'Història del Clot – Campo del Arpa, en col·laboració amb l'IRMU i l'Ajuntament de Barcelona (Centre Cultural La Farinera del Clot, de Barcelona).

23-02-2014 (11:00-13:30h)

Visita guiada, als **escenaris barcelonins de la guerra de Successió** (Parc de la Ciutadella, Pla de Palau, Fossar de les Moreres i el Born-Centre Cultural), de la mà de Josep Catà i Tur, organitzada pel Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca.

25-02-2014 (19:30h)

Conferència, "**Un Palau com a refugi d'un austriacista. Els Falguera i la guerra de Successió**", pronunciada per M. Luz Retuerta i organitzada pel Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, en col·laboració amb el Consell Comarcal del Baix Llobregat i l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat (Saló

dels Àustries del Palau Falguera, Sant Feliu de Llobregat).

28-02-2014 (19:30h)

Conferència, "**La guerra de Successió i el procés de construcció de l'estat modern espanyol. Lectures historiogràfiques**", pronunciada pel professor de la UAB Antoni Simon i Tarrés, dins del cicle de conferències "Entre Espanya i Europa. Catalunya 1714", organitzada pel Patronat d'Estudis Osonencs, en col·laboració amb Òmnium, l'Ajuntament i la Universitat de Vic, a més del Consell Comarcal d'Osona (Temple Romà, de Vic).

04-03-2014 (19:30h)

Conferència, "**La guerra de Successió**", pronunciada pel professor d'Història Moderna de la URVT Josep Fàbregas Roig, dins del cicle de conferències "Coneguem la nostra Història" que organitza l'Antena del Coneixement de la URVT i l'entitat Valls Genera. També hi van col·laborar Valls Alt Camp per a la Independència i Assemblea.cat, i es comptà amb el suport de la Diputació de Tarragona (Casa de la Caritat de Valls).

13-03-2014 (21h)

Conferència, "**Mollerussa i el Tricentenari. Les raons de la resistència de 1714**", pronunciada pel professor de la UB Joaquim Albareda i organitzada per l'Institut d'Estudis Ilerdencs, dins del Cicle "1714-2014. Passat, Present i Futur a Catalunya" (Teatre l'Amistat, de Mollerussa).

15-03-2014 (20h)

Conferència, "**El per què de tot plegat. De la guerra de Successió al procés d'Independència**", pronunciada per l'estudiós de la Història i la Literatura Lleonard Amentano, dins del III Cicle de Conferències Alternatives que organitza el Grup de Recerques de les Terres de Ponent, amb la col·laboració del Foment Societat Cultural i Recreativa (El Foment, de Sant Martí de Maldà).

21-03-2014 (21h)

Conferència, "**La fi de la guerra de Successió. De la caiguda de Girona a la Nova Planta (1711-1716)**", pronunciada per Pere Gifre i organitzada per l'Institut d'Estudis Escalencs, dins de les V Jornades. El Patrimoni Històric de l'Escala i l'Empordà (Museu de l'Anxova i de la Sal, de l'Escala).

27-03-2014 (12h)

Conferència, "**La guerra de Successió a les terres de Ponent, Pirineu i Aran**", pronunciada per Josep Pujol Ballester, llicenciat en Història per la UdL, dins del Cicle "1714-2014. Passat, Present i Futur de Catalunya", que organitzava l'Institut d'Estudis Ilerdencs (Institut d'Alcarràs).

29-03-2014 (20:00h)

Presentació, del llibre *Cardona (1705-1714). Capital de la resistència a l'interior*, de Francesc Serra Sellarès, organitzada per l'editorial Rafael Dalmau i el MHC, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Cardona. En l'acte van intervenir l'autor, Rafael Dalmau (editor), Agustí Alcoberro (director del MHC) i Ferran Estruch (alcalde de Cardona) (Sala d'actes de l'Ajuntament de Cardona). Posteriorment, el mateix llibre va ser presentat al Museu d'Història de Catalunya, el 3 d'abril a les 19h i a Navarres, el 12 d'abril.

[www.rafaeldalmaueditor.cat]

06-04-2014 (12:30h)

Presentació, del llibre *Els homes de Felip V i els ajuntaments borbònics de la Conca de Barberà (1714-1738)*, de Gabriel Serra Cendrós, a càrrec del professor d'història moderna de la UB Valentí Gual. Va organitzar el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (Sala d'Actes del Museu Comarcal, Montblanc).

[www.irmu.org]

15-05-2014 (19h)

Conferència, "**Catalunya i la guerra de Successió**", pronunciada per Agustí Alcoberro (Museu d'Història de Catalunya).

16-05-2014 (12h)

Coloqui, sobre la **resistència de Cardona**, organitzat per l'Institut Lluís de Peguera.. Participaren:

Francesc Comas, Agustí Alcoberro i Francesc Serra (Fundació Universitària del Bages, Manresa).

[www.rafaeldalmaueditor.cat]

18-05-2014 (12h)

Recreació històrica a **Torredembarra**, de la batalla del mateix nom lliurada el juliol de 1713, amb la participació de fins a cinc grups de recreació històrica abillats de soldats de l'època i organitzada pel Patronat de Turisme local. Aquesta VII edició començà amb una desfilada, una ofrena floral i salves d'honor a la Torre de la Vila i continuà amb la reconstrucció dels fets bèl·lics. També s'obrí al públic una **exposició** al Patí del Castell "**Defensors de les llibertats de Catalunya 1705-1714**".

[DT, 15-05-2014, 21]

24-05-2014 (11:30h)

Conferència, "**Francesc de Castellví i Obando. Austriacista montblanquí i autor de les Narraciones históricas**", pronunciada per Josep M. Porta i Balanyà, director de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (Centre Cultural Anselm Turmeda, de Montblanc).

[www20.gencat.cat/Portal/Site/CulturaDepartament]

22-05-2014 (19h)

Conferència, "**Catalunya i la guerra de Successió**", pronunciada per Josep M. Torras i Ribé (Museu d'Història de Catalunya).

24-05-2014 (18h)

Conferència, "**Catalunya i la guerra de Successió Espanyola 1705-1714: setge a Cardona i la resistència de la seva fortalesa dins de la capitulació del 18 de setembre de 1714**", pronunciada per Andreu Galera i Francesc Serra (Cercle Català de Madrid).

30-05-2014 (20h)

Conferència, "**La guerra del 1714**", pronunciada per Francesc Serra (Biblioteca Municipal de Moià).

[www.rafaeldalmaueditor.cat]

Cicle de conferències a Valls: "Coneguem la nostra Història"

L'Antena del Coneixement de la URVT i l'entitat Valls Genera, van organitzar a la sala d'actes de la Casa de la Caritat de Valls, i dins del Cicle "Coneguem la nostra Història", tres conferències sobre el tema dels tres conflictes més crucials de l'evolució històrica. Hi col·laboraren Valls Alt Camp per a la Independència i Assemblea.cat, i es comptà amb el suport de la Diputació de Tarragona. El cicle es desenvolupà amb una exitosa assistència del públic, entre el 27 de febrer i el 13 de març:

- Dijous, 27 de febrer de 2014, a les 19:30h, conferència "**La guerra dels Segadors**", a càrrec de l'historiador i arxiver Manel Güell.
-
- Dimarts, 4 de març, a les 19:30h, conferència "**La guerra de Successió**", a càrrec del professor d'Història Moderna de la URVT Josep Fàbregas Roig.
-
- Dijous, 13 de març, a les 19:30h, conferència "**La República i la Guerra Civil**", a càrrec del catedràtic d'Història Contemporània de la URVT Josep Sánchez Cervelló.

[www.avg.com]

Cicle de conferències sobre la guerra de Successió, a la RSAT (Tarragona)

La Reial Societat Arqueològica Tarraconense va organitzar un cicle de conferències sobre el desenvolupament i la incidència de la guerra de Successió al Camp de Tarragona, entre el 18 i el 27 de març de 2014, amb la participació de prestigiosos acadèmics com són els professors universitaris Valentí Gual, Salvador-J. Rovira i Xavier Rubio Campillo

Data	Dia	Conferenciant	Càrrecs
18-03-2014	Dimarts	Valentí Gual Vilà	Professor de la UB
"La Guerra de Successió al Camp de Tarragona" Recorregut pel desenvolupament i l'impacte de la guerra de Successió en terres del Camp de Tarragona, amb especial atenció als aspectes demogràfics, econòmics i socials.			
20-03-2014	Dijous	Salvador-J. Rovira i Gómez	Professor emèrit de la URVT
"Els austriacistes: consideracions generals i algunes individualitats" Exposició general del què foren els austriacistes, grups, idees polítiques i pretensions, i especialment les actuacions d'alguns d'ells, fills de les comarques meridionals: Rafel Nebot, Francesc de Castellví, Josep i Joaquim Oliver de Boteller, l'abat/arquebisbe Nin i "Carrasclet".			
27-03-2014	Dijous	Xavier Rubio Campillo	Enginyer Superior en Informàtica i Doctor en Didàctica de les Ciències Socials
"L'arqueologia del conflicte en l'estudi de la guerra de Successió" Explicació del què pot oferir l'estudi de la cultura material generada pels conflictes bèl·lics. En concret, com es poden investigar els camps de batalla del segle XVIII fent servir les tècniques informàtiques més avançades, tant pel que fa a enfrontaments a camp obert (Talamanca) com a setges en un entorn urbà (Barcelona).			

Jornada Tricentenari 1714. Lleida, 1707

El 8 de febrer de 2014 l'Institut d'Estudis Ilerdencs organitzà una jornada commemorativa del Tricentenari, amb el seguit d'activitats que abaix es detallen:

Programa:

9:00 - 9:30h Recepció i lliurament de documentació

9:30h- 10:00h Presentació de la Jornada

10:00h - 11:00h

Conferència: "La guerra de Successió a les Terres de Lleida i a la resta de Catalunya (1707-1714)"

A càrrec: Josep M. Solé i Sabaté, historiador i director de l'IEI

11:00 - 11:30h

Pausa-Cafè

11:30 - 12:00h

Presentació de l'Espai Web Comú "Tricentenari 1714. Lleida 1707" Recursos històrics i pedagògics de les

diferents entitats. Introducció a les propostes pedagògiques del Turó de la Seu Vella, del Museu de Lleida i del Centre de Recursos Pedagògics del Segrià

12:00 – 12:30h

Visita Exposició: “Catalunya i la guerra de Successió”. Perspectiva pedagògica. Museu de Lleida

12:30 – 13:45h

Itinerari de pujada a la Seu Vella. Visita al Turó des de la perspectiva dels itineraris pedagògics de “**la muralla amiga i molt més que una guerra**”

13:45 - 14h

Cloenda de la Jornada

Organitzaven: Consorci del Turó de la Seu Vella; Departament d'Ensenyament - Centre de Recursos Pedagògics del Segrià; Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs -Diputació de Lleida-; Regidoria d'Educació i Infància -Ajuntament de Lleida-; Departament de Cultura -Museu de Lleida-

Servei d'atenció a infants filles i fills dels assistents: Els serveis educatius del Museu de Lleida i del Turó van posar a disposició de les persones assistents la cura dels infants.

[www.irmu.org]

IX Congrés de la CCEPC: “Després de la Nova Planta”

El 21 i 22 de febrer de 2014 es van celebrar, a l'antiga biblioteca de la Universitat de Cervera, les sessions corresponents al IX Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana “**Després de la Nova Planta: canvis i continuïtats a les terres de parla catalana**”.

El congrés pretenia fomentar, actualitzar i homologar la recerca al món local de la ruptura que va significar la imposició de les Noves Plantes, i la transcendència de les transformacions polítiques, econòmiques, socials i culturals que van viure i protagonitzar al llarg del segle XVIII les successives generacions de persones que habitaren el conjunt dels territoris de parla catalana, en base als canvis i les continuïtats experimentades.

Les aportacions en ponències i comunicacions, es van distribuir en quatre **àmbits** temàtics: **1)** Sistema polític i elits locals: règim municipal, hisendes locals i fiscalitat, **2)** Una economia en transformació: especialitzacions productives, xarxes comercials i dinàmiques gremials, **3)** Transformacions socials i conflictivitat: mobilitat social, xarxes de relació familiar i espais de sociabilitat, **4)** Cultura popular i renovació de les idees: llengua, ensenyament, producció científica i literària.

El **Comitè científic organitzador** va estar format per destacats acadèmics de l'àmbit cultural i universitari: **A**gustí Alcoberro (MHC); **R**amon Arnabat (URVT); **M**iquel Àngel Casanovas (IME); **R**oberto Fernández Díaz (UdL); **L**lorenç Ferrer (UB); **N**arcís Figueras (UOC); **O**scar Jané (UAB); **M.** Carme Jiménez (IRMU); **M**ontserrat Jiménez Sureda (UAB); **J**osep M. Llobet (UNED - Cervera); **C**armen Pérez Aparicio (UV); **J**oaquim M. Puigvert (UdG); **M**ercè Renom (TIG, UB i CECBLL); **F**rancesc Romero (IEI); **J**osep Santesmases (CCEPC); **N**úria Sauch (IRMU); **J**aume Sobrequès (CHCC); **J**osep M. Torras Ribé (UB), **E**nric Vicedo (UdL); **F**rancesc Viso (CCEPC).

Programa:

DIVENDRES 21 DE FEBRER

9:30h Recepció inscrits i lliurament de material

10:00h Parlements d'inauguració
 10:15h **Conferència** inaugural. "Els Decrets de Nova Planta: lleis de Castella o experiment absolutista?" a càrrec d'Agustí Alcoberro (UB / MHC)
 11:00h **Ponència** de l'Àmbit 1. Llorenç Ferrer (UB). "Pagar les guerres. Una càrrega fiscal sobre els ajuntaments catalans en el segle XVIII"
 11:45h Pausa – cafè

12:15h **Ponència** de l'Àmbit 1. M. Carme Irlès (U. d'Alacant). "Les elits polítiques valencianes després de la Nova Planta: continuïtat o canvi?"
 13:00h Relatoria de les comunicacions de l'Àmbit 1. Max Turull (UB)
 14:00h – 16:00h Descans

16:00h **Ponència** de l'Àmbit 2. Patrici Pojada (Universitat de Perpinyà): "Comerç i xarxes comercials transpirinenques: quina evolució al segle XVIII?"
 16:45h **Ponència** de l'Àmbit 2. Jaume Dantí (UB). "L'articulació econòmica del territori a Catalunya després de la Nova Planta"
 17:30h Relatoria de les comunicacions dels Àmbits 2 i 3: Antoni Jordà (URVT).
 18:30h **Conferència**. Miquel Àngel Casanovas (Institut Menorquí d'Estudis). "De la revolta austriacista a súbdits de sa Majestat Britànica: el cas de Menorca"

22:00h **Espectacle històric – musical** "Catalunya en temps de guerra. 1705 – 1714" a càrrec del grup Organistrum. Paranimf de la Universitat

DISSABTE 22 DE FEBRER

10:00h **Ponència** Àmbit 3. Mercè Renom i Pulit (TIG/UB - CECBLL). "Aproximació als conflictes socials entorn del mercat alimentari a la Catalunya setcentista"
 10:45h **Ponència** Àmbit 3. Biel Jover Avellà (UdG). "Algunes reflexions entorn del mercat de treball a l'illa de Mallorca durant la primera meitat del segle XVIII"
 11:30h Pausa – cafè.

12:00h **Ponència** de l'Àmbit 4. Joaquim M. Puigvert (UDG). "La cultura científica, tècnica i professional a la Catalunya setcentista. Una mirada des de la història social"
 13:30h – 15:30h Descans

15:30h **Visita guiada** a la part històrica de Cervera

17:30h **Taula rodona** organitzada amb la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, "La llengua als diversos territoris després de les Noves Plantes": **V**icent Escartí (UV), **J**oan Lluís Marfany (Universitat de Liverpool), **J**oan Miralles (UIB – IEC) i **J**osep M. Nadal (UdG – IEC)
 19:00h Conclusions i cloenda

[www.ccepc.org i www.irmu.org]

Jornada al Born Centre Cultural. Lleida 1707 – Barcelona 1714

Dissabte, 15 de març de 2014, a partir de les 10:15h, s'inicià una jornada lúdico-cultural consistent en un seguit d'activitats al Born Centre Cultural, de Barcelona, d'accés gratuït, organitzada per l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

Programa:

10:15h - **Visita** al **Born** (jaciment col·lectiu)

El Born Centre Cultural és un espai singular i excepcional que engloba tres segles de la nostra història. Sota

l'estructura d'un mercat emblemàtic de l'arquitectura del ferro del segle XIX, es troba la Barcelona del 1700, la ciutat pròspera que va patir el setge del 1714, d'èpica i heroica resistència. S'hi va poder visitar: el jaciment arqueològic de la Ciutat del Born; l'exposició permanent de la Barcelona del 1700; l'exposició dedicada al setge del 1714, que romandrà al centre durant tota la commemoració del tercer centenari dels fets; el programa d'activitats regulars que el centre ofereix a partir de diverses disciplines culturals i artístiques (llengua, literatura, música, cinema, titelles, dansa, etc.); els cicles de conferències, d'entrevistes i de xerrades, i altres actes de caire més puntual que l'equipament va aollint i que conflueixen en la voluntat comuna de fer memòria de la nostra història d'una manera amena, heterogènia i oberta a tothom.

11:00h - Recepció i presentació
A la sala Moragues

11:15h - **Taula rodona: Lleida 1707- Barcelona 1714**

Amb la participació de: Josep Tort i Bardolet, director del Consorci Turóseuvella; Quim Torra i Pla, advocat, escriptor i director del Born Centre Cultural, i com a moderador Josep M. Solé i Sabaté, director de l'IEI.

12:30h - **Representació: El setge de Lleida 1707**

Narrà el setge que va viure la ciutat de Lleida el 12 d'octubre de 1707 a mans de les tropes borbòniques a les ordres de Felip V, un fet cabdal de la guerra de Successió, que acabaria 7 anys més tard amb la derrota de Catalunya l'11 de setembre de 1714.

L'espectacle partí de la cantata *Sur la prise de Lérida*, de Jean Baptiste Stuck Batistin, músic de la cort de Versailles, combinada i contestada amb músiques populars així com també amb el testimoni d'un soldat occità a les ordres de l'exèrcit invasor, una pagesa i un comerciant de sedes de Lleida, inspirats en personatges històrics.

Va intervenir el conjunt barroc integrat per: Maria Altadill, soprano; Ingrid Kuntzmann, violoncel; Arnau Millà, flauta travessera i Jordina Millà, clavicèmbal; el conjunt tradicional amb: Jordi Cebolla, flabiol i tamborino; Jordi Farrando, tarota i Robert Vidal, sac de gemecs, i els actors: Carles Crespo, Jaume Jovells i Núria Miret. L'espai escènic i vestuari, van anar a càrrec de Josep Massagué; la coordinació musical i arranjaments, de Jordi Cebolla, i la posada en escena, de Jaume Jovells.

15:15h / 15:45h / 16:15h - **Visita al Born** (jaciment col·lectiu)

Espais Ponentins de la guerra de Successió 1702-1714: en recordança als herois i a les víctimes de la guerra de Successió

El Grup de Recerques de les Terres de Ponent fidel a la seva vocació d'investigació i de divulgació de la Història de les comarques occidentals de Catalunya, va commemorar el tricentenari de la derrota de 1714, quan desaparegué la Corona d'Aragó i Catalunya començà una de les etapes més fosques de la seva història. La guerra de Successió (1702-1714) fou un conflicte entre les potències europees de l'època: d'una banda les dues corones borbòniques –França i Espanya– i de l'altra la Gran Aliança – formada bàsicament per Anglaterra, Països Baixos i Portugal al voltant de l'Imperi Austríac. Es decidia l'hegemonia mundial i la disputa de la Corona espanyola, entre el designat rei Felip V i el pretenent Carles d'Àustria, fou l'excusa per començar una llarga guerra de conseqüències mundials, que finalitzà quan l'arxiduc austríac heretà la corona imperial. No hi ha cap dubte que la principal guanyadora del conflicte fou Anglaterra i la principal perdedora fou Catalunya.

El decret de Nova Planta equiparava les lleis del territori de la vella Corona aragonesa a les de la Corona castellana, amb un marcat predomini a favor d'una sola llengua... Les Terres de Lleida foren les primeres en rebre el sotrac de la derrota. Set anys abans de la caiguda de Barcelona ho feia Lleida, la repressió (tancament de la Seu medieval, abolició de la Paeria i de l'Estudi General) marcava el que anava a

significar la pèrdua de la guerra, la qual cal reconèixer que a casa nostra esdevingué una mena de guerra civil entre el partidaris del pretendent francès i del pretendent austríac. L'any 1710 una batalla crucial esdevingué a Almenar, la qual hauria pogut canviar el destí final de Catalunya, però era tal la importància de l'estratègica fortalesa que s'havia construït a Lleida, al voltant de la vella catedral, que el rei Borbó salvà el cap i la corona...

El Grup de Recerques de les Terres de Ponent ha organitzat una activitat mensual, al llarg d'aquest any, per mostrar aquells indrets de les comarques de Lleida amb un protagonisme especial durant la llarga guerra de Successió, que ha consistit en conèixer-los *in situ* per mitjà d'experts en el tema. Alhora que la divulgació d'aquells fets passats, també es va voler retre un merescut homenatge a totes les víctimes d'aquella malaurada guerra i per això els poetes i els músics van aportar la seva emotiva creativitat, en uns actes simbòlics que van fer de cloenda en cada jornada.

Calendari:

Gener:	Lleida/Seu Vella	(dia 26/01 a les 10:00 h)
Febrer:	Almenar	(dia 23/02 a les 10:00 h)
Març :	Sant Martí de Maldà	(dia 01/03 a les 20:00 h); Artesa de Lleida (dia 23/03 a les 11 :00h)
Abril:	Tàrraga	(dia 26/04 a les 11:00 h)
Maig:	Artesa de Segre	(dia 25/05 a les 11:00 h)
Juny:	Àger	(dia 07/06 a les 11:00 h)
Juliol:	Els Prats de Rei	(dia 06/07 a les 11:00 h)
Agost:	Espluga Calba	(dia 17/08 a les 11:00 h)
Setembre:	Cervera	(dia 04/09 a les 19:00 h); Bellpuig (dia 07/09 a les 11:00 h); Verdú (dia 10/09 a les 20 :00h)

Lleida «El setge de Lleida de 1707»

26 de gener de 2014, a les 10:00h. Concentració davant de l'estació de tren Lleida-Pirineu

- * **Recorregut** pels **espais del setge de Lleida**, amb Òscar Uceda Márquez i Joan-Ramon González Pérez
- * **Visita** comentada a l'**exposició: "Catalunya i la guerra de Successió"**, del Museu de Lleida: diocesa i comarcal, amb Montse Macià, directora del museu
- * Breu introducció musical amenitzada per Carles Juste "lo beethoven"
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes al peu del campanar de la Seu Vella de Lleida
- * **Lectura** d'un poema sobre **la guerra de Successió** de Josep Borrell i Figuera
- * Cloenda musical a càrrec de Carles Juste "lo beethoven"

Almenar "La batalla d'Almenar"

23 de febrer de 2014 a les 10:00h del matí concentració a la plaça de Soldevila d'Almenar

- * **Recorregut** per la població d'**Almenar** a càrrec de Josep Forns, Joan-Ramon González i Josep Gallart
- * **Conferència: "La batalla d'Almenar de 1710"**, per Jaume Fernández i González, a la Sala de Plens de l'Ajuntament d'Almenar
- * **Visita** a l'**espai de la batalla d'Almenar**, amb Jaume Fernández.
- * Breu introducció musical amenitzada pel Grup Quartana de música d'arrel
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** de dos poemes sobre **la guerra de Successió** de Víctor Verdú i de Josep M. Nogueras
- * Cloenda musical a càrrec del Grup Quartana de música d'arrel

La Vall del Riu Corb: Sant Martí, Maldà, Rocafort, Vallbona, Llorens "La guerra de Successió al Pla de l'Urgell i l'Urgell"

1 de març de 2014 a les 20:00 h a la sala gran d'El Foment, de Sant Martí de Maldà:

- * **Conferència:** *Guerra de Successió al Pla d'Urgell*, d'Esteve Mestre i Roigé
- * **Notes històriques:** *Guerra de Successió a la vall del Corb*, del Dr. Josep M. Llobet
- * Breu introducció musical amenitzada pel Grup de Grallers de Rocafort
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre *la guerra de Successió* de Francesc Pasqual i Greoles
- * Cloenda musical a càrrec dels Grallers de Rocafort i dels Gegants de Maldà

Artesa de Lleida "Entre les Garrigues i el Segrià"

23 de març de 2014 a les 11:00h a l'església parroquial

- * **Conferència:** *El fet dels catalans, al parlament anglès*, de Josep Pujol i Ballestré
- * **Notes històriques:** *Entre les Garrigues i el Segrià*, per Isidre Pinyol, del CEG
- * Breu introducció musical amenitzada pel Grup Quartana de música d'arrels
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre *la guerra de Successió* de Felip Gallart i Fernández
- * Cloenda musical a càrrec del Grup Quartana de música d'arrels

Tàrraga "Viles reials de l'Urgell: Tàrraga, Vilagrassa i Anglesola"

26 d'abril de 2014, a les 11:00h a la sala noble del Museu Comarcal de l'Urgell

- * Actes de Commemoració del III Centenari 1714-2014 a l'*Urtx*, revista cultural del Museu i l'Arxiu Comarcal de l'Urgell, per Jaume Espinagosa i Marsà
- * **Conferència:** *Jo, Vilana-Perles. El diplomàtic català que va moure els fils de la guerra de Successió (1704-1714)*, a càrrec de Sebastià Sardiné i Torrentallé
- * **Notes històriques:** *Tàrraga, Vilagrassa i Anglesola*, pel Dr. Josep M. Llobet i Portella
- * Breu introducció musical amenitzada per Eduard Boleda i Farré
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre *la guerra de Successió* de Jaume Vall i Borda
- * Cloenda musical a càrrec d'Eduard Boleda amb la viola

Artesa de Segre "Terres del Marquesat: Seró, Artesa, Alòs, Cubells"

25 de maig de 2014, a les 11:00h, a la sala d'actes de l'Espai Transmissor del Megàlit de Seró

- * **Conferència:** *Catalunya 1714-2014, una comunitat nacional bilingüista resilient*, per Miquel Pueyo i París
- * **Notes històriques:** *El Segre Mitjà en el conflicte*, del Dr. Josep M. Llobet i Portella
- * Breu introducció musical amenitzada per Lluç Martí, violoncel·lista de l'EMMA
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre *la guerra de Successió* de Jaume Invernó i Forn amb l'acompanyament musical d'un violí
- * Cloenda a càrrec del quartet de l'Orquestra Barroca de Cambra de Barcelona, amb la lectura de poemes patriòtics recitats pel Grup de Teatre d'Artesa

Àger "Balaguer i el Montsec de Rubies"

7 de juny de 2014, a les 11:00h a la sala social de la vila d'Àger

- * **Conferència:** a càrrec de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs
- * **Notes històriques:** *Balaguer i el Montsec*, pel Dr. Josep M. Llobet i Portella
- * Introducció coral a càrrec de M. Dolors Gabarra i Teresa Domingo
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre *la guerra de Successió* de Josep Santesmases i Oller

* Cloenda musical a càrrec de M. Dolors Gabarra i Teresa Domingo (*cant*)

Els Prats de Rei "La batalla de Els Prats de Rei. L'Alta Segarra"

6 de juliol de 2014, a les 11 :00h. Concentració a la Torre de la Manresana per gaudir de l'audiovisual

- * **Conferència guiada:** *L'espai de la batalla d'Els Prats de Rei*, amb Pere Tardà
- * **Visita** al **Museu de la vila:** Josep Castellà Real
- * **Notes històriques:** *L'Alta Segarra a la Guerra* pel Dr. Josep M. Llobet i Portella
- * Breu introducció musical amenitzada per Anna Torres i Gabarra
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre la *Guerra de Successió* ofert per un poeta segarrenc
- * Cloenda musical a càrrec d'Anna Torres i Gabarra (*flauta travessera*)

L'Espluga Calba "L'Orde de Sant Joan de Malta. Sometents de les Garrigues en el conflicte"

17 d'agost de 2014, a les 11:00h, al Castell de l'Espluga Calba

- * **Conferència:** *"El Comanador de l'Espluga Calba, Gran Prior de Catalunya, Jordi de Puigdòrfila (m. 1714) i el seu govern austriacista durant la guerra de Successió"* per Francesc Amorós i Gonell
- * **Notes històriques:** *Sometents de les Garrigues a la guerra de Successió*, per Òscar Uceda i Marquéz
- * **Notes històriques:** *La guerra de Successió a les Garrigues*, per Vicenç Aguado
- * Breu introducció musical amenitzada per Xavi Lozano i Palay
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre la *Guerra de Successió* de Jordi Salat i Orteu
- * Cloenda musical a càrrec de Xavi Lozano i Palay

Cervera "Universitat de Cervera"

4 de setembre de 2014, a les 20:00h al Museu de la ciutat de Cervera

- * **Presentació** del llibre: *Documents notarials de la Segarra i l'Urgell relacionats amb la guerra de Successió 1705-1714*, del Dr. Josep M. Llobet i Portella, a càrrec del Sr. Josep M. Solé i Sabaté, director de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs, del Sr. Miquel Torres i Benet, president del Grup de Recerques, de la Sra. Carme Bergés i Saura, directora del Museu Comarcal de Cervera, i del Sr. Ramon Royes i Guàrdia, alcalde de Cervera
- * Breu introducció musical a càrrec d'Anna Torres i Gabarra
- * Hissada/onejada de la Senyera al monument de la Generalitat a Cervera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre la *Guerra de Successió* de Rosa Fabregat i Armengol
- * Cloenda musical

Bellpuig «Entre l'Urgell i el Pla d'Urgell»

7 de setembre de 2014, a les 11 :00h al teatre Armengol de la vila de Bellpuig

- * **Presentació** del llibre: *Documents notarials de la Segarra i l'Urgell relacionats amb la guerra de Successió 1705-1714*, del Dr. Josep M. Llobet i Portella
- * **Notes històriques:** *Els Desvalls del Poal i el Pla d'Urgell*, per Esteve Mestre
- * Breu introducció musical amenitzada pel Quartet Teixidor de Bellpuig
- * Hissada/onejada de la Senyera
- * **Ofrena floral** per la pèrdua de les Institucions Catalanes
- * **Lectura** d'un poema sobre la *Guerra de Successió* de Jordi Pamies i Grau
- * Cloenda del poemari amb la lectura col·lectiva de tots els poemes
- * Cloenda musical a càrrec del Quartet Teixidor

Verdú "Guspira de l'11 de setembre de 1714"

10 de setembre de 2014, a les 20:00h, **presentació** del llibre: *Documents notarials de la Segarra i l'Urgell relacionats amb la guerra de Successió 1705-1714*, amb notes històriques sobre Verdú durant la guerra, pel Dr. Josep M. Llobet i Portella. L'acte tindrà lloc al castell de Verdú

* Actuació coral pel Cor de Cambra Absis dirigit per Josep M. Salisí.

* **Lectura** del *poemari sobre la guerra de Successió*, per Lleonard Armentano i Anna Homs

* A les 22:00h. Sopar popular a la plaça del castell

* A les 23:30h. *Crema simbólica* de tots els pensaments i desitjos (un vers) recollits via E-mail, Facebook i Twitter, sobre Catalunya i el Tricentenari de 1714

* A les 23:59h. Encesa de la foguera dels catalans al cim de la torre de Verdú

* A les 24:00h. Hissada de la Senyera a la torre del castell de Verdú en honor al dret concedit per Jaume I l'any 1212

* Lectura del vers salvat de la crema en la *foguera simbólica dels pensaments...*

* Notes musicals de cloenda

Memòria Digital de Catalunya (MDC) – Guerra de Successió

[<http://www.upf.edu/bibtic/recursos/diposits/qsuc.html>]

Col·lecció que forma part del repositori digital cooperatiu Memòria Digital de Catalunya del Consorci de Biblioteques de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC) des del qual es poden consultar, en accés obert, col·leccions digitalitzades de revistes catalanes antigues, fotografies, mapes, cartells, ex-libris, fullets, etc. relacionades amb Catalunya.

Contingut

La col·lecció està formada per 421 documents publicats o escrits entre els anys 1680 i 1750; és a dir, durant els prolegòmens i els anys immediatament posteriors a la guerra de Successió. La col·lecció comprèn tant documents impresos com documents manuscrits. Es tracta de documents rars, difícils de localitzar i de consulta restringida. Aquests escrits formen part del fons de reserva de la Biblioteca de la UPF i tenen dues procedències diferents: Fons Joan Crexell i Donació del Dr. Josep Fontana i Lázaro.

Són escrits legislatius, administratius, polítics i propagandístics que documenten el període de la guerra de Successió i la ulterior repressió. Els idiomes de la documentació són el català i el castellà. L'extensió i les dimensions dels fullets són molt variables: l'extensió oscil·la entre 1 i 80 pàgines i les dimensions entre 10 i 80 cm. Els documents es troben en bon estat de conservació. Aquest fons es troba íntegrament catalogat i classificat al Catàleg de la UPF i al CCUC.

Consulta

La col·lecció digitalitzada permet l'accés a la imatge i al text complet del document, i fer cerques en el text complet del document. El projecte de digitalització dels fullets va comptar amb un ajut de l'any 2009 concedit pel Centre d'Història Contemporània de Catalunya (Departament de Vicepresidència de la Generalitat de Catalunya) per a la realització d'activitats que contribueixin a recuperar i divulgar la memòria de la guerra de Successió i de les seves conseqüències.

El fons original està dipositat a:

Biblioteca/CRAI de la Ciutadella

Ramon Trias Fargas, 25-27 - 08005 Barcelona

Telèfon: 93 542 17 09

A.e.: crai.ciutadella@upf.edu

Setanta-cinc anys del final de la Guerra Civil a Tarragona: 15 de gener de 1939

Ara fa setanta-cinc anys del final de la Guerra Civil a Tarragona. El 15 de gener de 1939, l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat significava l'acabament d'una guerra que s'havia iniciat trenta mesos abans per la rebel·lió d'uns militars contra el règim legítim de la República.

La recerca i la divulgació de la història, quan se centren en el coneixement del temps i de l'espai que ens és més proper, és a dir la història contemporània del nostre àmbit local, faciliten un instrument més de referència i de cohesió ciutadana, ja que permet saber què va passar aquí i què van viure els nostres avis o els nostres pares.

La història no s'ha de limitar a facilitar el coneixement del passat, que no és poca cosa, sinó que també ens ha d'ajudar a comprendre els esdeveniments actuals, que en bona part hem heretat, i fins i tot possibilitar l'esbós del que pot succeir en un futur.

Ara, just setanta-cinc anys després, diferents institucions i entitats culturals de la ciutat de Tarragona van programar i celebrar tot un seguit d'activitats per commemorar aquesta efemèride des del vessant de la difusió, a través d'exposicions, conferències, visites guiades, música i projeccions.

Si la realització de tots els actes durant el mes de gener de l'any 2014 ha servit per donar a conèixer i divulgar el que va succeir abans i després d'aquell 15 de gener de 1939, s'haurà assolit el propòsit motivador en plantejar-se la commemoració.

PROGRAMACIÓ

Del 9 al 30 de gener de 2014

Dijous 9 de gener, 19h

L'Arxiu, M 2, Espai Tabacalera, Av. Vidal i Barraquer, s/n

Presentació del col·leccionable "*Los 100 consejos de guerra del franquismo en Tarragona*" editat pel *Diari de Tarragona*, tretze fascicles que es publicaren cada diumenge, des del 12 de gener fins el 5 d'abril, a càrrec de Xavier Fernández i F. Xavier Tolosana.

Diari de Tarragona

Dilluns 13 de gener, 19h

Antiga Audiència, plaça Pallol, 3

Estrena del **documental** "*El món on volíem viure. Robert Cappa, 15 de gener de 1939*", una producció de Lavinia Productora, Televisió de Catalunya i Televisió Espanyola, presentat pel seu director i guionista, Oriol Querol.

Servei d'Arxiu i Documentació Municipal

Dimecres 15 de gener, 19h

Torre del Pretori, Plaça del Rei

Inauguració de l'**exposició** "**Memòria democràtica a Tarragona. Un passat per no oblidar**".

Associació de Víctimes de la Repressió Franquista de Tarragona i Museu d'Història de Tarragona

Dijous 16 de gener, 19h

L'Arxiu, M 2, Espai Tabacalera, Av. Vidal i Barraquer s/n

Conferència "**Els darrer sis mesos de la Guerra Civil a Tarragona**" a càrrec de Jordi Piqué, director de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona.

Servei d'Arxiu i Documentació Municipal

Divendres 17 de gener, 19h

Antiga Audiència, plaça Pallol, 3

Projectió de la pel·lícula "**A sangre y fuego: Málaga 1936. Guerra y Revolución en la Ciudad del Paraíso**" i col·loqui amb l'historiador Josep Sánchez Cervelló.

Ateneu Llibertari Alomà

Dissabte 18 de gener, 11h

Porta principal del Cementiri de Tarragona

Visita guiada als **espais de la repressió franquista a Tarragona**.

Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver

Dilluns 20 de gener, 19h

Antiga Audiència, plaça Pallol, 3

Projectió de la pel·lícula "**Joan Peiró i la justícia de Franco**", dirigida per Xavier Montanyà, i col·loqui amb l'historiador Emili Cortavitarte.

Ateneu Llibertari Alomà

Dimarts 21 de gener, 19h

L'Arxiu, M 2, Espai Tabacalera, Av. Vidal i Barraquer s/n

Presentació del llibre "**Atac i defensa de la rereguarda. Els bombardejos franquistes a les comarques de Tarragona i Terres de l'Ebre 1936-1939**", de Ramon Arnabat i David Íñiguez, a càrrec de Manel Güell, historiador i arxiver.

Servei d'Arxiu i Documentació Municipal

Dimecres 22 de gener, 19h

L'Arxiu, M 2, Espai Tabacalera, Av. Vidal i Barraquer, s/n

Conferència "**La repressió franquista a Tarragona**", a càrrec de F. Xavier Tolosana, historiador.

Servei d'Arxiu i Documentació Municipal

Dijous 23 de gener, 19h

Sala de Graus. Campus Catalunya. URV

Taula rodona "**Des de la formació del franquisme a la seva decrepitud**", amb la participació dels professors Coral Cuadrada Majò, Alberto Reig Tàpia i Josep Sánchez Cervelló.

URVT i Ateneu Republicà de Tarragona

Antiga Audiència, plaça Pallol, 3

Projecció de la pel·lícula "**El maquis a Catalunya**", dirigida per Jaume Serra.
Ateneu Llibertari Alomà

Divendres 24 de gener, 23h

Capsa de Música, M1, Espai Tabacalera, Av. Vidal i Barraquer, s/n

"**Taverna Republicana**", **concert de música** en viu amb interpretació de cançons de l'època.

Associació de Músics de Tarragona

Dijous 30 de gener, 19h

Arxiu del Port de Tarragona, carrer Anselm Clavé, 2

Inauguració de l'**exposició "Bombes, presons flotants i repressió al Port de Tarragona (1936-1939)"**, oberta fins el 28 de març de 2014

i **conferència "Bombes sobre el port de Tarragona"** a càrrec de Ramon Arnabat i David Íñiguez.

Arxiu del Port de Tarragona

Participants: Ajuntament de Tarragona (Conselleria de Patrimoni: Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona; Biblioteca - Hemeroteca Municipal de Tarragona; Museu d'Història de Tarragona), Arxiu del Port de Tarragona, Associació de Músics de Tarragona, Associació de Víctimes de la Repressió Franquista de Tarragona, Ateneu Llibertari Alomà, Ateneu Republicà de Tarragona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, Diari de Tarragona, Lavinia Produccions, Universitat Rovira i Virgili de Tarragona

Coordinació: Ajuntament de Tarragona, Servei d'Arxiu i Documentació Municipal

75è aniversari de la fi de la Guerra Civil espanyola a Calonge

Organitzada per l'Ajuntament de Calonge, en col·laboració amb el Centre d'Estudis Calongins Colónico i el Club Motor Clàssic Calonge, es va celebrar entre el 8 i el 9 de febrer de 2014, un seguit d'activitats commemoratives del 75è aniversari de la fi de la GCE a Calonge.

Dissabte, 8 de febrer de 2014 - 19:00h
Castell - CALONGE

Conferències: "**Noves troballes de la Guerra Civil a Calonge**", a càrrec d'Albert Vilar i Massó, i "**Balanc general de la Guerra Civil a Catalunya**", a càrrec de Pelai Pagès i Blanch

Obertura de l'**exposició "La Guerra Civil a Calonge"**, de Josep Fort i Ripoll

Diumenge, 9 de febrer de 2014 - 13:00h
Espai de Conciliació - Av. de Sant Jordi - CALONGE

Ofrena: Descoberta de la **pedra commemorativa** en record dels veïns i veïnes de Calonge i Sant Antoni víctimes de la guerra civil.

EXPUGNARE OPPIDUM: Lleida 1707

La primera conseqüència d'Almansa

El setge per excel·lència de la guerra de Successió (i de tota la Història de Catalunya), és el de Barcelona de 1713-1714, assedi entre assedis allà on existeixin, el més documentat i sobre el qual s'han editat més publicacions. Però durant el conflicte successori es van desenvolupar algunes expugnacions més, Girona, Tortosa, Castellciutat, Cardona, etc., que com a menys conegudes mereixen la nostra major atenció. Destaca la de Lleida de 1707, pel caràcter salvatge que va tenir, un setge fins a les últimes conseqüències, que va significar una hecatombe, com ho van ser els seus homòlegs a la guerra de Separació (1646 i 1647), o a la del Francès els de Girona (1808) i Tarragona (1811). Creiem que aquest de Lleida és el que millor il·lustra aquella guerra i per això l'hem triat.

Objectiu: Lleida

Aquest assedi va vinculat estretament a la batalla d'Almansa (1707), que va precipitar l'esfondrament del front militar i l'inici de la invasió del Principat, per ponent. **Galway** i **Das Minas** van perdre uns 13.000 homes entre morts i presoners, de manera que l'endemà d'aquella derrota **Carles III** només podia disposar d'uns 800 infants i uns 4.000 genets. **Berwick** ho aprofità, prengué la iniciativa i en una fulminant campanya van caure Aragó i València. Llavors arribà el duc d'**Orleans** com a cap suprem dels exèrcits borbònics, tot just després que **Berwick**, el seu segon al comandament, s'endugués els llores de la victòria d'Almansa. El que faltava de campanya aquell 1707 encara podia donar de si, i **Orleans** es va proposar una empresa que equilibrés els respectius prestigis militars, i ho féu amb Lleida, clau d'entrada al país, amb fortificacions considerades inexpugnables.

Efectivament, la ciutat del Segre era una plaça forta de primer ordre des de temps immemorials. L'emplaçament ja l'havien establert els musulmans en erigir el castell de la Suda i perimetrar-lo amb una muralla coneguda com *la cuirassa*. La resta de pobladors i civilitzacions que s'hi van succeir, van aprofitar aquestes primeres instal·lacions defensives i es van limitar a anar-les actualitzant. Al segle XIV **Pere III** féu ampliar la circumvallació, però va ser a la guerra de Separació, en el XVII, quan la plaça sofrí uns canvis defensius estructurals que revolucionaren la seva capacitat defensiva, atès que adaptaren les fortificacions a les noves tecnologies de foc (morters i canons de batre), tot aixecant baluards (el Castell Principal, el Castell de Gardeny i la Travessera de Brito).

Tres mesos abans d'iniciar-se el setge de 1707, s'intensificaren els treballs per reforçar les fortificacions en la confluència entre la muralla medieval i la Travessera de Brito (en terraplenar tot aquell front paral·lel al riu), punt feble de la plaça que els francesos sabrien aprofitar i per on, certament, van concentrar el foc d'artilleria. El 1707 la major part del perímetre fortificat era medieval, llevat de les defenses que envoltaven la ciutadella, consistents en dos murs aplomats d'uns 35 mm de gruix omplenats al mig per pedra i escombraria que formava una barrera de contenció de dos metres i mig per vuit d'alçada.

Els exèrcits

Els contingents humans enfrontats a Lleida van ser d'allò més heterogenis, ja que en aquesta època els conflictes armats ja s'estaven internacionalitzant. Així, les tropes estranjeres lluitaven com a aliades i no com a mercenaries, llevat d'algun cas. Els bàndols eren, d'una part, Espanya i França (les Dues Corones dels Borbons) i d'altra els aliats: la Gran Bretanya, Holanda, Àustria, Portugal, Prússia, Savoia i la rebel Corona d'Aragó (catalans, aragonesos, valencians i balears). Però a Lleida, el 1707, només hi van confluïr britànics, holandesos i portuguesos, a més dels naturals, és clar.

Efectivament, la tropa catalana estava formada per un miler de miquelets reclutats per les juntes de guerra, tres companyies del regiment Desvalls i diverses companyies soltes d'Agramunt, Arbeca, Bellpuig, Cervera, Linyola i Verdú, i uns 800 homes de la milícia local lleidatana, sota comandament del coronel **Aleix de Segarra** (paer en cap) i del sergent major **Didac de Pallarès**. La coronela lleidatana es distribuïa en 13 companyies, manades per sengles capitans, i comptava amb un esquadró de cavalleria al front del qual es trobava **Antoni de Berenguer**, però aquell 1707, per fer front al setge van doblar els efectius i s'hi van allistar també els eclesiàstics.

Les tropes britàniques es composaven d'un batalló de fusellers i dos de marines, militars experimentats, operatius a la península de feia anys, devien ser uns 600 homes i els dirigien el tinent general **William Seymour** i el comandant **James O'Hara**, tots dos subordinats al general sir **Charles Wills**. Quant als portuguesos, es tractava d'un parell de regiments de cavalleria que manava **Pablo Gaetano de Albuquerque**. Les forces aliades a Lleida es completaven amb un parell de petits regiments holandesos, un de marina i l'altre pertanyent al comte de **Noyelles**.

Els efectius que defensaven Lleida es podien elevar a uns especulatius i mal comptats pocs més de 3.000 soldats. L'exèrcit espanyol davant la capital del Segre s'elevà a 5.000 efectius, distribuïts en vuit batallons, tres de guàrdies espanyoles, tres més de valones, i dues de provincials que no van arribar a prendre part activa en les operacions de setge; també algunes unitats de cavalleria, manades per **Cereceda**, el qual va fer la seva feina en mantenir allunyada la columna de socor del vescomte de **Galway**. Qui va dur el pes de les operacions de setge foren les tropes franceses, més d'11.000 homes enquadrats en 39 batallons, i 2.000 cavalls dins de 23 esquadrons.

Els comandaments

Els francesos estaven dirigits per **Felip de Borbó**, duc d'Orleans (1674-1723), cosí de **Felip V**, un militar de carrera capacitat i amb un bagatge i experiència considerables. Una de les seves majors avantatges era la unitat de comandament, almenys si es comparava amb el bàndol aliat, on sobresortien un munt de caps, amb una absoluta manca d'estructura jeràrquica i enfrontats entre ells. Segons el cronista FRANCESC DE CASTELLVÍ: el general **Miquel de Ramon Tort** era el governador de la plaça en nom, **Heinrich von Hesse Darmstadt** (germà de **Jordi d'Hesse-Darmstadt**) era comandant en semblança i l'anglès sir **Charles Wills** en les direccions, atès que d'ell depengueren la major part de les tropes. Aquesta dispersió orgànica promouria enceses discussions entre ells i més d'un desacord solventat unilateralment.

Posicionaments inicials

Orleans inicià les operacions de setge l'11 de setembre de 1707, en ocupar posicions avançades i al llarg del mes enviant-hi els efectius. Els francesos construïren un pont de fusta a la zona de la Mitjana per afavorir el trànsit dels bastiments des de Balaguer. A finals de mes **Orleans** ja hi tenia 20 canons de batre, més una vintena de campanya i vuit morters.

El primer dia d'octubre les tropes castellanques (be, 2.000 peons aragonesos llevats a la força...) iniciaren la cava de trinxeres davant de la Magdalena i del Carme, el punt més feble del perimetrat defensiu lleidatà, doncs era on confluien dos llencs de muralla. Una d'elles era medieval i tova, per on cas d'obrir-s'hi

bretxa, es podia penetrar fàcilment a la rereguarda que protegia tot el sector. En confirmar l'avançada enemiga, **Darmstadt** hi féu situar una bateria de cinc grans canons i dos morters que dispararen intensament contra aquests *aproxcs* i causaren les primeres baixes borbòniques. Els francesos turnaren batallons i treballadors de zapa i seguiren avançant de forma inexorable els primers dies d'octubre.

El 6 d'octubre els defensors llençaren un atac contra el flanc esquerra filipista. Més de 400 miquelets i 200 regulars de la guarnició superaren les trinxeres enemigues i arribaren a aïllar a aquells efectius del gruix de l'exèrcit, però la ràpida reacció d'**Orleans** evità que hi hagués gaires més baixes que les dels treballadors aragonesos. El dia 7 els francesos podien instal·lar una bateria de canons de batre i morters davant del Carme, la meitat del seu parc d'artilleria. El 9 començaven a batre i provocaven el replegament de les milícies del sector; el foc dels morters arribà al castell de la Suda i volaren els magatzems de municions en el que va ser una gran destrossa. L'endemà l'intens foc d'artilleria francès causava força

Felip II d'Orleans (1674-1721), comandant suprem de l'exèrcit francès a Lleida el 1708
[www.biografiasyvidas.com]

baixes i tants danys que els defensors no tenien temps a refer-se; començaven a sentir-se veus de capitulació. En aquest punt discutien **Wills**, partidari del rendiment llavors que encara eren a temps d'evitar el saqueig i mals majors, i **Darmstadt**, que imposà el seu criteri de continuar la resistència. Els francesos van arribar a disparar més de 2.900 projectils d'artilleria contra del castell lleidatà.

Bretxa a la muralla i saqueig

El dia 11 d'octubre ja era massa tard per capitulacions per a la ciutat, els borbònics obriren bretxa a la muralla i tenien les trinxeres a tocar. A la nit s'havia de produir l'assalt i **Darmstadt** es situà a l'espera amb un miler de miquelets i 500 soldats holandesos i portuguesos, deu canons i quatre morters. A les 19h. els granaders gals s'hi llençaven ferotges, i s'obrien pas amb una pluja de granades no sense haver lliurat durs combats durant una hora de resistència desesperada. La recuperació d'aquell punt d'entrada a la muralla resultava impossible, atès que els francesos s'hi havien fet forts i aguantaven l'empit dels atacs de centenars de milicians. Davant de la seixantena de baixes gales, s'acumulaven a la banda dels defensors les 300 de milicians, 170 de soldats i quinze oficials.

Exhaustes les tropes milicianes, **Darmstadt** demanà 300 anglesos de refresc a la guarnició de la ciutadella, però **Wills** se'ls negà; els aliats hagueren d'abandonar la ciutat i replegar posicions a la Suda, malgrat la disposició dels milicians a seguir defensant les seves llars. La posició a la ciutat era insostenible per raons tàctiques, atès que l'enemic podia flanquejar les defenses incompletes, però l'obstinació dels naturals en seguir defensant la ciutat va arribar quasi a l'amotinament. En aquestes condicions, oberta bretxa a la muralla, perduda la ciutat, amb mala comunicació amb els anglesos i els milicians mig amotinats, **Darmstadt** optà per enviar emisaris a demanar la capitulació, però llavors **Orleans** s'hi negà, la ciutat ja era seva i els defensors no tenien cap posició de força per fer valdre en una taula de negociació. La irresponsabilitat de **Darmstadt** fou gran, sobretot si es te en compta que els borbònics no consideraven a la milícia més que com a mers rebels sense dret a quarter, i ara quedaven tots a mercè dels enemics....

Orleans autoritzà el saqueig de Lleida, no únicament per recompensar les tropes, sino per castigar la rebel·lia de la ciutat i fer-ne un escarni que actués de correctiu per a futures resistències. Es van destinar guàrdies per preservar indrets estratègics i sòl sagrat i es van enviar 500 soldats a les cases a robar tot allò que hi trobessin, que va ser més aviat poca cosa, ja que els lleidatans havien tingut temps de retirar els objectes de valor.

La massacre del Roser

Amb aquesta denominació és coneguda la matança que, segons NARCÍS FELIU DE LA PENYA, van protagonitzar les tropes franceses en entrar a saquejar al convent del Roser, on s'havien acollit centenars de civils esporugits. Els fets són més que qüestionables atès que cap altre autor en parla, menys encara els cronistes borbònics. Amb tot, aquests sí que coincideixen en que rendida la ciutat (no el castell) uns i altres es passaren la responsabilitat de carregar amb la població civil. Efectivament, els civils, dones, nens i vells, no eren de profit per a la defensa i, en canvi, representaven més boques que consumien les reserves alimentícies. Els defensors no els volien conservar i els atacants

volien que els defensors assumissin la responsabilitat d'acollir-los. Sembla que en un determinat indret de la muralla hi va haver algunes morts.

De la lectura contrastada de diverses fonts es pot deduir que els guàrdies que **Orleans** féu posar als llocs sagrats no van actuar al Roser, que quedà a mercè de la depredació de la soldadesca. Es comptabilitzen almenys quatre morts, una d'elles, eclesiàstica, però aquesta xifra dista de considerar la categoria de “massacre” els fets del Roser. Probablement, aquests assassinats, degudament magnificats per FELIU DE LA PENYA, podien haver donat peu a un episodi, la suposada massacre del Roser, avui per avui no gaire clar.

D'altre banda, si acceptem aquesta versió, queda desmuntada la del saqueig modèlic. Les fonts borbòniques van vendre els fets del saqueig tot argumentant que van fer respectar els llocs sagrats, que només van pillar 500 soldats escollits i només un dia. Sabem avui que la depredació va ser general, que va durar una setmana i que no es van lliurar alguns recintes sagrats, com ara el Roser.

Assalt a la Suda

Faltava reduir la darrera posició on restaven els defensors, la ciutadella a la part més alta del cim lleidatà. Entre el 14 i el 15 d'octubre els francesos entraren els canons de batre a la ciutat i organitzaren les bateries enmig de l'intens foc d'artilleria dels defensors, que pentinaven els carrers per dificultar-los-ho. **Orleans** i **Berwick** van entrar a la ciutat i inspeccionaren les posicions; van resoldre atacar els baluards de la banda del Camp de Mart i la trinxera que hi havia d'apuntar anava a càrrec de les tropes castellanes.

Castell de la Suda, a la ciutat de Lleida

[www.panoramio.com]

S'obrí un joc d'artilleria intensíssim per ambdues bandes. Els defensors no tenien altra opció que la defensa a ultrança i s'apressaven a reparar les quantioses bretxes que causaven els canons francesos. Aguantaren be fins el 25 d'octubre, data en la que un atac de distracció contra el baluard de Sant Andreu comportà l'explosió d'una mina soterrània i la mort d'una seixantena de granaders defensors; caiguda aquella posició aquests es van retirar a la desbandada cap al castell, últim reducte de resistència, que s'omplia de gom a gom. El 28 les trinxeres d'avançament ja es trobaven a una quinzena de passes del castell.

Aquells dies, **Galway** havia reunit una força de 6.000 soldats i alguns milers de miquelets per caure sobre Balaguer, base de provisionament borbònic, però **Orleans** hi envià la cavalleria espanyola que n'aturà l'avenç a l'alçada de les Borges Blanques. **Galway**, conscient que tenia a les seves ordres les últimes tropes amb les quals comptava **Carles III**, decidí ser caut, evitar l'atac directe i provar, només, de reforçar els defensors.

Els darrers dies del mes d'octubre la situació dels defensors era crítica, amb combats d'una gran violència, ja que els atacants hi eren ben be a sobre i acumulaven efectius per a l'assalt final. La resistència era aferrissada, els defensors llençaven contra els atacants granades, sacs de pólvora i feixines de brea per tal de taponar la boca de les mines amb incendis. Encara aguantaren semana i escaig, malgrat la voladura fortuïta del polvorí del baluard principal, explosió que causà la destrucció d'una part important de la muralla i deixà inservibles un bon nombre de canons.

Rendiment i capitulacions

L'11 de novembre de 1707 els defensors reberen missatge de **Galway**, que els confessava la impossibilitat del socor i els autoritzava a capitular. Després de fortes discussions entre **Darmstadt** i **Wills**, s'imposà el parer d'aquest i la ciutat capitulà, bo i constant per escrit el desacord del primer. Aquest era partidari de continuar la defensa, atès que les bretxes obertes eren impracticables, els francesos tenien tallats els subministraments des de Balaguer i a més s'apropava l'estació hivernal. Un altre raó acumulava més pes a la banda de l'anglès i era la manca quasi absoluta d'aigua. **Wills** tirà pel recte i pactà unilateralment amb l'enemic, de manera que **Darmstadt** hagué de cedir. La ciutat havia caigut després de dos mesos de setge, intens, aferrissat, desesperat.

El balanç dels caiguts és aterridor. Segons el cronista CASTELLVÍ, al setge de Lleida els aliats hi van perdre 895 soldats i els milicians i civils, 1.285 més. Un total de 2.180 baixes que, amb tot, no són res comparades amb les 7.800 dels francesos. Si realment els borbònics havien perdut tant de gent, aquella havia estat, certament, una victòria pírrica, d'aquelles que de repetir-se altres cops en xifres similars, faria guanyar la guerra als austriacistes !

A les 10 hores del matí del dia 14 de novembre de 1707 sortien de la Suda els 800 supervivents del setge i rebien honors militars per part de les tropes franceses. Juntament amb uns pocs centenars de civils més (amb tots els bagatges i pertinences que poguessin endur-se), **Darmstadt** marxà a Barcelona, on arribava cinc dies després i era rebut com un heroi (no així **Wills**, que quedà detingut per **Berwick** a l'espera d'un intercanvi de presoners). A la plaça lleidatana quedaren uns 600 ferits que romandrien allí fins a completar la convalescència i, llavors, podien marxar lliures.

A les capitulacions pactades els francesos concediren que els rendits s'enduguessin quatre peces petites d'artilleria amb la seva munició per disparar, una de les clàusules de major honor que es podien concedir.

MG

Relación exacta, y diaria de las acertadas operaciones que han executado las católicas armas del Rey [...] desde la Batalla de Almansa, hasta la feliz restauración de la ciudad, y castillos de Lérida. Madrid: Impr. Antonio Bizarrón, 1707; FELIU DE LA PENYA, NARCÍS. *Anales de Cataluña...* Barcelona: Joseph Llopis, 1707, III, 599-600; BACALLAR Y SANNA, VICENTE. *Commentarios de la guerra de España y historia de su Rey Phelipe V el Animoso desde el principio de su regnado hasta la paz general del año 1725.* Gènova: Mateo Garvizza, 1725, 267-270; LLADONOSA I PUJOL, JOSEP. *Lérida Moderna. Época de los Borbones.* Lleida: Dilagro, 1980, 41-45; CASTELLVÍ OBANDO, FRANCESC DE. *Narraciones históricas.* Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pércopo, 1998, 386-401; UCEDA, ÒSCAR. *Lleida 1707. La ciutat massacrada.* Lleida: Edicions de La Clamor, 2007.

A G E N D A :

BECA DEL CONSELL COMARCAL DEL TARRAGONÈS LUCI LICINNI SURA (Tarragona, juliol de 2014)

Convoca: Consell Comarcal del Tarragonès. Amb el suport de la Diputació i de Repsol.

Tema: Aquesta beca s'atorgarà a un projecte de treball que es refereixi a la comarca del Tarragonès, en el seu conjunt, o als municipis que la componen. L'àmbit d'investigació dels projectes presentats ha de ser el de les humanitats.

.Dotació: 2.450 €.

Termini: 4 de juliol de 2014.

Informació: Consell Comarcal del Tarragonès, àrea de Cultura, C. de les Coques, 3 (43.0003 – TARRAGONA); tel.: 977-244 500; fax: 977-244 513; Email: www.tarragones.cat.

Aplec de Treballs, núm. 33 (2015), revista anual del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

S'està planificant el proper número de la miscel·lània del Centre d'Estudis de la Conca sobre temes d'humanitats i ciències socials relacionats amb la comarca de la Conca de Barberà, les seves poblacions i/o els seus habitants. Els interessats han de lliurar els treballs abans del 31 de desembre del 2014, juntament amb dos resums de 15 ratlles cadascú, en català i castellà, paraules clau i les dades personals. Es recomana no passar dels 15-20 folis. Les notes han de col·locar-se al final de l'article i no a peu de pàgina. Els autors seran convidats a l'acte de presentació a Montblanc, i rebran quinze 'separates' de la seva aportació i dos exemplars de la revista.

Recepció de treballs: rpuig@tinet.fut.es; fgraupuig@telefonica.net.

Més informació: www.tinet.org/~cecb.

[JMTGP]

A C a r n ! Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Director: Manel Güell [manelguell@acarn.cat].

Consell Científic: Núria Florensa Soler, Josep M. Grau i Pujol, Roser Puig i Tàrrach, Jordi Rovira i Soriano, Óscar Martín Vielba.

Junta Externa d'Avaluació: Ramon Arnabat Mata (Professor d'Història Contemporània de la URVT), Maria Bonet Donato (Professora d'Història Medieval de la URVT), Àngel Casals i Martínez (Professor d'Història Moderna de la UB), Valentí Gual Vilà (Professor d'Història Moderna de la UB), Jordi López Vilar (Doctor en Arqueologia de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica), Robert Vallverdú Martí (Doctor en Història i membre de la *Real Academia de la Historia*).

Imatges: *Portada* – Dibuix que recrea al tinent mariscal Antoni Villarroel Peláez, cap dels exèrcits de Catalunya durant la campanya 1713-1714, en el moment que l'11 de setembre de 1714 liderava l'últim contraatac català per l'actual passeig del Born i l'antic pla de'n Llull. En aquest combat Villarroel fou ferit en una cama. L'obra és de l'artista Naara Riveiro [Wikimedia Commons: http://ca.wikipedia.org/wiki/Fitxer:Villarroel2_DinA3_a_300.tif]. *El Personatge* – Quadre al·legòric de Rafel de Nebot Font, obra del pintor riudomenc Pere-Benet Rins Torres (2008), objecte de donació que l'11 de setembre d'aquell any l'Associació l'Om de Riudoms féu a l'Ajuntament [www.11setembre1714.cat]. Les imatges dels articles són aportades pels autors, i figuren convenientment acreditades. Les imatges de les cobertes dels llibres recensionats, al web de referència de la recensió o de l'editora.

A C a r n ! no es considera responsable de l'opinió, tendència ideològica o contingut empíric que puguin semblar indicar o expressin els articles i col·laboracions que ciberpublica. *A C a r n !* és un projecte personal, pensat, dissenyat, desenvolupat, omplert, gestionat i distribuït per Manel Güell amb ajut de voluntariat col·laborador, que ofereix un bloc de contingut semiobert i lliure circulació per acollir tota participació capaç d'aportar informació veraç, debat, crítica, suggeriments, etcètera, amb els quals ampliar el coneixement de la Història Militar de Catalunya i dels catalans. Existeix el compromís tàcit de rigorositat pel que fa al tema de citació i referències bibliogràfiques, compromís que s'exigeix a tot col·laborador que hi vulgui publicar, i que garanteixen, en tot cas, els membres de la Junta Externa d'Avaluació. Aquesta publicació és lliure i gratuïta, respon a criteris purament altruïstes de militància cultural i, per tant, no cobra preu ni percep cap mena de retribució o contraprestació, ni tampoc paga cap aportació.

A C a r n ! penja al bloc, sengles versions de cada número, en català i castellà, però no garanteix les condicions o la correcta prestació dels serveis que aquell bloc ofert als usuaris d'Internet per terceres persones alienes a la nostra publicació, ni tampoc que aquests compleixin la normativa vigent en matèria de protecció de dades de caràcter personal i comerç electrònic. Tampoc es fa responsable dels possibles danys ocasionats per interferències, desconnexions, virus informàtics, avaries telefòniques, sobrecàrregues, retrassos o bloquejos de la xarxa, o altres perjudicis del sistema electrònic, ni molt menys dels danys que puguin causar terceres persones mitjançant il·legítimes intromissions, fóra del nostre absolut control.

www.acarn.cat

www.irmu.org > Notícies; www.11setembre1714.org; www.delaguerra.org > Enllaços;
<http://seneca.uab.es/historia/hn0708.htm>; <http://hispanianova.rediris.es/enlaces/hn0708.htm>.